

Львівський державний університет
внутрішніх справ

Інформаційний бюлетень

з проблем діяльності підрозділів
Національної поліції

Львів
2023

Рекомендовано до друку та розміщення в електронних сервісах ЛьвДУВС
Вченою радою Львівського державного університету внутрішніх справ
(протокол від 31 травня 2023 року № 13)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

О. М. Балинська, доктор юридичних наук, професор (*голова редколегії*); **Ю. С. Назар**, кандидат юридичних наук, професор (*заступник голови редколегії*); **Г. Я. Савчин**, кандидат юридичних наук (*відповідальний секретар*).

Члени редколегії: **О. В. Авраменко**, кандидат юридичних наук, доцент; **І. І. Сидорук**, кандидат юридичних наук; **С. С. Гнатюк**, кандидат юридичних наук, доцент; **І. В. Красницький**, кандидат юридичних наук, доцент; **З. Р. Кісіль**, доктор юридичних наук, професор; **І. О. Ревак**, доктор економічних наук, доцент; **Д. Є. Забзалюк**, кандидат історичних наук, доцент; **В. С. Бліхар**, доктор філософських наук, професор; **І. Ю. Сковронська**, кандидат філологічних наук, доцент; **І. Б. Стахура**, кандидат юридичних наук, доцент; **І. Я. Петрик**; **О. В. Сорокач**, кандидат юридичних наук; **В. В. Франчук**, кандидат юридичних наук; **О. М. Капітанець**.

I-74 **Інформаційний** бюлетень з проблем діяльності підрозділів
Національної поліції / гол. ред. О. М. Балинська. Львів : Львівський
державний університет внутрішніх справ, 2023. 356 с.

Окреслено проблеми практичної діяльності підрозділів Національної поліції України з урахуванням сучасних викликів воєнного стану в Україні. Запропоновано шляхи подолання прогалів у вітчизняному законодавстві, зокрема надано пропозиції до законопроектів та чинного законодавства України. З метою інформування та врахування в роботі практичних підрозділів оприлюднено неофіційні переклади директив ЄС у сфері протидії торгівлі людьми. Наведено рекомендації науково-практичних заходів з актуальних питань щодо вдосконалення діяльності правоохоронних органів, реалізації державотворення та правотворення в контексті євроінтеграції, дотримання конституційних прав і свобод людини та громадянина в умовах воєнного стану.

The problems of the practical activities of the units of the National Police of Ukraine are outlined, taking into account the modern challenges of the state of war in Ukraine. The ways to overcome the gaps in domestic legislation are suggested, in particular, proposals for draft laws and current legislation of Ukraine are provided. In order to inform and take into account in the work of practical units, unofficial translations of EU directives in the field of combating human trafficking have been published. Recommendations of scientific and practical activities on topical issues regarding improving the activities of law enforcement agencies, implementation of state formation and law-making in the context of European integration, observance of constitutional rights and freedoms of man and citizen in conditions of martial law are highlighted.

Відповідальність за достовірність фактів, статистичних даних, точність викладеного матеріалу покладається на авторів.

ВСТУП

Понад рік правнича наука, як і вся Україна, перебуває у реаліях війни – бореться з ворогом, живе і навіть розвивається. Науковці-правники прагнуть бути гідними наших мужніх захисників. Кожен воює на своєму фронті.

Внесок Львівського державного університету внутрішніх справ у прикладну складову правничої науки, напрацьований з часу оголошення воєнного стану, вибірково відображено у черговому випуску Інформаційного бюлетеня з проблем діяльності підрозділів Національної поліції.

Воєнний стан диктує усім силовим структурам, зокрема правоохоронцям України, нові виклики, яких не було ні в мирний час, ні від початку війни з 2014 року, або попередньо вони були не такими масовими та інтенсивними. Тому розділ «Динаміка правоохоронної діяльності» містить розробки, у яких осмислені різні сегменти діяльності Національної поліції крізь призму умов війни. Зокрема, здійснено аналіз і сформульовано рекомендації щодо запобігання та протидії проблемам у службовій діяльності працівників Національної поліції, а також забезпечення кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури. Акцентовано на підтримці та збереженні публічної безпеки та порядку, формуванні професійної культури поліцейських та здатності справлятися зі складними життєвими подіями і відновлюватися після труднощів чи стресу. Цікавим для українських поліцейських має бути досвід зарубіжних колег, зокрема у сфері забезпечення національної безпеки в Норвегії.

Другий розділ містить добірку законопроектних пропозицій. Загалом протягом 2022 року, здійснюючи науковий супровід законодавчої діяльності, наукові та науково-педагогічні працівники ЛьвДУВС подали пропозиції та висновки щодо 95 нормативних актів та їх проектів, винесених на громадське обговорення.

На базі ЛьвДУВС дистанційно та у змішаній формі проведено 37 науково-практичних заходів. Окремим розділом тут публікуються резолюції та рекомендації тих наукових форумів, які репрезентують результати найбільш жвавих і плідних дис-

кусій. Деякі заходи стали вже традиційними для університету, це, наприклад, конференції «Державна політика щодо протидії торгівлі людьми і незаконній міграції в умовах воєнного або надзвичайного стану», «Кримінальна юстиція в Україні: реалії та перспективи», «Проблеми протидії незаконному обігу наркотичних засобів: соціальний і правовий аспекти», «Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах», «Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві» та інші. Однак тематична палітра цих та інших конференцій цього року набула нового суспільного контексту, що значно розширило ступінь їх наукової розробленості. Майже всі заходи присвячувались темі протистояння України військовій агресії росії.

Відповідно до наказу МВС України від 06 червня 2018 року № 479 «Про вдосконалення підготовки поліцейських у ЗВО МВС», пріоритетним напрямом післядипломної освіти за видами службової діяльності поліцейських для Львівського державного університету внутрішніх справ визначено протидію торгівлі людьми. Тому проблематика у цій сфері є пріоритетною для наукових досліджень університету. На виконання договору про співпрацю між ЛьвДУВС, Департаментом міграційної поліції Національної поліції України та Департаментом соціального захисту Львівської обласної військової адміністрації розроблено Комплексну профілактичну програму міжвідомчої взаємодії у протидії торгівлі людьми, де, зокрема, передбачено підготовку законопроектів, узгоджених із *Acquis Communautaire* Європейського Союзу (в межах зобов'язання України як кандидата у члени ЄС). Йдеться про директиви Європейського Парламенту та Ради, зокрема: від 5 квітня 2011 року № 2011/36/ЄС – про запобігання та протидію торгівлі людьми і захист осіб, які постраждали від неї, та від 13 грудня 2011 року № 2011/92/ЄС – про боротьбу з сексуальним насильством і сексуальною експлуатацією дітей та дитячою порнографією. У цьому збірнику публікується неофіційний переклад зазначених директив, які є орієнтиром для подальшого розвитку українського законодавства.

З огляду на актуальність запропонованих наукових розробок і напрацювань, вони мають стати в нагоді правоохоронним органам і підрозділам Національної поліції України.

Розділ 1

ДИНАМІКА ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

І. Б. Газдайка-Василишин,

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінального права і кримінології
Львівського державного університету
внутрішніх справ*

КІБЕРГІГІЕНА ЯК ЕЛЕМЕНТ КІБЕРЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Поняття «кібербезпеки» уже давно увійшло до нашого спілкування та звичного словникового запасу. На законодавчому рівні воно визначається так: «кібербезпека – захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави під час використання кіберпростору, за якої забезпечуються сталий розвиток інформаційного суспільства та цифрового комунікативного середовища, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національній безпеці України у кіберпросторі»[1].

Стратегія кібербезпеки України (далі – Стратегія), затверджена Указом Президента України від 26 серпня 2021 року № 447/2021, визначає, що «забезпечення кібербезпеки є одним із пріоритетів у системі національної безпеки України» [2].

Водночас, Стратегія 2021 року вказує на окремі недоліки реалізації попередньої Стратегії, затвердженої Указом Прези-

дента України від 15 березня 2016 року № 96, зокрема, йдеться про: недостатнє залучення закладів освіти та наукових установ до виконання завдань із розвитку наукового потенціалу та поширення кіберграмотності; здійснення розвитку цифрової грамотності без чіткої програми; епізодичність проведення кібернавчання.

Окреслюючи загрози кібербезпеці України, Стратегія 2021 року з-поміж передумов та чинників, які їх формують, зазначає, зокрема, такі:

1) невідповідність сучасним вимогам рівня підготовки та підвищення кваліфікації фахівців з питань кібербезпеки та кіберзахисту, зокрема неефективні механізми їх стимулювання до роботи в державному секторі;

2) відсутність законодавчого акта про критичну інфраструктуру України та її захист, що значно ускладнює формування системи кіберзахисту такої інфраструктури;

3) відсутність системи підвищення цифрової грамотності громадян та культури безпекового поведіння в кіберпросторі, низький рівень обізнаності суспільства щодо кіберзагроз та кіберзахисту [2].

Така, цілком виправдана, увага до цифрової грамотності корелює із тим фактом, що щораз частіше в сучасному лексиконі з'являється новий термін – «кібергігієна». Цей термін застосовується для позначення захисних процедур особистої чи будь-якої іншої інформації під час користування комп'ютером чи мобільним пристроєм; простіше кажучи, кібергігієна – це дотримання правил безпечної поведінки у кіберсфері.

Важливість кібергігієни можна продемонструвати, порівнявши із ще одним терміном, який також запозичений технічною індустрією із сфери біології та здоров'я – «вірус». Згадаємо основні рекомендації лікарів до запобігання поширенню вірусу Covid-19 – миття рук, дезінфекція, соціальна дистанція тощо (елементарні правила гігієни). Аналогічно – кібербезпека окремих об'єктів чи держави загалом також залежить від дотримання елементарних правил кібергігієни кожним членом суспільства.

Що ж може трапитись, коли метою кібератаки є не окрема людина, а інформаційна система міста, органу державної влади або іншої важливої установи? Насправді, людина стає тією ланкою, яка призводить не тільки до репутаційних та особистих майнових втрат, але й каталізатором критичних, а іноді й катастрофічних ситуацій. І прикладів такого розвитку подій у сучасному світі чимало.

У 2009 році Іранські заводи у місті Натанзе, які збагачували уран у межах ядерної програми, зазнали безпрецедентної кібератаки. Було заражено близько 200 000 комп'ютерів та 1000 одиниць спеціального обладнання – виведено з ладу. Згідно зі звітом «Business Blackout» збитки становили близько \$243 мільярди та змусили Іран призупинити свою ядерну програму. Цікавий факт: згадані об'єкти не були підключені до мережі Інтернет. Тож як злочинцям вдалось доставити шкідливий програмний код? Відповідь: за допомогою флеш носія, який співробітник заводу вставив у свій комп'ютер.

Тому, кібербезпека держави прямо залежить від кібергігієни кожного її громадянина; а кіберзахист об'єктів критичної інфраструктури неможливий без дотримання елементарних правил кібергігієни кожним працівником таких об'єктів. Адже рівень уразливості системи визначають за найслабшою її ланкою. Коли кожен член команди доволі освічений, тоді можна побудувати надійну корпоративну систему кіберзахисту. Агентство Європейського Союзу з мережної та інформаційної безпеки (European Union Agency for Network and Information Security) зазначає, що кібергігієна повинна розглядатися так само, як особиста гігієна, і, після належної інтеграції в організацію, має стати простою повсякденною процедурою, яка забезпечить оптимальний стан кіберздоров'я організації [3].

Натомість, згідно з даними соціологічного дослідження цифрових навичок громадян, 53% українців володіють цифровими навичками нижче базового рівня [4]. Тому не дивно, що доволі часто зловмисники використовують окрему особу як лазівку для проникнення на об'єкти критичної інфраструктури, викрадення чутливих державних даних, створення

умов для скоординованих повномасштабних атак. Наприклад, у 2015 році група хакерів надіслала електронного листа українським енергетичним компаніям з файлом Excel у додатку, видаючи себе за легітимне джерело. При відкритті того файлу, відбувалось зараження комп'ютера, яке надавало хакерам віддалений доступ для управління системою. Злочинцям вдалось віддалено вплинути на роботу систем та результатом цієї атаки було:

- «Прикарпаттяобленерго»: вимкнено близько 30 підстанцій, близько 230 тисяч мешканців залишались без світла протягом однієї-шести годин.

- «Київобленерго»: відключено 30 вузлових підстанцій, від яких живиться низка стратегічних об'єктів, понад 80 тисяч споживачів були без електрики протягом однієї-трьох годин [5].

Україна зараз перебуває у стані війни, невід'ємним елементом якої є протистояння державі-агресору в кіберпросторі. Захист кіберпростору є важливою складовою протидії російській агресії на нашій території. За рік війни з росією українським спеціалістам вдалося відбити шквал атак ворожих хакерів. Наприклад, хакерські атаки на сайти банків та державних установ України, що відбулися 14 січня, 15-16 лютого та 23 лютого 2022 року призвели до того, що постраждали приблизно 70 державних сайтів [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%96%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%BA%D0%B8_%D0%BD%D0%B0_%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96_%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D1%96_%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82%D0%B8_\(2022\) - cite_note-5](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%96%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%BA%D0%B8_%D0%BD%D0%B0_%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96_%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D1%96_%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82%D0%B8_(2022) - cite_note-5), зокрема, не працювали сайти Міноборони, МЗС, ДСНС, Дії та інші. Кібервійна може завдати не менш значної шкоди, аніж ракетні удари та фізичне знищення критично важливих об'єктів.

Враховуючи викладене, видається, що підвищенню рівня кібергігієни працівників критичної інфраструктури слід приділяти особливу увагу. Їх кіберграмотність та дотримання ними

правил кібергігієни потрібно визнати важливим елементом кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури. Значення цього елемента не варто недооцінювати. Він є не менш значущим, аніж кіберзахист, який забезпечується власником (керівником) об'єкта критичної інфраструктури. Адже більшість тих осіб, які сьогодні працюють на об'єктах критичної інфраструктури, ніколи не отримували освіти у сфері кібербезпеки, їхні навички роботи в кіберпросторі, зазвичай, сформовані шляхом самоосвіти і часто ґрунтуються на методі «проб та помилок».

Для підвищення цифрової грамотності та культури безпекового поведіння в кіберпросторі працівників критичної інфраструктури видається доцільним впровадження державної програми підвищення їх кваліфікації. Така програма могла б включати такі аспекти: безпеку користування соціальними мережами, Інтернетом; безпеку користування електронною поштою; безпеку користування мобільними пристроями; фізичну безпеку та інформаційну безпеку (убезпечення від неправдивих повідомлень).

Загалом, ця проблематика стосується не лише захисту критичної інфраструктури. Нині кібергігієна стосується практично усіх сфер суспільного життя. Тому, видається, що вивчення культури безпекового поведіння в кіберпросторі варто розпочинати зі шкільної парти, а можливо навіть із дошкільних навчальних закладів.

1. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 5 жовтня 2017 року № 2163-VIII.

2. Стратегія кібербезпеки України, затверджена Указом Президента України від 26 серпня 2021 року № 447/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#Text>

3. Review of cyber hygiene practices (December 2016). European Union Agency For Network and Information Security(ENISA). URL: https://www.enisa.europa.eu/publications/cyber-hygiene/at_download/fullReport

4. Дослідження цифрової грамотності українців. URL: <https://egap.in.ua/projects/doslidzhennia-tsyfrovoi-hramotnosti-ukraintsiv/>

5. Кібератака на енергетичні компанії України. URL: <http://surl.li/gjte>

Ю. Р. Йосипів,

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Львівського державного університету
внутрішніх справ,*

Н. Д. Туз,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки
Львівського державного університету
внутрішніх справ,*

П. С. Вербицький,

*кандидат наук з соціальних комунікацій,
старший викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки
Львівського державного університету
внутрішніх справ*

ПІДТРИМАННЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПОРЯДКУ ЗА ДОПОМОГОЮ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ РОБОТИ, ЗАСНОВАНОЇ НА ЗНАННЯХ ТА ВМІННЯХ

Право на свободу мирних зібрань закріплене в низці міжнародних актів щодо прав людини та гарантоване Копенгагенським документом ОБСЄ 1990 року. Водночас забезпечення права на свободу зібрань може виявитись непростим завданням для влади. Особливу складність це завдання становить для поліції, яка несе основну відповідальність за забезпечення можливості провести зібрання і водночас за недопущення непропорційного обмеження прав і свобод інших людей та підтримання громадського порядку.

Нині забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення заходів із масовою участю громадян стосується низки їх видів, зокрема зборів, мітингів, походів, демонстрацій, пікетів, публічних релігійних заходів, публічних загальнодержавних святкових та пам'ятних заходів, заходів за участю осіб, щодо яких здійснюється державна охорона, масових спор-

тивних або інших культурно-видовищних заходів, резонансних судових засідань тощо.

Ускладнює виконання завдань поліції під час масових заходів відсутність належного правового регулювання відносин із організації та проведення таких заходів [1, с. 4].

Основна частина роботи поліції стосується того, що в той чи інший спосіб підтримувати та зберігати публічний порядок (правопорядок). Але чому все це пов'язано із урочистостями та проведенням якихось заходів, коли збирається велика кількість людей? Частина відповіді ґрунтується на думці або припущенні, що великі зібрання людей за своєю природою несуть загрозу публічному порядку.

І така думка має значні наслідки щодо того, як поліція проводить свою роботу та поводить із цими людськими зібраннями. Тому вкрай важливим є те, що відповідно до цієї думки або припущення (про небезпечність людських зібрань) причиною застосування сили вважають саме людське зібрання, а варто як причину застосування сили та спалаху насильства розглядати взаємодію та комунікацію між поліцейськими та членами людського зібрання. Отож не береться до уваги те, що саме дії та поведження поліції можуть сприяти виникненню конфліктів. Водночас немає жодної підстави або причини для того, аби протидіяти та чинити перешкоди таким діям та поведженню шляхом розробки нових стратегій, нової тактики або нових методів.

Сьогодні більшість поліцейської діяльності так чи інакше пов'язана із забезпеченням публічного порядку і безпеки. Публічний порядок і безпека із поняттям «масові заходи» взаємопов'язані. Частково це ґрунтується на гіпотезі, що натовп за своєю суттю створює загрозу для інших. Ця гіпотеза суттєво впливає на способи охорони правопорядку у натовпі. Найважливішим є те, що оскільки джерелом правопорушень вважається виключно натовп, а не взаємодія натовпу і поліції, не враховується можливість розвитку конфлікту через невідповідні дії поліції та, відповідно, це не використовується як основа для розробки стратегії, тактики і методів, які можуть

мінімізувати таку можливість. Навпаки, увага прикута до того, як стримати натовп та убезпечити його від протиправних дій [2, с. 59].

Здатність індивідуума мислити раціонально зменшується саме тоді, коли вона чи він опиняється усередині людської маси. Водночас більш примітивні імпульси – поривання та потяги індивідуума виражаються назовні у поєднанні із такими самими примітивними імпульсами – пориваннями усіх інших присутніх усередині цього людського натовпу.

Останніми роками дослідження щодо соціальної ідентичності, які сьогодні є головним рушієм прогресу у сфері психології груп, поступово та систематично руйнують уявлення про ідентичність та індивідуальність, які є основою класичних теорій психології про народні маси та людські зібрання. Як вже можна бачити з назви, дослідження про соціальну ідентичність відкидає уявлення про те, що люди мають виключно особисту ідентичність та індивідуальність. Замість цього йдеться, що ідентичність та індивідуальність повинна розглядатися як система, різноманітні частини якої керують нашою поведінкою (тобто, є психологічним проявом) у зв'язку із різними речами та подіями.

Авжеж існують такі випадки, коли ми характеризуємо та розглядаємо себе самих як окремих особистостей та індивідуальностей; це робить нас унікальними та відрізняє від інших індивідуумів.

Загалом потрібно розрізняти фізичну групу людей від психологічної групи. Перше поняття стосується певної кількості людей, які випадково зустрілися та опинилися в один і той час в одному і тому ж місці. Друге поняття навпаки стосується певної кількості людей, які самі собою розуміють та відчувають свою приналежність до спільної соціальної категорії. У тому самому зібранні людей можуть бути повністю відсутні психологічні групи (як наприклад, у цьому потязі до затримки), ці люди можуть утворювати одну психологічну групу (наприклад, як у тому саму потязі після затримки) або навіть декілька різних психологічних груп (наприклад, у випадку футбольних

фанів, що ворогують між собою, і які опинилися разом у вагонах одного потягу). Окрім того, різні психологічні групи, які знаходяться всередині одного і того ж людського зібрання, можуть змінюватися залежно від перебігу подій.

Істотні зміни у відносинах одних людей до інших відбуваються тоді, коли вони починають розглядати цих інших людей, що поруч із ними, не як окремих індивідуумів зі своєю думкою, а замість цього починають вважати їх за членів групи. Люди ставляться до тих людей (членів так званої внутрішньої або своєї групи), що належать до тої самої групи, із теплотою, дружністю та повагою; їм довіряють, їм надають підтримку, з ними співпрацюють.

Існує вирішальна різниця між народними зібраннями – натовпами людей та іншими типами груп. Більшість груп мають у своєму розпорядженні особливі форми обговорення та узгодження своїх групових норм та правил, а також способи та методи застосування цих норм та правил у нових ситуаціях. Вони проводять робочі зібрання, наради та зустрічі для обговорення своїх думок, планів та пропозицій, та формальну ієрархію для прийняття звичайних/щоденних рішень. Характерним для людських натовпів та народних зібрань є те, що вони не мають ні того, ні іншого. І дуже складно під час бунту, бійок або масових заворушень обговорити та проаналізувати, що потрібно робити і якими мають бути подальші дії. У людському натовпі або народному зібранні дуже рідко наявна формальна структура та ієрархія влади. Однак якісь події та випадки у народному зібранні та людському натовпі (наприклад, правопорушення та бійки) типово створюють нові ситуації, в яких існує можливість переходу до старих моделей поведінки та методів дій. Така комбінація свідчить про те, що той процес, який визначає доречні/дозволені та розсудливі дії групи, стає менш стійким та стабільним, а також більш напруженим ніж у будь-якому іншому випадку. Ймовірно, всередині самої групи знайдеться багато різних голосів, які закликатимуть (із наведенням аргументів) до більш або менш конфронтативних дій, менш або більш агресивної поведінки [4, с. 64].

Динаміка зкоординованості дій та «гри в єдиній команді» під час виникнення конфліктів усередині людського натовпу або народного зібрання (або у зв'язку із ними), на нашу думку, структурно складається з трьох елементів.

По-перше, відносини між поведінкою та діями зовнішньої, чужої групи і спільною долею та спільним розвитком внутрішньої, своєї групи є особливо сильними, коли йдеться про народні зібрання/людські натовпи, через те, що подальша доля та подальші дії цих осіб – учасників народного зібрання/ людського натовпу, великою мірою залежать від того, що дозволять їм робити інші пересічні громадяни, особливо поліцейські, які не входять до складу цього людського натовпу/народного зібрання. Тобто, коли поліція буде (або має владу та змогу) під час виникнення бійок та масових заворушень поводитися із усіма учасниками народного зібрання/людського натовпу як з одним єдиним колективом, то в кожного з них створиться спільне почуття пережитого, що ймовірно змусить їх об'єднатися у одну спільну групу.

По-друге, люди об'єднуються у внутрішні групи через власне вороже ставлення та злоби до чужої, зовнішньої групи, коли внаслідок втручання в їхню спільну долю або примушування до певної поведінки останніми порушуються та скривджуються уявлення про легітимність (та свободи) в людей, що знаходяться у першій групі – як внаслідок застосування до них методів, які були сприйняті ними як незаконні та нелегітимні, або внаслідок створення певних перешкод для учасників першої групи щодо здійснення тих дій, що вони вважають законними та дозволеними. Повертаючись до прикладу із Вестмінстерським мостом, зазначимо, що ці студенти приїхали до Лондона, щоб вплинути та натиснути на членів парламенту, і вважали це за одне зі своїх основних демократичних прав. Коли ті, до кого звернулися ці студенти, відмовили їм у цьому праві, то навіть наймирніші та найспокійніші демонстранти надали свою підтримку та допомагали студентам спробувати прорвати кордони поліції (поліцейське оточення).

Суть нашого обговорення є такою: не йдеться про те, щоб у загальних термінах описати яке поєднання дій, заходів та методів впливу призводитиме до виникнення ворожого ставлення з-поміж учасників людського натовпу/народного зібрання або викличе масові бійки, колективну агресію та масові заворушення (колективний спалах насильства) (що можна виразити за допомогою метафори: коли у великій кількості наявна легкозаймиста речовина, достатньо лише малої іскри, що призведе до вибуху агресії та спалаху насильства). Ті події або випадки (вчинки, правопорушення, конфлікти), що призводять до виникнення масових заворушень та спалаху насильства будуть мати найімовірніше різну природу для різних груп, залежно від різноманітних уявлень в учасників цих груп про легітимність (рамки законності) – від того, як кожна з цих груп розуміє це поняття, а також різноманітного досвіду зовнішніх, чужих груп, що стосується усього іншого (наприклад, пережитих подій).

По-третє, ми не вважаємо, що спільне сприйняття та розуміння дій зовнішньої, чужої групи як нелегітимних та незаконних безпосередньо призведе до конфлікту між цією групою та учасниками людського зібрання. Замість того, щоб відштовхуватися від думки, що існує проста дихотомія – розбиття між насильством та ненасильством, то необхідно розуміти, що існує певний спектр поведінки, починаючи від активної участі у масових заворушеннях/застосуванні насильства/бійках до активної протидії цьому насильству та виникнення бійок/масових заворушень. Дії (поведінка) зовнішньої групи можуть впливати на увесь вказаний спектр. І вирішальним у цьому випадку є те, якщо ці дії або способи поведінки впливають на волю та бажання людей – учасників людського натовпу брати під контроль та припиняти спалахи насильства та масові заворушення серед них. Це ми називаємо підтриманням та збереженням громадського порядку у своєму оточенні власними силами.

Усі разом ці три елементи пояснюють чому методи роботи поліції, які ґрунтуються на класичному погляді на психологію людських мас та натовпів, не тільки помилкові, а також можуть бути контрпродуктивними. Якщо поліцейські вважа-

ють, що усі члени або учасники людського зібрання або натовпу щонайменше потенційно небезпечні, то поліція буде:

1) та ставитися до усіх цих членів або учасників в однаковий спосіб і тому виникне спільність та єдність між цими людьми;

2) реагувати на виникнення агресії та прояви насильства поміж них, застосовуючи усі обмеження, що збільшить імовірність того, що зазнає замаху та буде скривлене сприйняття в учасників цієї внутрішньої групи того, що є законним та легітимним, внаслідок чого група згуртується на підставі своєї волеволатарності та протиставлення себе поліції;

3) вплив тих, хто підбурює до конфлікту, підвищується, а спроби зберігати та підтримувати порядок власними силами серед учасників народного зібрання/людського натовпу починають саботуватися.

Сучасна психологія поведінки людських мас та натовпів дещо впливає на роботу поліції з підтримання правопорядку та мала для неї певні наслідки. Їх можна підрезюмувати за допомогою чотирьох збірників основних правил, інструкцій та рекомендацій. Вони повинні ґрунтуватися на відповідних нормах та інструкціях.

У першому збірнику правил та інструкцій розглядаються питання, що стосуються інформації та повідомлень (відомостей). Сьогодні акцентується на повідомленні та інформації про осіб, які вже раніш були відомі як учасники та організатори значних бійок, заворушень та конфліктів, та застосовували насильство. Така робота виявилася ефективною, але не брався до уваги той процес, який призводив до того, що бійка та застосування насильства невеличкою кількістю осіб переростали (або не переростали) у колективну бійку або масові заворушення. Для того, аби поліція мала змогу зрозуміти це, їм необхідно зрозуміти, яку соціальну ідентичність мали ті особи, що перебували та брали участь у людському зібранні. Поведінка людей у людському зібранні або натовпі, їхнє уявлення про те, що є правильним та законним, а що є протизаконним та помилковим, спосіб, у який вони реагували на поліцейське

втручання (затримання, розгін тощо), залежать від норм та цінностей, що пов'язані з їхньою соціальною ідентифікацією. І тому робота, яка ґрунтується на знаннях (здобутті інформації) та вміннях, починається саме з аналізу інформації про ці соціальні ідентичності.

Розуміння соціальних ідентичностей є необхідною передумовою для того, щоб мати змогу зрозуміти та вивчити інші збірники наших норм, інструкцій та рекомендацій, а саме те, що стратегія дій поліцейських під час проведення колективних подій та свят, демонстрацій та публічних заходів повинна виходити насамперед з того, що вони мають максимально допомогти певній групі або людському зібранню та полегшити їм досягнення своїх цілей. Безумовно, може існувати певна кількість груп всередині цього людського зібрання, що мають намір діяти у той спосіб, який поліція вважає неприпустимим та недозволеним, а також налаштовані на конфронтацію з нею для досягнення своєї мети. Але більшість людей у зібранні або натовпі загалом ідентифікують себе із групами, що мають цілком легітимні та законні наміри та цілі. Надавши цим групам допомогу у досягненні своєї мети та полегшивши їй здійснення, поліція може не тільки запобігти спалахам насильства та вияву агресії збоку їх учасників, а також отримати від них підтримку для вгамування та контролювання тої меншості, що вдається до порушення спокою та порядку. Але це стає можливим тільки коли є певна інформація, яка дає змогу поліції зрозуміти пріоритети цих груп та вибрати методи, які сприятимуть досягненню легітимної та дозволеної законом мети.

Будуть траплятися випадки, коли такий спосіб роботи не може бути використано з практичних підстав: тобто, коли неможливо допомогти або посприяти певним групам у досягненні своїх дозволених законом та легітимних цілей, не посприявши водночас іншим групам у виконанні їхніх, але вже недозволених законодавством та нелегітимних цілей та намірів. Як приклад, до якого повернемося згодом, можна навести те, як більшість учасників у демонстрації антиглобалістів, мають за мету протестувати проти дій фінансових інститутів та органі-

зацій. Однак надання цим демонстрантам можливості пройти маршем поруч з головними офісами цих організацій та інститутів разом буде означати надання змоги здійснити свої наміри тим групам осіб, які забажають розгромити, розтрощити або навіть зруйнувати ці будівлі. У такому разі поліція може також працювати із цими організаціями та демонстрантами таким способом:

1) пояснити їм, що поліція бажає та намагається допомогти у проведенні дозволених законодавством акцій;

2) пояснити учасникам зібрання, що причини проведення поліцією обмежувальних заходів є те, що деякі з демонстрантів мають нелегітимні та протизаконні наміри;

3) проаналізувати та вияснити, у який інший альтернативний спосіб поліція може допомогти демонстрантам досягти своєї мети.

Глобальна та всеосяжна мета усіх цих різноманітних заходів та дій – досягти такої ситуації, коли більшість демонстрантів не розглядатимуть присутність поліцейських як перешкоду, а радше вважатимуть їх як людей, що намагаються допомогти їм та полегшити досягнення їхньої мети. Якщо висловлюватись більш технічними термінами, то метою всього цього є організувати «гру в єдиній команді» поліції та людського зібрання в такий спосіб, який сприятиме тому, що мирні демонстранти будуть самі вважати себе тими, що перебувають із поліцією на одному боці, знаходячись в опозиції до агресивно налаштованим та настроєним на застосування насильства групам, і не стануть на один бік із цими групами агресивних демонстрантів для спільної протидії поліції.

Важливо спілкуватися та проводити бесіду із людьми – учасниками людських зібрань. Під час підготовки до демонстрацій та інших колективних акцій дуже важливо разом із їхніми організаторами розпланувати стратегії, які будуть пояснювати цілі, наміри демонстрантів і яким є найкращий спосіб для того, щоб посприяти їхньому досягненню та здійсненню. До проведення події або заходу або безпосередньо на його початку усі домовленості та угоди, укладені між поліцією та орга-

нізаторами, повинні бути повідомлені усім учасникам зазначеної події або заходу через Інтернет, у газетному повідомленні або якимсь іншим способом. І у цьому разі поліція може посприяти проведенню події/заходу та допомогти організаторам у різні способи зв'язатися із їхніми власними групами та поспілкуватися із ними для того, щоб мати можливість оголосити їм, що вони будуть робити та якими будуть дії поліції відповідно до укладених угод та домовленостей. Невпевненість завжди створює простір для дій тим, хто планує отримати користь від недовіри до поліції, яка вже існує.

У кожному аспекті роботи поліції зі збереження та підтримання публічного порядку дуже важливо зберігати диференційний метод роботи щодо персон, які перебувають всередині людського зібрання та беруть у ньому участь (тобто, поводитися щодо різних осіб в різний спосіб). У повторених випадках ми наголошували, що здебільшого та типово людські зібрання та натовпи неоднорідні, з самого початку і безсумнівно починають поводити себе як однорідна людська маса тільки тоді, коли поліція до кожного з його учасників починає ставитися однаково, не розрізняючи їх та застосовуючи до них одні й тіж методи. Ключ до роботи поліції – поважати кожного з учасників та, якщо хтось з них розпочинає конфлікт, стежити за тим, щоб реакція поліції на нього не призвела до того, що у цей конфлікт будуть залучені інші люди. З-поміж усього іншого це впливає на розробку нових тактичних методів, позаяк низка методів, що сьогодні існує, ґрунтується саме на практиці однакового ставлення до усіх учасників людських зібрань та поводження із ними в один і той же спосіб, не роблячи різниці між ними. Водночас це впливає і на розробку технічного обладнання, оскільки воно не завжди є придатним та пристосованим до того, аби відрізнити правопорушника від інших. Також все це мало всій вплив на розробку уніформи поліції обличчя людей у людському зібранні зливаються та стають ніби однаковими та нечіткими, коли поліцейський дивиться крізь розсічену (тріснуту) захисну маску або візир, і це все робить цілеспрямовану реакцію неможливою.

Стисло кажучи, рекомендації, що описані вище, не можуть просто доповнювати інші методи, що вже існують. Вони є радше альтернативним баченням, що потрібно брати до уваги під час прийняття будь-якого рішення про те. В який спосіб поліцейські повинні підтримувати та зберігати громадський порядок та безпеку у людському натовпі протягом усього часу проведення масових заходів та публічних подій.

Важливе значення під час виконання завдання з охорони правопорядку виконують керівники, які організують забезпечення публічної безпеки і порядку. Вони повинні бути підготовленими та компетентними в операційній діяльності. Керівники несуть відповідальність за результати операції в межах своїх повноважень та відповідно до законодавства України. За необхідності, вони повинні враховувати рекомендації спеціалістів інших служб та підрозділів з метою більш ефективного виконання покладених на них завдань. Командна структура та делегування повноважень повинні відповідати потребам операції та бути достатньо мобільними для ефективного досягнення мети, забезпечення реалізації прав і свобод людини та громадянина [3, с. 188].

Отже, на початку статті ми вказували, що народне зібрання або натовп людей не повинні розглядатися самі собою як загроза, і що подія, у якій бере участь велика кількість людей – народне зібрання, повинна розглядатися не тільки як проблема, але також як можливість. Ми показали як виникають бійки та масові заворушення, відбувається спалах агресії та застосування насильства через певні взаємодії та контакти – особливо між поліцейськими та учасниками народних зібрань (демонстрацій, мітингів, свят тощо). Як основу цих знань або цієї науки ми як теоретично на підставі принципів, так і практично описали модель роботи поліції з народними зібраннями, яка може сприяти взаєморозумінню між різними суспільно-соціальними групами (групами суспільства), і не тільки під час проведення окремих подій та світ, а навіть у більш загальному плані. Принципи роботи поліцейських зі збереження та підтримання порядку, обов'язково повинні ґрунтуватись на

знаннях (отриманій інформації, підготовці тощо) та вміннях, в якій можуть використовуватися такі можливості, як проведення певної події або свята за участю великої кількості людей.

Початком усієї цієї моделі, яка впливає з першої рекомендації або інструкції щодо отримання інформації та повідомлень, є те, що той спосіб дій, в який поліцейські будуть працювати та поводитися із народним зібранням – натовпом людей, повинен базуватися на знаннях та наявній інформації про особливі соціальні ідентичності, що входять до складу груп, що будуть присутні у цьому народному зібранні або натовпі людей, і до того ж, відомостях про їхні наміри, цілі, їхній світогляд, їхнє розуміння та сприйняття легітимності. І насамперед необхідно отримати такі знання та інформацію про учасників зазначених груп, що дасть поліцейським можливість відповісти на такі питання, як: «Чи повинні ми сприяти та допомагати цьому народному зібранню або людському натовпу – демонстрації тощо – у досягненні своїх цілей та якщо так, то як у такому разі ми маємо це зробити?» або «Які з наших дій та заходів будуть сприйматися людьми як порушення прав груп та призведуть до загострення конфлікту?»

Отже, не існує якогось стандартного рішення, котре поліція може використати як універсальне під час виконання своєї роботи. Деталі та основні елементи завжди повинні підлаштуватися під ту ситуацію, що відбувається у цей момент. Те, що пропонує наша стаття (як спроба викладення теорії), є лише інструментом для постановки питань, що повинні бути поставлені для того, аби мати можливість та вміння виконувати таке підлаштування. Саме це й було здійснено під час проведення Чемпіонату Європи 2004 року, і якщо ми будемо відштовхуватися від тоєї моделі, то робота поліції із народними зібраннями та людськими натовпами стане однаково ефективною, коли ітиметься про владнання проблем та подолання напружених ситуацій щодо іншими груп суспільства, які здавалися складними у вирішенні та керуванні.

1. Забезпечення публічного порядку та безпеки під час мирних зібрань громадян (скандинавська модель) : навч. посібник / Ю. Р. Йосипів, Н. Д. Туз, В. М. Синенький, М. Д. Курляк. Львів : ЛьвДУВС, 2019. 96 с.

2. Туз Н. Д. Тактичні методи, які застосовують поліцейські під час проведення масових заходів (за скандинавською моделлю охорони публічного порядку та безпеки). *Соціально-правові студії*. 2019. Вип. 2 (4). С. 58–64.

3. Лиса М. О. Тактика дій поліції при плануванні та організації заходів із забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів (скандинавська модель). *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. Вип. 32/2022. С. 186–193.

4. Йосипів Ю. Р., Московчук М. О., Туз Н. Д. Використання транспортних засобів (фургонів), як елемент тактичних методів, які застосовуються поліцейськими під час проведення масових заходів відповідно до скандинавської моделі охорони публічного порядку та безпеки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2019. Вип. 57. Т. 2. С. 61–65.

М. В. Ковалів,

*кандидат юридичних наук, професор,
завідувач кафедри адміністративно-правових дисциплін
Львівського державного університету
внутрішніх справ,*

С. С. Єсімов,

*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри адміністративно-правових дисциплін
Львівського державного університету
внутрішніх справ*

ПРАВОВИЙ СТАТУС КУРСАНТІВ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ

Стратегія підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2024 року визначає, що безпека дорожнього руху є основним елементом розвитку суспільства. Збільшення кількості автотранспорту, необхідність реалізації заходів, передбачених програмними документами щодо підвищення безпеки дорожнього руху, висувають до підрозділів Департаменту патрульної поліції та територіальних органів поліції вимоги щодо вирішення широкого спектру завдань силами висококваліфікованих поліцейських із залученням усіх доступних ресурсів, до яких належить використання наявних умінь і навичок курсантів, які проходять практику.

Цей ресурс не завжди використовується територіальними органами та підрозділами поліції на належному рівні. Це виникає через правовий статус курсантів, що перебувають на практиці. Вони є поліцейськими, але мають чіткі обмеження щодо здійснення певних адміністративних процедур з метою недопущення можливих помилок. Фактично є спостерігачами того, як здійснюється державний нагляд, у той час як могли б надавати посильну допомогу поліцейським патрульної поліції у його здійсненні.

Вивченням особливостей адміністративно-правового статусу курсантів системи МВС України займалися вчені Львів-

ського державного університету внутрішніх справ та інших навчальних закладів.

Предметом дослідження були правові норми, що регламентують проходження курсантами служби в органах поліції. Деталізація, пов'язана із зміною повноважень окремих категорій поліцейських, що дає змогу висвітлити проблемні питання проходження практики та зміни правового статусу залежно від курсу навчання, наділення на практиці частиною повноважень щодо забезпечення громадської безпеки та безпеки дорожнього руху, не здійснювалось.

Удосконалення системи управління безпекою дорожнього руху є одним із основних напрямів реалізації Стратегії підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2024 та Державної програми підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2023 року, при реалізації якої необхідне здійснення заходів із удосконалення професійного навчання спеціалістів у галузі безпеки дорожнього руху [1; 2].

На цьому етапі МВС України однією із стратегічних цілей визначає підвищення якості кадрового потенціалу, відповіднення до вимог соціально орієнтованого розвитку держави.

Перед закладами освіти МВС України на перше місце постає забезпечення практичного спрямування освітнього процесу. Пріоритетними цілями професійної освіти у вишах МВС України є набуття професійних знань, навичок та умінь особами, які навчаються, щодо актуальних у майбутньому умов професійної діяльності. Вагомий внесок у досягнення зазначеної мети має ознайомлювальна та навчальна, у тому числі переддипломна практика (далі – практика) курсантів у підрозділах органів поліції за спеціальністю навчання.

Відповідно до положень Закону України «Про освіту» освоєння основних освітніх програм передбачає проведення практики курсантів [3]. Освітня діяльність при освоєнні основних професійних освітніх програм або окремих компонентів цих програм організується у формі практичної підготовки у підрозділі, який здійснює діяльність за профілем відповідної освітньої програми.

Курсанти відповідно до Положення про практичну підготовку слухачів та курсантів вищих навчальних закладів МВС України проходять практику у підрозділах поліції відповідно до пріоритетного профілю підготовки – діяльність дільничних офіцерів поліції [4].

Закон України «Про Національну поліцію» [5] визначає, що участь курсантів у заходах щодо забезпечення громадської безпеки та охорони громадського порядку у складі нарядів поліції територіальних органів Національної поліції є частиною професійної підготовки та допускається після проходження відповідної підготовки.

Ця теза відображена в Положенні про вищі навчальні заклади МВС України. Це були правові підстави залучення курсантів закладі освіти МВС України до несення служби на практиці.

Наказом МВС України від 19.06.2020 р. № 486 «Про затвердження Змін до Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції» повноваження дільничних офіцерів поліції доповнено повноваженнями у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху [6].

Значимо проблему, з якою стикаються курсанти під час проходження практики, наставники у складі практичних працівників і громадяни – учасники дорожнього руху щодо недостатньої визначеності прав і обов'язків курсантів.

Поняття «правовий статус» в юридичній літературі вивчений у загальнотеоретичному плані та окремих галузей права. Він займає основне місце у правовому інституті державної служби, оскільки всі інші складові покликані забезпечувати функціонування державної служби та роботу державних службовців.

В основі визначення правового статусу курсанта закладу освіти МВС України є визначення статусу особи. З цієї метою звернемося до положень Закону України «Про освіту», де вказано, що до осіб, які навчаються залежно від рівня освітньої програми, форми навчання, режиму перебування у закладі освіти належать курсанти, які опановують освітні програми

середньої професійної освіти, програми бакалаврату або програми магістратури.

У Законі України «Про Національну поліцію» йдеться, що курсанти вважаються такими, що проходять службу в поліції. Закон безпосередньо визначає правове становище поліцейських, до яких належать курсанти закладів освіти МВС України.

Фактично курсанти закладів освіти МВС України з деякими застереженнями мають повноваження чинних поліцейських. На них поширюються положення розділів «Повноваження поліції» та «Поліцейські заходи» Закону України «Про Національну поліцію».

Є низка нюансів, коли курсант не матиме повноти повноважень поліцейського, а саме у випадку, якщо він не пройшов первинної професійної підготовки поліцейського відповідно до Закону України «Про Національну поліцію».

Розглядаючи правові підстави залучення курсантів на період практики до служби, потрібно акцентувати на тому, в якому статусі закріплюються в органах Національної поліції на період практики.

Проведений аналіз локальних документів практичних органів про організацію та проведення практики свідчить про те, що єдиного підходу до закріплення статусу курсантів на період проходження практики немає.

У деяких територіальних органах їх закріплюють як «практикантів», в інших «особами, що проходять практику», у третіх – як «стажерів за посадою», спираючись на положення наказу МВС України від 26.06.2013 р. № 621 «Про затвердження Положення про практичну підготовку слухачів та курсантів вищих навчальних закладів МВС України».

Повноваження курсантів старших курсів під час проходження стажування обмежені у частині складання процесуальних документів та прийняття рішення щодо виявлених адміністративних правопорушень. Однак вони повною мірою мають права та обов'язки щодо застосування примусових заходів, пов'язаних і не пов'язаних із застосуванням фізичної сили або спеціальних засобів, за винятком заходів адміністративно-процесуального забезпечення.

Щодо особливостей проходження практики курсантів потрібно зазначити, що крім загальнополіцейських функцій, курсанти, які проходять практику в підрозділах поліції, виконують обов'язки, безпосередньо пов'язані із діяльністю дільничного офіцера поліції.

Наприклад, під час виконання обов'язків дільничного офіцера поліції курсанти повинні керуватися положеннями Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі затвердженого наказом МВС України від 07.11.2015 р. № 1395 [7].

Курсанти у період стажування відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» та Положення про патрульну службу МВС можуть здійснюватися: нагляд за дорожнім рухом, у тому числі з використанням технічних засобів та спеціальних технічних засобів, що працюють в автоматичному режимі; зупинка транспортного засобу; зупинка пішохода; перевірка документів, ідентифікаційного номера, номера кузова, номера шасі транспортного засобу (при наявності), державних реєстраційних знаків; профілактика та виявлення адміністративних правопорушень.

Про виявлені ознаки адміністративних правопорушень у процесі проходження практики та стажування, курсанти повинні відповідно до Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України доповідати територіальному органу поліції, де проходять практику [8].

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію», загальних положень Правил дорожнього руху України, Положення про патрульну службу МВС, при проходженні практики у посаді дільничного офіцера поліції курсанти мають право здійснювати розпорядно-регулювальні дії, що включають участь у зміні організації руху на окремих ділянках доріг з метою створення необхідних умов для безпечного руху транспортних засобів та пішоходів [9; 10].

Курсанти закладів освіти МВС України проходять практику на 3 та 4 курсах, коли курс дисциплін, що її забезпечують вже пройдено, необхідні знання, вміння та навички здебільшого вже сформовані та для закінчення формування передбачається залучення курсантів при здійсненні державного нагляду за дотриманням учасниками дорожнього руху вимог законодавства у сфері безпеки дорожнього руху.

Ця обставина могла враховуватися при використанні поліцією здібностей курсантів в період проходження стажування у вирішенні широкого спектру оперативно-службових завдань.

Як свідчить досвід підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності та аналіз звітної документації курсантів під час захисту результатів практики, підрозділи поліції здебільшого забезпечують проходження практики та стажування курсантами на належному рівні, однак у процесі стажування іноді виникають проблемні питання, зумовлені об'єктивними обставинами.

Курсанти у процесі проходження практики стикаються з тим, що не мають практичних навичок роботи з технічними засобами забезпечення безпеки дорожнього руху.

Не завжди під час несення служби курсанти задіяні повною мірою на основі закріплених у зазначених нормативно-правових актах повноважень та відповідно до рівня умінь та навичок. Підготовка дає змогу виконувати більше обов'язків поліцейського, надто у сфері безпеки дорожнього руху, що відповідає Стратегії підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2024 року.

На підставі викладеного, вважаємо, що є необхідність подальшого вдосконалення окремих правових норм у частині правового забезпечення статусу курсантів у період проходження практики та стажування, розширення повноважень при наданні допомоги територіальним органам поліції.

Необхідна розробка єдиного нормативно-правового акта, який би через специфіку правового статусу курсантів закладів освіти МВС України, регулював питання, пов'язані з проходженням практики та стажування у контексті чинного законо-

давства України. Залежно від профілю професійної підготовки, де навчаються курсанти, необхідно акумулювати наявні у різних нормативно-правових актах положення, конкретизувати перелік прав і обов'язків курсантів за напрямками майбутньої професійної діяльності під час проходження всіх видів практики у комплектуючих підрозділах.

1. Про схвалення Стратегії підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2024 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.10.2020 р. № 1360-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1360-2020>

2. Про затвердження Державної програми підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2023 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.2020 р. № 1360-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1287-2020>

3. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145- VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2145-19>

4. Про затвердження Положення про практичну підготовку слухачів та курсантів вищих навчальних закладів МВС України : Наказ МВС України від 27.06.2013 р. № 621. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1206-13#Text>

5. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/580-19>

6. Про затвердження Змін до Інструкції з організації діяльності діяльничних офіцерів поліції : Наказ МВС України від 19.06.2020 р. № 486. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0708-20#n362>

7. Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі : Наказ МВС України від 07.11.2015 р. № 1395. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1408-15#Text>

8. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : Наказ МВС України від 27.04.2020 р. № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#n7>

9. Про Правила дорожнього руху : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.10.2001 р. № 1306. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF#Text>

10. Про затвердження Положення про патрульну службу МВС : Наказ МВС України від 02.07.2015 р. № 796. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0777-15#Text>

З. Я. Ковальчук

*доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри теоретичної психології
Львівського державного університету
внутрішніх справ*

ТРЕНІНГОВИЙ ПІДХІД У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

Одним із найважливіших чинників соціального розвитку людини та необхідною умовою її життєдіяльності є спілкування. Актуальним для сьогодення є взаємодія працівників поліції з населенням, яке має свої особливості. Під час такого спілкування виникають бар'єри між працівником внутрішніх справ та громадянами, неодноразово виникають непорозуміння на ґрунті недовіри та негативних установок щодо самої особистості працівника. Бувають випадки, що дехто з працівників внутрішніх справ цілковито покладається на вплив рольової позиції і не докладає достатньо зусиль для становлення, підкріплення та підтримання свого авторитету.

При традиційних способах навчання обмін інформацією відбувається тільки через викладача. Він створює оптимальні умови для того, щоб особа, яка навчається, могла розвивати та виражати власну думку, а це, зрештою, є необхідною умовою для інтеріоризації знань та поглядів, тобто перетворення їх на здобутки особистості, а відтак – на переконання [3]. Втім у загальному комплексі виокремлюють навички, що у процесі навчання набувають лише у тренінговій формі. Це – комунікативні, рефлексивні та інші вміння. Під час тренінгу активізується процес навчання, швидко налагоджуються міжособистісні зв'язки. Саме тому доцільно у процесі підготовки працівників поліції впроваджувати генетично-психологічний комунікативно-рефлексійний тренінговий підхід.

Доволі вдале (без перебільшення – класичне) визначення тренінгу дав Л. Мороз: «Груповий психологічний тренінг є

сукупністю активних методів практичної психології, які використовуються для формування навичок самопізнання й саморозвитку. Водночас тренінгові методи можуть застосовуватись і у рамках клінічної психотерапії при лікуванні неврозів, алкоголізму і соматичних захворювань, і в роботі з психічно здоровими людьми, які мають психологічні проблеми, щоб надати їм допомогу в саморозвитку» [3]. Попри іншу важливу семантику цієї дефініції, вважаємо, з огляду на необхідність акцентування на оптимізації особистісної психогенези, що тут слушно підкреслюється важливість самопізнання і саморозвитку осіб, що проходять навчання до Нової поліції.

Тому метою нашого дослідження є довести потребу в упровадженні в систему підготовки працівників поліції генетично-психологічного комунікативно-рефлексійного тренінгового підходу.

Основними перевагами тренінгу, на думку науковців, є вироблення цілісної системи таких умінь і навичок, як організація позитивної міжособистісної взаємодії у спільноті; засвоєння нових знань про майбутню професію, розвиток умінь і навичок виконання різних видів педагогічної діяльності у стандартних і нестереотипних навчально-виховних ситуаціях; прищеплення умінь критично і творчо мислити при вирішенні професійних завдань; аналіз і відбір педагогічних дій у навчально-виховних ситуаціях; формування особистісних суджень, оцінок майбутньої професії, а також навичок роботи у команді [1].

Основні блоки розробленого комунікативно-рефлексійного тренінгу ґрунтуються на генетично-психологічних концептуальних підходах (розвиток, саморозвиток, ампліфікація як самопідсилення тощо) та зорієнтовані на якісну інтенсифікацію позитивної взаємодії. Однак, попри те, тут детальніше розглянемо особливості впливу генетично-психологічного комунікативно-рефлексійного тренінгу на професійне становлення працівника поліції. Завдяки тренінгу він може оволодіти певними знаннями і навичками у налагодженні стосунків з населенням. Також тренінг допомагає формувати важливі психологічні якості, які потрібні для цього. Це дає змогу особі, що на-

вчається, почуватися вільним, уникати або успішно вирішувати конфлікти, а найголовніше – зберігати своє здоров'я, а також позитивно впливати на тих, хто його оточує. Як відомо, взаємодія поліції з населенням – доволі часто психо-енергетично виснажлива процедура, яка навіть може призводити до психо-емоційного вигорання, вимагає застосування учасниками надмірного психозахисту тощо.

Комунікативно-рефлексивні вміння полягають у здатності створювати позитивне комунікативне поле (проявляти легкість у спілкування, відкритість, контактність, толерантність; демонструвати високий рівень емпатії; здатність створювати позитивне емоційне тло незалежно від власного настрою, легко вводити учасників тренінгу в навчально-пізнавальну реальність); діагностувати ситуацію спілкування (визначати позитивні та негативні прояви інтеракції; уникати залежності від проблем, а протистояти їм; володіти технікою самовідновлення; застосовувати прийоми активізації рефлексії учасників та саморефлексії), пропонувати комунікативні стратегії (взаємодіяти з самим собою та з іншими, застосовувати основні види комунікації, добирати та впроваджувати відповідні комунікативні стратегії у різних програмованих ситуаціях на заняттях).

Необхідно постійно пам'ятати, що основою взаємодії є не просте володіння мовою й іншими кодами спілкування, а особистісні якості індивіда, що виявляються у єдності почуттів, думок і дій, які розгортаються в конкретному соціальному контексті. Комунікативна компетенція займає особливе місце у формуванні рівня самоповаги індивіда, адже результат будь-якої взаємодії з оточенням кожна людина усвідомлено чи не-свідомо розглядає, так чи інакше оцінюючи свою комунікативну компетентність. Водночас міра успішності задуманих актів впливу і використання засобів справляння вражень на інших приймається нею за міру своїх комунікативних талантів. Отож у комунікативній компетенції поєднується ситуативна адаптація і вільне володіння вербальними і невербальними засобами соціальної поведінки, тому комунікативна компетентність по-

винна розглядатися як ідейно-моральна категорія, що регулює всю систему ставлення до природного і соціального світу, а також до самого себе, як синтезу обох світів [2].

Генетично-психологічний комунікативно-рефлексійний тренінг належить до комплексних методів соціально-психологічного навчання і впливу. Основною його метою є підвищення компетентності у сфері спілкування. Цим визначається соціальне призначання методу, безпосередньо пов'язаного з практичними завданнями розвитку суспільства, а також зі створенням сприятливих умов для розвитку особистості самого поліцейського, удосконалення роботи з населенням. Коли дбають про удосконалення роботи з поліцією, то соціально-психологічний тренінг може бути корисним як у навчанні, так і в підвищенні кваліфікації представників тих професій, об'єктом трудової діяльності яких є інша людина (в цьому разі – робота Нової поліції).

Ключові засоби підвищення комунікативної компетентності потрібно шукати не у шліфуванні поведінкових умінь і не в ризикованих спробах особистісної перебудови, а в активному пізнанні індивідом природних міжособистісних ситуацій та самого себе як учасника цих діяльнісних ситуацій на шляху розвитку соціально-психологічної уяви, що дозволяє «поглянути на світ очима інших людей». Адже педантичне дотримання правил спілкування ще не є гарантією його ефективності, бо ж не випадково іноземця розпізнають за надмірним демонструванням правильної вимови, а не за природним оволодінням культурою мовлення [4].

Хто заважає працівнику внутрішніх справ бути комунікативно ефективним? Найперше він сам. Точніше, його надто велика увага до свого Я-образу, чим затінюється сприйняття міжособистісної ситуації. У цьому – витoki недостатнього вміння спостерігати, слухати, запитувати та розмовляти з урахуванням своїх висловлювань і невербальних виявів.

Завдання активного соціально-психологічного навчання полягає у тому, що, показавши майбутньому поліцейському його соціальну природу і так знищивши суб'єктивне розуміння

його міжособистісних ситуацій, зробити його незалежнішим від особистісного Я-образу і дати йому концептуальний інструментарій до проблеми Я-образу в ситуації. Потрібно на чутливо-практичному досвіді переконати його в тому, що успішність спілкування і будь-якої діяльності забезпечується міжособистісною взаємодією, а не індивідуальними зусиллями, тобто ґрунтується на розумінні людьми того, що навіть їх суб'єктивні досягнення завжди мають не індивідуально-психологічний, а соціально-психологічний характер [5].

Генетично-психологічний комунікативно-рефлексійний тренінг спрямований на оволодіння певними соціально-психологічними знаннями, розвиток комунікативних здібностей, рефлексивних навичок, здатності аналізувати ситуацію, поведінку, стан як членів групи, так і власний, уміння адекватно сприймати себе і оточення. Водночас виробляються і корегуються норми особистісної поведінки та міжособистісної взаємодії, а також розвивається здатність гнучко реагувати на ситуацію, швидко змінюватися в різних умовах і різних групах.

Основна діяльнісна семантика ГП КРТ зводилася до базальних положень генетичної психології – розвиток/саморозвиток через інтенсивну комунікативно-перцептивно-інтерактивну діяльність, яка, завдяки рефлексії як своєрідному «психічному дзеркалу» особистості, дозволяє побачити себе не лише власними, а й «очима інших людей», а отже, за допомогою вироблення адекватних прийомів і технік спілкування осмислити своє актуальне Я та сприяти його подальшій успішній психогенезі.

Культивовані нами тренінгові підходи дали змогу розширити самоосмислення особистості у процесі моделювання педагогічної взаємодії, що сприяло розвитку рефлексивних складових самосвідомості й оптимізувало навички успішного просоціального спілкування, зокрема поліпшилася здатність до поглибленого самопізнання й самоаналізу; намітилася тенденція до продуктивнішого планування та осмислення індивідуального життєвого шляху, інтенсифікувалися перцептивно-інтерактивні вміння і навички тощо.

Одна з головних *цілей* пропонованого тренінгового підходу – розробка програми з розвитку самопізнання та саморозуміння, вдосконалення рефлексивних і комунікативних характеристик особистості, яка перебуває в режимі педагогічного спілкування та потребує розвитку своєї когнітивної, сенсорної, емоційно-вольової та інших сфер.

До *основних принципів* побудови ГП КРТ віднесено:

1) екзистенційно-гуманітарну орієнтацію керівників тренінгу в роботі з людьми, тобто створення таких умов взаємодії між учасниками, які сприяють максимальному розкриттю їх внутрішнього світу; важливою є увага до будь-яких поведінкових (свідомих і несвідомих) проявів особистості та ціннісне ставлення до неї;

2) облік культурно-практичного контексту в організації практики, що культивує виважену рефлексію та активну комунікацію, тобто використання безмежного матеріалу, нагромадженого культурою і практикою людства, зокрема *генетично-психологічної традиції – пізнання, осмислення, задоволення (реалізація) нужди двох (і більше) людей дає щось якісно нове, успішніше, досконаліше;*

3) організацію переживання учасниками рефлексивно-комунікативних практик як особистісної роботи; максимальне сприйняття і переосмислення отриманих знань, повна емоційна включеність, відкриті й оптимістичні тактики і стратегії спілкування;

4) використання широкого спектру комунікативних методів і технологій, що ґрунтуються на врахуванні особистісної рефлексії, самоаналізу, самоприйняття, саморегуляції тощо;

5) активні розвивальні орієнтації керівника тренінгу, зокрема активізація ним таких особистісно-перцептивних рис, як щирість, повага, прихильне ставлення, безпосередність, лабільність, конгруентність, емпатійність, позиціонування недооцінювання, толерантність тощо [1].

ГП КРТ як своєрідний спосіб «перепрограмування» наявної в особистості моделі керування власною поведінкою й діяльністю є синтезом цілого методичного комплексу, змістовими

складовими якого є: тематична бесіда (діалог, полілог), лекція-семинар, групова дискусія, психокорекційні ігри, психодрама-тичні ігри та вправи, інтроспекція, релаксація, психогімнастика, аутотренінг, допоміжні методи арт-терапії тощо.

В умовах тренінгового відтворення типових і кризових ситуацій умовної (реальної) взаємодії з населенням ГП КРТ, який повинен перебігати в атмосфері відповідальної та відвертої взаємодії, партнерських інтеракцій, використання комунікативно-перцептивних засобів, розвивальних вправ, ігор та інших дієвих форм самовираження, відбувається становлення та розвиток таких важливих рис особистості, як комунікативність, рефлексивність, креативність, емпатійність, самокритичність тощо.

Важливо зазначити, що під час проведення ГП КРТ необхідно враховувати діапазон використання й обмеження, ефективність, а також те, що досягається тільки в межах системної соціально-психологічної підготовки, що тренінг не є груповою психотерапією, що він не є самостійним [1]. ГП КРТ включає чотири блоки: 1) партнерської взаємодії; 2) сензитивності; 3) креативності; 4) рефлексійності.

У тренінгу партнерської взаємодії основний наголос зроблено на психогімнастичних вправах, які повинні створити такий рівень відкритості, відвертості, довіри, емоційної свободи, згуртованості, тобто сприяти генезі таких психостанів кожного учасника, які дозволили б успішно комунікувати, працювати, просуватися вперед. Вони – своєрідний місток для переходу до інших етапів тренінгу.

Тренінг сензитивності спрямований на створення відповідного емоційного тла за допомогою прийомів групової психотерапії, а також на розвиток психологічної чутливості учасників. Тренінг сензитивності – це синтез рольової гри і групової дискусії, він передбачає оптимізацію міжособистісного спілкування.

Тренінг креативності сприяє розвитку елементів, прийомів і навичок творчої комунікації з власним Я та з іншими учасниками Т-групи.

Тренінг рефлексійності спрямований на активізацію особистісних детермінант, формування позитивного самоствавлення, самопізнання, впевненості в собі, адекватного рівня особистісної рефлексії, розвиток індивідуальних характеристик та рис, що сприятимуть професійному та особистісному розвитку, зокрема оптимізують спілкування та взаємодію з населенням.

Результативність ГП КРТ більшою мірою залежить від дотримання в групі загальноприйнятих принципів, наполегливим модератором яких є керівник, тренер. Вмілий керівник – той, хто вірить у здатність учасників групи самостійно вибиратися із складних тренінгових ситуацій, які вони самі собі створюють [2].

Для досягнення позитивних особистісних змін, перебудови відносин інколи потрібні потрясіння. Тому в навчально-тренувальній групі варто використовувати такі прийоми, як відкриття, обговорення поведінки учасників, елементи психодрами.

Актуальним є перенесення досвіду, набутого в групі, у реальне життя. К. Роджерс висунув гіпотезу про те, що чим вищий статус та престиж людини у суспільстві, тим важче їй вступати у відкриті психологічні відносини з іншими людьми. Груповий досвід впливає на учасників так, що вони почуваються вільнішими у висловлюванні позитивних і негативних почуттів, починають встановлювати з оточенням більш реальні стосунки замість того, аби приховувати їх, поки вони не стануть вибуховими [3].

Враховуючи це, у системі генетично-психологічного медіально-рефлексійного тренінгу ми б надавали більшого значення *релаксопедичному навчанню* всіх учасників, оскільки воно дуже ефективне в оптимізації навчального процесу. Якщо передбачається використання прийомів саморегуляції, що є в її основі, то релаксопедія сприяє міцному засвоєнню фактологічних знань, стимулює інтерес до виконавської дисципліни, регулює психічний стан учасників тренінгу і сприятливий психо-емоційний тон та добрий настрій у процесі навчання. Важливо, що активізація неусвідомлюваної сфери психіки учасників

T-групи у взаємозв'язку з усвідомлюваними сферами, під час релаксопедичних занять відображається на створенні сприятливого психологічного клімату та максимальній мобілізації психічної діяльності.

Застосування прийомів педагогічного навчання в релаксопедії ефективно впливає на емоції та психічний стан, зумовлює ефективне засвоєння дидактичного матеріалу. Пропонована на початковому етапі інформація сприймається усвідомлено, з елементами аналізу, а потім засвоєння матеріалу відбувається в стані релаксації за пониженої критичності свідомості і надалі ці знання відтворюються в ході інтенсивного спілкування, стимулюючи творче мислення учасників.

У професійному житті поліцейського спілкування не є якимось уособленим процесом або самостійною формою активності, а включене в індивідуальну чи групову практичну діяльність, котра не може ні виникати, ні відбуватися без інтенсивного та різнобічного спілкування. Тому існує велика потреба у проведенні комунікативно-рефлексійного тренінгу для вирішення проблемних комунікативних ситуацій. Це адекватний засіб формування рефлексивного середовища, що забезпечує цілісне самовизначення суб'єкта в ситуаціях невизначеності та непередбачуваності.

Після завершення всіх циклів тренінгової програми в учасників ГП КРТ виробляється низка умінь, а саме вступати у контакт; ставити питання, вести розмову, стимулювати партнера до зміни його позиції, пропозицій, дослухатися і зрозуміти те, що мав на увазі партнер, сприймати те, що партнер не зміг висловити, натякнути партнерові, що його почули і зрозуміли, а значить – він потрібен і рецептований; здатність гальмувати емоційне напруження у бесіді чи суперечці і так попереджувати психоемоційні та когнітивні конфлікти. До них можна додати ще багато інших просоціально-позитивних навичок, спроможних активізувати взаємодію.

Отже, в результаті ГП КРТ корегується ставлення учасників до власного життєвого шляху, адже вони набувають навичок вольового рішучого вибору й ухвалення рішень, мобілізації

та самоорганізації, стають стійкішими до неприємностей, загроз, конфліктів; оптимістично ставляться до реальностей у подоланні труднощів і перешкод. Тренінг культивує толерантність, гідність, взаємоповагу, оптимізм, допомагає здобути реальні навички активної перцептивно-комунікативної взаємодії, розкрити потенціали і перспективи власного розвитку як саморозвитку. Перспективою наших досліджень є безпосередній порівняльний аналіз результатів впровадження тренінгу у систему підготовки Нової поліції.

-
1. Ковальчук З. Я. Генетично-психологічні засади оптимізації педагогічної взаємодії : монографія. Львів : СПОЛОМ, 2013. 600 с. : табл.
 2. Максименко С. Д. Основи генетичної психології : навч. посібник. Київ : НПЦ «Перспектива», 1998. 220 с.
 3. Мороз Л. Основи професійно-психологічного тренінгу. (У запитаннях і відповідях) : навч. посібник. Київ : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2004. 130 с.
 4. Москаленко В. В. Психологія соціального впливу. Київ : Центр навчальної літератури, 2007. 448 с.
 5. Основи практичної психології : підручник / В. Панок, Т. Титаренко, Н. Чепелева та ін. Київ : Либідь, 1999. 536 с.

В. О. Кучер,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії права, конституційного
та приватного права
Львівського державного університету
внутрішніх справ

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ ЯК УЧАСНИК ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Діяльність будь-якого державного органу повинна реалізовуватися відповідно до покладених на нього завдань, а ті, своєю чергою, повинні ґрунтуватися на основних ідеях (принципах) функціонування органу державної влади. Реформування Міністерства внутрішніх справ свідчить про те, що система змінюється відповідно до реалій, що притаманні суспільству на певних етапах його розвитку, та відповідно до європейських стандартів [1, с. 120].

У таких процесах діяльність Національної поліції України визначена шляхом прийняття основного поліцейського нормативно-правового акта – Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року [2].

Вказаний нормативно-правовий акт закріпив принципово нові, керівні основоположні ідеї, які, як слушно вказує М. П. Гурковський, є сполучною ланкою між нормативними приписами різної галузевої належності, на яких повинна ґрунтуватися робота поліції [3, с. 173].

Національна поліція України може бути учасником цивільних правовідносин [4, с. 17]. Водночас цивільно-правові відносини за участю органів Національної поліції України дещо нетипові для більшості «звичайних» учасників цивільного обігу і, відповідно, мають свою специфіку.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію» Національна поліція – це державний правоохоронний орган, діяльність якого спрямована на реалізацію державної політики у сфері: захисту прав, свобод і законних інтересів громадян

України, іноземних громадян, осіб без громадянства (надалі – громадян, осіб); захисту об'єктів права власності; протидії злочинності; охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки [2].

Національна поліція України – це сукупність структурних одиниць, таких, як департаменти, управління, відділи, територіальні органи, інші установи, більшість з яких, володіючи сукупністю встановлених законом ознак, наділені правами і обов'язками юридичної особи. Національна поліція України є юридичною особою публічного права [4, с. 8].

Відповідно до ст. 15 Закону України «Про Національну поліцію» територіальні органи поліції утворюються як юридичні особи публічного права в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, містах, районах у містах та як міжрегіональні (повноваження яких поширюються на декілька адміністративно-територіальних одиниць) територіальні органи у межах граничної чисельності поліції і коштів, визначених на її утримання.

Організаційна єдність є одною з головних ознак юридичної особи, під якою розуміють наявність певної структури і системи внутрішніх зв'язків, установчих документів. Ця ознака забезпечує можливість виступати юридичній особі єдиним цілим. Організаційна єдність органу Національної поліції забезпечується насамперед тим, що очільником відповідного органу є керівник, наділений визначеною компетенцією. Керівник здійснює внутрішнє управління органом і діє від його імені.

Територіальні органи поліції мають певну внутрішню структуру (відділи, відділення, підрозділи тощо), виступають у цивільних правовідносинах як єдине ціле. Вони володіють закріпленим на їх балансі майном на праві оперативного управління (приміщення, транспортні засоби, комп'ютерна техніка та ін.), необхідним для забезпечення нормальної роботи і відокремленим від майна інших органів Національної поліції. Вказані органи мають здатність самостійно, від свого імені виступати в цивільних правовідносинах і нести самостійну майнову відповідальність за рахунок відокремленого майна.

Органи Національної поліції не є власниками майна, переданого їм в користування державою. Основним джерелом майна державних установ є фінансування їх власником-засновником за кошторисом, яка і характеризує їх майнову відокремленість. Кошторис є юридичною основою, на якій виникають майнові правовідносини юридичної особи публічного права.

Органи Національної поліції України вступають у цивільно-правові відносини завдяки наділення їх цивільною правосуб'єктністю, яка повною мірою залежить від основної діяльності цього підрозділу. У межах правосуб'єктності органів (закладів, установ) виділяють правоздатність та дієздатність. У науці цивільного права прийнято розрізняти загальну та спеціальну правоздатність. Юридичні особи публічного права, в силу своїх особливостей, мають спеціальну правоздатність, тобто обсяг їх цивільної правоздатності значно менший від правоздатності юридичних осіб приватного права і відповідає меті їх створення.

Отже можемо визначити особливості правоздатності органів Національної поліції, до якої входить обмежене коло правомочностей. З-поміж них можна виокремити: здатність мати майно на праві оперативного управління, використовувати його відповідно до цілей створення і діяльності; здатність використовувати землі та інші природні ресурси на праві постійного чи тимчасового користування відповідно до чинного законодавства; здатність витратити грошові кошти, які передбачені у кошторисі, виключно за цільовим призначенням (виплата грошового забезпечення, оплата господарських послуг (оренда приміщень, комунальні послуги, послуги зв'язку), придбання транспортних засобів, спеціальних і технічних засобів, меблів, канцтоварів та ін.; здатність укладати не заборонені законом і установчими документами договори і брати участь у зобов'язаннях; здатність займатися діяльністю, що приносить дохід (якщо це передбачено установчими документами органу поліції).

1. Шевчук Г. Принципи та завдання діяльності Національної поліції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 7. С. 120–124.

2. Про Національну поліцію України : Закон України від 02.07.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

3. Гурковський М. П., Єсімов С. С. Основні принципи діяльності поліції щодо забезпечення конституційних прав і свобод людини та громадянина в Україні. *Науковий Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 1. С. 171–184

4. Падалка О. А. Адміністративно-правовий статус Національної поліції України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Харків : ХНУВС, 2016. 23 с.

5. Цивільний кодекс України від 16.01.20013 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

М. М. Олексюк,
*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри соціально-поведінкових,
гуманітарних наук та економічної безпеки
Львівського державного університету
внутрішніх справ*

**КУЛЬТУРА ПРАЦІВНИКА
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ:
МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИЙ ВИМІР**

Сучасний стан українського суспільства характеризується особливими умовами функціонування тих професійних спільнот, котрі своїм основним завданням вбачають захист прав та свобод людини та громадянина. Це зумовлено низкою об'єктивних умов, котрі пов'язані як із проблемами становлення державності на шляху до нової якості у євроінтеграційному контексті, так і потребою якісного оновлення на демократичних засадах суспільства, з огляду на визнання пріоритетної цінності людської екзистенції, пошанування її гідності. Особливо актуалізувались ці проблеми в час, коли постало питання про існування української держави, її населення в умовах російсько-української війни, що супроводжується відкритим геноцидом української нації. Захист прав та свобод людини та громадянина відтак перейшов у площину воєнно-політичну, а правоохоронні спільноти включились як у безпосередні військові дії, так і у процес документування та розслідування злочинів, здійснених загарбниками на окупованих територіях.

Все це дає можливість ствердити, що актуальності набирають ті дослідження, котрі стосуються питань професійної культури працівників правоохоронних органів, з-поміж яких одне з провідних місць належить Національній поліції України. Саме проблемам становлення професійної культури українського поліцейського у її морально-етичному вимірі присвячені роботи О. О. Євдокімової, І. М. Євхутич, І. В. Клименко, Т. В. Колесніка, М. О. Котелюха, О. О. Посохової, А. В. Танько та інших.

Саме з огляду на наведене у роботі правоохоронних структур та передусім Національної поліції України потрібно зосередитись на питаннях удосконалення професійної культури їх співробітників. Можна стверджувати, що професійна культура сучасного працівника Національної поліції України є показником високого рівня його професійних навиків, сформованих високим загальним та спеціальним теоретичним рівнем знань, професійною майстерністю та досвідом роботи із відповідного профілю, здатності до саморозвитку та самоудосконалення на базі високої загальної культури особистості, а також вміння оптимально та ефективно застосовувати набуті професійні якості у повсякденній професійній діяльності. Основними елементами професійної культури поліцейського є: а) моральна; б) культура спілкування; в) культура особистої праці; г) культура розумової праці; ґ) правова культура; є) педагогічна культура та ін.

Вітчизняна дослідниця проблем моральної культури правоохоронців І. М. Євхутич зокрема зазначає, що «у будь-якій державі є професії, пов'язані з виконанням певних суспільних, державних функцій, тому що ці функції можуть реалізовуватись державою тільки через різноманіття професій. А предмет кожної професії зумовлює певний комплекс інтересів, що виявляє себе у суспільно-поведінковій формі осіб, безпосередньо пов'язаних з реалізацією цих суспільно-професійних інтересів» [1, с. 167]. З усією очевидністю це стосується і професії поліцейського.

Особливе значення у діяльності Національної поліції України має питання формування основ моральної культури її працівників. Моральна культура гармонійно поєднує і затверджує такі якості, як честь, совість, добро, любов, дружбу, гідність. Водночас вона охоплює і протилежні компоненти: заздрість, зло, зраду, егоїзм, ненависть. Моральна культура – це характеристика особистості людини з погляду її цілісного морального розвитку, свідомості й поведінки, а також сукупність моральних якостей (рис), притаманних людям певного суспіль-

ства, класу, професії, які характеризують рівень їх моральної свідомості і поведінки [2, с. 114]

Моральна культура займає одне з найважливіших місць в особистій культурі працівника Національної поліції України, що можна пояснити характером та сферою їхньої діяльності, а також тими завданнями, які вони вирішують у межах професійного обов'язку. Як вже йшлося, їхня робота пов'язана із забезпеченням прав і свобод громадян, виконанням обов'язку перед суспільством і державою, із служінням праву, а значить справедливості, що висуває до всіх поліцейських високі моральні вимоги. Особливо це стосується тих співробітників, які працюють в більш складних умовах і вирішують іноді неймовірно складні проблеми. Навіть у мирний час їхня діяльність часто пов'язана із ризиком для життя та здоров'я, із значними моральними травмами, глибокими чуттєвими переживаннями, психологічними стресами. Тому високий рівень їх моральної та професійної культури загалом є необхідним чинником якісного вирішення поставлених перед ними завдань. Необхідно зазначити, що формування професійної моралі працівника поліції – це складний психолого-педагогічний процес перетворення об'єктивних вимог професійної етики на особисті переконання працівника й на цій основі розвитку в нього здатності до саморегуляції вчинків, а також регуляції суспільної поведінки [3, с. 181].

Рівень розвитку моральної культури особистості може вимірюватися крізь систему функціонально пов'язаних показників: знання основних моральних правил, вимог, приписів, норм, принципів та ідеалів суспільства. Головним критерієм оцінки рівня моральної культури є реальна поведінка людини, її моральні ідеали, ставлення до інших людей, колективу, суспільства, міра гуманності, яку особистість виявляє в соціальній діяльності і яка виражає ступінь її духовно-моральної свободи в конкретних умовах суспільної, моральної необхідності. Основною функцією моральної культури працівника Національної поліції України є регулювання моральної складової будь-якої діяльності та моральних стосунків людини з собі подібними.

«Основна особливість моральності полягає в тому, що вона виражається не лише у змістовому боці діяльності поліції, але і в формі її здійснення, виконуючи роль найважливішого чинника в оцінюванні роботи поліції суспільством», – зазначав у своєму дослідженні Голова Національної поліції України І. В. Клименко [4, с. 21].

Моральна культура є виявом морального розвитку та моральної зрілості, що виявляється у культурі моральних почуттів, які виступають виразом здатності до співчуття, співпереживання, милосердя, тобто відчувати чужі біль і радість як власні, культурі етичного мислення як раціональної складова моральної свідомості. Вона виражається у знанні моральних вимог суспільства, у здатності людини свідомо обґрунтувати мету і засоби діяльності. Моральне регулювання в усьому своєму різноманітті, складності, суперечностях, взаємодіях займає в нормативній системі суспільства одне з найважливіших і визначальних місць, а його вивчення дає розуміння реальних процесів впливу на суспільні відносини [5, с. 59].

Формування основ моральної культури працівника Національної поліції України корелюються та пов'язано із культурою спілкування. «Спілкування для поліцейських – це досить важливий процес, який забезпечує успішне виконання ними службових завдань, а також дозволяє надавати чи отримувати необхідну інформацію, зберігаючи при цьому шанобливе ставлення до людини, демонструючи готовність і здатність надавати якісні професійні послуги всім громадянам», – зазначається у «Пам'ятці працівника Національної поліції України» [6, с. 8]. Можна ствердити, що в умовах встановлення міжособистісної комунікації, що неодмінно властива майже усім формам правоохоронної діяльності, здійснюваної працівниками Національної поліції України, останні активно спілкуються як всередині своїх колективів, так і з населенням, виробляючи специфічні умови для формування правил поведінки.

Зазначимо, що на цьому шляху у працівників Національної поліції України виникають певні складнощі, до яких автори «Пам'ятки працівника Національної політики України» відно-

сять такі: «1) ситуації спілкування, пов'язані з реалізацією конкретних функцій професійної діяльності; 2) ситуації спілкування з конкретною категорією громадян (діти, люди похилого віку, громадяни з обмеженими фізичними та психічними можливостями); 3) ситуації спілкування, пов'язані з певними умовами; 4) ситуації спілкування, пов'язані з моральним і емоційно-вольовим самоконтролем працівників поліції [6, с. 12–13]. Вказані положення чітко визначають морально-етичний вимір процесів спілкування, а удосконалення як комунікативних інституцій, так і комунікативної практики за умов виконання поліцейськими структурами своїх обов'язків лише сприяє розвитку моральної культури правоохоронців.

Формування комунікативної культури працівників Національної поліції, що розвивається у межах активного їх спілкування з населенням, значний внесок у становлення засадничих принципів культури міжособистісної поведінки. Тут можна погодитись із позицією одного із вітчизняних дослідників морально-етичних аспектів поліцейської діяльності А. В. Танька.

Він зазначає: «У результаті наукового пошуку все розмаїття завдань щодо формування морально-правової готовності працівників поліції до взаємодії з громадянами задля вирішення правоохоронних питань згруповано нами так: розвиток професійної активності, небайдужості до проблем громадян шляхом залучення до участі в різних формах виховної і волонтерської роботи; підвищення правосвідомості працівників на основі набуття досвіду застосування в змодельованих і реальних життєвих і професійних ситуаціях морально-правових знань і вмій, розуміння основ законності та правопорядку; розвиток моральних професійно спрямованих якостей і характеристик особистості; формування загальної культури правоохоронців, пов'язаної з розумінням ієрархії правових і моральних цінностей у житті людини, зокрема й у професійній сфері, ціннісного ставлення до професії правоохоронця, здатності до застосування найвищих моральних норм у процесі здобуття освіти й подальшої професійної діяльності; засвоєння активної громадської позиції, формування суб'єктності фахівця на основі розвит-

ку вмінь самостійно оцінювати й приймати рішення, що визначають стратегію поведінки та професійної діяльності працівника поліції з урахуванням громадянських, моральних, правових норм» [7, с. 140].

На нашу думку, автору цих суджень доволі успішно вдалось виокреслити ті ключові аспекти, котрі можуть свідчити про очевидну єдність головних напрямів роботи з працівниками Національної поліції України у справі побудови стратегії поведінки на основі світоглядних та морально-етичних принципів, реалізація котрих створює можливості виконувати важливі завдання із забезпечення захисту прав та свобод громадян. Важливою засадою таких процесів є «поєднання професійно-правового та морально-етичних аспектів у реалізації мети виховної роботи з працівниками поліції не є механічним, оскільки лише їх гармонійне взаємопроникнення та взаємопотенціювання забезпечує розвиток особистості правоохоронця загалом, де набуття правової грамотності й розвиток моральних якостей особистості відбуваються в певному взаємопідпорядкуванні» [7, с. 139].

Аналізуючи професійну діяльність працівника Національної поліції України та його морально-етичну складову, важко не помітити, що важливим чинником, який впливає на виконання професійних ділових обов'язків, є наявність такого феномену, як професійна деформація, котра пов'язана із моральними характеристиками особи у суспільстві.

У вузькому сенсі під професійними деформаціями розуміють прояви дій під впливом деяких особливостей професійної діяльності, таких психологічних змін, які починають негативно впливати на здійснення цієї діяльності і на психологічну структуру самої особи. Під професійною деформацією потрібно розуміти такий процес зміни моральних установок та набуття таких якостей, навичок та схильностей, які можуть негативно впливати на виконання особою своїх професійних обов'язків. Так само під професійною деформацією розуміють набуття таких якостей, навиків і схильностей, які негативно впливають на вирішення поставлених перед ним завдань. Вона зазвичай виражається в байдужості, владолюбстві, підозрливості, скепти-

цизмі, правовому нігілізмі, помилковій корпоративності (захист «честі мундира»), схематизмі мислення, кар'єризмі, індивідуалізмі тощо.

Під терміном «професійна деформація» потрібно розуміти нерозривний процес розвитку двох взаємозв'язаних психологічних феноменів, обумовлених оволодінням і заняттям певним видом діяльності: негативні зміни, що безконтрольно розвиваються, в структурі особи, що виражаються насамперед в особливостях, перебігу психічних процесів, емоційному відображенні дійсності; свідомі відхилення, що закріпилися, в структурі особи, що зазвичай виявляються в діях при виконанні функціональних обов'язків і що призводять до порушень сталих у товаристві як етично-етичних, так і правових норм.

Професійна деформація – це явище, що об'єктивно супутне розвитку людини в його професійній діяльності, якщо він повсякденно не працює над собою. На відміну від інших професій, де деформація одного працівника не «кидає тінь» на його колег і не нівелює соціальну цінність їхньої праці, у діяльності співробітника правоохоронних органів таке явище має важкі наслідки. Тут помилки одного персоніфікуються в суспільній свідомості як недолік всіх співробітників, зумовлюючи відповідний стереотип – «там усі такі».

Зазначимо, що запобігти виникненню та вияву професійних деформацій у поліцейській діяльності можна шляхом зміцнення службової дисципліни у правоохоронному колективі. «Ключовим критерієм балансу між дотриманням норм моралі та належним виконанням службових обов'язків є дотримання службової дисципліни, – зазначає вітчизняний дослідник проблем діяльності Національної поліції України Т. В. Колеснік. Оскільки службова дисципліна ґрунтується на створенні необхідних організаційних і соціально-економічних умов для чесно-го, неупередженого і гідного виконання обов'язків поліцейського, повазі до честі та гідності поліцейського, вихованні сумлінного ставлення до виконання обов'язків поліцейського шляхом зваженого застосування методів переконання, заохочення та примусу» [5, с. 59].

Це твердження свідчить про те, що формування загальної культури поліцейського передбачає здійснення таких відносин у правоохоронному колективі, коли лише дотримання дисципліни та порядку на основі домінування важливих морально-етичних засад може сприяти реалізації основних завдань, що впливають із необхідності неухильного дотримання моральних та правових норм, котрі реалізуються у суспільстві.

Отже, формування культури працівників Національної поліції України у морально-етичному вимірі передбачає цілий комплекс дій, що визначаються широким застосуванням моральних та правових норм із врахуванням особливостей професійної діяльності поліцейської спільноти.

1. Євхутич І. М. Мораль і право в системі соціальних уявлень та їх місце й роль у діяльності Національної поліції України : монографія. Львів : ЛьвДУВС, 2017. 212 с.

2. Професійна етика юриста : підручник / В. С. Бліхар, О. М. Омельчук, В. В.Середа та ін. / за ред. проф. В. С. Бліхара. Хмельницький : ХУУП, 2016. 358 с.

3. Котелюх М. О. Модель формування професійної моралі мабутніх працівників поліції. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2015. Вип. 44. С. 181–190.

4. Клименко І. В. Морально-психологічна стійкість працівника поліції в системі його професійно важливих якостей. *Право і Безпека*. 2020. № 1. С. 19–25.

5. Колеснік Т. В. Регламентация етичної поведінки працівників поліції у сфері забезпечення дисципліни праці. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2020. № 2.

6. Пам'ятка працівника Національної поліції України : інформаційно-довідкові матеріали з питань професійного спілкування поліцейських / уклад. : І. В. Клименко, Д. В. Швець, О. О. Євдокімова, Я. С. Посохова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. 52 с.

7. Танько А. Морально-правова готовність працівників органів Національної поліції України до вирішення проблем громадян у сфері забезпечення прав і свобод людини. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 6. С. 135–142.

Н. О. Пряхіна,

*кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри
соціально-гуманітарної підготовки
Львівського державного університету
внутрішніх справ,*

Я. М. Когут,

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри
соціально-гуманітарної підготовки
Львівського державного університету
внутрішніх справ*

ФОРМУВАННЯ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ЯК ОСНОВА ЙОГО МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я

Професійна діяльність поліцейських належить до таких професій, що висувають високі вимоги, оскільки доволі часто від прийнятих ними рішень залежить доля багатьох людей. Службова діяльність працівників поліції супроводжується екстремальними навантаженнями, відбувається у напружених, складних умовах, що пов'язані зі застосуванням зброї, спеціальних засобів впливу та фізичної сили. Від добросовісного виконання професійних обов'язків і майстерності працівника поліції залежать не лише результати професійної діяльності, але і життя та здоров'я громадян [1].

Особливо в умовах воєнного стану функції поліцейських, при незмінності їхніх завдань на правовому рівні, пов'язані із завданнями з оборони держави, забезпечення її територіальної цілісності, рятування людей тощо. Перелік вказаних завдань цього правоохоронного органу дає підстави стверджувати про широкий спектр вимог, які висуваються до представників цієї професії. Але не менш важливим є використання самими поліцейськими відповідних психологічних знань, вмінь та навиків у процесі оперативно-службової діяльності [2]. Це означає, що правоохоронна діяльність залежить не тільки від знань, умінь

і навиків поліцейських, але і від їхніх особистісних психологічних якостей.

Часто службові ситуації мають ознаки конфліктності, причиною є провокаційні дії правопорушників. Вияви агресії, погрози заподіяння тілесних ушкоджень, брутальність поведінки – типова поведінка правопорушників та інших осіб під час охорони публічної безпеки та порядку поліцією. Тому перманентною ознакою службової діяльності є потенційна небезпека. Також конфліктність середовища, вияви агресії, деякі умови виконання службових завдань, страждання потерпілих, застосування поліцейських заходів впливу, вигляд обстановки на місці злочину є психотравмуючими умовами та чинниками. Через це виникає надмірна емоційна напруженість, що в результаті негативно впливає на психіку поліцейського. Ці стани можуть призвести до подальших розладів психіки, симптомів тривожності, ознак депресії та інших виявів нейротизму [2].

Здійснити аналіз професійно важливих якостей поліцейського у своїх дослідженнях намагались також такі науковці, як В. Барко, О. Євдокімова, І. Охріменко, І. Клименко.

З-поміж зарубіжних вчених, які аналізують професійні якості поліцейського, варто виокремити Г. Барретта, Р. Мігеля, Д. Херда, С. Люке, Д. Тана, В. Бірзу. Ці науковці у своїх дослідженнях вивчали актуальні організаційно-психологічні питання діяльності поліції, зокрема аналізували дії поліцейських, зосереджувались на виробленні поліцейських етичних стандартів тощо. О. John et al., L. Kh'yell, H. Mohammadi, M. Sahebazamani, L. Raşniciuc акцентували на управлінні мотивацією поліцейського за допомогою методів психологічної діагностики, які доречно використовувати під час професійного відбору на службу в поліцію.

У дослідженнях О. Євдокімова, І. Жданова та В. Швець йдеться, що професійно важливі якості поліцейського формуються поступово на основі когнітивних і комунікативних та регуляторних психічних процесів. Когнітивні процеси є визначальними для свідомого засвоєння змісту та методів діяльності працівника поліції, комунікативні є основою організації різних

форм спілкування з колегами та громадянами, а регуляторні забезпечують здатність до самоконтролю, саморегуляції й регуляції професійної діяльності [3].

В сучасних умовах набуває важливого значення потреба в глибокому вивченні умов збереження психологічної стабільності та розвитку резильєнтності для розуміння людської спроможності протистояти кризовим умовам і дати відповідь на такі питання: Як самостійно підтримати себе? Як допомогти оточуючим? Як зміцнити свої сили? Що робити з тривожністю? Як здійснювати планування в умовах невизначеності? Як рухатись вперед?

Поліцейський не повинен бути стійким 24/7, і коли йдеться про формування та зміцнення його резильєнтності, то не мається на увазі відсутність у нього тривоги взагалі, а навпаки, про його гнучкість та пристосування, адаптацію до несприятливих умов. Головна ідея резильєнтності – це приймати свій стан, який виникає як наслідок стресових умов, керувати своїм станом в цих умовах для того, щоб ефективно діяти.

Резильєнтність досліджують нейробіологи, соціальні психологи, нейропсихологи та фахівці інших галузей. Поняття «резилієнс» трактують як збереження позитивної адаптації, попри значний досвід перебування у стресових ситуаціях, тобто відновлення після травми; позитивна відповідь на негативні події життя, компетентне функціонування в стресових умовах; здатність долати труднощі. Резильєнтність – це процес адаптації людини в умовах виснаження, травмування, після трагедій, загроз; за умови перебування в постійних джерелах стресу (наприклад, проблеми в сім'ї та у стосунках, серйозні проблеми зі здоров'ям, постійні стреси на робочому місці та фінансові негаразди (American Psychological Association 2010). Резильєнтні люди мають такі характеристики: стійке прийняття реальності; глибока, підкріплена міцними цінностями, віра в те, що життя має сенс; і надзвичайна здатність імпровізувати (Coutu, 2002).

Психотерапевт О. Романчук порівнює резильєнтність з «психологічними м'язами», які можна і навіть обов'язково

потрібно тренувати. На його думку, це сила, яка допомагає витримувати певні випробування, та водночас збережене психічне здоров'я, особистісна цілісність. Формується резильєнтність життєвим досвідом, взаємодіями із зовнішнім середовищем, пов'язана з вмінням контролювати, керувати та аналізувати власні емоції та емоції інших людей та з техніками усвідомленості особистості.

Мікі Дорон, психіатр Армії оборони Ізраїлю, наголошує, що існує психологічна пружність людини і цілого суспільства. Модель психологічної пружності складається з трьох складових: фізична вісь, ментальна та вісь соціальної системи. Усі вони взаємозалежні та переплітаються. Усі по-різному реагують на травму: хтось плаче, інші займаються якоюсь монотонною працею, треті – моляться. Кожен використовує свій метод. Фізична вісь, це коли людина прагне до фізичної активності. Ментальна вісь – наша здатність працювати зі змінами, відчуття універсальних законів порядку. Людина звертається до релігії, медитації, прикмет, намагається зрозуміти символічний зміст того, що відбулося. Вісь системи соціуму – сім'я, робота, активність у спільноті [6].

Як зазначає Г. П. Лазос, резильєнтність – це біо-психосоціальне явище, яке охоплює особистісні, міжособистісні та суспільні переживання і є природнім результатом різних процесів розвитку протягом певного часу; вона пов'язана зі здатністю психіки відновлюватися після несприятливих умов; може розглядатися і як певна характеристика особистості, притаманна тій або іншій людині, і як динамічний процес та відіграє важливу роль у здатності та формуванні посттравматичного стресового зростання особистості.

Найбільш узагальнене визначення пропонує Всесвітня організація охорони здоров'я (далі – ВООЗ), згідно з ним резилієнс – це «здатність відносно добре справлятися з важкими ситуаціями та особиста ресурсність, що може розвиватися завдяки захисним факторам (наприклад, сприятливе зовнішнє середовище та вироблення адаптивних механізмів коупінгу)».

Основні компоненти резилієнтності: життєві цінності та цілі; оптимізм, позитивне мислення; соціальні зв'язки та підтримка; віра і духовність; функціональність та активність, здатність бути «включеним»; турбота про себе; позитивні емоції, саморегуляція та самоусвідомлення; почуття гумору; навчання [4]. Оскільки резилієнтність – це процес ефективного подолання негараздів, то найцікавіше і найцінніше у ньому те, що він не визначається тільки рисами особистості, а охоплює нашу увагу, мислення і поведінку, тому бути стійкишим до труднощів може навчитися кожен.

Чинники, які впливають на резилієнтність:

- доброзичливе ставлення до себе та своїх здібностей;
- здатність робити реалістичні плани та втілювати їх;
- розвиток комунікативних навичок, зокрема асертивно-сті (це вміння у ввічливий та доброзичливий спосіб відстояти себе, виразити свої почуття та думки, не ображаючи і не порушуючи гідності інших людей);
- плекання цінностей і планування життя згідно з ними;
- розвиток власної «системи підтримки»: змістовних та глибоких стосунків із близькими людьми, з природою, з Богом, а також зі собою;
- розвиток здатності вирішувати проблеми.

Що розвиває резилієнс? Це активність, включеність та залученість (це про докладання вольових зусиль), здатність опиратись (яка ґрунтується на тому, що людина усвідомлює власну роль у подіях), готовність визнати свої емоції і почуття. На першій стадії стресу, яка може тривати від 2-х годин до кількох діб, відбувається загострення слуху, нюху, швидкість пізнавальних та моторних процесів збільшується, відбувається оцінка ситуації, та джерела стресу і власних можливостей. На другій стадії людина повинна усвідомити власну роль у ситуації, що склалась, поставити собі питання: що власне я можу зробити у цей момент? Якщо на першій стадії стрес не вдалось подолати, тоді відбувається пристосування до нових емоційних і фізичних навантажень, спрямоване на нормальне існування в умовах стресу. Що більшою є ризистентність (опірність), то краще людина про-

тистоїть негативним впливам. Саме на цій, на другій стадії відбувається активне формування стресостійкості та зростає потрібна нам гнучкість, пластичність. Наступна стадія, якщо вона настає – виснаження, може стати катастрофічною.

Хочемо зауважити, що між ситуацією, яка склалась зараз, і нашою поведінковою реакцією є вагомі елементи, хоч інколи вони майже «невидимі», позаяк ми їх, умовно кажучи, пролітаємо, або ж проживаємо мимоволі, спираючись на попередньо отриманий досвід. Після того, як ми потрапили в певну ситуацію, у нас з'являються певні думки, котрі викликають у нас емоційну реакцію і вже потім це призводить до певного результату у вигляді певної поведінки або ухвалених рішень. Тому елементи, елементи цього ланцюжка: ситуація – автоматична думка – емоція – дії і рішення, що знаходяться в його середині, є надзвичайно важливими. Потрібно усвідомити, які думки виникають стосовно конкретної ситуації зараз, та зосередитись на емоціях. Що саме я відчуваю? Дозволити собі проживати будь-які емоції. Прошкалювати свій емоційний стан, можливо слід докласти зусиль, щоб його зтишити, і вже тоді приймати рішення для досягнення результату.

Позитивні емоції створюють довготривалі ресурси. Проживання позитивних емоцій заспокоює нервову систему в режимі «виживання» і покращує баланс між симпатичною і парасимпатичною гілками нервової системи. Збалансувати свій стан, зняти психоемоційне напруження та зменшити тривожність і для себе, і під час надання психологічної допомоги громадянам допоможе вправа «дихання по квадрату», під час якого використовується ритмічне дихання, що триває однаковий проміжок часу. Коли людина починає контролювати власне дихання, вона розуміє, що контроль можливий і для неї це про функціональність, про можливість активно діяти. Також важливо планувати свій день, ставити собі прості завдання на найближчий час (приготувати смачний сніданок, погуляти з собакою... – це про ресурс, про підтвердження того, що я можу зробити і планувати подальші кроки.

Отже, резильєнтність починає працювати у тому разі, коли приймається рішення активно діяти, починаючи з констру-

ктивного аналізу власних думок та включивши поведінкову активність. Основним фактором наслідків впливу стресу є соціальне оточення та соціальні зв'язки. У ситуації довготривалого, хронічного стресу актуалізується необхідність самозбереження, а шлях до неї крізь функціональність, особисту та соціальну. В умовах хронічного стресу резильєнтний поліцейський повинен вибудовувати продуктивні стратегії конструювання нового досвіду та формувати систему внутрішньої регуляції й детермінації життєдіяльності.

1. Пряхіна Н. О., Когут Я. М., Жидецький Ю. Ц. Професійно важливі якості сучасного поліцейського. *Науковий журнал «Габітус»*. Вип. 39. 2022. Одеса, 2022. С. 239–243.

2. Когут Я. М., Жидецький Ю. Ц., Кіржецький Ю. І. та ін. Професійно-психологічна підготовка поліцейського : навчальний посібник / за ред. Я. М. Когута. Львів : ЛьвДУВС, 2022. 423 с.

3. Психологія у професійній діяльності поліції : навч. посіб. Харків, 2018. 426 с.

4. Лазос Г. П. Резильєнтність: концептуалізація понять, огляд сучасних досліджень. *Актуальні проблеми психології*. Том 3 : Консультативна психологія і психотерапія. Вип. 14. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Вінниця : ФОП Рогальська І. О., 2018. Вип. 14. С. 26–64.

5. Шклярська О. Психологічна пружність – запорука виживання під час війни. URL: http://www.aratta-ukraine.com/text_ua.php?id=3373.

6. Hellerstein, D. How I can become resilient. *Heal Your Brain*. URL: <http://www.psychologyto-day.com/blog/heal-your-brain>

Ю. А. Хатнюк,
*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
Львівського державного університету
внутрішніх справ*

ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне військове вторгнення сусідньої держави-агресора, воєнні дії на значній частині території нашої держави і ракетні обстріли на усій її території спричинили в Україні певні негативні явища: падіння економіки, масову легальну та нелегальну міграцію населення, порушення публічного порядку тощо. Це об'єктивно вимагає особливих, швидких і дієвих заходів, спрямованих на покращення діяльності органів державної влади, а надто органів (підрозділів) Національної поліції України, зокрема – у посиленні контролю щодо забезпечення публічної безпеки та публічного порядку.

Питання забезпечення публічної безпеки та порядку органами (підрозділами) Національної поліції України досліджували такі вчені, як: Д. С. Афонін, А. В. Боксгорн, С. С. Вітвіцький, А. В. Долинний, С. С. Єсімов, В. В. Заросило, О. М. Ільницький, Д. І. Йосифович, Р. А. Калюжний, М. В. Ковалів, А. М. Колодій, В. П. Кононець, Р. С. Мельник, О. Б. Мороз, Ю. С. Назар, О. О. Панова, В. Г. Фатхутдінов, О. С. Юнін та багато інших. Проте, незважаючи на значний науковий доробок, майже немає досліджень, присвячених забезпеченню органами (підрозділами) Національної поліції України публічної безпеки та порядку саме в умовах воєнного стану, у яких ми, на жаль, перебуваємо і сьогодні. Відсутність належного досвіду практичної діяльності та організації роботи поліцейських підрозділів у зазначеній

сфері під час дії правового режиму воєнного стану вимагає подальших наукових досліджень.

Метою статті є вивчення основ організації діяльності органів Національної поліції України щодо забезпечення публічної безпеки та публічного порядку в умовах воєнного стану.

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1].

Тому можна стверджувати, що сьогодні воєнний стан в Україні є особливим правовим режимом діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування усіх громадських організацій у виняткових обставинах зовнішнього характеру – в умовах життєво важливої необхідності відбиття повномасштабного військового вторгнення рашистів у нашу країну. Безумовно, що особливої уваги заслуговує висвітлення питань особливостей забезпечення публічної безпеки та публічного порядку органами (підрозділами) Національної поліції в умовах воєнного стану.

Відповідно до пункту 24 частини першої статті 23 Закону України «Про Національну поліцію» поліція, згідно з покладеними на неї завданнями, має повноваження щодо участі у забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану у разі його введення на всій території України або в окремій місцевості. Крім того, статтею 24 цього Закону визначено додаткові повноваження поліції та встановлено, що у разі виникнення загрози державному суверенітету України та її

територіальної цілісності, а також у ході відсічі збройної агресії проти України органи та підрозділи, що входять до системи поліції, відповідно до законодавства України беруть участь у виконанні завдань територіальної оборони, забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану у разі його оголошення на всій території України або в окремих місцевості [2].

Важливість забезпечення публічної безпеки та публічного порядку зумовлена створенням стану захищеності прав і свобод громадян, їх життя та здоров'я, попередженням кримінальних та адміністративних правопорушень, повагою до честі й людської гідності, дотриманням норм суспільної моралі та порядку. Водночас актуальність забезпечення публічної безпеки і публічного порядку нині значно підвищується в умовах широкомасштабної військової агресії російської федерації на практично всій території України, яка стала результатом восьмирічних гібридних військових дій в окремих районах Донецької і Луганської областей, у зв'язку із чим 24 лютого 2022 р. Указом Президента України було введено воєнний стан на всій території держави, який установлює особливий правовий режим, спрямований на відвернення загрози, відсіч збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України та її територіальній цілісності.

Ситуація, що склалася в країні, поряд із звичними повноваженнями, що реалізуються органами і підрозділами Національної поліції, обумовила виконання ними більш специфічних завдань, зокрема, щодо фіксації військових злочинів, виявлення і затримання диверсантів, мародерів, колабораціоністів, припинення незаконного бізнесу, надання сервісної допомоги населенню, постраждалому внаслідок збройної агресії російської федерації тощо.

Для того, щоб органи (підрозділи) Національної поліції могли ефективно забезпечувати публічний порядок та публічну безпеку в умовах воєнного стану, необхідно щоб ця діяльність була належно організована. Для цього, з урахуванням

оперативної обстановки, соціальних, політичних та економічних умов, що склалися, необхідно взяти заходів із розстановки особового складу поліцейських, забезпечення їх необхідними матеріально-технічними ресурсами, відпрацювати алгоритм дій поліцейських у надзвичайних ситуаціях, які можуть трапитися. Тому потребує уваги здійснення ретельного планування дій поліцейських у відповідних ситуаціях.

У таких планах визначаються наявні сили та засоби, склад зведеного загону, додаткові сили та засоби, резерви, варіанти посиленого несення служби, підвищена готовність особового складу, бойова готовність, схеми зв'язку, конкретні виконавці й їх обов'язки, календарний графік виконання заходів на той чи інший варіант розвитку особливих подій. До плану додаються оперативні карти, схеми збору особового складу по тривозі, основні та запасні місця дислокації, порядок взаємодії з іншими правоохоронними органами. У плані вказуються також підстави і порядок введення його в дію. Типові плани багаторазового використання дають можливість економити час під час розроблення управлінських рішень, вибору оптимальних варіантів і порядку дій, попередніх розрахунків сил і засобів, підготувати особовий склад до діяльності в умовах воєнного стану [3].

Крім того, важливого значення набуває психологічна підготовка особового складу, спеціальна фізична та професійна натренованість і загартованість.

В умовах дії правового режиму воєнного стану під час забезпечення публічної безпеки і порядку на уповноважені органи та підрозділи Національної поліції покладаються особливі вимоги щодо несення служби. До таких особливостей, наприклад, належить несення служби щодо забезпечення публічної безпеки і порядку під час комендантського часу; в умовах активних бойових дій під час звільнення окупованих територій; на блокпостах; виявлення та знешкодження диверсійно-розвідувальних груп ворога; під час взаємодії з підрозділами Національної гвардії України та добровольчими формуваннями територіальної громади тощо. Усе це вимагає належного ефек-

тивного управління та координації щодо алгоритмів дій у певних ситуаціях, розрахунку сил та засобів, матеріально-технічного забезпечення тощо [4, с. 224].

До основних завдань діяльності Національної поліції у зазначених умовах можна віднести такі: попередження, припинення та ліквідація групових порушень публічного порядку та масових заворушень; забезпечення посиленої охорони особливо важливих та інших об'єктів; забезпечення публічного порядку та публічної безпеки; участь у рятуванні людей та надання їм допомоги; забезпечення охорони майна, яке залишилося без догляду та ін.

Низку особливостей забезпечення публічної безпеки і публічного порядку Національною поліцією України в умовах воєнного стану передбачено Постановою Кабінету Міністрів України «Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану» від 08.07.2020 № 573, яка окрім питань взаємодії з іншими правоохоронними органами, закріплює права патрулів під час дії комендантської години, а саме:

1) затримувати і доставляти в органи або підрозділи Національної поліції осіб, які вчинили або вчиняють правопорушення;

2) перевіряти в осіб посвідчення, документи, що посвідчують особу, підтверджують громадянство України чи спеціальний статус особи, або паспортні документи іноземця, особи без громадянства, документи, що підтверджують законність перебування на території України, та перепустки, а в разі їх відсутності – затримувати відповідних осіб та доставляти в органи або підрозділи Національної поліції для встановлення особи; за потреби проводити огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, які ними перевозяться;

3) вилучати в осіб предмети, які є знаряддям, засобом або предметом правопорушення, і передавати їх органам або підрозділам Національної поліції;

4) тимчасово обмежувати або забороняти на вулицях та дорогах, окремих ділянках місцевості та в інших громадських

місцях перебування або пересування осіб, рух транспортних засобів, зокрема транспортних засобів іноземних, консульських установ чи представництв міжнародних організацій; виводити осіб з окремих ділянок місцевості та об'єктів, евакуюувати транспортні засоби;

5) входити (проникати) на територію та у приміщення підприємств, установ і організацій, у житлові та інші приміщення, на земельні ділянки, що належать особам, під час припинення кримінального правопорушення та в разі переслідування осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, якщо зволікання може створити реальну загрозу життю чи здоров'ю осіб;

6) використовувати зі службовою метою засоби зв'язку і транспортні засоби, що належать особам (за їх згодою), підприємствам, установам і організаціям, за винятком транспортних засобів іноземних консульських установ чи представництв міжнародних організацій, для запобігання вчиненню кримінального правопорушення, переслідування та затримання осіб, що підозрюються у вчиненні злочину або для доставки до лікувальних закладів осіб, які потребують медичної допомоги, проїзду до місця злочину;

7) застосовувати відповідно до законодавства заходи фізичного впливу, зброю і спеціальні засоби [5].

На думку С. С. Вітвіцького, основним пріоритетом забезпечення правопорядку в умовах воєнного стану залишається співпраця поліції, інших органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства стосовно формування безпечних умов життєдіяльності територіальних громад, що обумовлює реалізацію низки спільних заходів, зокрема:

- створення зведених груп поліцейських та представників територіальної оборони для підтримання безпеки в громаді в умовах воєнного стану;

- збільшення патрульних нарядів у територіальних громадах, які звільнені з тимчасової окупації чи тих, які знаходяться поблизу зони бойових дій;

- посилення контролю за обігом зброї;

- забезпечення надійної роботи камер муніципального відеоспостереження, дані яких моніторитимуться працівниками поліції і використовуватимуться в поліцейській діяльності;
- встановлення рішеннями територіальних громад заборон на використання піротехнічних виробів та транспортних засобів у конструкції яких є система випуску відпрацьованих газів з прямою та інші вихлопні системи, де відсутній шумопоглинач, на їх територіях до скасування режиму воєнного стану;
- встановлення рішеннями територіальних громад заборон на продаж алкогольних напоїв;
- залучення приватного сектору до співпраці з органами публічного адміністрування в частині залучення їх можливостей для евакуації, транспортування, забезпечення життєдіяльності територіальних громад;
- проведення профілактичної та роз'яснювальної роботи серед жителів з безпекових питань, зокрема, порядку роботи блокпостів, обмежень комендантського часу, інформування їх про існуючі канали повідомлень до поліції про підозрілих осіб чи невідомі предмети [6, с. 70].

Отже, поліцейські, які виконують обов'язки з охорони публічного порядку та публічної безпеки в умовах воєнного стану, мають знати організацію і тактику діяльності правоохоронних відомств у таких умовах, завдання, функції, форми і методи діяльності поліції, рішення місцевих органів влади з питань охорони публічного порядку, чинне законодавство, зокрема те, яке регламентує дії поліції та інших правоохоронних структур в умовах режиму воєнного стану. Тобто надзвичайна складність забезпечення публічного порядку та публічної безпеки в умовах воєнного стану вимагає високої професійної підготовки працівників поліції. Дії поліцейських в умовах воєнного стану повинні бути юридично грамотними, сприйматися громадянами, чії права та свободи обмежуються, як справедливі та законні.

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>

2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 58-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

3. Ковалів М. В., Іваха В. О. Діяльність органів внутрішніх справ в умовах воєнного стану. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Юридичні науки.* 2016. № 837. С. 65–70. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=vnulpurn_2016_837_12

4. Афонін Д. С., Боксгорн А. В. Особливості забезпечення публічної безпеки і порядку Національною поліцією України в умовах воєнного стану. *Південноукраїнський правничий часопис.* 2022. № 1–2. С. 224–230. URL: <https://doi.org/10.32850/sulj.2022.1-2.39>

5. Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 08.07.2020 р. № 573. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2020-p#Text>

6. Вітвіцький С. С. Забезпечення безпеки громад органами та підрозділами Національної поліції в умовах воєнного стану. *Забезпечення публічної безпеки і порядку в умовах воєнного стану* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 1 липня 2022 року). Донецький державний університет внутрішніх справ. Кропивницький, 2022. С. 68–71.

І. М. Шопіна,
*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративно-правових дисциплін
Львівського державного університету
внутрішніх справ*

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ ПОЛІЦІЇ НОРВЕГІЇ ЯК СУБ'ЄКТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Удосконалення діяльності Національної поліції України за умов повномасштабної російської збройної агресії потребує аналізу досвіду тих держав, які мають напрацювання та здобутки у сфері протидії проявам тероризму, а також політичній і воєнній експансії. В Україні, на жаль, вивченню досвіду та ролі національної поліції скандинавських держав, і зокрема Королівства Норвегія, у питаннях забезпечення національної безпеки не надавалось достатньої уваги. Окремі аспекти діяльності національної поліції та особливості функціонування норвезької системи національної безпеки розглянуті у працях Б. Головка [1], В. Селюкова [2], В. Тищенка [3], Л. Товпиги [4], В. Фурси [5], водночас вказана проблематика потребує окремих наукових розвідок.

Розуміння ролі та місця Служби безпеки поліції Королівства Норвегія потребує розгляду особливостей структури Міністерства юстиції та громадської безпеки. Цей орган виконавчої влади Норвегії очолює міністр юстиції та громадської безпеки. Вищою посадовою особою цього органу, яка залишається на посаді незалежно від змін у складі уряду, є генеральний секретар, який очолює адміністрацію міністерства. Кожен підрозділ очолює генеральний директор. Кадровий склад Міністерства включає дві категорії посад: політичні та адміністративні. До політичного складу належать посади міністра юстиції та громадської безпеки (сьогодні цю посаду обіймає Емілі Енгер Мель), чотири посади державних секретарів і дві посади політичних радників. Заслуговує на увагу, що з метою підвищення

прозорості діяльності Міністерства юстиції та громадської безпеки Норвегії згадування політичних посад на офіційних сайтах супроводжується вказівкою на назву партії, за квотою якої відбулося призначення (так, посади міністра, трьох державних секретарів та обох політичних радників належать до квоти Центристської партії Норвегії, а одна посада державного секретаря – до квоти Лейбористської партії) [6].

Адміністративний персонал очолюється генеральним секретарем, який має одного заступника. Міністерство має у своєму складі шість департаментів: Департамент адміністрації, Департамент із запобігання злочинності, Департамент з цивільних справ, Департамент міграції, Департамент громадської безпеки та Департамент полярних справ. Вказані департаменти здійснюють керівництво низкою підпорядкованих агенцій, до яких належать: Норвезьке управління виправних установ, Управління національної поліції, Норвезьке управління національної безпеки, Управління у справах та Орган з компенсації шкоди від кримінальних злочинів. Крім того, функціонують такі підвідомчі департаментам агентства: Національна служба посередництва, Управління імміграції, Управління громадянської безпеки, Об'єднаний рятувально-координаційний центр, а також дві підлеглі агенції: Імміграційна апеляційна рада та Губернатор Шпіцбергена. У складі Відділення поліції Міністерства як підпорядкована установа функціонує Служба безпеки поліції. Відділ фінансів та управління, юридичний відділ та прес-служба забезпечують діяльність всіх департаментів. Управління цивільного захисту та аварійного планування є підвідомчою установою для Департаменту громадської безпеки [7].

Служба безпеки поліції (Politiets sikkerhetstjeneste, PST) має своїми основними завданнями запобігання та розслідування злочинних дій проти національної безпеки. Виконання вказаних завдань відбувається із застосуванням збору інформації про осіб та групи, які можуть становити загрозу, підготовки різних аналізів та оцінок загроз, розслідування та інших оперативних заходів [8].

Служба безпеки поліції пов'язана з поліцейською діяльністю та адміністративно підпорядковується безпосередньо Міністерству юстиції та громадської безпеки. Питання розслідування та судового переслідування для служби безпеки поліції регулюються Законом про кримінальне судочинство, інструкціями прокуратури та положеннями вищого органу прокуратури. Вказана Служба складається з Центрального підрозділу (Den sentrale enhet) та підпорядкованих йому підрозділів, особливості проходження служби в яких визначаються Міністерством відповідно до ст. 16 Закону про поліцію. Очолює цей орган начальник Служби безпеки поліції, який має координувати діяльність служби по всій країні. Управлінські процеси у досліджуваній сфері здійснюються через центральний блок, який може видавати загальні та спеціальні директиви щодо надання послуг та пріоритизації завдань. Центральний орган повинен направляти, інформувати та допомагати підлеглим підрозділам [9].

Начальники місцевої поліції, за винятком начальника поліції в Осло та губернатора Шпіцбергена, несуть відповідальність за діяльність служби у своєму районі під загальним керівництвом начальника служби безпеки поліції. Центральний підрозділ відповідає за роботу служби у поліцейській дільниці Осло. Голова Служби безпеки поліції повинен постійно інформувати начальника поліції в Осло про питання, що входять до сфери відповідальності служби, які стосуються поліцейської дільниці Осло (правове закріплення цього обов'язку видається нам дуже важливим для формування відносин співпраці та взаємодопомоги між безпековими та правоохоронними структурами).

Служба безпеки поліції має сприяти забезпеченню важливих суспільних інтересів та своєю діяльністю сприяти успішності спільних зусиль суспільства щодо зміцнення безпеки та загального добробуту громадян. Служба також має у співпраці з іншими підрозділами Національної поліції Королівства Норвегії запобігати загрозам щодо державних службовців, що знайшло своє правове закріплення у підпункті першому абзацу статті 17d Закону про поліцію.

У статті 17 Закону Норвегії про поліцію йдеться про те, що «центральный підрозділ служби безпеки поліції готує оцінки загроз для використання політичною владою» [10].

Звіти, що містять оцінку загроз, готуються Службою безпеки поліції для широкої цільової аудиторії. З одного боку, такі звіти призначені для норвезької громадськості, яка потребує інформації щодо стану та динаміки наявних загроз. З іншого боку, такі звіти призначені для фізичних та юридичних осіб, яким потрібні відомості і дані для їх власної роботи із забезпечення безпеки, але які не мають спеціального доступу до урядової інформації з обмеженим доступом. Тому під час підготовки оцінки загроз одним із основних критеріїв їх створення є можливість користувачів наведеної у звітах інформації виробити власну позицію щодо їх змісту, оцінити актуальність загроз та їх наслідки стосовно власної сфери діяльності [11].

У підготовленому Службою безпеки поліції Норвегії звіті за 2023 рік, який має назву «Оцінка національних загроз», вказано, що вказаний документ – це незасекречений огляд загроз, з якими зіткнулося норвезьке суспільство цього року. Оцінка зосереджена на розвідувальній діяльності інших держав, водночас акцентується на діяльності російської та китайської розвідок, а також загрозах тероризму. Зосереджується увага на впливі на національну безпеку загарбницької війни росії проти України, а також інциденту зі стріляниною в Норвегії 25 червня 2022 року, який Служба безпеки поліції розцінює як терористичний акт ісламських екстремістів (вранці 25 червня 2022 року зловмисник відкрив вогонь і напав на мирних жителів в Осло. У зв'язку з цим Служба безпеки поліції підвищила шкалу терористичної загрози з 3 рівня – помірна загроза тероризму до 5 рівня – ситуація надзвичайної загрози) [12].

У звіті наголошено, що війна кардинально змінила відносини між росією та західними країнами, зокрема Норвегією. Це впливає на загрозу, яку становлять російські спецслужби в Норвегії. Проте розвідувальна загроза з боку інших країн і надалі характеризуватиметься постійністю, і протягом поточного року не очікується серйозних змін. Щодо терористичної загрози

прогнозується, що вона буде виходити від кількох різних гілок екстремізму. Крім того, загроза буде характеризуватися більшою схильністю екстремістів адаптувати свій вибір ідеології, способу діяльності та вибору цілей до власних уподобань. Це робить загрозу більш складною та може ускладнити виявлення радикалізації та потенційних терористичних змов [12].

У звіті також констатується, що кожна зміна або невідзначеність щодо політики Норвегії на Крайній Півночі цікавитиме російські спецслужби. Служба безпеки поліції Норвегії очікує, що російські спецслужби зацікавляться інформацією про осіб, залучених до норвезького управління Шпіцбергеном. У 2022 році Шпіцберген був визначений окремою митною територією. Історично склалося так, що не було жодного контролю за товарами, які імпортуються на Шпіцберген та експортуються зі Шпіцбергена, а також за тим, чи імпортуються чи експортуються всупереч ембарго та обмеженням. Відповідно, очікується, що Росія відстежуватиме контрольну діяльність Норвегії на архіпелазі. Також передбачається, що інформація, яка може вплинути на війну в Україні, особливо цікавитиме росію у 2023 році. З-поміж іншого російські спецслужби приділятимуть увагу відповіді Норвегії та Заходу на війну росії. Ймовірно, пріоритетною буде інформація про те, яку військову підтримку планує надати Норвегія та інші західні країни, а також інформація про політичні та економічні санкції проти росії. Цьогоріч очікується, що російським спецслужбам знадобляться нові політичні та військові дані, пов'язані з наслідками розширення НАТО в Північному регіоні. Також передбачається, що в 2023 році росія спробує зібрати розвіддані про більшість аспектів нафтового, газового та енергетичного сектору Норвегії. Частково потреба росії в розвідувальних даних у 2023 році також буде зосереджена на тому, як Норвегія справляється з кризами, і як відбувається реагування на надзвичайні події, пов'язані з Росією. З цієї причини, як вказується у Звіті, поліція Норвегії та цивільна система готовності до надзвичайних ситуацій у Норвегії залишатимуться цінними цілями для операцій російської розвідки [12].

На підставі викладеного можна зробити висновок, що Служба безпеки поліції Норвегії є активним суб'єктом забезпечення національної безпеки, який здійснює як аналітичну, так і безпекову, правоохоронну та антитерористичну діяльність відповідно до своїх повноважень, визначених Законом Норвегії про поліцію, Інструкцією Служби безпеки поліції Норвегії та іншими правовими актами.

Відмінність між норвезькою та національною системами простежується, на нашу думку, у двох основних напрямках. По-перше, це високий рівень транспарентності діяльності Служби безпеки поліції Норвегії, яка, незважаючи на велику кількість закритих для громадського контролю ділянок своєї діяльності, багато зусиль витрачає на ознайомлення громадськості з тими результатами своєї роботи, які можуть бути корисними для громадян, підприємств, установ та організацій всіх форм власності для планування ними своєї активності та забезпечення особистої безпеки та безпеки бізнесу. По-друге, це високий рівень консолідації зусиль різних підрозділів, які входять до сфери управління Міністерства юстиції та громадської безпеки, для виконання спільних завдань у галузі протидії тероризму, розвідувальної діяльності інших держав та забезпечення безпеки публічних службовців під час виконання ними своїх професійних обов'язків.

1. Головка Б. Г. Позитивний досвід організації поліції королівства Норвегія. *Актуальні проблеми правової науки і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції* : матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 18–19 травня 2018 року). Суми : Видавничий дім «Ельдорадо», 2018. С. 6–9.

2. Селюков В. С. Досвід Норвегії у запобіганні корупції. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 7 груд. 2018 р.) : у 2 ч. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. Ч. 2. С. 251–253.

3. Тищенко В. О. Сучасний стан державного управління у сфері цивільного захисту у країнах Євросоюзу. *Економіка та держава*. 2013. № 4. С. 94–97.

4. Товпига Л. Компаративний аналіз поліцейської діяльності. *Preșătirea profesională a cadrelor pentru subdiviziunile Ministerului Afacerilor Interne și alte organe de drept*. 2021. С. 596–599.

5. Фурса В. В. Деякі факти про підготовку поліцейських у Норвегії як можливість запозичення передового досвіду розвиненої країни. *Національна поліція Донеччини: проблеми становлення та стратегія розвитку-2016*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Маріуполь, 21 жовтня 2016 р.). Маріуполь, 2016. С. 51-53.

6. Ministry of Justice and Public Security. UURL: [https://www. regjer ingen. no/en/dep/jd/id463](https://www.regjeringen.no/en/dep/jd/id463).

7. About the Ministry of Justice and Public Security. URL: <https://www.regjeringen.no/en/dep/jd/organisation/id487/>

8. Politiets sikkerhetstjeneste. URL: <https://www.pst.no/alle-artikler/artikler/dette-gjor-vi/>

9. Instruks for Politiets sikkerhetstjeneste. URL: <https://lovdata.no/dokument/INS/forskrift/2005-08-19-920>

10. Trussel-vurderingar. URL: <https://pst.no/alle-artikler/artikler/dette-gjor-vi/trusselvurderinger>

11. Introduksjon til nasjonal trusselvurdering 2023. URL: <https://www.pst.no/alle-artikler/trusselvurderinger/ntv-2023/#Innledning>

12. National threat assessment. URL: <https://www.pst.no/alle-artikler/trusselvurderinger/ntv-2023/#Innledning>

Розділ 2

НАУКОВИЙ СУПРОВІД ЗАКОНОДАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ПРОПОЗИЦІЇ

Львівського державного університету
внутрішніх справ
до законопроектів в Інформаційний бюлетень

ПРОПОЗИЦІЇ

Львівського державного університету внутрішніх справ
щодо внесення змін і доповнень
до Кримінального процесуального кодексу України
щодо удосконалення процедури здійснення
повідомлення у кримінальному провадженні
під час досудового розслідування
(ініціативна розробка пропозицій
до чинного КПК України)

№	Діюча норма	Пропозиції	Обґрунтування
1.	Частина 1 ст. 42 КПК України: 1. Підозрюваним є особа, якій у порядку, передбаченому статтями 276–279 цього Кодексу, повідомлено про підозру, особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, або особа, щодо якої складено	Частина 1 ст. 42 КПК України: 1. Підозрюваним є особа, щодо якої в установленому цим Кодексом порядку винесено постанову про підозру її у вчиненні кримінального правопорушення з моменту вручення їй такої постанови або ж з моменту ознайомлення із її змістом в порядку глави 6	Дозволить чіткіше сформулювати визначення підозрюваного.

№	Діюча норма	Пропозиції	Обґрунтування
	повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень».	цього Кодексу , або особа, яку безпосередньо затримано за підозрою в учиненні кримінального правопорушення».	
2.	Ч. 1 ст. 111 КПК України: Повідомлення у кримінальному провадженні є процесуально дією, за допомогою якої слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд повідомляє певного учасника кримінального провадження про дату, час та місце проведення відповідної процесуальної дії або про прийняте процесуальне рішення чи здійснену процесуальну дію.	Ч. 1 ст. 111 КПК України: Повідомлення у кримінальному провадженні є процесуальною дією, за допомогою якої слідчий, дізнавач, а також прокурор, слідчий суддя чи суд повідомляє певного учасника кримінального провадження про дату, час та місце проведення відповідної процесуальної дії або про прийняте процесуальне рішення чи здійснену процесуальну дію, крім повідомлення особі про підозру. Повідомлення особі про підозру є процесуальним рішенням слідчого, дізнавача, прокурора та приймається у формі постанови.	Дасть змогу розширити коло учасників, які можуть здійснювати повідомлення у кримінальному провадженні, що дещо розвантажить на стадії досудового розслідування слідчого, прокурора, дізнавача, а також поставить крапку в дискусії щодо співвідношення повідомлення та повідомлення про підозру.

№	Діюча норма	Пропозиції	Обґрунтування
3.	Ч. 3 ст. 111 КПК України: Повідомлення у кримінальному провадженні здійснюється у випадках, передбачених цим Кодексом, у порядку, передбаченому главою 11 цього Кодексу, за винятком положень щодо змісту повідомлення та наслідків неприбуття особи.	Ч. 3 ст. 111 КПК України: Повідомлення у кримінальному провадженні з приводу прийнятого рішення чи вчинення процесуальних дій здійснюється у випадках, передбачених цим Кодексом, а також у випадках, коли здійснення такого повідомлення прямо не передбачене цим Кодексом, проте слідчий, дізнавач, прокурор, слідчий суддя чи суд вважають за необхідне здійснити таке повідомлення, за винятком положень щодо наслідків неприбуття особи та за винятком здійснення повідомлення про підозру.	Дозволить розширити можливості сторони обвинувачення щодо випадків здійснення повідомлення у кримінальному провадженні під час досудового розслідування.
4.	Немає норми	Доповнити ч. 4 ст. 111 КПК України: 4. Повідомлення у кримінальному провадженні здійснюється у порядку, передбаченому ст. 111-1 КПК України. Повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення здійснюється у випадках і в порядку, передбаченому главою 22 цього Кодексу.	Дозволить відмовитися від «традиції відсильності» між повідомленням і викликом, водночас позбувшись двоякості й нерозбірливості у застосуванні цих норм.

№	Діюча норма	Пропозиції	Обґрунтування
5.	Немає норми	Стаття 111-1 КПК України. Порядок здійснення повідомлення у кримінальному провадженні. 1. Повідомлення складається та підписується слідчим, дізнавачем, прокурором, слідчим суддею, судом та вручається відповідній стороні особисто, а за неможливості такого вручення надсилається їй поштою, електронною поштою, телеграмою, факсимільним зв'язком, або ж можливими засобами мобільного чи інтернет-зв'язку, що прирівнюються до особистого вручення, або в інший спосіб, передбачений ч. 3 ст. 112-1 КПК України. 2. При відсутності у особи фізичної можливості безпосереднього отримання повідомлення, чи у слідчого, дізнавача, прокурора – можливості особистого вручення повідомлення, допускається оголошення змісту такого повідомлення особі по телефону в ході телефонної розмови, чи в ході роз-	Дасть змогу встановити чітку процедуру здійснення повідомлення у кримінальному провадженні

№	Діюча норма	Пропозиції	Обґрунтування
		мови через відповідне програмне забезпечення та із подальшим, на вимогу особи, при першій можливості, врученням такого повідомлення зазначеними у ч. 3 ст. 112-1 цього Кодексу способами. Таке повідомлення вважається врученим з моменту оголошення особі його змісту. Примірник повідомлення, що зачитувалося, обов'язково долучається до матеріалів провадження та на ньому робиться помітка про точний час та дату оголошення його змісту, номер телефону, за яким його було оголошено. До вказаного повідомлення додаються як додатки аудіо- та/чи відеофайли, що підтверджують факт його оголошення. 3. У разі тривалої відсутності особи за місцем проживання, реєстрації, чи за адресою, вказаною особою для підтримання контактів із нею, повідомлення для передачі їй вручається під розписку дорослому члену сім'ї особи чи іншій особі,	

№	Діюча норма	Пропозиції	Обґрунтування
		яка з нею проживає, представнику органу місцевого самоврядування чи житлово-експлуатаційної організації за місцем проживання особи, реєстрації, чи за адресою, вказаною особою для підтримання контактів із нею, або ж представнику адміністрації за місцем її роботи, несення служби, тощо, про що робиться відповідний запис, а особі, якій фактично його вручено, роз'яснюється обов'язок передачі такого повідомлення адресату чи інформування про його наявність, а також під підпис роз'яснюється відповідальність за умисне нездійснення такої передачі. 4. Особі, що перебуває під вартою, повідомлення вручається через адміністрацію місця ув'язнення з дотриманням права такої особи на таємницю листування. 5. Повідомлення, отримувачем якого є неповнолітня особа, як правило, вручається її батьку, матері, опікуну, піклу-	

№	Діюча норма	Пропозиції	Обґрунтування
		вальнику, усиновлювачу або законному представнику. Інший порядок вручення повідомлення допускається лише у випадку, якщо це обумовлюється обставинами кримінального провадження. 6. Повідомлення обмежено дієздатної особи вручається її піклувальнику. 7. Повідомлення вручається особі слідчим, дізнавачем, прокурором, іншим працівником правоохоронного органу, працівником органу зв'язку чи служби доставки, а також секретарем судового засідання, якщо таке вручення здійснюється в ході судового розгляду справи. 8. Повідомлення особи, яка проживає за кордоном, вручається згідно з міжнародним договором про правову допомогу, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, а за відсутності такого – за допомогою дипломатичного (консульського) представництва.	

№	Діюча норма	Пропозиції	Обґрунтування
		9. Повідомлення сторін повинне бути здійснене із дотриманням розумних строків досудового розслідування. Якщо повідомлення стосується проведення певних процесуальних дій у майбутньому, участь сторони у яких не є обов'язковою, таке повідомлення здійснюється в будь-якому разі з наданням їй необхідного часу для підготовки та прибуття на такі дії, виходячи з кожного випадку індивідуально. Нез'явлення особи в такому випадку не є перешкодою для проведення вказаних у повідомленні процесуальних дій. 10. Повідомлення особи, стосовно якої існують достатні підстави вважати, що така особа виїхала та/або перебуває на тимчасово окупованій території України, території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, у випадку обґрунтованої неможливості повідомлення згідно з загальними правилами здійснення	

№	Діюча норма	Пропозиції	Обґрунтування
		повідомлень, публікується в засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційному вебсайті Офісу Генерального прокурора. Особа, зазначена в абзаці першому цієї частини, вважається такою, яка належним чином повідомлена про виклик, з моменту опублікування повістки про її виклик у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційному вебсайті Офісу Генерального прокурора.	
6.	Немає норми	Стаття 111-2 КПК України. Підтвердження отримання стороною повідомлення або ознайомлення з його змістом іншим шляхом. 1. Належним підтвердженням отримання особою повідомлення або ознайомлення з його змістом іншим шляхом є: – визнання стороною факту отримання такого повідомлення (усна чи письмова заява про отримання,	Створення спеціальної норми, що вказуватиме на законні способи підтвердження отримання стороною повідомлення.

№	Діюча норма	Пропозиції	Обґрунтування
		лист-відповідь на підтвердження про отримання тощо); - розпис сторони про отримання повідомлення, в тому числі на поштовому повідомленні, повідомленні кур'єрської служби чи відповідної служби доставки; - звіт поштової, кур'єрської чи відповідної служби доставки про вручення особі повідомлення; - відеозапис про вручення повідомлення стороні чи особам, зазначеним у ч. 3 ст. 111-1 цього Кодексу; - відеозапис, зроблений в порядку ч. 2 ст. 111-1 цього Кодексу, про зачитання змісту повідомлення стороні чи особам, зазначеним у ч. 3 ст. 111-1 цього Кодексу; - аудіозапис оголошення змісту повідомлення стороні, зроблений в порядку ч. 2 ст. 111-1 цього Кодексу чи особам, зазначеним у ч. 3 ст. 111-1 цього Кодексу; - звіт автоматизованої системи здійснення передачі даних, відповідного програмного забез-	

№	Діюча норма	Пропозиції	Обґрунтування
		печення про здійснення доставки та відкриття користувачем електронного файлу; – будь-які інші дані, які підтверджують факт вручення особі повідомлення або ознайомлення з його змістом. 2. Якщо особа, стороною провадження, попередньо в рамках кримінального провадження офіційно звернулася до слідчого, дізнавача, прокурора, слідчого судді, суду із клопотанням про здійснення її інформування чи підтримання контакту із нею за певною поштовою адресою, через відповідну поштову скриньку, електронну пошту, соціальну мережу, інтернет-додаток, чи інший спосіб обміну інформацією, передбачений ч. 3 ст. 112-1 цього Кодексу, тоді надіслане на таку адресу повідомлення вважається отриманим: – на наступний робочий день з моменту звіту поштової, кур'єрської чи відповідної служби доста-	

№	Діюча норма	Пропозиції	Обґрунтування
		вки про здійснення доставки повідомлення на вказану поштову адресу чи поштову скриньку; – з моменту звіту про доставку та відкриття електронного файлу (повідомлення в електронному вигляді) автоматизованої системи здійснення передачі даних, відповідного програмного забезпечення, за допомогою якого здійснювалося обслуговування електронної пошти, соціальної мережі, інтернет-додатку тощо, через які здійснювалося відправлення повідомлення».	
7.	Немає норми	Стаття 112-1 КПК України. Право на вибір способу інформування, підтримання контактів із учасниками провадження. 1. Учасники кримінального провадження чи третя сторона, що не є учасником кримінального провадження, проте права та інтереси якої зачіпаються таким провадженням, мають право самостійно вибирати зручний	Дозволить законодавчо закріпити право особи, сторони кримінального провадження на подачу заяви чи клопотання про підтримання контактів із нею певним способом, пришвидшити процес інформування учасників кримінального процесу та вдосконалить зако-

№	Діюча норма	Пропозиції	Обґрунтування
		для них спосіб, передбачений ч. 3 цієї статті, підтримання контакту з ними, а саме для здійснення їх інформування в рамках кримінального провадження, сюди входить надси- лання їм повідом- лень, відповідей, здійснення їх викли- ку, ознайомлення із прийнятими рішен- нями тощо. 2. Учасники криміна- льного провадження чи третя сторона, що не є учасником кри- мінального прова- дження, проте права та інтереси якої зачі- паються таким про- вадженням для ви- бору зручного для них способу підтри- мання контакту з ними, а саме для здійснення їх інфор- мування в рамках кримінального про- вадження, повинні звернутися до слід- чого, дізнавача, про- курора, слідчого судді чи суду із від- повідним клопотан- ням, в якому зазна- чають їх процесуаль- ний статус та обра- ний ними спосіб під- тримання контакту з ними, а саме для здійснення їх інфор-	нодавство у тому плані, що тепер сторони зможуть виби- рати швидкий та зручний для них спосіб під- тримання зв'яз- ку, сприятиме вирішенню низки проблем, пов'язаних із інформуванням учасників кри- мінального процесу, а також забезпечать від двоякості трак- тувань понять та зловживання сторонами з приводу дока- зування фактів отримання ни- ми повідомлень у кримінально- му провадженні.

№	Діюча норма	Пропозиції	Обґрунтування
		мування в рамках кримінального провадження, передбачений ч. 3 цієї статті. 3. Учасники кримінального провадження чи третя сторона, що не є учасником кримінального провадження, проте права та інтереси якої зачіпаються таким провадженням, у виконання принципу розумності строків досудового розслідування, можуть обирати найбільш зручний спосіб підтримання контакту з ними, а саме для здійснення їх інформування в рамках кримінального провадження із нижче перелічених способів: - через адресу місця реєстрації особи/юридичної особи; - через адресу місця фактичного проживання особи/місця фактичного знаходження юридичної особи, її адміністрації, офісу, юридичного відділу, місць виробничих потужностей тощо; - через особисту поштову скриньку; - через електронну	

№	Діюча норма	Пропозиції	Обґрунтування
		пошту, факсимілярним чи мобільним зв'язком, в тому числі смс, ммс-повідомлень; – через відповідні інтернет-додатки, що уможливають передачу електронних повідомлень, відповідних файлових вкладень та інших даних; – через соціальні мережі, діяльність яких не заборонена на території України; – іншим способом передачі даних, що не заборонений на території України. 4. Вибір учасником кримінального провадження чи третьою стороною, що не є учасником кримінального провадження, проте права та інтереси якої зачіпаються таким провадженням, певного способу здійснення інформування не є перешкодою для здійснення її інформування тим способом, який як більш доцільний вибере слідчий, дізнавач, прокурор, слідчий суддя чи суд. Якщо сторонами провадження способи вибрані різні, вони можуть дублюватися.	

№	Діюча норма	Пропозиції	Обґрунтування
		5. Учасники кримінального провадження не можуть вибрати такий спосіб для підтримання контактів з ними для їх інформування, що є заздалегідь недіючим для певної сторони.	
8.	Стаття 135 КПК України. Порядок здійснення виклику в кримінальному провадженні. 1. Особа викликається до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду шляхом вручення повістки про виклик, надіслання її поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком, здійснення виклику по телефону або телеграмою. 2. У разі тимчасової відсутності особи за місцем проживання повістка для передачі їй вручається під розписку дорослому члену сім'ї особи чи іншій особі, яка з нею проживає, житлово-експлуатаційній організації за місцем проживання	Стаття 135 КПК України. Порядок здійснення виклику в кримінальному провадженні. 1. Особа викликається до слідчого, дознавача, прокурора, слідчого судді, суду шляхом особистого вручення їй повістки про виклик або ж у спосіб, передбачений ч. 3 ст. 112-1 КПК України для вручення повідомлень. 2. У разі тимчасової відсутності особи за місцем проживання, реєстрації, чи за адресою, вказаною особою для підтримання контактів із нею, повістка про виклик для передачі їй вручається під розписку дорослому члену сім'ї особи чи іншій особі, яка з нею проживає, представнику органу місцевого самоврядування чи житлово-експлуата-	Уточнення порядку здійснення виклику у кримінальному провадженні та отримання повістки.

№	Діюча норма	Пропозиції	Обґрунтування
	особи або адміністрації за місцем її роботи. 3. Особа, що перебуває під вартою, викликається через адміністрацію місця ув'язнення. 4. Повістка про виклик неповнолітньої особи, як правило, вручається її батьку, матері, усиновлювачу або законному представнику. Інший порядок вручення повістки допускається лише у випадку, якщо це обумовлюється обставинами кримінального провадження. 5. Повістка про виклик обмежено дієздатної особи вручається її піклувальнику. 6. Повістка про виклик вручається особі працівником органу зв'язку, працівником правоохоронного органу, слідчим, прокурором, а також секретарем судового засідання, якщо таке вручення здійснюється в приміщенні суду.	ційній організації за місцем проживання особи, реєстрації, чи за адресою, вказаною особою для підтримання контактів із нею, або ж представнику адміністрації за місцем її роботи, несення служби тощо, про що робиться відповідний запис, а особі, якій фактично її вручено, роз'яснюється обов'язок передачі такого повідомлення адресату чи інформування про його наявність, а також під підпис роз'яснюється відповідальність за умисне нездійснення такої передачі. 3. Особа, що перебуває під вартою, викликається через адміністрацію місця ув'язнення. 4. Повістка про виклик неповнолітньої особи, як правило, вручається її батьку, матері, усиновлювачу або законному представнику, а у випадку їх відсутності особам, передбаченим ч. 1 даної статті. Інший порядок вручення повістки допускається лише у випадку, якщо це обумовлюється обставинами кримінального провадження.	

№	Діюча норма	Пропозиції	Обґрунтування
		5. Повістка про виклик обмежено дієздатної особи вручається її піклувальнику. 6. Повістка про виклик вручається особі працівником органу зв'язку, працівником правоохоронного органу, слідчим, дізнавачем, прокурором, а також секретарем судового засідання, якщо таке вручення здійснюється в ході розгляду справи у суді.	
9.	Стаття 136 КПК України. Підтвердження отримання особою повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом. 1. Належним підтвердженням отримання особою повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом є розпис особи про отримання повістки, в тому числі на поштовому повідомленні, відеозапис вручення особи повістки, будь-які інші дані, які підтверджують факт вручення особи повістки про виклик або ознайом-	Стаття 136 КПК України. Належне підтвердження отримання особою повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом. 1. Належним підтвердженням отримання особою повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом є: - визнання стороною факту отримання повістки про виклик (усна чи письмова заява про отримання, лист-відповідь на підтвердження про отримання тощо); - розпис особи про отримання повістки про виклик, в тому числі на поштовому повідомленні, повідо-	

№	Діюча норма	Пропозиції	Обґрунтування
	лення з її змістом. 2. Якщо особа попередньо повідомила слідчого, прокурора, слідчого суддю, суд про адресу своєї електронної пошти, надіслана на таку адресу повістка про виклик вважається отриманою у випадку підтвердження її отримання особою відповідним листом електронної пошти.	млени кур'єрської служби чи відповідної служби доставки; – звіт поштової, кур'єрської чи відповідної служби доставки про вручення особі відправлення із повісткою про виклик; – відеозапис про вручення особі повістки про виклик чи особам, зазначеним у ч. 3 ст. 111-1 цього Кодексу; – відеозапис, зроблений в порядку ч. 2 ст. 111-1 цього Кодексу, про зачитання змісту особі повістки про виклик чи особам, зазначеним у ч. 3 ст. 111-1 цього Кодексу; – аудіозапис оголошення змісту особі повістки про виклик, зроблений в порядку ч. 2 ст. 111-1 цього Кодексу чи особам, зазначеним у ч. 3 ст. 111-1 цього Кодексу; – звіт автоматизованої системи здійснення передачі даних, відповідного програмного забезпечення про здійснення доставки та відкриття користувачем електронного файлу, що містить повістку про виклик;	

№	Діюча норма	Пропозиції	Обґрунтування
		– будь-які інші дані, які підтверджують факт вручення особі повістки про виклик або ознайомлення з її змістом. 2. Якщо особа, попередньо в рамках кримінального провадження офіційно звернулася до слідчого, дізнавача, прокурора, слідчого судді, суду із клопотанням про здійснення її інформування чи підтримання контакту із нею за певною поштовою адресою, через відповідну поштову скриньку, електронну пошту, соціальну мережу, інтернет-додаток, чи інший спосіб обміну інформацією, передбачений ч. 3 ст. 112-1 цього Кодексу, вказані правила поширюються і на можливість надсилання їй таким способом повістки про виклик, тому надіслана на таку адресу повістка про виклик вважається отриманою: – на наступний робочий день з моменту звіту поштової, кур'єрської чи відповідної служби доставки про здійснення	

№	Діюча норма	Пропозиції	Обґрунтування
		доставки відправлення на вказану поштову адресу чи поштову скриньку; – з моменту звіту про доставку відповідного вмісту (файлу із повісткою про виклик) відповідного програмного забезпечення, за допомогою якого здійснювалося обслуговування електронної пошти, соціальної мережі, інтернет-додатку тощо, через які здійснювалося відправлення файлу.	
10.	Стаття 276 КПК України. Випадки повідомлення про підозру. 1. Повідомлення про підозру обов'язково здійснюється в порядку, передбаченому статтею 278 цього Кодексу, у випадках: 1) затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення; 2) обрання до особи одного з передбачених цим Кодексом запобіжних заходів;	Стаття 276 КПК України. Випадки винесення постанови про підозру особи у вчиненні нею кримінального правопорушення. 1. Постанова про підозру особи у вчиненні нею кримінального правопорушення обов'язково виноситись з дотриманням правил, передбачених ст. 110 цього Кодексу, в порядку, передбаченому ст. 278 цього Кодексу, у випадках: 1) затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його	Дасть змогу позбутися неоднозначності, двоякості трактувань поняття повідомлення та повідомлення про підозру, підозру та вирішить низку проблем, що виникають під час їх практичного застосування, забезпечить перехід інституту «повідомлення про підозру» із розряду процесуальних дій у розряд процесуальних рішень.

№	Діюча норма	Пропозиції	Обґрунтування
	3) наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення. Особливості повідомлення про підозру окремій категорії осіб визначаються главою 37 цього Кодексу. 2. У випадках, передбачених частиною першою цієї статті, слідчий, прокурор або інша уповноважена службова особа (особа, якій законом надано право здійснювати затримання) зобов'язані невідкладно повідомити підозрюваному про його права, передбачені статтею 42 цього Кодексу. 3. Після повідомлення про права слідчий, прокурор або інша уповноважена службова особа на прохання підозрюваного зобов'язані детально роз'яснити кожне із зазначених прав.	вчинення; 2) наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні нею кримінального правопорушення. Особливості порядку здійснення повідомлення про підозру окремій категорії осіб визначаються главою 37 цього Кодексу. 2. У випадках, передбачених ч. 1 цієї статті, слідчий, дізнавач, прокурор або інша уповноважена службова особа (особа, якій законом надано право здійснювати затримання) зобов'язані невідкладно повідомити підозрюваному про його права, передбачені статтею 42 цього Кодексу. 3. Після повідомлення про права слідчий, дізнавач, прокурор або інша уповноважена службова особа на прохання підозрюваного зобов'язані детально роз'яснити кожне із зазначених прав.	
11.	Стаття 277 КПК України. Зміст письмового	Стаття 277 КПК України. Зміст постанови про	Уточнення змісту повідомлення про підозру

№	Діюча норма	Пропозиції	Обґрунтування
	повідомлення про підозру 1. Письмове повідомлення про підозру складається прокурором або слідчим за погодженням з прокурором. Повідомлення має містити такі відомості: 1) прізвище та посаду слідчого, прокурора, який здійснює повідомлення; 2) анкетні відомості особи (прізвище, ім'я, по батькові, дату та місце народження, місце проживання, громадянство), яка повідомляється про підозру; 3) найменування (номер) кримінального провадження, у межах якого здійснюється повідомлення; 4) зміст підозри; 5) правова кваліфікація кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;	підозру особи у вчиненні нею кримінального правопорушення. 1. Постанова про підозру особи у вчиненні нею кримінального правопорушення складається прокурором або слідчим, дівнавачем за погодженням з прокурором. Постанова про підозру особи у вчиненні нею кримінального правопорушення, крім відомостей, що передбачені ч. 3 ст. 110 КПК України, має містити такі відомості: 1) прізвище та посаду слідчого, дівнавача, прокурора, який здійснює повідомлення; 2) анкетні відомості особи (прізвище, ім'я, по батькові, дату та місце народження, місце реєстрації та фактичного проживання, громадянство), яка повідомляється про підозру; 3) найменування (номер) кримінального провадження, у межах якого здійснюється повідомлення; 4) зміст підозри; 5) правова кваліфікація кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, із за-	як процесуального рішення.

№	Діюча норма	Пропозиції	Обґрунтування
	6) стислий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, у тому числі зазначення часу, місця його вчинення, а також інших суттєвих обставин, відомих на момент повідомлення про підозру; 7) права підозрюваного; 8) підпис слідчого, прокурора, який здійснив повідомлення.	значенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; 6) стислий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, у тому числі зазначення часу, місця його вчинення, а також інших суттєвих обставин, відомих на момент повідомлення про підозру; 7) права підозрюваного; 8) підпис слідчого, дізнавача, прокурора, який виніс постанову та який здійснив повідомлення.	
12.	Стаття 278. Вручення письмового повідомлення про підозру. 1. Письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення слідчим або прокурором, а у випадку неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень. 2. Письмове повідомлення про підозру затриманій особі вручається не	Стаття 278. Вручення постанови про підозру особи у вчиненні нею кримінального правопорушення. 1. Постанова про підозру особи у вчиненні нею кримінального правопорушення вручається в день її складення слідчим, дізнавачем або прокурором, а у випадку неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень. 2. Постанова про підозру	Забезпечення реалізації переходу інституту «повідомлення про підозру» із розряду процесуальних рішень.

№	Діюча норма	Пропозиції	Обґрунтування
	пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту її затримання. 3. У разі, якщо особі не вручено повідомлення про підозру після двадцяти чотирьох годин з моменту затримання, така особа підлягає негайному звільненню. 4. Дата та час повідомлення про підозру, правова кваліфікація кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність невідкладно вносяться слідчим, прокурором до Єдиного реєстру досудових розслідувань.	зру особи у вчиненні нею кримінального правопорушення затриманій особі вручається не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту її затримання. 3. У разі, якщо затриманій особі не вручено постанову про підозру її у вчиненні нею кримінального правопорушення після двадцяти чотирьох годин з моменту її затримання, така особа підлягає негайному звільненню. 4. Дата та час вручення постанови про підозру особи у вчиненні нею кримінального правопорушення, правова кваліфікація кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність невідкладно вносяться слідчим, дізнавачем, прокурором до Єдиного реєстру досудових розслідувань.	
13.	Стаття 279 КПК України. Зміна повідомлення про підозру. 1. У випадку вини-	Стаття 279 КПК України. Зміна постанови про підозру особи у вчиненні нею криміна-	Установить чіткий порядок внесення змін до постанови про підозру особи.

№	Діюча норма	Пропозиції	Обґрунтування
	кнення підстав для повідомлення про нову підозру або зміну раніше повідомленої підозри слідчий, прокурор зобов'язаний виконати дії, передбачені статтею 278 цього Кодексу. Якщо повідомлення про підозру здійснив прокурор, повідомити про нову підозру або змінити раніше повідомлену підозру має право виключно прокурор.	льного правопорушення. У випадку виникнення підстав для нової підозри або зміни раніше повідомленої підозри слідчий, дiзнавач, прокурор зобов'язаний виконати дії, передбачені статтею 278 цього Кодексу та як результат винести постанову про підозру особи у вчиненні нею кримінального правопорушення із відповідними змінами. Якщо попередньо постанову про підозру особи у вчиненні нею кримінального правопорушення виносив прокурор, винести нову постанову про підозру особи у вчиненні нею кримінального правопорушення має право виключно прокурор.	

*Декан факультету № 1 ІПФПНП
 Львівського державного університету
 внутрішніх справ,
 кандидат юридичних наук, доцент
Руслан Шехавцов*

ПРОПОЗИЦІЇ

Львівського державного університету внутрішніх справ
до проєкту Закону України

«Про внесення змін до Кримінального кодексу України
щодо удосконалення положень про кримінальну
відповідальність за несанкціоноване поширення
інформації про вогневе ураження об'єктів
на території України»

(реєстраційний № 8218 від 23.11.2022)

Редакція норм статті 114-2 КК України згідно з Проєктом Закону № 8218 від 23.11.2022	Редакція норм статті 114-2 КК України, яка пропонується ЛьвДУВС	Обґрунтування пропозицій ЛьвДУВС
Назва статті 114-2 ККУ «Несанкціоноване поширення інформації про вогневе ураження державою-агресором або іншими незаконними збройними формуваннями об'єктів на території України, направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану»	Назва статті 114-2 ККУ «Несанкціоноване поширення інформації в умовах воєнного або надзвичайного стану»	Назва статті Особливої частини Кримінального кодексу повинна коротко та лаконічно відображати суть кримінального правопорушення, відповідальність за яке вона встановлює. Механічне дублювання тексту диспозиції статті у її назві видається недоцільним. Тому пропонуємо скоротити назву проєктованої статті.
Частина 1 статті 114-2 ККУ 1. Поширення інфор-	Частина 1 статті 114-2 ККУ 1. Поширення ін-	Наслідки несанкціонованого поширення інформації про вогневе

Редакція норм статті 114-2 КК України згідно з Проектом Закону № 8218 від 23.11.2022	Редакція норм статті 114-2 КК України, яка пропонується ЛьВДУВС	Обґрунтування пропозицій ЛьВДУВС
мації про вогневе ураження державою-агресором або іншими незаконними збройними формуваннями об'єктів критичної інфраструктури або будівель чи споруд, що забезпечують діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних, комунальних підприємств, установ чи організацій на території України, якщо така інформація не розміщувалася (не поширювалася) у відкритому доступі Генеральним штабом Збройних Сил України, Міністерством оборони України, Головним управлінням розвідки Міністерства оборони України чи Службою безпеки України, іншими уповноваженими державними органами або службовими особами, які займають особливо відповідальне становище, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану.	формації про вогневе ураження державою-агресором або іншими незаконними збройними формуваннями об'єктів на території України, якщо така інформація не розміщувалася (не поширювалася) у відкритому доступі Генеральним штабом Збройних Сил України, Міністерством оборони України, Головним управлінням розвідки Міністерства оборони України чи Службою безпеки України, іншими уповноваженими державними органами або службовими особами, які займають особливо відповідальне становище, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану.	ураження будь-яких об'єктів на території України можуть становити значну суспільну небезпеку. Першочергово, таке поширення інформації може сприяти коригуванню вогневого ураження з боку держави-агресора або інших незаконних збройних формувань. Адже, якщо ціллю ворога був, до прикладу, об'єкт критичної інфраструктури, проте з першої спроби ця ціль не була уражена, а відбулось, до прикладу вогневе ураження приватного будинку, розташованого неподалік, то несанкціоноване поширення інформації про ураження цього житлового будинку може призвести до того, що під час наступної спроби справжня ціль таки буде уражена. Тому, як видається, слід встановити кримінальну відповідальність за поширення інформації не тільки про вогневе ураження об'єктів критичної інфраструктури або

Редакція норм статті 114-2 КК України згідно з Проектом Закону № 8218 від 23.11.2022	Редакція норм статті 114-2 КК України, яка пропонується ЛьвДУВС	Обґрунтування пропозицій ЛьвДУВС
		будівель чи споруд, що забезпечують діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних, комунальних підприємств, установ чи організацій на території України, а про вогневе ураження будь-якого об'єкта, що розміщений на території нашої держави.

*Завідувач кафедри кримінального права
і кримінології факультету № 1 ІПФПНП
Львівського державного університету
внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент
Ірина Газдайка-Василишин*

ПРОПОЗИЦІЇ
Львівського державного університету внутрішніх справ
до проєкту Закону України
«Про внесення змін до Кримінального
та Кримінального процесуального кодексів України
щодо врегулювання процедури звільнення
від відбування покарання особами,
які підлягають обміну як військовополонені»
(реєстраційний № 7436-1 від 20.06.2022)

Редакція норм статті 84-1 КК України згідно з Проєктом Закону № 7436-1 від 20.06.2022	Редакція норм статті 87-1 КК України, яка пропонується ЛьвДУВС	Обґрунтування пропозицій ЛьвДУВС
Номер пропонованої статті: 84-1 КК України	Номер пропонованої статті: 87-1 КК України	Розташування кримінально-правових норм у випадку доповнення ними кримінального закону має підпорядковуватись існуючій системі КК України. Розташовувати проповану норму за номером статті 84-1 КК можна було б за умови, що за своїм змістом ця норма якимось пов'язана із статтею 84 КК, або логічно вписується саме після неї. Як видається, звільнення від відбування покарання у зв'язку з обміном особи як військовополоненого жодним

Редакція норм статті 84-1 КК України згідно з Проектом Закону № 7436-1 від 20.06.2022	Редакція норм статті 87-1 КК України, яка пропонується ЛьвДУВС	Обґрунтування пропозицій ЛьвДУВС
		чином не пов'язане із звільненням від покарання за хворобою. Як і з жодним іншим видом звільнення від покарання чи від його відбування. Тому пропонуємо розмістити цю норму в кінці розділу XXII Загальної частини КК (за номером статті 87-1 КК України).
Назва статті 84-1 КК України: Стаття 84-1. Звільнення від відбування покарання особи, щодо якої прийнято рішення про передачу для обміну як військовополоненого.	Назва статті 87-1 КК України: Стаття 87-1. Звільнення від відбування покарання у зв'язку з обміном засудженого як військовополоненого.	Назва статті має бути короткою та лаконічною. Задля лаконічності назви проєктованої статті пропонуємо змінити її форму, фактично не змінюючи водночас змісту.
Частина 1 статті 84-1 КК України: Звільняється від відбування покарання особа, щодо якої органом, уповноваженим приймати рішення про передачу засудженого для обміну як військовополоненого, було прийнято рішення про обмін.	Частина 1 статті 87-1 КК України: 1. Звільняється судом від відбування покарання особа, щодо якої уповноваженим органом було прийнято рішення про обмін як військовополоненого.	Ця пропозиція також обумовлена вимогою лаконічності; також пропонуємо змінити її форму, водночас фактично не змінюючи змісту. Окрім того, кожна частина проєктованої статті має бути пронумерована. Натомість, проєкт № 7436-1 від

Редакція норм статті 84-1 КК України згідно з Проектом Закону № 7436-1 від 20.06.2022	Редакція норм статті 87-1 КК України, яка пропонується ЛьвДУВС	Обґрунтування пропозицій ЛьвДУВС
		20.06.2022, чомусь не містить нумерації частин проектованої статті 84-1 КК України. Також пропонуємо вказати, що таке звільнення від відбування покарання здійснюється судом. Адже ч. 1 ст. 74 КК передбачає, що звільнення від покарання може застосовуватися тільки судом. З буквального тлумачення ч. 1 ст. 84-1, яка пропонується у проекті № 7436-1 впливає, що звільняє від відбування покарання орган, уповноважений приймати рішення про передачу засудженого для обміну як військовополоненого.
Частина 2 статті 84-1 КК України: Суд направляє засудженого для подальшого відбування призначеного покарання у разі, якщо не було здійснено обміну засудженого, звільненого від відбування	Частина 2 статті 87-1 КК України: 2. У випадку, коли обмін засудженого, якого було передано для обміну як військовополоненого, не відбувся, суд направляє такого засудженого для подальшого відбу-	Також пропонується перефразування без зміни змісту та додана нумерація частини статті.

Редакція норм статті 84-1 КК України згідно з Проектом Закону № 7436-1 від 20.06.2022	Редакція норм статті 87-1 КК України, яка пропонується ЛьвДУВС	Обґрунтування пропозицій ЛьвДУВС
покарання, якого було передано для обміну як військово-полоненого.	вання призначеного покарання.	
Частина 3 статті 84-1 КК України: Якщо засуджений, який був звільнений судом від відбування покарання у зв'язку з прийняттям рішення уповноваженого органу про його передачу для обміну як військовополоненого, і обмін якого відбувся, до закінчення строків давності виконання обвинувального вироку знову буде затриманий на території України у зв'язку з його участю у бойових діях, то суд направляє такого засудженого для відбування призначеного покарання.	Частина 3 статті 87-1 КК України: 3. У випадку вчинення засудженим, який був звільнений судом від відбування покарання згідно з частиною 1 цієї статті, і обмін якого відбувся, нового кримінального правопорушення на території України суд призначає йому покарання за правилами, передбаченими в статтях 71, 72 цього Кодексу.	Пропонуємо виключити із проектової частини 3 слова «до закінчення строків давності виконання обвинувального вироку» та «зв'язку з його участю у бойових діях» задля того, щоб спонукати таких засуджених ніколи не повертатись на територію України та не порушувати на ній жодних правових норм. Якщо прийняти цю правову норму у тій редакції, яка пропонується в проєкті № 7436-1 від 20.06.2022, то на органи кримінальної юстиції України буде покладено тягар доказування участі таких осіб у бойових діях. Також унеможливується скерування таких осіб на відбування раніше призначеного покарання, якщо їх буде

Редакція норм статті 84-1 КК України згідно з Проектом Закону № 7436-1 від 20.06.2022	Редакція норм статті 87-1 КК України, яка пропонується ЛьвДУВС	Обґрунтування пропозицій ЛьвДУВС
		затримано, до прикладу, за вчинення будь-якого кримінального правопорушення (а не у зв'язку з участю у бойових діях). Пропонована нами редакція дасть змогу внаормувати правила призначення покарання особам, яких обміняли як військовополонених, у випадку, якщо вони після звільнення від відбування покарання вчинять нове кримінальне правопорушення на території України. Пропонуємо у таких випадках до покарання, призначеного судом за нове кримінальне правопорушення повністю або частково приєднувати невідбуту частину покарання за попереднім вироком (від якого особу було звільнено у зв'язку з обміном як військовополоненого) згідно з правилами призначення пока-

Редакція норм статті 84-1 КК України згідно з Проектом Закону № 7436-1 від 20.06.2022	Редакція норм статті 87-1 КК України, яка пропонується ЛьвДУВС	Обґрунтування пропозицій ЛьвДУВС
		рання за сукупністю вироків.
Частина 1 першу статті 3 КПК доповнити пунктом 26 такого змісту: «26) особа, щодо якої прийнято рішення про обмін як військовополоненого – будь-яка особа, що включена відповідним уповноваженим органом у список на обмін як військовополоненого».	Відсутній пункт 26	Пропонуємо не вносити цього визначення в частину 1 статті 3 КПК, оскільки у ньому має місце підміна понять. Адже не щодо кожної особи, яка включена відповідним уповноваженим органом у список на обмін як військовополоненого, приймається рішення про її обмін. Особи роками можуть перебувати у списках на обмін, але рішення про їх обмін може так і не бути прийнятим.
Пункт 13-4 частини 1 статті 537 КПК: 13-4) про звільнення від відбування покарання для обміну засудженого як військовополоненого.	Пункт 13-4 частини 1 статті 537 КПК: 13-4) про звільнення від відбування покарання у зв'язку з обміном засудженого як військовополоненого.	Ця пропозиція обумовлена пропонуваними змінами до назви статті 87-1 КК.
Пункт 13-5 частини 1 статті 537 КПК: 13-5) про направлення звільненого від відбування покарання засудженого для обміну як військово-	Пункт 13-5 частини 1 статті 537 КПК: 13-5) про направлення звільненого від відбування покарання засудженого для відбування покарання, призна-	Ці пропозиції обумовлені вимогою лаконічності, а також описаними вище пропозиціями щодо розташування проєктованої кри-

Редакція норм статті 84-1 КК України згідно з Проектом Закону № 7436-1 від 20.06.2022	Редакція норм статті 87-1 КК України, яка пропонується ЛьвДУВС	Обґрунтування пропозицій ЛьвДУВС
полоненого, для відбукання покарання, призначеного вироком, з підстав, передбачених статтею 84-1 Кримінального кодексу України.	ченого вироком, з підстав, передбачених частиною 2 статті 87-1 Кримінального кодексу України.	мінально-правової норми в системі КК України.

Завідувач кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 ІПФНП, кандидат юридичних наук, доцент
Ірина Газдайка-Василишин

ПРОПОЗИЦІЇ
Львівського державного університету внутрішніх справ
до проєкту Закону України
«Про статус держави-терориста
та держави-спонсора тероризму»
(реєстраційний № 8002 від 06.09.2022)

Чинний нормативний акт	Пропозиції	Обґрунтування
Закон України «Про статус держави-терориста та держави-спонсора тероризму» ..... Стаття 2. Критерії включення держави до переліку держав-терористів Включення держави до переліку держав-терористів здійснюється з огляду на виявлення з її боку ознак таких діянь: спрямовані проти своїх громадян незаконні спостереження, розгін мирних зібрань, контроль за медіа, побиття, тортури, масові арешти та звинувачення, що не ґрунтуються на належних та допустимих доказах, показові суди, вбивства; військові маневри і навчання, що про-	Закон України «Про статус держави-терориста та держави-спонсора тероризму» ..... Стаття 2. Критерії включення держави до переліку держав-терористів Включення держави до переліку держав-терористів здійснюється з огляду на виявлення з її боку ознак таких діянь: спрямовані проти своїх громадян незаконні спостереження, розгін мирних зібрань, контроль за медіа, побиття, тортури, масові арешти та звинувачення, що не ґрунтуються на належних та допустимих доказах, показові суди, вбивства; військові маневри і навчання, що проводяться поблизу кордонів України (особливо зона до 30 км	Женевською конвенцією про поведження з військовополоненими, частиною 1 статті 2 передбачено: ..... 1) З особами, які не беруть активної участі у воєнних діях, зокрема з тими особами зі складу збройних сил, які склали зброю, а також тими, які припинили участь у воєнних діях у зв'язку з хворобою, пораненням, триманням під арештом чи з будь-якої іншої причини, поводяться за будь-яких обставин гуманно, без будь-якої дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, релігії чи вірування, статі, походження чи майнового становища чи будь-якими іншими аналогічними критеріями. Із цією метою заборонено зараз і надалі вчиняти стосовно зазначених вище осіб такі

Чинний нормативний акт	Пропозиції	Обґрунтування
входяться поблизу кордонів України (особливо зона до 30 км від смуги державного кордону) і становлять загрозу її незалежності й територіальної цілісності; вчинення кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку створення та підтримка озброєних загонів найманців, з метою знищення суверенітету чи завдання шкоди територіальній цілісності України; вбивства і спроби вбивств державних та громадських діячів України, що направляються державою незалежно від того чи виконуються вони за допомогою військових, спеціальних операцій або найму агентів; поширення інформації про Україну та інші держави з порушенням повноти, достовірності та інших принципів інформаційних	від смуги державного кордону) і становлять загрозу її незалежності й територіальної цілісності; спрямовані проти громадян іншої держави і на її території насилля над життям та особистістю, зокрема всі види вбивств, завдання каліцтва, жорстоке поводження й тортури, захоплення заручників, наругу над людською гідністю, засудження та застосування покарання без попереднього судового рішення, винесеного судом, який створено належним чином і який надає судові гарантії визнані цивілізованими народами як необхідні; вчинення кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку створення та підтримка озброєних загонів найманців, з метою знищення суверенітету чи завдання шкоди територіальній цілі-	дії: а) насилля над життям та особистістю, зокрема всі види вбивств, завдання каліцтва, жорстоке поводження й тортури; б) захоплення заручників; в) наругу над людською гідністю, зокрема образливе та принизливе поводження; г) засудження та застосування покарання без попереднього судового рішення, винесеного судом, який створено належним чином і який надає судові гарантії визнані цивілізованими народами як необхідні.

Чинний нормативний акт	Пропозиції	Обґрунтування
відносин з метою завдання шкоди національним інтересам України; продаж зброї всупереч нормам міжнародного права; розробка, випробування і розгортання біологічної, хімічної, ядерної та\або космічної зброї, що підвищує ймовірність геноциду чи екоциду, тощо....	сності України; вбивства і спроби вбивств державних та громадських діячів України, що направляються державою незалежно від того чи виконуються вони за допомогою військових, спеціальних операцій або найму агентів; поширення інформації про Україну та інші держави з порушенням повноти, достовірності та інших принципів інформаційних відносин з метою завдання шкоди національним інтересам України; продаж зброї всупереч нормам міжнародного права; розробка, випробування і розгортання біологічної, хімічної, ядерної та\або космічної зброї, що підвищує ймовірність геноциду чи екоциду, тощо....	

*Завідувач кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
факультету № 3 ІПФПНП
Львівського державного університету
внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент
Юрій Хатнюк*

ПРОПОЗИЦІЇ

Львівського державного університету внутрішніх справ
до проєкту Закону України

«Про внесення змін до Кримінального кодексу України,
Кодексу України про адміністративні правопорушення
та інших законодавчих актів України

щодо особливостей несення військової служби
в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці»
(реєстр. № 8271 від 08.12.2022)

Редакція норм статті 69 КК України згідно з Проєктом Закону № 8271 від 08.12.2022	Редакція норм статті 69 КК України яка пропонується ЛьвДУВС	Обґрунтування пропозицій ЛьвДУВС
Стаття 69. Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом За наявності кількох обставин, що пом'якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, з урахуванням особи винного суд, умотивувавши своє рішення, може, крім випадків засудження за корупційне кримінальне правопорушення, кримінальне правопорушення, пов'язане з корупцією, кримінальне правопорушення, передбачене статтями 402, 403, 405, 407, 408, 429 цього Кодексу, вчи-	Стаття 69. Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом За наявності кількох обставин, що пом'якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, з урахуванням особи винного суд, умотивувавши своє рішення, може, крім випадків засудження за корупційне кримінальне правопорушення, кримінальне правопорушення, пов'язане з корупцією, призначити основне покарання, нижче від найнижчої межі, встановленої в санкції статті (санкції	Вносити запропоновані в законопроєкті зміни до ст. 69 К України НЕДОЦІЛЬНО з огляду на таке. Інститут призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, є одним з дієвих засобів реалізації принципу індивідуалізації покарання. Застосування його норм за наявності підстав на це дозволяє суду в рамках дискреційних повноважень призначити таке покарання, яке буде справедливо співвідноситися з тяжкістю та обставинами вчиненого кримінального правопорушення й особою винного. Інститут призначення більш м'якого пока-

нене в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці, призначити основне покарання, нижче від найнижчої межі, встановленої в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу, або перейти до іншого, більш м'якого виду основного покарання, не зазначеного в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу за це кримінальне правопорушення. У цьому випадку суд не має права призначити покарання, нижче від найнижчої межі, встановленої для такого виду покарання в Загальній частині цього Кодексу. За вчинення кримінального правопорушення, за яке передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, суд з підстав, передбачених цією частиною, може призначити основне покарання у виді штрафу, розмір якого не більше ніж на чверть нижчий від найнижчої межі,	частини статті) Особливої частини цього Кодексу, або перейти до іншого, більш м'якого виду основного покарання, не зазначеного в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу за це кримінальне правопорушення. У цьому випадку суд не має права призначити покарання, нижче від найнижчої межі, встановленої для такого виду покарання в Загальній частині цього Кодексу. За вчинення кримінального правопорушення, за яке передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, суд з підстав, передбачених цією частиною, може призначити основне покарання у виді штрафу, розмір якого не більше ніж на чверть нижчий від найнижчої межі, встановленої в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу.	рнання, було розроблено та впроваджено законодавцем через усвідомлення наявності в конкретних кримінальних правопорушеннях деяких виняткових обставин, що мають бути враховані під час призначення покарання, довів свою ефективність. Застосування ст. 69 КК України дає змогу в конкретних випадках з урахуванням виключних обставин вчиненого правопорушення індивідуалізувати вид та розмір покарання. Окремим виявом справедливості є питання відповідності покарання вчиненому кримінальному правопорушенню. Тому покарання має перебувати у справедливому співвідношенні з тяжкістю та обставинами вчиненого протиправного діяння та особою винного. Адекватність покарання ступеня тяжкості кримінального правопорушення впливає з принципу правової держави, із суті конституційних прав та свобод людини і громадянина, які не можуть бути обмежені,

встановленої в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу.		крім випадків, передбачених Конституцією України. Негативними наслідками внесення пропонувань змін до ст. 69 КК України може бути винесення несправедливих вироків, призначення покарання, яке не буде відповідати принципу справедливості, крім того, розширення кола правопорушень, при вчиненні яких унеможлиблюється за наявності кількох обставин, що пом'якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці кримінального правопорушення, передбаченого ст.ст. 403, 405, 407, 408, 429 КК, призначення судом більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, створює прецеденти для подальшого розширення переліку суспільно небезпечних діянь, у разі вчинення яких ті чи інші інститути кримінального права (особливо ті, які пов'язані зі звільненням від покарання чи його пом'якшенням) не застосовуються.

		А надто, що КК України містить значну кількість норм, які передбачають відповідальність за аналогічні за своєю тяжкістю кримінальні правопорушення, але особи, які їх вчинили, можуть розраховувати на застосування до них сприятливих для них норм та інститутів кримінального права. З огляду на вказане, внесення змін до ст. 69 КК України є недостатньо обґрунтованим та недоцільним.
Редакція норм статті 75 КК України згідно з Проектом Закону № 8271 від 08.12.2022	Редакція норм статті 75 КК України, яка пропонується ЛьвДУВС	Обґрунтування пропозицій ЛьвДУВС
Стаття 75. Звільнення від відбування покарання з випробуванням 1. Якщо суд, крім випадків засудження за корупційне кримінальне правопорушення, кримінальне правопорушення, пов'язане з корупцією, кримінальне правопорушення, передбачене статтями 402, 403, 405, 407, 408, 429 цього Кодексу, вчинене в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці, порушення правил	Стаття 75. Звільнення від відбування покарання з випробуванням 1. Якщо суд, крім випадків засудження за корупційне кримінальне правопорушення, кримінальне правопорушення, пов'язане з корупцією, порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керували транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого	Вносити запропоновані в законопроекті зміни до ст. 75 К України НЕДОЦІЛЬНО з огляду на таке. Пропоновані зміни до ст. 75 КК України, які полягають у неможливості застосування до винної у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст.ст. 403, 405, 407, 408, 429 КК, особи інституту звільнення від відбування покарання з випробуванням видаються не обґрунтованими. Розділ 12 КК України

безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керували транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебували під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, при призначенні покарання у виді виправних робіт, службового обмеження для військовослужбовців, обмеження волі, а також позбавлення волі на строк не більше п'яти років, враховуючи тяжкість кримінального правопорушення, особу винного та інші обставини справи, дійде висновку про можливість виправлення засудженого без відбування покарання, він може прийняти рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням.	сп'яніння або перебували під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, при призначенні покарання у виді виправних робіт, службового обмеження для військовослужбовців, обмеження волі, а також позбавлення волі на строк не більше п'яти років, враховуючи тяжкість кримінального правопорушення, особу винного та інші обставини справи, дійде висновку про можливість виправлення засудженого без відбування покарання, він може прийняти рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням.	«Звільнення від покарання та його відбування» містить низку видів звільнення від відбування покарання. Окрім ст. 75, до якої пропонуються зміни, інші статті цього розділу КК України не зазнали змін. До прикладу, щодо такої категорії засуджених, як вагітні жінки і жінки, які мають дітей віком до семи років, при вчиненні ними в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці кримінального правопорушення, передбаченого статтями 403, 405, 407, 408, 429 КК (крім засуджених до позбавлення волі на строк більше п'яти років за тяжкі і особливо тяжкі злочини), суд зможе застосовувати аналогічний інститут звільнення від відбування покарання з випробуванням. Окрім того, проектом не передбачається обмежень щодо застосування до відповідної категорії осіб амністії чи помилування (хоча такі обмеження стосовно осіб, засудження за корупційне кримінальне правопорушення, кримінальне право-

		порушення, пов'язане з корупцією у КК України мститься). Теж саме стосується положень ст. 81 ККУ «Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання», та ст. 82 Заміна покарання або його невідбутої частини більш м'яким. З огляду на вказане, внесення змін до ст. 75 КК України є недостатньо обґрунтованим та недоцільним.
Редакція норм статті 407 КК України згідно з Проектом Закону № 8271 від 08.12.2022	Редакція норм статті 407 КК України, яка пропонується ЛьвДУВС	Обґрунтування пропозицій ЛьвДУВС
Стаття 407. Самовільне залишення військової частини або місця служби 1. Самовільне залишення військової частини або місця служби військовослужбовцем строкової служби, а також нез'явлення його вчасно без поважних причин на службу у разі звільнення з частини, призначення або переведення, нез'явлення з відрадження, відпустки або з лікувального закладу тривалістю понад три доби, але не більше місяця, – караються триман-	Стаття 407. Самовільне залишення військової частини або місця служби 1. Самовільне залишення військової частини або місця служби військовослужбовцем строкової служби, а також нез'явлення його вчасно без поважних причин на службу у разі звільнення з частини, призначення або переведення, нез'явлення з відрадження, відпустки або з лікувального закладу тривалістю понад три доби, але не більше місяця, – караються триман-	Змінювати чинну норму, шляхом заміни словосполучення «особами, зазначеними в частинах першій або другій цієї статті» на словосполучення «військовослужбовцем» – НЕДОЦІЛЬНО з огляду на таке. Суб'єктом кримінального правопорушення, відповідальність за яке передбачено у ч. 1 ст. 407 КК України є військовослужбовець строкової служби, а ч. 2 ст. 407 КК України – військовослужбовець (крім строкової служби). Чинна редакція ч. 5 ст. 407 передбачає, що

ням у дисциплінарному батальйоні на строк до двох років або позбавленням волі на строк до трьох років. 2. Самовільне залишення військової частини або місця служби військовослужбовцем (крім строкової служби), а також нез'явлення його вчасно на службу без поважних причин тривалістю понад десять днів, але не більше місяця, або хоч і менше десяти днів, але більше трьох днів, вчинені повторно протягом року, - караються штрафом від однієї тисячі до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або службовим обмеженням на строк до двох років, або позбавленням волі на строк до трьох років. 3. Самовільне залишення військової частини або місця служби, а також нез'явлення вчасно на службу без поважних причин тривалістю понад один місяць, вчинене особами, зазначеними в частинах першій або другій цієї статті,	ням у дисциплінарному батальйоні на строк до двох років або позбавленням волі на строк до трьох років. 2. Самовільне залишення військової частини або місця служби військовослужбовцем (крім строкової служби), а також нез'явлення його вчасно на службу без поважних причин тривалістю понад десять днів, але не більше місяця, або хоч і менше десяти днів, але більше трьох днів, вчинені повторно протягом року, - караються штрафом від однієї тисячі до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або службовим обмеженням на строк до двох років, або позбавленням волі на строк до трьох років. 3. Самовільне залишення військової частини або місця служби, а також нез'явлення вчасно на службу без поважних причин тривалістю понад один місяць, вчинене особами, зазначеними в частинах першій або другій цієї статті,	суб'єктом є особи, передбачені в частинах першій або другій статті, тобто, як військовослужбовець строкової служби так і військовослужбовець (крім строкової служби). Отже, пропонувані зміни фактично не змінюють змісту кримінально-правової норми, а лише змінюють її формулювання. Крім того, зміст ч. 3 та ч. 4 ст. 407 містить вказівку на суб'єкта – вчинене особами, зазначеними в частинах першій або другій цієї статті. Якщо змінювати формулювання частини 5 аналізованої норми, то, для узгодженості, необхідно було б зробити це і у інших частинах.

- караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років. 4. Самовільне залишення військової частини або місця служби, а також нез'явлення вчасно на службу без поважних причин, вчинені в умовах особливого періоду, крім воєнного стану, вчинене особами, зазначеними в частинах першій або другій цієї статті, – караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років. 5. Самовільне залишення військової частини або місця служби, а також нез'явлення вчасно на службу без поважних причин, вчинені військовослужбовцем в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці, – караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.	– караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років. 4. Самовільне залишення військової частини або місця служби, а також нез'явлення вчасно на службу без поважних причин, вчинені в умовах особливого періоду, крім воєнного стану, вчинене особами, зазначеними в частинах першій або другій цієї статті, – караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років. 5. Самовільне залишення військової частини або місця служби, а також нез'явлення вчасно на службу без поважних причин, вчинені в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці, вчинене особами, зазначеними в частинах першій або другій цієї статті, – караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.	

*Завідувач кафедри кримінального
права і кримінології факультету № 1 ІПФПНП
Львівського державного університету
внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент
Ірина Газдайка-Василишин*

ПРОПОЗИЦІЇ
Львівського державного університету внутрішніх справ
до проєкту Закону України
«Про внесення змін до Кримінального кодексу України
щодо посилення відповідальності
за зґвалтування та сексуальне насильство дітей»
(реєстраційний № 7511 від 01.07.2022)

Зміни, запропоновані законопроектом	Пропозиції щодо внесення змін до окремих статей законопроекту	Обґрунтування внесення змін та доповнень до запропонованих норм
Верховна Рада України постановляє: І. У Кримінальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 25-26, ст.131) внести такі зміни: 1. Статтю 152 доповнити частиною сьомою такого змісту: «7. Підбурювання чи видання наказу щодо вчинення дій передбачених частиною четвертою цієї статті в умовах воєнного стану, якщо вони спричинили смерть малолітнього або інші тяжкі наслідки, – караються довічним позбавленням волі.»; 2. Статтю 153 доповнити частиною сьомою такого змісту: «7. Дії, передбачені частиною четвертою цієї статті, із застосу-	Викласти ч. 2 ст. 438 КК України у такій редакції: «2. Ті самі діяння, якщо вони поєднанні з умисним вбивством, або призвели до загибелі людей або настання інших тяжких наслідків».	Проєкт 7511 від 01.07.2022, судячи з пояснювальної записки, розроблено з метою захисту наших українських дітей віком до 14 років від сексуального насильства, що спричинило смерть таких дітей в умовах воєнного стану та реалізації положень статті 34 Конвенції про права дитини, статті 1, частини 3 статті 5 Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства та вдосконалення правового забезпечення протидії злочинам, що вчиняються проти статевої свободи та недоторканності дітей та підлітків. Таку мету, без сумніву, слід підтримати. Аналіз проєкту, утім, демонструє, що він може бути розглянутий як відповідь на виклики,

ванням будь-яких предметів, а також підбурювання до вчинення таких дій чи видання наказу в умовах воєнного стану, якщо вони спричинили смерть малолітнього, – караються довічним позбавленням волі».		які ґрунтовно викладені у пояснювальній записці і пов'язані з насильством російських військовослужбовців над українськими дітьми в умовах збройного конфлікту. Сексуальне насильство у різних формах є міжнародним злочином. Зґвалтування та інші форми сексуального насильства давно заборонені міжнародним гуманітарним правом (МГП) та зараз визнані постійно забороненими з точки зору звичаєвого міжнародного права (і в мирний час, і під час збройних конфліктів)¹. Отже, різні форми сексуального насильства є воєнними злочинами, якщо вчинені у контексті збройного конфлікту та пов'язані з ним. Загальновизнаним на рівні доктрини міжнародного кримінального права та практики міжнародних судів і трибуналів стосовно воєнних злочинів є виділення контекстуальних (контекстних) елементів (обставин), тобто: 1) діяння мало місце у контексті міжнародного збройного конфлікту

¹ Міжнародний протокол із документування та розслідування сексуального насильства в конфлікті. Краща практика документування сексуального насильства як злочину або порушення міжнародного права. 2-ге видання. Березень 2017. С. 29.

		або міжнародного збройного конфлікту і було пов'язано з ним; 2) виконавець усвідомлював фактичні обставини, що засвідчували існування збройного конфлікту². Про це свідчать і положення документу Міжнародного кримінального суду Elements of Crimes³: Згідно з пунктом 2 статті 8 Статуту ознаки складу воєнних злочинів слід тлумачити у встановлених рамках міжнародного права збройних конфліктів, включно, у відповідних випадках, з нормами міжнародного права збройних конфліктів, що застосовуються до збройних конфліктів на морі. Щодо двох останніх ознак складу кожного зі злочинів: а) відсутня вимога щодо правової оцінки виконавцем факту існування збройного конфлікту чи його характеру як міжнародного чи міжнародного; б) у цьому контексті відсутня вимога щодо усвідомлення виконавцем фактів, які визначають характер конфлікту як міжнародний чи міжнародний;

² Basic Investigative Standards for International Crimes. August 2019. URL: <https://globalrightscompliance.com/wp-content/uploads/2022/03/Basic-Investigative-Standards-for-International-Crimes-Hardcopy.pdf> P. 188

³ <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/Publications/Elements-of-Crimes.pdf>

		в) існує тільки вимога щодо усвідомлення фактичних обставин, які свідчать про існування збройного конфлікту, що мається на увазі у фразі «відбувалися в контексті... і були пов'язані з». У аспекті саме сексуального насильства, Міжнародний протокол із документування та розслідування сексуального насильства в конфлікті. Краща практика документування сексуального насильства як злочину або порушення міжнародного права (2017) також вказує на потребу встановлення загальних елементів категорії злочину, тобто «Яким був контекст», у якому скоєно акт (основний злочин)?⁴ На те, що контекстуальний елемент обов'язково має бути встановлений під час вирішення питання про наявність у діях особи ознак складу злочинів, і контекст повинен бути пов'язаний з воєнним конфліктом, а інкриміноване кримінальне правопорушення має бути в контекстуальному, причинному і

⁴ Міжнародний протокол із документування та розслідування сексуального насильства в конфлікті. Краща практика документування сексуального насильства як злочину або порушення міжнародного права. 2-ге видання. Березень 2017. С. 45.

		логічному зв'язку з вчиненими діями, незважаючи на те, в чому це діяння виявляється (це може бути вбивство, зґвалтування, викрадення, заволодіння чужим майном та ін.), звертає увагу і суддя Верховного Суду Г. Анісімов⁵. Відповідно, за таких умов сексуальне насильство, хоча воно прямо і не указано у бланкетній диспозиції ст. 438 КК України, має кваліфікуватись саме за ст. 438 КК України як порушення законів та звичаїв війни, зважаючи на те, що порушено такі договірні норми міжнародного гуманітарного права: – ст. 27 Конвенції про захист цивільного населення під час війни: жінки потребують особливого захисту від будь-якого зазіхання на їхню честь, і, зокрема, захисту від зґвалтування, примушування до проституції чи будь-якої іншої форми посягання на їхню моральність. – Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародно-

⁵ Анісімов Г. Під час кваліфікації дій особи як порушення законів та звичаїв війни важливим є встановлення контекстуального аспекту. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1291154/>

		дних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року: жінки користуються особливою повагою і їм забезпечується захист, зокрема, від зґвалтування, примусу до проституції і будь-яких інших форм непристойних посягань (ст. 76). – ст. 4 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів міжнародного характеру (Протокол II), від 8 червня 1977 року: щодо осіб, які не беруть безпосередньої участі або припинили брати участь у воєнних діях, заборонено й будуть залишатися забороненими в будь-який час і в будь-якому місці такі дії: зґвалтування, примус до проституції або непристойне посягання у будь-якій формі. Хоча загальна стаття 3 Женевських конвенцій прямо не згадує зґвалтування чи інші форми сексуального насильства, вона забороняє «насильство над життям і особистістю», включаючи жорстоке поводження та тортури та «посягання на особисту гідність». Заборона «посягання на особисту гід-

		ність» визнається в Додаткових протоколах I і II як фундаментальна гарантія для цивільних осіб і combat de hors. Стаття 75 Додаткового протоколу I визначає, що ця заборона охоплює, зокрема, «принизливе та таке, що принижує гідність, поведження, примусову проституцію та будь-яку форму непристойного нападу», тоді як стаття 4 Додаткового протоколу II конкретно додає до цього списку «згвалтування»⁶. Лише така кваліфікація підкреслює військовий контекст вчинення злочинів, тобто те, що вони вчинені у контексті збройного конфлікту та у зв'язку з ним, і дозволить використовувати ці факти та зібрані докази у міжнародних судах. Формулювання «в умовах воєнного стану», вжите у проєкті, є вживаним у тексті КК України, але стосується специфіки вчинення злочинів за національним кримінальним законодавством, які не є міжнародними, у тому числі воєнними (при тому, що

⁶ Коментар до правила 93 «Згвалтування та інші форми сексуального насильства заборонені» / Customary IHL – Rule 93. Rape and Other forms of Sexual Violence. ICRC databases on international humanitarian law | International Committee of the Red Cross. URL: https://ihl-databases.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v1_rul_rule93

		національне кримінальне законодавство термінології «воєнний злочин» не містить). Підсилення пеналізації сексуального насильства стосовно дітей, що слід повністю підтримати, правильне та доречне буде здійснено шляхом внесення змін та доповнень до ст. 438 КК України.

Інформація узагальнена на підставі пропозицій, поданих науково-педагогічними працівниками кафедри кримінально-правових дисциплін Інституту права: ГЛОВІЮК І., доцент кафедри, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, УСТРИЦЬКА Н., доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент та ЯСІНЬ І., викладач кафедри, кандидат юридичних наук.

*Заступник директора Інституту права
Львівського державного університету
внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент
Наталія Парасюк*

ПРОПОЗИЦІЇ

Львівського державного університету внутрішніх справ до проєкту Закону «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Додаткового протоколу до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму» (реєстраційний № 7699 від 26.08.2022)

№	Редакція норм статей згідно з проєктом Закону	Пропозиції ЛьвДУВС щодо редакції статей проєкту Закону	Обґрунтування зауважень та пропозицій ЛьвДУВС
1.	Статтю 258-4 КК викласти у такій редакції: Стаття 258-4. Сприяння вчиненню терористичного акту, проходження навчання тероризму 1. Вербування, озброєння, навчання особи з метою вчинення терористичного акту, а так само використання особи з цією метою, проходження навчання тероризму – 2. Ті самі дії, вчинені щодо кількох осіб (крім проходження навчання тероризму) або повторно або за попередньою змовою групою осіб, або службо-	Рекомендовано передбачити кримінальну відповідальність за проходження навчання тероризму в окремій статті КК України. Натомість з чинної редакції статті 258-4 КК України пропонується виключити вказівку на «навчання особи з метою вчинення терористичного акту».	Запропонована редакція статті 258-4 КК передбачає доповнення вказівкою на проходження навчання тероризму. Таке доповнення обумовлене ратифікацією Додаткового протоколу до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму, підписаного Україною 28 жовтня 2015 року. У зазначеному протоколі міститься стаття 3 «Проходження навчання тероризму». Водночас чинна редакція відповідної статті уже передбачає відповідальність за навчання особи з метою вчинення терористичного акту. Водночас у запропонованій примітці до статті міститься роз'яснення поняття

№	Редакція норм статей згідно з проектом Закону	Пропозиції ЛьвДУВС щодо редакції статей проекту Закону	Обґрунтування зауважень та пропозицій ЛьвДУВС
	вою особою з використанням свого службового становища, - 3. Особа звільняється від кримінальної відповідальності за діяння, передбачене частиною першою цієї статті в частині проходження навчання тероризму, якщо вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні нею злочину добровільно відмовилася від подальшої злочинної діяльності, повідомила правоохоронний орган про цей злочин та сприяла запобіганню або припиненню терористичної діяльності, пов'язаної із вчиненням нею злочином. Примітка. Під проходженням навчання тероризму в цій статті слід розуміти отримання особою інструкцій, включаючи на-		проходження навчання тероризму, яке повністю відтворює положення статті 7 «Навчання тероризму» Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму (16.05.2005), а також повторює положення, викладене у статті 3 Додаткового протоколу «Проходження навчання тероризму». Єдиною відмінністю є те, що у запропонованій примітці йдеться про проходження навчання для вчинення не лише терористичного акту, але й інших посягань терористичної спрямованості(ст. 258-258-6 КК). У зв'язку з наведеним та враховуючи статтю 7 Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму та статтю 3 Додаткового протоколу до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму, відповідальність за проходження навчання тероризму доцільно передбачити в окремій статті

№	Редакція норм статей згідно з проектом Закону	Пропозиції ЛьвДУВС щодо редакції статей проекту Закону	Обґрунтування зауважень та пропозицій ЛьвДУВС
	буття знань чи практичних навичок, від іншої особи стосовно виготовлення або використання вибухових речовин, вогнепальної чи іншої зброї або шкідливих чи небезпечних речовин, або стосовно інших специфічних методів чи засобів з метою організації, підготовки або вчинення злочинів, передбачених статтями 258-258-6 цього Кодексу.		КК України, а не поєднувати відповідальність за такі діяння поряд з відповідальністю за сприяння вчиненню терористичного акту. Додатковим аргументом на користь такої думки слугує запропонована авторами Проекту ч.2 статті 258-4 КК, яка передбачає виключення відповідальності при обтяжуючих обставинах за діяння, передбачене у цій статті, якщо воно стосується проходження навчання тероризму. Окрема стаття КК України дозволить уникнути подібних застережень про виключення кримінальної відповідальності, які не мають жодного змістовного значення, а лише перевантажують диспозицію статті.
2.	Абзац перший частини першої статті 258-5 після слів «сприяння терористичного акту» доповнити словами	Рекомендовано переформулювати диспозицію статті 258-5 КК «Фінансування тероризму» без вказівки на довгі переліки злочинних діянь теро-	Проектом пропонується доповнити статтю 258-5 КК «Фінансування тероризму» вказівкою на нові злочинні діяння: «проходження навчання тероризму,

№	Редакція норм статей згідно з проектом Закону	Пропозиції ЛьвДУВС щодо редакції статей проекту Закону	Обґрунтування зауважень та пропозицій ЛьвДУВС
	«проходження навчання тероризму, виїзду з України та в'їзду в Україну з терористичною метою»	ристинної спрямованості.	виїзду з України та в'їзду в Україну з терористичною метою». Вказувати у відповідній статті на заборону фінансування кожного злочинного діяння, яке пов'язане з терористичною діяльністю не видається доцільним. По-перше, у вказаній статті перелік злочинних дій невичерпний, на що вказує зворот «провадження будь-якої іншої терористичної діяльності, а також спроби вчинення таких дій». По-друге, використання переліків злочинних діянь терористичної спрямованості значно перевантажує диспозицію статті, ускладнює її розуміння, що й суперечить вимогам юридичної техніки та лаконічності викладу кримінально-правових норм.
3.	Доповнити статтею 258-6 такого змісту: «Стаття 258-6. Виїзд з України та в'їзд в Україну з терористичною	Видається доцільним передбачити кримінальну відповідальність за організацію чи сприяння іншим способом виїзду за кордон з	Доповнення КК новою статтею 258-6 обумовлене ратифікацією Додаткового протоколу до Конвенції Ради Європи про запобігання терористи-

№	Редакція норм статей згідно з проектом Закону	Пропозиції ЛьвДУВС щодо редакції статей проекту Закону	Обґрунтування зауважень та пропозицій ЛьвДУВС
	метою 1. Виїзд іноземця або особи без громадянства з України до іншої країни (крім країни громадянської належності або країни попереднього постійного проживання), виїзд громадянина України з України до іншої країни (крім країни постійного проживання) з метою організації, підготовки або вчинення злочину, передбаченого статтями 258-258-5 цього Кодексу, а також в'їзд в Україну іноземця або особи без громадянства (крім осіб, які постійно проживають в Україні) з тією самою метою» -	метою терористичної діяльності.	зму, підписаного Україною 28 жовтня 2015 року. Водночас вивчення зазначеного Додаткового протоколу дозволяє констатувати певні упущення авторів Проекту щодо криміналізації окремих діянь. Зокрема у Додатковому протоколі йдеться про рекомендацію сторонам Конвенції та Протоколу передбачити кримінальну відповідальність як за виїзд за кордон з метою вчинення терористичних посягань (стаття 4), так і за організацію чи сприяння іншим способом виїзду за кордон з метою терористичної діяльності (стаття 6). Останнє зазначене діяння не передбачено у Проекті. Тому запропоновані в Проекті № 7699 від 26.08.2022 зміни видаються недостатньо обґрунтованими, містять як зайві дублювання кримінальної відповідальності, так і упущення

№	Редакція норм статей згідно з проектом Закону	Пропозиції ЛьвДУВС щодо редакції статей проекту Закону	Обґрунтування зауважень та пропозицій ЛьвДУВС
			криміналізації, рекомендовані Додатковим протоколом до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму.
4.	Стаття 176 Кримінального процесуального кодексу України 6. Під час дії воєнного стану до осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 109-114-1, 258-258-6, 260, 261, 437-442 Кримінального кодексу України, за наявності ризиків, зазначених у статті 177 цього Кодексу, застосовується запобіжний захід, визначений пунктом 5 частини першої цієї статті.	Виключити ч. 6 ст. 176 КПК України у чинній редакції.	Формулювання, змістовно ідентичні ч. 6 ст. 176 КПК України, були визнані неконституційними згідно з Рішенням Конституційного Суду № 7-р/2019 від 25.06.2019. Безальтернативність запобіжного заходу суперечить ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Крім того, таке формулювання не корелюється з положеннями ч. 4 ст. 183 КПК України, а саме: під час дії воєнного стану слідчий суддя, суд при постановленні ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, враховуючи підстави та обставини, передбачені статтями 177 та 178 цього Кодексу, має право не визначити розмір застави у

№	Редакція норм статей згідно з проектом Закону	Пропозиції ЛьвДУВС щодо редакції статей проекту Закону	Обґрунтування зауважень та пропозицій ЛьвДУВС
			кримінальному провадженні щодо злочину, передбаченого статтями 109-114-1, 258-258-5, 260, 261, 437-442 Кримінального кодексу України. Ця стаття, на відміну від ст. 176 КПК України, передбачає судовий розсуд, і є більш доречною задля недопущення порушень ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.
5.	Стаття 615 Кримінального процесуального кодексу України		Стаття сформульована по редакції п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК України, яка вже істотно змінена, наразі керівник органу прокуратури повноважень щодо обрання запобіжного заходу – тримання під вартою не має.

*Завідувач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Інституту права
Львівського державного університету
внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент
Наталія Лащук*

ПРОПОЗИЦІЇ

**Львівського державного університету внутрішніх справ
до проекту Закону України «Про внесення деяких змін
до Кримінального процесуального кодексу України
щодо вирішення окремих питань здійснення
досудового розслідування»
(реєстраційний № 7635 від 05.08.2022)**

Зміни, запропоновані законопроектом	Пропозиції щодо внесення змін до окремих статей законопроекту	Обґрунтування внесення змін та доповнень до запропонованих норм
Доповнити частину першу статті 53 КПК України другим реченням наступного змісту: «Залучення безоплатного захисника для окремої процесуальної або слідчої дії допускається лише за згодою підозрюваного, обвинуваченого»	Частину першу статті 53 КПК України другим реченням наступного змісту: «Залучення безоплатного захисника для окремої процесуальної або слідчої дії допускається лише за згодою підозрюваного, обвинуваченого» – виключити із тексту законопроекту оскільки воно не є доцільним	Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України (далі КПК України) від 13.04.2012 № 4651-VI повною мірою врегулює порядок залучення та участі захисника у кримінальному провадженні. Так, відповідно до ст. 53 КПК: – Ч. 1. Слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд залучають захисника для проведення окремої процесуальної дії, виключно у невідкладних випадках, коли є потреба у проведенні невідкладної процесуальної дії за участю захисника, а завчасно повідомлений захисник не може прибути для участі у проведенні процесуальної дії чи забезпечити участь іншого захисника або якщо

Зміни, запропоновані законопроектом	Пропозиції щодо внесення змін до окремих статей законопроекту	Обґрунтування внесення змін та доповнень до запропонованих норм
		підозрюваний, обвинувачений виявив бажання, але ще не встиг залучити захисника або прибуття обраного захисника неможливе. – Ч. 2. Запросити захисника до участі в окремій процесуальній дії має право і сам підозрюваний, обвинувачений. Якщо потреби у проведенні невідкладних процесуальних дій за участю захисника немає і коли неможливе прибуття захисника, обраного підозрюваним, обвинуваченим, протягом двадцяти чотирьох годин, слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд мають право запропонувати підозрюваному, обвинуваченому залучити іншого захисника. – Ч. 3. Під час проведення окремої процесуальної дії захисник має ті ж самі права й обов'язки, що й захисник, який здійснює захист протягом кримінального провадження. Згідно зі ст. 49 КПК України слідчий, про-

Зміни, запропоновані законопроектом	Пропозиції щодо внесення змін до окремих статей законопроекту	Обґрунтування внесення змін та доповнень до запропонованих норм
		курор, слідчий суддя чи суд зобов'язані забезпечити участь захисника у кримінальному провадженні у випадках, якщо: 1) відповідно до вимог статті 52 КПК, коли участь захисника є обов'язковою, а підозрюваний, обвинувачений не залучив захисника; 2) підозрюваний, обвинувачений заявив клопотання про залучення захисника, але за відсутністю коштів чи з інших об'єктивних причин не може його залучити самостійно. На підставі аналізу вказаних норм можна констатувати, що підозрюваний, обвинувачений має право залучити захисника на будь-якій стадії кримінального процесу і в будь-який час.
-	-	Доповнення КПК України частиною першою статті 53 КПК України другим реченням не є доцільним, оскільки КПК України повною мірою врегульовує порядок залучити захисника на

Зміни, запропоновані законопроектом	Пропозиції щодо внесення змін до окремих статей законопроекту	Обґрунтування внесення змін та доповнень до запропонованих норм
		будь-якій стадії кримінального процесу і в будь-який час.
«Стаття 214-1. Виявлення ознак нового кримінального правопорушення під час досудового розслідування 1. У разі самостійного виявлення в ході досудового розслідування ознак нового кримінального правопорушення слідчий, прокурор виносять про це відповідну постанову, відомості з якої вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань в порядку статті 214 цього Кодексу. 2. У постанові слідчого, прокурора про самостійне виявлення в ході досудового розслідування ознак нового кримінального правопорушення має бути зазначено: – номер та коротка фабула кримінального провадження, під час здійснення досудового розслідування у якому виявлено нове криміна-	Стаття 214-1. Виявлення ознак нового кримінального правопорушення під час досудового розслідування – виключити із тексту законопроекту оскільки воно не є доцільним	Кримінальний процесуальний кодекс України у своїй ст. 214 зазначає про Початок досудового розслідування. По-перше, ч. 1 ст. 214 КПК України зазначається, що слідчий, дізнавач, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань, розпочати розслідування та через 24 години з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань. Слідчий, який здійснюватиме досудове розсліду-

Зміни, запропоновані законопроектом	Пропозиції щодо внесення змін до окремих статей законопроекту	Обґрунтування внесення змін та доповнень до запропонованих норм
льне правопорушення; опис встановлених обставин, які свідчать про наявність ознак нового кримінального правопорушення; – правова кваліфікація нового кримінального правопорушення. 3. Здійснення будь-яких процесуальних, слідчих, негласних слідчих дій у межах досудового розслідування нового кримінального правопорушення забороняється до винесення передбаченої частиною першою цієї статті постанови та реєстрації відомостей з нею до Єдиного реєстру досудових розслідувань. 4. Слідчий суддя, суд при прийнятті рішень з питань, зазначених у частині 3 цієї статті, зобов'язаний перевірити наявність постанови про самостійне виявлення в ході досудового розслідування ознак нового кримінального правопорушення, а також з'ясувати, чи		вання, визначається керівником органу досудового розслідування, а дізнавач – керівником органу дізнання, а в разі відсутності підрозділу дізнання – керівником органу досудового розслідування. По-друге, відповідно до ч. 5 ст. 214 КПК України до Єдиного реєстру досудових розслідувань вносяться відомості про: 1) дату надходження заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення або виявлення з іншого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення; 2) прізвище, ім'я, по батькові (найменування) потерпілого або заявника; 3) інше джерело, з якого виявлені обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення; 4) короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення,

Зміни, запропоновані законопроектом	Пропозиції щодо внесення змін до окремих статей законопроекту	Обґрунтування внесення змін та доповнень до запропонованих норм
підтверджуються викладені в постанові обставини».		наведених потерпілим, заявником чи виявлених з іншого джерела; 5) попередня правова кваліфікація кримінального правопорушення з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; 6) прізвище, ім'я, по батькові та посада службової особи, яка внесла відомості до реєстру, а також слідчого, прокурора, який вніс відомості до реєстру та/або розпочав досудове розслідування; 7) інші обставини, передбачені положенням про Єдиний реєстр досудових розслідувань. По-третє, здійснення досудового розслідування, крім випадків, передбачених цією частиною, до внесення відомостей до реєстру або без такого внесення не допускається і тягне за собою відповідальність, встановлену законом. У невідкладних випадках до внесення

Зміни, запропоновані законопроектом	Пропозиції щодо внесення змін до окремих статей законопроекту	Обґрунтування внесення змін та доповнень до запропонованих норм
		відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань може бути проведений огляд місця події (відомості вносяться невідкладно після завершення огляду). Для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань може бути: 1) відібрано пояснення; 2) проведено медичне освідування; 3) отримано висновок спеціаліста і знято показання технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису; 4) вилучено знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей. У разі виявлення ознак кримінального

Зміни, запропоновані законопроектом	Пропозиції щодо внесення змін до окремих статей законопроекту	Обґрунтування внесення змін та доповнень до запропонованих норм
		правопорушення на морському чи річковому судні, що перебуває за межами України, досудове розслідування розпочинається негайно, відомості про нього вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань за першої можливості. Так на підставі аналізу рішення Верховного Суду в справі №556/450/18, відомості до ЄРДР може бути внесено за <i>рапортом працівника поліції</i>, який встановив наявність ознак кримінального правопорушення.
-	-	Доповнення КПК України статтею 214-1 не є доцільним, оскільки ст. 214 КПК України в повній мірі врегульовує порядок внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

*Завідувач кафедри кримінального процесу
та криміналістики
факультету № 1 ІПФНП
Львівського державного університету
внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент
Андрій Хитра*

ПРОПОЗИЦІЇ

Львівського державного університету внутрішніх справ до проєкту Закону «Про внесення змін до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» щодо окремих питань проходження військової служби особами, які обіймають посади керівників юридичних осіб публічного права» (реєстраційний № 7610 від 28.07.2022)

Зміни, запропоновані законопроектом	Пропозиції щодо внесення змін до окремих статей законопроекту	Обґрунтування внесення змін та доповнень до запропонованих норм
Стаття 26. Звільнення з військової служби		
Стаття 26. Звільнення з військової служби ... 4. Військовослужбовці, які проходять військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період, звільняються з військової служби на підставах: ... 2) під час воєнного стану: а) за віком – у разі досягнення граничного віку перебування на військовій службі; б) за станом здоров'я – на підставі висновку (постанови) військово-лікарської комісії про непридатність до військової служби з виключенням з військового обліку; в) у зв'язку з набранням законної сили обвинувальним вироком суду, яким призначено покарання у	Статтю 26 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» від 25 березня 1992 року № 2232-XII залишити <i>без пропонованих змін</i>	Проектом закону пропонується доповнити перелік підстав звільнення з військової служби під час воєнного стану звільненням за власним бажанням для військовослужбовців, які станом на дату призову на військову службу обіймали посади керівників юридичних осіб публічного права, були призвані на військову службу до набрання чинності цим підпунктом та обіймають відповідні посади станом на дату звільнення з військової служби. Вказана пропозиція уявляє собою штучне виокремлення однієї з багатьох категорій посад з метою встановлення для неї нічим не аргументо-

Зміни, запропоновані законопроектом	Пропозиції щодо внесення змін до окремих статей законопроекту	Обґрунтування внесення змін та доповнень до запропонованих норм
виді позбавлення волі, обмеження волі або позбавлення військового звання; г) через такі сімейні обставини або інші поважні причини (якщо військовослужбовці не висловили бажання продовжувати військову службу): у зв'язку з вихованням дитини з інвалідністю віком до 18 років; у зв'язку з вихованням дитини, хворої на тяжкі перинатальні ураження нервової системи, тяжкі вроджені вади розвитку, рідкісні орфанні захворювання, онкологічні, онкогематологічні захворювання, дитячий церебральний параліч, тяжкі психічні розлади, цукровий діабет I типу (інсулінозалежний), гострі або хронічні захворювання нирок IV ступеня, дитини, яка отримала тяжку травму, потребує трансплантації органа, потребує паліативної допомоги, що підтверджується документом, виданим лікарсько-консультативною комісією закладу охорони здоров'я в порядку та за формою, встановленими центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, але якій не встановлено інвалідність;		ваних привілеїв. Це суперечить ч. 6 ст. 26 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», яка передбачає звільнення громадян України з військової служби за власним бажанням лише в мирний час, а також створює безпідставне виокремлення військовослужбовців, які станом на дату призову на військову службу обіймали посади керівників юридичних осіб публічного права, з-поміж інших категорій громадян. Враховуючи, що до юридичних осіб публічного права належать юридичні особи, що створюються розпорядчим актом Президента України, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування (ч. 2 ст. 81 ЦКУ), їх коло є надзвичайно широким, закритий їх перелік відсутній, а критерії віднесення до цієї категорії є предметом наукових диску-

Зміни, запропоновані законопроектом	Пропозиції щодо внесення змін до окремих статей законопроекту	Обґрунтування внесення змін та доповнень до запропонованих норм
- у зв'язку з необхідністю здійснення постійного догляду за хворою дружиною (чоловіком), дитиною, а також батьками своїми чи дружини (чоловіка), що підтверджується відповідним медичним висновком медико-соціальної експертної комісії або лікарсько-консультативної комісії закладу охорони здоров'я; у зв'язку з наявністю дружини (чоловіка) із числа осіб з інвалідністю та/або одного із своїх батьків чи батьків дружини (чоловіка) із числа осіб з інвалідністю I чи II групи; - у зв'язку з необхідністю здійснення опіки над особою з інвалідністю, визначеною судом недеєдатною; - у зв'язку з необхідністю здійснення постійного догляду за особою з інвалідністю I групи; - у зв'язку з необхідністю здійснення постійного догляду за особою з інвалідністю II групи або за особою, яка за висновком медико-соціальної експертної комісії або лікарсько-консультативної комісії закладу охорони здоров'я потребує постійного догляду, у разі відсутності інших осіб, які можуть здійснювати такий догляд; військовослужбовці-жінки - у зв'язку з вагітністю;		сій. З огляду на це можна прогнозувати, що прийняття вказаного законопроекту призведе до колізій правозастосовної практики, а означена підстава звільнення з військової служби стане предметом судових позовів.

Зміни, запропоновані законопроектом	Пропозиції щодо внесення змін до окремих статей законопроєкту	Обґрунтування внесення змін та доповнень до запропонованих норм
військовослужбовці-жінки, які перебувають у відпустці для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, а також якщо дитина потребує домашнього догляду тривалістю, визначеною в медичному висновку, але не більш як до досягнення нею шестирічного віку; один із подружжя, обоє з яких проходять військову службу і мають дитину (дітей) віком до 18 років; військовослужбовці, які самостійно виховують дитину (дітей) віком до 18 років; <i>г) за власним бажанням – для військовослужбовців, які станом на дату призову на військову службу обіймали посади керівників юридичних осіб публічного права, були призвані на військову службу до набрання чинності цим підпунктом та обіймають відповідні посади станом на дату звільнення з військової служби.</i>		

Завідувач кафедри
адміністративно-правових дисциплін
Інституту права
Львівського державного університету
внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор
Мирослав Ковалів

ПРОПОЗИЦІЇ

**Львівського державного університету внутрішніх справ
до проєкту Закону про внесення змін до Законів України
«Про громадянство України»
та «Про забезпечення функціонування
української мови як державної»
щодо умов прийняття до громадянства України
(реєстраційний № 7606 від 28.07.2022)**

Зміни, запропоновані законопроектом	Пропозиції щодо внесення змін до окремих статей законопроекту	Обґрунтування внесення змін та доповнень до запропонованих норм
Закон України «Про громадянство»		
Стаття 9. Прийняття до громадянства України ... Умовами прийняття до громадянства України є: 1) визнання і дотримання Конституції України та законів України, що засвідчується особою у поданій в установленому порядку заяві про прийняття до громадянства України; 1¹) знання основ Конституції України, історії України. Складання іспитів з основ Конституції України, історії України здійснюється в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. ...	Стаття 9. Прийняття до громадянства України ... Умовами прийняття до громадянства України є: 1) визнання і дотримання Конституції України та законів України, що засвідчується особою у поданій в установленому порядку заяві про прийняття до громадянства України; 1¹) знання основ Конституції України, історії України. Складання іспитів з основ Конституції України, історії України здійснюється в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. ...	Перелік осіб, які можуть не складати іспит з основ Конституції, історії України, а також іспит на предмет володіння державною мовою відповідно до рівня, визначеного Національною комісією зі стандартів державної мови, як умови прийняття до громадянства України, потрібно розширити. Наприклад, у Чехії претендент на громадянство підтверджує на іспиті знання з чеської мови. Також потрібно продемонструвати базові знання з основ конституційно-правової системи Чехії, культурних, історичних, соціальних, географічних особливостей. Ця вимога не поширюється на осіб, які провчилися не менше 3-ох

Зміни, запропоновані законопроектом	Пропозиції щодо внесення змін до окремих статей законопроекту	Обґрунтування внесення змін та доповнень до запропонованих норм
Для прийняття до громадянства України дитини, яка є іноземцем, один із батьків якої або опікун чи піклувальник має право на подання декларації, передбаченої підпунктами "а", "в"- "е" пункту 2 частини другої цієї статті, замість зобов'язання припинити іноземне громадянство подається декларація про відмову дитини від іноземного громадянства. Для прийняття до громадянства України особи, які мають визначні заслуги перед Україною, прийняття яких до громадянства України становить державний інтерес для України, або які в установленому законодавством України порядку проходять військову службу за контрактом у Збройних Силах України, у тому числі які нагороджені державною нагоро-	Для прийняття до громадянства України дитини, яка є іноземцем, один із батьків якої або опікун чи піклувальник має право на подання декларації, передбаченої підпунктами "а", "в"- "е" пункту 2 частини другої цієї статті, замість зобов'язання припинити іноземне громадянство подається декларація про відмову дитини від іноземного громадянства. Для прийняття до громадянства України особи, які мають визначні заслуги перед Україною, прийняття яких до громадянства України становить державний інтерес для України, або які в установленому законодавством України порядку проходять військову службу за контрактом у Збройних Силах України, у тому числі які нагороджені державною нагородою, або які отримали посвідку на тимчасове проживання на підставі частини двадцятої статті 4	років в середній або старшій школі з викладанням чеської мови, осіб пенсійного віку, осіб віком понад 65 років, або осіб, які через вади не можуть вивчити мову (URL: https://wise.com/ru/blog/kak-poluchit-grazhdanstvo-chehii). Подібні норми містяться і у законодавстві Німеччини. Від здачі іспиту на отримання громадянства можна відмовитися, якщо: знання німецької мови підтверджує відповідне шкільна освіта в Німеччині (наприклад, атестат про закінчення школи), необхідні знання не можуть бути отримані через хворобу / обмежених можливостей або в силу віку. В такому випадку Відомство у справах громадянства Німеччини може зажадати відповідний лікарський висновок (URL: https://ahrens.kiev.ua/%D0%9E%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D1%8F%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%

Зміни, запропоновані законопроектом	Пропозиції щодо внесення змін до окремих статей законопроекту	Обґрунтування внесення змін та доповнень до запропонованих норм
дою, або які отримали посвідку на тимчасове проживання на підставі частини двадцятої статті 4 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», подають зобов'язання про складання іспитів з основ Конституції України, історії України та на рівень володіння державною мовою; 3) безперервне проживання на законних підставах на території України протягом останніх п'яти років; ... 5) володіння державною мовою відповідно до рівня, визначеного Національною комісією зі стандартів державної мови. .... Дія положень, передбачених: 1) пунктами 3, 4, 6 частини другої цієї статті, не поширюється на	Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», подають зобов'язання про складання іспитів з основ Конституції України, історії України та на рівень володіння державною мовою; 3) безперервне проживання на законних підставах на території України протягом останніх п'яти років; ... 5) володіння державною мовою відповідно до рівня, визначеного Національною комісією зі стандартів державної мови. .... Дія положень, передбачених: 1) пунктами 3, 4, 6 частини другої цієї статті, не поширюється на осіб, які	B0-%D0%9D%D1%96%D0%BC%D0%B5%D1%87%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%96-382-ua.html).

Зміни, запропоновані законопроектом	Пропозиції щодо внесення змін до окремих статей законопроекту	Обґрунтування внесення змін та доповнень до запропонованих норм
осіб, які мають визначні заслуги перед Україною, у тому числі на іноземців і осіб без громадянства, які в установленому законодавством України порядку проходять військову службу у Збройних Силах України та нагороджені державною нагородою, на осіб, прийняття яких до громадянства України становить державний інтерес для України, і на осіб, які отримали посвідку на тимчасове проживання на підставі частини двадцятої статті 4 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства»; 2) пунктами 1-1, 5 частини другої цієї статті, не поширюється на осіб, які мають визначні заслуги перед Україною, у тому числі на іноземців і осіб без громадянства, які в установленому	мають визначні заслуги перед Україною, у тому числі на іноземців і осіб без громадянства, які в установленому законодавством України порядку проходять військову службу у Збройних Силах України та нагороджені державною нагородою, на осіб, прийняття яких до громадянства України становить державний інтерес для України, і на осіб, які отримали посвідку на тимчасове проживання на підставі частини двадцятої статті 4 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства»; 2) пунктами 1-1, 5 частини другої цієї статті, не поширюється на осіб, які мають визначні заслуги перед Україною, у тому числі на іноземців і осіб без громадянства, які в установленому законодавством України поряд-	

Зміни, запропоновані законопроектом	Пропозиції щодо внесення змін до окремих статей законопроекту	Обґрунтування внесення змін та доповнень до запропонованих норм
законодавством України порядку проходять військову службу за контрактом у Збройних Силах України, у тому числі які нагороджені державною нагородою, на осіб, прийняття яких до громадянства України становить державний інтерес для України, і на осіб, які отримали посвідку на тимчасове проживання на підставі частини двадцятої статті 4 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства». Особи, яких прийнято до громадянства України як таких, які мають визначні заслуги перед Україною, прийняття яких до громадянства України становить державний інтерес для України, або які в установленому законодавством України порядку проходять військову	ку проходять військову службу за контрактом у Збройних Силах України, у тому числі які нагороджені державною нагородою, на осіб, прийняття яких до громадянства України становить державний інтерес для України, і на осіб, які отримали посвідку на тимчасове проживання на підставі частини двадцятої статті 4 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства». Особи, яких прийнято до громадянства України як таких, які мають визначні заслуги перед Україною, прийняття яких до громадянства України становить державний інтерес для України, або які в установленому законодавством України порядку проходять військову службу за контрактом у Збройних Силах України, у тому числі які нагороджені державною нагородою, або які отримали посвідку на тимчасове проживання на підставі	

Зміни, запропоновані законопроектом	Пропозиції щодо внесення змін до окремих статей законопроекту	Обґрунтування внесення змін та доповнень до запропонованих норм
службу за контрактом у Збройних Силах України, у тому числі які нагороджені державною нагородою, або які отримали посвідку на тимчасове проживання на підставі частини двадцятої статті 4 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», зобов'язані протягом двох років з моменту прийняття до громадянства України скласти іспити з основ Конституції України, історії України, на рівень володіння державною мовою. ... Прийняття до громадянства України дитини, яка проживає на території України на законних підставах і один із батьків якої або інша особа, яка відповідно до цього Закону є її опікуном чи піклувальником, має дозвіл на імміграцію в Україну,	частини двадцятої статті 4 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», зобов'язані протягом двох років з моменту прийняття до громадянства України скласти іспити з основ Конституції України, історії України, на рівень володіння державною мовою. ... Прийняття до громадянства України дитини, яка проживає на території України на законних підставах і один із батьків якої або інша особа, яка відповідно до цього Закону є її опікуном чи піклувальником, має дозвіл на імміграцію в Україну, здійснюється без ураху-	

Зміни, запропоновані законопроектом	Пропозиції щодо внесення змін до окремих статей законопроекту	Обґрунтування внесення змін та доповнень до запропонованих норм
здійснюється без урахування умов, передбачених пунктами 1, 3, 4, 6 частини другої цієї статті. Дозвіл на імміграцію в Україну не вимагається, якщо один із батьків дитини або її опікун чи піклувальник є особою, яку визнано біженцем чи якій надано притулок в Україні, або яка є іноземцем чи особою без громадянства та отримала посвідку на постійне проживання в Україні відповідно до пункту 4 розділу V «Прикінцеві положення» Закону України «Про імміграцію», або яка в установленому законодавством України порядку проходить військову службу за контрактом у Збройних Силах України, у тому числі нагороджена державною нагородою України. ... Положення пунктів 1-1, 5 частини другої цієї статті не поширюються	вання умов, передбачених пунктами 1, 3, 4, 6 частини другої цієї статті. Дозвіл на імміграцію в Україну не вимагається, якщо один із батьків дитини або її опікун чи піклувальник є особою, яку визнано біженцем чи якій надано притулок в Україні, або яка є іноземцем чи особою без громадянства та отримала посвідку на постійне проживання в Україні відповідно до пункту 4 розділу V «Прикінцеві положення» Закону України «Про імміграцію», або яка в установленому законодавством України порядку проходить військову службу за контрактом у Збройних Силах України, у тому числі нагороджена державною нагородою України. ... Положення пунктів 1-1, 5 частини другої цієї статті не поширюються на дітей, які	

Зміни, запропоновані законопроектом	Пропозиції щодо внесення змін до окремих статей законопроекту	Обґрунтування внесення змін та доповнень до запропонованих норм
на дітей, які приймаються до громадянства України, у тому числі тих, які приймаються до громадянства України разом з одним із батьків, прийомних батьків, батьків-вихователів, опікуном чи піклувальником, а також на осіб, які мають стійкі психічні розлади здоров'я, що підтверджується медичним висновком, виданим компетентним органом іноземної держави, або відповідним закладом охорони здоров'я України. Датою набуття громадянства України у випадках, передбачених цією статтею, є дата видання відповідного Указу Президента України.	приймаються до громадянства України, у тому числі тих, які приймаються до громадянства України разом з одним із батьків, прийомних батьків, батьків-вихователів, опікуном чи піклувальником, а також на осіб, які мають вади здоров'я, що перешкоджають можливості вивчити мову. Такі вади підтверджуються медичним висновком, виданим компетентним органом іноземної держави, або відповідним закладом охорони здоров'я України. Датою набуття громадянства України у випадках, передбачених цією статтею, є дата видання відповідного Указу Президента України.	
Стаття 9. Прийняття до громадянства України ... Умовами прийняття до громадянства України є:	Стаття 9. Прийняття до громадянства України ... Умовами прийняття до громадянства України є:	Пропозиція запровадження/встановлення спеціального іспиту при прийнятті до громадянства України із «знання історії України», очевидно є слуш-

Зміни, запропоновані законопроектом	Пропозиції щодо внесення змін до окремих статей законопроекту	Обґрунтування внесення змін та доповнень до запропонованих норм
1) визнання і дотримання Конституції України та законів України, що засвідчується особою у поданій в установленому порядку заяві про прийняття до громадянства України; 1¹) знання основ Конституції України, історії України. Складання іспитів з основ Конституції України, історії України здійснюється в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. ...	1) визнання і дотримання Конституції України та законів України, що засвідчується особою у поданій в установленому порядку заяві про прийняття до громадянства України; 1¹) знання основ Конституції України, історії державності України. Складання іспитів з основ Конституції України, державності історії України здійснюється в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. ...	ним та необхідним законодавчим удосконаленням цього виду нормативного регулювання суспільних відносин в частині інституту національного громадянства. Однак саме поняття/категорія «історія України» є надзвичайно об'ємним науково-інформаційним явищем. Вона, як відомо, охоплює величезним масив різносторонньої інформації політичного, соціального, економічного тощо характеру. Тому, вважаємо «умову» складення відповідного іспиту потрібно уточнити відповідно до самої мети останнього. Такою метою в ситуації із прийняттям іноземців до громадянства України є все таки не знання всієї історії України, а її конкретного сегменту – «історії державності України».
Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»		
Стаття 7. Обов'язок володіти державною мовою для набуття громадянства України 1. Особа, яка має намір набутися громадянство України,	Стаття 7. Обов'язок володіти державною мовою для набуття громадянства України 1. Особа, яка має намір набутися громадянство України, зобов'я-	Необхідно чіткіше сформулювати статтю 7 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Принцип правової визначеності є не-

Зміни, запропоновані законопроектом	Пропозиції щодо внесення змін до окремих статей законопроекту	Обґрунтування внесення змін та доповнень до запропонованих норм
зобов'язана засвідчити відповідний рівень володіння державною мовою. Особи, які мають визначні заслуги перед Україною, у тому числі іноземці та особи без громадянства, які в установленому законодавством України порядку проходять військову службу за контрактом у Збройних Силах України, у тому числі які нагороджені державною нагородою, і особи, прийняття яких до громадянства України становить державний інтерес для України, і особи, які отримали посвідку на тимчасове проживання на підставі частини двадцятої статті 4 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», мають право на набуття громадянства України без засвідчення рівня володіння державною мовою. Такі особи зобов'язані опанувати держав-	зна засвідчити відповідний рівень володіння державною мовою. Особи, які мають визначні заслуги перед Україною, у тому числі іноземці та особи без громадянства, які в установленому законодавством України порядку проходять військову службу за контрактом у Збройних Силах України, у тому числі які нагороджені державною нагородою, і особи, прийняття яких до громадянства України становить державний інтерес для України, і особи, які отримали посвідку на тимчасове проживання на підставі частини двадцятої статті 4 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», мають право на набуття громадянства України без засвідчення рівня володіння державною мовою. Такі особи зобов'язані скласти іспит про володіння державною мовою відповідно до рівня, визна-	від'ємною, органічною складовою принципу верховенства права. Про це у низці своїх рішень зазначає зокрема Європейський Суд з прав людини. Під цим принципом розуміють вимоги чіткості, зрозумілості та однозначності правової норми, які за своєю суттю є вимогами до її формулювання. Розглядуваний принцип висуває до процесу правотворчості вимоги несуперечливості, тобто відсутності колізій, здатних дезорієнтувати суб'єкта у масиві законодавства, та стабільності правових норм, яку слід розуміти як відсутність частого внесення змін у нормативно-правові акти.

Зміни, запропоновані законопроектом	Пропозиції щодо внесення змін до окремих статей законопроекту	Обґрунтування внесення змін та доповнень до запропонованих норм
ну мову на рівні, визначеному законодавством, протягом двох років з дня набуття громадянства України.	ченого Національною комісією зі стандартів державної мови, протягом двох років з дня набуття громадянства України.	

*Завідувач кафедри теорії права,
 конституційного та приватного права
 факультету № 1 ІПФПНП
 Львівського державного університету
 внутрішніх справ
Віталій Кучер*

ПРОПОЗИЦІЇ

Львівського державного університету внутрішніх справ до проекту Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запро- вадження адміністративної відповідальності за порушення комендантської години в умовах дії воєнного стану» (реєстр. 7553 від 12.07.2022)

Зміни, запропоновані законопроектом	Пропозиції щодо внесення змін до окремих статей законопроекту	Обґрунтування внесення змін та доповнень до запропонованих норм
Стаття 210-2. Порушення комендантської години в умовах дії воєнного стану		
Стаття 210-2. КУпАП. Порушення комендантської години, тобто перебування у певний період доби, під час дії воєнного стану, на вулицях та в інших громадських місцях або рух транспортних засобів, без спеціально виданих перепусток або посвідчень, – тягне за собою попередження або накладення штрафу від тридцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчиненні особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за таке саме порушення, – тягнуть за собою накладення штрафу на	Стаття 210-2. КУпАП. Порушення комендантської години, тобто <i>заборони</i> перебування у певний <i>визначений</i> період доби, під час дії воєнного стану, на вулицях та в інших громадських місцях або рух транспортних засобів, без спеціально виданих перепусток або посвідчень, [...].	Частина 1 ст. 251 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII (надалі також – Закону № 389-VIII) передбачає, що особи, винні у порушенні вимог або невиконанні заходів правового режиму воєнного стану, притягаються до відповідальності згідно із законом. Пункт 5 частини 1. ст. 8 Закону № 389-VIII встановлює, що в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, військове командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх

Зміни, запропоновані законопроектом	Пропозиції щодо внесення змін до окремих статей законопроекту	Обґрунтування внесення змін та доповнень до запропонованих норм
громадян від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.		утворення) можуть ... запроваджувати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, комендантську годину (заборону перебування у певний період доби на вулицях та в інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень), а також встановлювати спеціальний режим світломаскування. Процедуру запровадження комендантської години унормовано «Порядком здійснення заходів під час запровадження комендантської години та встановлення спеціального режиму світломаскування в окремих місцевостях, де введено воєнний стан», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України «Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану» від 08.07.2020 № 573

Зміни, запропоновані законопроектом	Пропозиції щодо внесення змін до окремих статей законопроекту	Обґрунтування внесення змін та доповнень до запропонованих норм
		(надалі також – Порядок № 573). Відповідно до абз. 1 пункту 5 Порядку № 573 комендантська година та встановлення спеціального режиму світломаскування <i>запроваджується шляхом видання наказу військовим командуванням або військовою адміністрацією (у разі її утворення) ...</i> . Відповідно до абз. 2 та 4 пункту 8 Порядку № 573 на території, де <i>запроваджено комендантську годину, забороняється перебування у визначений період доби на вулицях та в інших громадських місцях осіб без виданих перепусток, а також рух транспортних засобів</i>. Особи, які вчинили кримінальні та адміністративні правопорушення, затримуються в порядку, встановленому Кримінальним процесуальним кодексом України та Кодексом України

Зміни, запропоновані законопроектом	Пропозиції щодо внесення змін до окремих статей законопроекту	Обґрунтування внесення змін та доповнень до запропонованих норм
		про адміністративні правопорушення. З огляду на наведені нормативні положення, комендантська година – це заборона перебування у певний, визначений період доби на вулицях та в інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень, а також рух транспортних засобів. Пропоноване проектом закону визначення комендантської години, як «перебування у певний період доби, під час дії воєнного стану, на вулицях та в інших громадських місцях або рух транспортних засобів, без спеціально виданих перепусток або посвідчень, не зовсім відповідає вимогам чинного законодавства: По-перше, комендантська година може вводитися також у порядку п. 1 ст. 18 Закону України «Про правовий режим

Зміни, запропоновані законопроектом	Пропозиції щодо внесення змін до окремих статей законопроекту	Обґрунтування внесення змін та доповнень до запропонованих норм
		надзвичайного стану» від 16.03.2000 № 1550-III. Словосполучення «під час дії воєнного стану» звужує сферу дії запропонованої норми; По-друге, словосполучення «перебування у певний період доби» не дає змоги визначити, про який саме проміжок часу ведеться мова. Бракує уточнення: «Порушення комендантської години, тобто <i>заборона</i> перебування у певний (краще – визначений) період доби ...».
Чинна редакція абз. 3 пункту 5 Порядку № 573. Накази військового командування та військової адміністрації (у разі її утворення) про запровадження комендантської години та встановлення спеціального режиму світломаскування доводяться до відома підприємств, установ, організацій та населення сільськими, селищними, міськими	Пропонована редакція абз. 3 пункту 5 Порядку № 573. Накази військового командування та військової адміністрації (у разі її утворення) про запровадження комендантської години та встановлення спеціального режиму світломаскування доводяться до відома підприємств, установ, організацій та населення сільськими, селищ-	Затвердження запропонованої норми без попереднього внесення змін у чинне законодавство ускладнить її застосування. У цьому разі йдеться про те, що запропонована норма є <i>blanket-ною</i>, а складення постанови у справі про адміністративні правопорушення вимагає посилання на конкретний акт, у якому міститься

Зміни, запропоновані законопроектом	Пропозиції щодо внесення змін до окремих статей законопроекту	Обґрунтування внесення змін та доповнень до запропонованих норм
радами, військовими адміністраціями (у разі їх утворення) або радами оборони Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя та через засоби масової інформації.	ними, міськими радами, військовими адміністраціями (у разі їх утворення) або радами оборони Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя шляхом їх офіційного оприлюднення та/або розміщення на офіційних вебсайтах (веб-порталах) та через засоби масової інформації.	пряма заборона перебувати під час визначеного часу у громадських місцях. З огляду на положення пункту 5 частини 1. ст. 8 Закону № 389-VIII та абз. 1 пункту 5 Порядку № 573, таким документом є наказ військового командування або військової адміністрації (у разі її утворення). Однак ці документи нині не є опубліковані ні на офіційних сайтах органів державної влади чи місцевого самоврядування, ні у вільному доступі у Інтернеті. Така ситуація не лише суперечить вимогам принципу правової визначеності, але і робить неможливим застосування запропонованої норми. З огляду на зазначене, ефективним можна вважати доповнення Порядку № 573 положенням, яке б передбачало обов'язок визначених суб'єктів здійснювати офіційне

Зміни, запропоновані законопроектом	Пропозиції щодо внесення змін до окремих статей законопроекту	Обґрунтування внесення змін та доповнень до запропонованих норм
		оприлюднення на- казів про введення комендантської години.

*Завідувач кафедри адміністративного
права та адміністративного процесу
факультету № 3 ІПФПНП
Львівського державного університету
внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент
Юрій Хатнюк*

ПРОПОЗИЦІЇ
Львівського державного університету внутрішніх справ
до проєкту Закону України «Про внесення змін
до Закону України «Про звернення громадян»
щодо використання громадськими організаціями права
на доступ до інформації»
(реєстраційний № 7512 від 01.07.2022)

Зміни, запропоновані законопроєктом	Пропозиції щодо внесення змін до окремих статей законопроєкту	Обґрунтування внесення змін та доповнень до запропонованих норм
Стаття 5. Закону України «Про звернення громадян»		
Частину 4 ст. 5 Закону України «Про звернення громадян» від 02.10.1996 № 393/96-ВР доповнити таким абзацом: ... . <i>4. Звернення, які подаються громадськими організаціями, що зареєстровані відповідно до чинного законодавства, розглядаються як колективні.</i>	Частину 4 ст. 1 Закону України «Про звернення громадян» від 02.10.1996 № 393/96-ВР доповнити таким абзацом: ... . <i>4. Право на подачу звернення іншими суб'єктами (зокрема, юридичними особами приватного права, громадськими об'єднаннями без статусу юридичної особи, політичними партіями, релігійними організаціями, саморегульованими організаціями, організаціями, які здійснюють професійне самоврядування, непідприємницькими товариствами (які не є громадськими об'єднаннями), утво-</i>	Чинний Закон України «Про звернення громадян» від 02.10.1996 № 393/96-ВР (надалі – Закон № 393/96-ВР) <i>не містить прямих положень щодо права на подачу звернення іншими суб'єктами, окрім фізичних осіб.</i> <i>З огляду на зазначене, більш ефективним є закріплення у Законі № 393/96-ВР більш широкого переліку суб'єктів права звернення, ніж надавання статусу «звернення» у якості винятку, який не підкріплений правовою нормою.</i> Звернемо також увагу на те, що Верховним Судом уже зроблено висновки щодо можливості поширення дії Закону № 393/96-ВР на звернення як юридичних осіб, так і громадських об'єднань без статусу юридичної особи (До цього: Постанова Верховного Суду від 31 жовтня

Зміни, запропоновані законопроектом	Пропозиції щодо внесення змін до окремих статей законопроекту	Обґрунтування внесення змін та доповнень до запропонованих норм
	<i>реними на підставі інших законів тощо) реалізується на підставі даного Закону в обсязі та межах, визначених Конституцією України та законами України.</i> ...	2019 року у справі №813/1960/18 та від 22 квітня 2021 року у справі №9901/314/20). Частини 5 та 6 ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII встановлюють, що висновки щодо застосування норм права, викладені у постановах Верховного Суду, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права. Висновки щодо застосування норм права, викладені у постановах Верховного Суду, враховуються іншими судами при застосуванні таких норм права.
Частина 4 ст. 5 Закону України «Про звернення громадян» від 02.10.1996 № 393/96-ВР ... <i>4. Звернення, які подаються громадським організаціями, що зареєстровані відповідно до чинного законодавства, розглядаються як колективні.</i>	Частина 4 ст. 5 Закону України «Про звернення громадян» від 02.10.1996 № 393/96-ВР без пропонування змін	У відповідності до частин 1, 2 та 5 Закону України «Про громадські об'єднання» від 22.03.2012 № 4572-VI (надалі також – Закон № 4572-VI) громадське об'єднання – це добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів.

Зміни, запропоновані законопроектом	Пропозиції щодо внесення змін до окремих статей законопроекту	Обґрунтування внесення змін та доповнень до запропонованих норм
...		Громадське об'єднання за організаційно-правовою формою утворюється як громадська організація або громадська спілка. Громадське об'єднання може здійснювати діяльність <i>зі статусом юридичної особи або без такого статусу</i>. Громадське об'єднання зі статусом юридичної особи є непідприємницьким товариством, основною метою якого не є одержання прибутку. Згідно із ст.ст. 3 та 21 Закону № 4572-VI, громадське об'єднання діє як окремий, самоврядний учасник суспільних відносин. Частинами 1 та 2 ст. 80 ЦК України передбачає, що юридичною особою є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку. Юридична особа наділяється цивільною правоздатністю і дієздатністю, може бути позивачем та відповідачем у суді. Статті 91 та 92 ЦК України визначають юридичних осіб (на відміну від громадських об'єднань без статусу юридичної особи) як самостійних учасників правовідносин, наділених право- і дієздатністю. У проекті закону мова

Зміни, запропоновані законопроектом	Пропозиції щодо внесення змін до окремих статей законопроекту	Обґрунтування внесення змін та доповнень до запропонованих норм
		ведеться про громадські організації, без уточнення, про яку їх форму йдеться – зі статусом юридичної особи або без такого статусу. Однак, з огляду на те, що у пояснювальній записці дано посилання власне на пп. 2 п. 1 статті 21 Закон № 4572-VI, <i>то можна говорити виключно про громадські організації без статусу юридичної особи.</i> Водночас чинний Закон України Про звернення громадян від 02.10.1996 № 393/96-ВР (надалі – Закон № 393/96-ВР) <i>не містить положень щодо подачі звернення громадян ні громадськими об'єднаннями зі статусом юридичної особи, ні без такого статусу.</i> Відтак доцільним є поширення права на звернення також на громадські об'єднання зі статусом юридичної особи, а не тільки на громадські об'єднання без такого статусу.
Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про звернення громадян» щодо використання громадськими організаціями	Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про звернення громадян» щодо використання громадськими організаціями права на звернення»	Найменування законопроекту таке: Про внесення змін до Закону України «Про звернення громадян» щодо використання громадськими організаціями права на доступ до інформації».

Зміни, запропоновані законопроектом	Пропозиції щодо внесення змін до окремих статей законопроекту	Обґрунтування внесення змін та доповнень до запропонованих норм
права на доступ до інформації»		Водночас Закон № 393/96-ВР регулює питання практичної реалізації громадянами України наданого їм Конституцією України права вносити в органи державної влади, об'єднання громадян відповідно до їх статуту пропозиції про поліпшення їх діяльності, викривати недоліки в роботі, оскаржувати дії посадових осіб, державних і громадських органів. Порядок здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації визначається Законом України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 № 2939-VI та Закону України «Про інформацію» від 02.10.1992 № 2657-XII.

*Завідувач кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
факультету № 3 ІПФПНП ЛьвДУВС
кандидат юридичних наук, доцент*
Юрій Хатнюк

Розділ 3

РЕКОМЕНДАЦІЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНИХ ЗАХОДІВ

РЕЗОЛЮЦІЯ

Всеукраїнської науково-практичної конференції «Кримінально-правові, кримінологічні, кримінальні процесуальні та криміналістичні проблеми протидії злочинності в умовах воєнного стану»

(20 квітня 2022 року)

Війна і бойові дії радикально впливають на всі соціальні процеси, у тому числі криміногенні. У воєнний час змінюється структура злочинності, підвищується суспільна небезпека правопорушень та посилюється їх латентність.

Жорстокість війни, суб'єктивне зменшення цінності людського життя та здоров'я продукує насильницькі злочини. Матеріальні труднощі, пов'язані з бойовими умовами, послаблення охорони матеріальних цінностей, безпеки мирного населення – усе це сприяє вчиненню корисливих злочинів, мародерства.

Перевтома, збільшення насиченості джерелами підвищеної небезпеки (зброєю, бойовою технікою) на тлі зменшення цінності людського життя та здоров'я сприяє підвищенню рівня необережної злочинності.

З огляду на це, функціонування системи кримінальної юстиції в умовах воєнного стану потребує оперативного та гнучкого реагування на наявні виклики, передусім через удосконалення нормативної бази та практики правозастосування.

Особливо це загострюється через неможливість проведення процесуальних дій на територіях, де тривають активні бойові дії. До того ж, виникають проблеми із здійсненням ефективного судового контролю, реалізацією повноважень керівником органу прокуратури, органами досудового розслідування; необхідне спільне тлумачення та застосування такої обставини як «відсутня об'єктивна можливість виконання у встановлені законом строки слідчим суддею повноважень» та інше.

Тож, підбиваючи підсумки заслуховування та обговорення доповідей і повідомлень, учасники конференції «Кримінально-правові, кримінологічні, кримінальні процесуальні та криміналістичні проблеми протидії злочинності в умовах воєнного стану», вважають за доцільне:

констатувати, що боротьба зі злочинністю в умовах воєнного стану вимагає злагоджених, комплексних і системних заходів з боку українських правоохоронних органів та науковців з метою вироблення спільної стратегії для спротиву російській агресії;

сприяти розробці та ухваленню Верховною Радою України змін до законопроектів, які посилять відповідальність за злочини у воєнний час і забезпечать безперебійне функціонування судової системи, дозволять судам та органам прокуратури належним чином здійснювати документування військових злочинів РФ, що надасть Україні можливість надалі звернутися до міжнародних трибуналів і судів;

наполягати на застосуванні міжнародних протоколів розслідування кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості, а також, за потреби, проведенні експертизи всіх вбитих жінок і дівчат на предмет можливих зґвалтувань;

активно впроваджувати співпрацю українських та зарубіжних експертів судово-експертних установ з метою ефективного розслідування воєнних злочинів, спричинених агресією РФ в Україні;

переїмати міжнародний досвід взаємодії правоохоронних органів з іншими практичними підрозділами і громад-

ськими організаціями щодо протидії злочинності в умовах воєнного стану та впроваджувати його у діяльність;

взяти до уваги такі пропозиції та зауваження відповідно до напрямів роботи конференції:

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Події останніх двох місяців, спричинені військовою агресією та повномасштабним вторгненням РФ на територію України, виявили певну недосконалість чинного законодавства, через що виникла необхідність внесення відповідних змін, зокрема до Кримінального кодексу України (далі – КК України). За результатами аналізу внесених змін та їх обговорення учасники конференції висловили такі зауваження та пропозиції:

I. До ст. 86 КК України «Амністія» на підставі Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану» від 3 березня 2022 року № 2113 були внесені зміни, зокрема, частину четверту статті після слів «визнані винними у вчиненні» було доповнено словами «державної зради, диверсії»:

«4. Особи, визнані винними у вчиненні **державної зради, диверсії**, корупційних кримінальних правопорушень, кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, порушенні правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керували транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебували під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, вироки стосовно яких не набрали законної сили, не можуть бути звільнені від відбування покарання, а особи, вироки стосовно яких набрали законної сили, – не можуть бути повністю звільнені законом про амністію від відбування покарання. Зазначені особи можуть бути звільнені від відбування покарання після фактичного відбуття ними строків, встановлених частиною третьою статті 81 цього Кодексу».

Водночас Закон України «Про застосування амністії в Україні» від 1 жовтня 1996 року № 392/96 **забороняє застосувати амністію до осіб, яких засуджено за злочини проти основ національної безпеки України** (до яких, насамперед, належать державна зрада та диверсія):

«Стаття 4. Амністія не може бути застосована до: ...

г) осіб, яких засуджено за злочини проти основ національної безпеки України, терористичний акт, бандитизм, умисне вбивство при обтяжуючих обставинах; ...»

Вочевидь, внесенні зміни до ст. 86 КК України створили правову колізію, яка потребує усунення. Для вирішення проблеми, що виникла, пропонується скасувати зазначені зміни до ст. 86 КК України від 3 березня 2022 року та залишити цю статтю у попередній редакції, **тобто прибрати з ч. 4 доповнені слова «державної зради, диверсії».**

II. Пропонуємо доповнити ст. 436 КК України «Пропаганда війни» частиною 2 та частиною 3 і викласти в такій редакції:

«2. Ті самі діяння, вчинені з використанням засобів масової інформації або мереж комунікації або службовою особою, яка займає відповідальне положення, – караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

3. Діяння, передбачені частиною першою або другою цією статті, вчинені службовою особою, яка займає особливо відповідальне положення, – караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років».

III. Потребує змістовного удосконалення об'єктивна сторона кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 416 (Порушення правил польотів або підготовки до них), 417 (Порушення правил кораблеводіння), 427 (Задача або залишення ворогові засобів війни), 429 (Самовільне залишення поля бою

або відмова діяти зброєю), 430 (Добровільна здача в полон), 432 (Мародерство) КК України. Зазначені статті містять лише простий склад злочину. Враховуючи значну суспільну небезпеку зазначених діянь в умовах воєнного стану, коли нині фактично ведеться війна РФ проти України, існує нагальна потреба передбачити кримінальну відповідальність за вчинення таких військових кримінальних правопорушень з кваліфікуючими (особливо кваліфікуючими) ознаками.

IV. Пропонуємо доповнити ст. 407 КК України «Самовільне залишення військової частини або місця служби» приміткою такого змісту: «Військовослужбовець, який вперше вчинив діяння, передбачене цією статтею, може бути звільнений від кримінальної відповідальності, якщо самовільне залишення військової частини або місця служби сталося внаслідок збігу тяжких життєвих обставин».

V. У ст. 161 КК України було закріплено відповідальність за дії, спрямовані на розпалювання регіональної ворожнечі та ненависті.

У зв'язку з цим чинна редакція ч. 1 ст. 161 КК України набула такого змісту: «Умисні дії, спрямовані на розпалювання національної, **регіональної**, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі та гідності, або образу почуттів громадян у зв'язку з їхніми релігійними переконаннями, а також пряме чи непряме обмеження прав або встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, інвалідності, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками».

Відповідно до примітки статті під *регіональною належністю* слід розуміти належність особи за народженням чи проживанням до регіону – частини території України або території компактного розселення українців за межами території Украї-

ни, – що відрізняється від інших територій за низкою історичних, географічних, мовних та інших ознак.

Аналіз положень ст.ст. 92, 133 Конституції України, п. 7 ст. 1 ЗУ «Про засади державної регіональної політики», проекту Закону України № 4664 «Про порядок вирішення питань адміністративно-територіального устрою України» (зареєстр. 28.01.2021) та той факт, що в Україні відсутній закон, який би чітко регламентував поняття й елементи адміністративно-територіального устрою, дають підстави стверджувати, що поняття регіональної належності, регіону як такого потребує уточнення, а його формальна визначеність зможе забезпечити захист прав людини і громадянина та правильну кваліфікацію кримінальних правопорушень. Для вирішення цієї проблеми необхідно в поняття «регіон» включити елемент району і внести зміни у п. 7 ст. 1 ЗУ «Про засади державної регіональної політики» або на законодавчому рівні закріпити декілька рівнів (регіональний, субрегіональний рівень), які охоплюють відповідні адміністративно територіальні одиниці, як це запропоновано в проекті Закону України № 4664 «Про порядок вирішення питань адміністративно-територіального устрою України». Після цього в примітку до ст. 161 КК України додати положення, яке матиме посилання на закон, що містить чітке поняття регіону, субрегіону, адже це забезпечить формальну визначеність розуміння поняття регіону (регіональної належності).

VI. ООН закликала Росію та Україну розслідувати знущання над військовополоненими. Якщо підтвердиться, що українські військові справді вчиняли такі дії, то у версію кримінально-правової кваліфікації мають бути включені склади кримінальних правопорушень, ознаками яких є заподіяння фізичної шкоди людині в стані сильного душевного хвилювання. Наявність стану сильного душевного хвилювання під час заподіяння фізичної шкоди людині унеможливорює кваліфікацію вчиненого як катування чи порушення законів та звичаїв війни.

ПРОБЛЕМИ ДОКУМЕНТУВАННЯ ТА ДОКАЗУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, УЧИНЕНИХ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ І НА ТЕРИТОРІЯХ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

I. З метою спрощення проведення впізнання та ідентифікації тіл загиблих військовослужбовців Російської Федерації, перед відправленням їх у зону бойових дій необхідним було б, щоб країна-агресор забезпечувала їх документами та жетонами, медальйонами з водо- та вогнетривкого матеріалу із вкладишами відомостей про особу бійця та осіб, яких слід сповістити у разі його загибелі чи тяжкого поранення, відповідно до міжнародного права.

Наявність таких медальйонів надасть можливість своєчасно встановити особу загиблого та провести впізнання. Проте керівництво Російської Федерації не цікавить подальша доля їх військовослужбовців, які загинуть на території України, а це вказує на те, що росіян відправляють на смерть з подальшим отриманням статусу «зниклого без вісти», а їх родичі залишаються без отримання компенсацій та будь-якої інформації.

II. Важливими, з огляду на первинне документування, є зміни до ст.ст. 263, 265–266, 268 КПК України в розрізі підходів до розуміння, наявних складових та можливостей таких негласних слідчих (розшукових) дій, як зняття інформації з електронних комунікаційних мереж та встановлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу).

Задля уникнення ревіктимізації, варто було би переглянути виклад ч. 1 ст. 225 КПК України. Доцільно передбачити цю обставину, у перебігу досудового розслідування, з-поміж підстав для звернення до слідчого судді із клопотанням про проведення допиту потерпілого (особливо жінок та дітей, котрі зазнали насильства) в судовому засіданні.

Серед пріоритетних завдань методик, що використовуються для отримання інформації у процесі провадження вербальних слідчих (розшукових) дій, треба виділити таке

з них, як зведення до мінімуму негативного впливу на малолітнього, неповнолітнього потерпілого у процесі досудового розслідування (уникнення ревіктимізації), зменшення кількості та покращення якості процесуальної комунікації з малолітнім, неповнолітнім потерпілим.

Провадження слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану характеризується низкою чинників, котрі необхідно враховувати на підготовчому етапі задля успішної реалізації їх робочого етапу. *При огляді місця події* ймовірні загрози життю та здоров'ю учасників; може бути неможливим використання належних спеціальних технічних засобів дослідження на місці та фіксації тощо; огляди віддаляються у часі від моменту вчинення кримінального правопорушення; є ризик і велика ймовірність знищення та спотворення слідів і самого місця події; можлива специфіка слідів, котрі нерідко засвідчують (у сукупності з іншими сформованими та перевіреними фактичними даними) не лише факти вчинення кримінальних правопорушень за національним кримінальним законодавством, а й факти воєнних злочинів, злочинів проти людяності тощо за міжнародним законодавством, котрі перебувають у юрисдикції Міжнародного кримінального суду. Тому спільна й узгоджена робота на місцях подій слідчих груп у складі Національної поліції та прокурорів і міжнародних груп слідчих є вкрай важливою. Провадження інших різновидів оглядів, процесуальних дій, *зокрема дослідження слідів, призначення та проведення експертиз* також матиме значний прогрес у результаті такої спільної та узгодженої діяльності.

УДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Варто констатувати, що законодавець вчасно і здебільшого відповідно відреагував на запити змін та доповнень до чинного законодавства, у тому числі й кримінального процесуального, котрі продиктовані викликами та умовами воєнного

стану (Закони України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про попереднє ув'язнення» щодо додаткового регулювання забезпечення діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану» від 03.03.2022., «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо порядку скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період або його зміни з інших підстав» від 15.03.2022., котрим змінено й назву розділу IX¹ та «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про електронні комунікації» щодо підвищення ефективності досудового розслідування «за гарячими слідами» та протидії кібератакам»).

14 квітня 2022 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного, надзвичайного стану» (станом на 20.04.2022 р. не набув чинності, передано на підпис Президенту). Новими змінами до КПК України суттєво розширюються права органу досудового розслідування, прокуратури, суду в частині доказування із допустимими обмеженнями прав осіб та відхилень від звичайного процесуального порядку в умовах воєнного стану. Важливо зауважити, що будь-які обмеження прав осіб у кримінальному провадженні мають бути виправданими та пропорційними навіть в умовах воєнного стану, а органи досудового розслідування, прокуратура, суд мають діяти у спосіб, визначений законодавством. Дія воєнного стану, об'єктивна неможливість виконання своїх функцій уповноваженими суб'єктами, а також єдино можливий спосіб їхніх дій, що визначається спеціальним порядком, – це сукупність обставин, що зумовлюють застосування такого спеціального порядку. У всіх інших випадках має бути застосований загальний порядок кримінального провадження.

Отже, деякі підходи убачаються доцільними, деякі потребують доопрацювання та конкретизації, зокрема:

I. Відповідно до ч. 5 ст. 36 КПК України забороняється доручати здійснення досудового розслідування кримінального

правопорушення, віднесеного до підслідності Національного антикорупційного бюро України, іншому органу досудового розслідування, крім випадків наявності об'єктивних обставин, що унеможливають функціонування Національного антикорупційного бюро України чи здійснення ним досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України. **Однак не вирішеним залишилося питання, який орган досудового розслідування буде здійснювати досудове розслідування кримінального правопорушення, підслідного НАБУ, після закінчення воєнного стану, якщо відповідне провадження було передано іншому органу досудового розслідування.**

II. Відповідно до ч. 4 ст. 39 КПК України керівнику органу досудового розслідування під час дії воєнного стану надається право своєю вмотивованою постановою, погодженою з керівниками відповідних органів досудового розслідування, утворювати міжвідомчі слідчі групи та визначати у їх складі старшого слідчого, який керуватиме діями інших слідчих. **Питання створення міжвідомчих слідчих груп є актуальним не тільки під час дії воєнного стану і давно потребувало нормативного регулювання. Тому дещо непослідовним убачається визначення таких повноважень керівника органу досудового розслідування тільки на час дії воєнного стану.**

III. Ст. 87 КПК України доповнюється частиною п'ятою, відповідно до якої правило про недопустимість доказів, отриманих внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, застосовується з урахуванням ст. 615 КПК України. **Оскільки таке доповнення стосується всіх положень статті 87, потрібно зауважити, що воно суперечить Конституції України та нормам міжнародного права, оскільки низка прав людини не може бути обмежена навіть в умовах воєнного стану.** Наприклад, отримання доказів внаслідок катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність особи, пово-

дження або погрози застосування такого поводження (п. 2 ч. 2 ст. 87 КПК України) не може бути допустимим. **Викликає сумнів також доцільність допустимості в умовах воєнного стану здійснення органами досудового розслідування та прокуратурою повноважень, не передбачених КПК України, для забезпечення досудового розслідування кримінальних проваджень (п. 2 ч. 3 ст. 87 КПК України) та ін.**

IV. У ч. 4 ст. 95 КПК України передбачається право суду обґрунтовувати судові рішення показаннями або посилатися на них, якщо такі показання надані слідчому, прокурору в порядку, передбаченому ст. 615 КПК України. Відповідно до ст. 615 КПК України, такий порядок передбачає обов'язкову відеофіксацію (за допомогою доступних технічних засобів) допиту свідка, потерпілого та обов'язкову участь у допиті підозрюваного захисника (зокрема і у режимі відеоконференції), а також обов'язкову відеофіксацію допиту за допомогою доступних засобів відеозапису. **Такий підхід відчутно обмежує права осіб і не виключає зловживань. Зважаючи на те, що показання у кримінальному провадженні є одним з найбільш поширених джерел доказів і часто утворюють основу всієї доказової бази, у вирішенні цього питання потрібен виважений підхід.**

V. Вкотре змінюється назва розділу IX-1 КПК України та назва ст. 615 КПК України. Відповідно до нової назви розділу IX-1 «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану», особливий режим поширюється на досудове розслідування і судовий розгляд, **а згадування про інші особливі правові стани (режими) та заходи видалено. Такий підхід зумовлений зміною обстановки і до певної міри є виправданим, проте не у частині відмови від формулювання про надзвичайний стан, що видається передчасним та зумовлює фактичну відсутність особливого правового механізму щодо здійснення кримінального провадження у випадку запровадження такого правового стану.**

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ТА СУДОВО-ЕКСПЕРТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

I. У НДЛ з проблем криміналістичного забезпечення та судової експертології ННІ № 2 НАВС під науковим керівництвом та при безпосередній участі головного наукового співробітника, доктора технічних наук, професора О. В. Рибальського розроблено три методики застосування програм проведення судових експертиз апаратури та матеріалів цифрового звукозапису, які за своїми технічними характеристиками, ефективністю та вірогідністю отриманих результатів не мають світових аналогів. У січні цього року методики, що вперше за останні 15 років подані від НАВС, введені в «Реєстр методик проведення судових експертиз Міністерства юстиції України». Методики та програми успішно використовуються в НДІ судових експертиз та Київському НДЕКЦ МВС України, в тому числі при проведенні експертиз у злочинах, вчинених на теренах нашої країни окупантами та їх посіпаками. Це експертизи, що пов'язані з використанням як доказової бази перехоплених телефонних розмов та інших подібних матеріалів, що виконані у цифрових форматах. Цей експертний інструментарій створено на основі найсучасніших інформаційних технологій, зокрема нейронних мереж глибокого навчання, тобто штучного інтелекту. Їх використання значно пришвидшує та полегшує процес проведення такої експертизи.

Нині доцільно продовжувати розробку аналогічного експертного інструментарію для проведення експертиз цифрових відеогам і фотографій та апаратури цифрового запису зображень, апробувати першу версію програми та методики її застосування для криміналістичної ідентифікації апаратури цифрового відеозапису та цифрових фотоапаратів та встановлення оригінальності відзнятих матеріалів.

Важливо також створити програми та методики для виявлення слідів монтажу цифрових відеогам та фотографій.

Крізь призму останніх подій ця робота надзвичайно потрібна, оскільки, крім судової експертизи, вона має використовуватися для виявлення та спростування на науковій основі фейкових записів, у тому числі виконаних за технологією *deepfake*, які можуть створюватися для оприлюднення в мережі інтернет.

II. Акцентовано на необхідності забезпечення оптимізації та ефективності вирішення таких основних завдань:

експертизи вогнепальної та ракетно-реактивної зброї, гранатометів та ствольної артилерійської зброї та слідів і обставин її використання; слідів пострілу, зброї та засобів з некінетичним принципом ураження; установлення належності об'єктів до вогнепальної зброї або конструктивно подібних до неї стріляючих виробів;

трасологічної експертизи щодо належності індивідуально визначених об'єктів за матеріально фіксованими слідами та діагностики об'єктів; вирішення ситуаційних завдань встановлення механізму слідоутворення, особливостей слідоутворювальних об'єктів тощо;

оціночно-будівельної експертизи щодо визначення ринкової, залишкової, ліквідаційної вартості нерухомого майна об'єктів: будівля, приміщення, квартира, споруда тощо;

оціночно-будівельної експертизи щодо визначення вартості ліквідації, спеціальної, інвестиційної тощо об'єктів нерухомого майна (зазначити об'єкт: будівля, приміщення, квартира, споруда тощо);

економічної експертизи щодо вирішення завдання документальної обґрунтованості розрахунків економічного показника майнової шкоди (збитків, втраченої вигоди);

екологічної експертизи щодо заподіяння екологічної шкоди в результаті порушень правил охорони навколишнього середовища, її можливих наслідків.

III. В умовах військового протистояння з РФ та наявності бойових зіткнень, важливим напрямом систематизації та роз-

витку механізмів захисту прав і свобод людини є ідентифікація невідомих трупів. Це – обов’язкова умова розслідування злочинів, що відбуваються в умовах військового конфлікту, а також реалізація та забезпечення основоположних прав і свобод людини, зокрема невід’ємного права на ім’я.

Потрібно розробляти та втілювати в державні програми, хоча би пріоритетні напрями ідентифікації, що вже є нормою для всього цивілізованого світу. Зокрема:

– дактилоскопічний метод:

1) дактилоскопіювання осіб, діяльність яких пов’язана із робочими ризиками (військові, правоохоронці, рятувальники) можна застосувати і для окремих категорій водіїв транспортних засобів;

2) створення на базі НДЕКЦ лабораторій з відновлення папілярних узорів трупів, що зазнали трупних змін (Бюро СМЕ для цього підходять мало, бо це комунальне підприємство);

3) перейти з програмного забезпечення «Дакто-2000» (Білорусь), на якому сьогодні функціонує республіканський дакто-облік України, на більш досконале чи включитись у загальноєвропейське програмування, що належить Інтерполу;

– судова стоматологія (одантологія):

1) створити окремі медичні бази стоматологічних розгортки (військових, правоохоронців, рятувальників, а також окремих категорій водіїв транспортних засобів);

2) зобов’язати стоматологічні кабінети незалежно від форми власності робити такі стоматологічні розгортки (усім, хто звернувся) та передавати в загальну державну медичну базу;

– генотипічна ідентифікація (ДНК):

1) передбачити обов’язковий відбір зразків у осіб, діяльність яких пов’язана із робочими ризиками (військові, правоохоронці, рятувальники, а також окремі категорії водіїв транспортних засобів);

2) виокремити додаткові кошти на функціонування централізованої бази ДНК невідомих трупів та пропалих безвісти, що існує на базі Експертної служби.

IV. Узагальнення досвіду діяльності правоохоронних органів, особливо в умовах воєнного стану в Україні, визначило нагальну необхідність впровадження у підготовку майбутніх поліцейських останніх досягнень у галузі криміналістичної техніки, які забезпечують пошук, документування та дослідження великих обсягів даних, що відображають протиправну діяльність злочинців.

Перспективними криміналістичними технологіями у наведеному аспекті розглядаються технології 3-d сканування та обробки 3-d моделей матеріальної обстановки місця події кримінального правопорушення. Ці технології активно використовуються правоохоронними органами європейських держав та США під час збирання доказів за фактами умисних вбивств, терористичних актів, вибухів кримінального, техногенного характеру тощо. Вони дозволяють забезпечити одержання 3-d моделі місця події, яка повністю відповідає матеріальній обстановці, особливо в умовах наявності великої кількості матеріальних об'єктів, їх комплексів, що є носіями криміналістично значущої інформації, та здійснити криміналістичне дослідження механізму вчинення кримінального правопорушення.

МІЖНАРОДНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОСУДДЯ ТА МІЖНАРОДНІ ЗЛОЧИНИ, УЧИНЕНІ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Повномасштабне військове вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року зумовило нагальну потребу повною мірою активувати механізми притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності за воєнні злочини та злочини проти людяності, вчинені ними на території України з 21 листопада 2013 року. Суть спеціального механізму правосуддя для притягнення до відповідальності за міжнародні злочини проти українського народу полягає у спільній роботі національних та міжнародних фахівців: слідчих, прокурорів та суддів. Відповідно, анонсований президентом України спеціальний механізм правосуддя для притягнення до

відповідальності за міжнародні злочини проти українського народу передбачає: *механізм Міжнародного кримінального суду для покарання за злочин геноциду, воєнних злочинів та злочинів проти людяності; механізм Спеціального трибуналу для покарання за злочин агресії Росії проти України (за співучасті Білорусі) та національний механізм правосуддя.*

Отож задля забезпечення належної діяльності цих механізмів притягнення до відповідальності за міжнародні злочини (геноцид, воєнні злочини, злочини проти людяності та злочин агресії), пропонуються шляхи їх реалізації.

У межах реалізації Механізму Міжнародного кримінального суду для покарання за злочин геноциду, воєнних злочинів та злочинів проти людяності пропонується:

1. Ратифікація (визнання обов'язковості) Україною Римського статуту Міжнародного кримінального суду (МКС).

Україна не є країною-членом МКС, адже досі не ратифікувала Римський Статут, водночас правовою підставою для розслідування міжнародних злочинів цією судовою інстанцією є дві заяви Верховної Ради України про визнання ad hoc юрисдикції (для конкретних ситуацій), прийнятих у 2014 та 2015 роках. **Один із таких механізмів запрацює в разі ратифікації (визнання обов'язковості) Україною Римського статуту Міжнародного кримінального суду (МКС).**

Убачається, що ратифікація Римського статуту дає Україні всі переваги держави-учасниці. Це включає, зокрема, розширені можливості ефективного впливу на процес розслідування, а також глибшої інтегрованості з органами МКС.

Проте у цій площині існує два важливих пункти:

– *по-перше*, це регламентація співробітництва з представниками МКС у процесі розслідування;

– *по-друге*, це відповідність кримінального законодавства України вимогам Римського Статуту.

Щодо першого пункту, то до держав-учасниць та держав, які не є учасницями МКС, застосовуються однакові

зобов'язання відповідно до частини 9 Римського Статуту, яка регулює питання міжнародного співробітництва та правової допомоги. Згідно зі ст. 12(3) Римського Статуту, держава, яка зробила Заяву, що визнає юрисдикцію Суду, повинна співпрацювати зі Судом без будь-яких затримок або виключень згідно з частиною 9 Статуту. Відтак пропонується найбільш оптимальний для України спосіб імплементації Римського статуту на конституційно-правовому рівні – внесення змін і доповнень до відповідних законодавчих актів, що супроводжуються прийняттям спеціального законодавства про співпрацю з МКС. Відповідно, Україна повинна співпрацювати з МКС у питаннях надання доказів (документів та записів), встановлення осіб, збору доказів, допиту людей, розшуку або арешту, а також захисту потерпілих та свідків. Незважаючи на те, що співпраця із МКС передбачена Римським Статутом, проте така взаємодія не регламентована у національному законодавстві.

Регулювання цього питання можливе шляхом:

- прийняття окремого закону про співпрацю з МКС;
- прийняття Закону України «Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду»;

- з метою уникнення суперечності між Римським Статутом та ст. 9 Закону України «Про міжнародні договори України» перед процедурою ратифікації Статуту пропонується внести зміни до абз. 2 п. 1 ст. 9 Закону України «Про міжнародні договори України» та викласти його в такій редакції: **«На підставі підписаного та офіційно оприлюдненого Президентом України закону Президент України підписує ратифікаційну грамоту, яка засвідчується підписом Міністра закордонних справ України, якщо договором передбачено обмін такими грамотами»;**

- удосконалення положень Конституції України та інших законодавчих актів на шляху імплементації Римського статуту в національну правову систему України, укладення договору (меморандуму) про взаємодію та/або внесення відповідних змін до Розділу IX Кримінального процесуального Кодексу України щодо міжнародного співробітництва та особливостей розслідування зазначених злочинів;

- для забезпечення діяльності МКС процесуальними засобами пропонуються зміни, що сприятимуть практичній реалізації співробітництва України з МКС, серед яких *доповнення КПК України положеннями щодо: порядку виконання прохань МКС про міжнародну правову допомогу; передання кримінального провадження; режиму конфіденційності та захисту інформації під час співробітництва з МКС; виконання функцій МКС на території України, зокрема, проведення процесуальних дій прокурором МКС; особливостей застосування тимчасового арешту особи на прохання МКС та тримання її під вартою; тимчасового звільнення осіб, до яких застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою; виконання рішень МКС на території України; передачі осіб до МКС з урахуванням висновку Конституційного Суду України від 11 липня 2001 року у справі про Римський Статут;*

- *внесення змін до змісту Кримінального кодексу України, зокрема положення про злочини проти людяності та воєнні злочини (відповідно до ст.ст. 7, 8 Римського Статуту);*

- *внесення змін і доповнень до Кримінального кодексу України (Загальна частина) щодо збільшення максимального терміну довічного ув'язнення, оскільки наразі ч. 2 статті 63 КК містить менший термін (15 років), ніж встановлено Римським статутом (стаття 77 (1, «а»), що може слугувати перешкодою у разі подання Україною (проте лише як державою-учасницею) заяви бути країною виконання вироку відповідно до статті 103 (1, «в») Римського статуту.*

Що стосується другого пункту, 20 травня 2021 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права» (законопроект 2689). Саме цей закон покликаний імплементувати положення Римського Статуту в національне законодавство, проте Президент досі не підписав його. Така прогалина в національному законодавстві теж певною мірою може ускладнити роботу національних слідчих органів.

Задля реалізації Механізму Спеціального трибуналу для покарання за злочин агресії Росії проти України (за співучасті Білорусі) пропонується:

2. Створення Трибуналу на підставі резолюції Генеральної Асамблеї ООН.

Наприклад, у 2003 Генеральна Асамблея ООН рекомендувала створити кримінальний трибунал для переслідування злочинів червоних кхмерів у Камбоджі, у 2016 році – ухвалила резолюцію про створення механізму розслідування і судового переслідування за вчинення міжнародних злочинів у Сирії. Таким чином, ООН може створити правовий базис для міжнародного механізму притягнення до відповідальності вищого керівництва Росії та Білорусії за злочин агресії проти України.

У межах реалізації Національного механізму правосуддя пропонується:

3. Відкриття кримінальних проваджень іноземними країнами за принципами універсальної юрисдикції.

Відповідно до Кримінального Кодексу України агресія є злочином: ст. 437 передбачає кримінальну відповідальність за планування, підготовку, розв'язування та ведення агресивної війни. Окрім того, злочин агресії також є у кримінальних законах Росії (ст. 353) та Білорусії (ст. 122). Проте у міжнародному праві високопосадовцям держав гарантується функціональний імунітет від кримінального переслідування іншими державами. Надання такого захисту очільникам держав впливає із принципу суверенної рівності та невтручання у внутрішні справи інших держав. Функціональний імунітет високопосадовців держави пов'язаний із виконанням державних функцій і застосовується щодо їхніх дій як службовців. Такий імунітет надається вищим посадовим особам для ефективного здійснення ними своїх функціональних обов'язків на міжнародній арені як основних представників своєї держави. Варто зазначити, що злочин агресії є «лідерським» злочином і відповідальність за нього може нести лише вище політичне та військове керівництво. Отже, переслідування за злочин агресії на національному

рівні унеможлиблюється імунітетом вищих посадових осіб. Тому більш прийнятним варіантом є міжнародний трибунал, адже загальноприйнято, що використання такого імунітету неможливе при міжнародній кримінальній відповідальності за міжнародні злочини.

Національна система правосуддя матиме важливе значення саме для розслідування злочинів, вчинених російськими офіцерами, солдатами, тобто безпосередніми виконавцями. Найімовірніше розгляди таких справ відбуватимуться за спеціальною процедурою *in absentia*, тобто заочно. Таке спеціальне розслідування відбувається стосовно осіб, які переховуються на окупованій території або на території держави-агресора. КПК України також дозволяє оголошувати таких осіб у міжнародний розшук. Українські слідчі органи мають значний досвід у таких розслідуваннях з 2014 року. Інше питання – це притягнення до відповідальності російських військовослужбовців, які наразі перебувають під контролем України. В національній судовій практиці були випадки засудження російських військовополонених за злочини на території України (справа Александра і Єрофєєва). За нормами міжнародного гуманітарного права, військовополонені підлягають захисту від судового переслідування за факт участі у воєнних діях (імунітет комбатанта), проте такий захист не поширюється на випадки вчинення воєнних злочинів. Щодо обов'язку репатріації військовополоненого, то ув'язнені можуть утримуватися під вартою на період кримінального провадження та судового розгляду, а у випадку засудження – до часу закінчення відбуття покарання (ст. 119 п. 5 Женевської Конвенції про поводження з військовополоненими). Отже, обов'язок держави звільнити і передати військовополоненого після закінчення воєнних дій стосовно осіб, які перебувають під слідством чи засуджені, призупиняється і відновлюється після завершення кримінального провадження чи відбуття покарання.

Альтернативним варіантом притягнення виконавців міжнародних злочинів може бути відкриття кримінальних проваджень іноземними країнами за принципом універсальної

юрисдикції (це принцип міжнародного права, який дозволяє судити іноземців, що вчинили міжнародні злочини на території іншої держави, на підставі серйозності таких злочинів, які є загрозою для всього міжнародного співтовариства). Сьогодні уже низка європейських держав оголосили про початок кримінального розслідування щодо подій в Україні за принципом універсальної юрисдикції (Польща, Німеччина, Литва, Естонія, Словаччина, Швеція). Така співпраця з міжнародними партнерами є дуже важливою для розслідування міжнародних злочинів, адже тисячі українців, які є свідками чи потерпілими, наразі перебувають на території іноземних держав, правоохоронні органи яких вже зараз можуть збирати докази шляхом їх опитування в рамках відкритого кримінального провадження.

Учасники конференції

Рекомендації
науково-практичного семінару
«ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ
ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ
ЩОДО ВІЯВЛЕННЯ, ПРИПИНЕННЯ
ТА ПРЕВЕНЦІЇ КОРУПЦІЙНИХ ПРОЯВІВ»
(27 травня 2022 року)

27 травня 2022 року у Львівському державному університеті внутрішніх справ відбувся постійно діючий науково-практичний семінар «Проблеми вдосконалення діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, припинення та превенції корупційних проявів».

Участь у семінарі взяли представники Головного відділу Управління Служби Безпеки України у Львівській області, Львівської обласної прокуратури, Спеціалізованої прокуратури у військовій та оборонній сфері Західного регіону, Другого підрозділу детективів Головного підрозділу детективів Національного антикорупційного бюро України, Управління захисту викривачів і обробки повідомлень про корупцію Департаменту запобігання і виявлення корупції Національного агентства з питань запобігання корупції, Управління стратегічних розслідувань у Львівській області Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, Державного бюро розслідувань, Національного університету біоресурсів і природокористування України, Національної академії внутрішніх справ, Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка та Львівського державного університету внутрішніх справ.

Учасники науково-практичного семінару обговорили актуальні питання запобігання та протидії корупції в Україні, а також шляхи вдосконалення діяльності правоохоронних органів у цій сфері.

За результатами науково-практичного семінару учасниками запропоновані такі рекомендації:

1. Міжнародні стандарти передбачають широке трактування викривача, визнаючи ним особу, яка повідомляє не тільки про корупційні правопорушення, а й іншу суспільно значущу інформацію.

Міжнародний досвід підтверджує важливість ролі викривачів у кримінальному провадженні та суспільному житті. Згідно зі світовою практикою, викривачі можуть викривати не тільки корупцію, а й інші протиправні діяння.

Враховуючи виклики воєнного часу, необхідно розробити концепцію змін до законодавства щодо розширення статусу викривача у кримінальному провадженні та посилення гарантій його захисту, розглядаючи можливість визнання викривачами таких категорій осіб, які повідомляють про: незаконні активи громадян країни-агресора та колаборантів; інші злочини у сфері національної безпеки; військові злочини тощо.

2. З метою недопущення можливого звільнення правопорушника від адміністративної відповідальності при вчиненні правопорушення, пов'язаного з корупцією, необхідно ст. 22 КУпАП «Можливість звільнення від адміністративної відповідальності при малозначності правопорушення» викласти у такій редакції: «При малозначності вчиненого адміністративного правопорушення, **за винятком адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією**, орган (посадова особа), уповноважений вирішувати справу, може звільнити порушника від адміністративної відповідальності та обмежитись усним зауваженням».

3. Враховуючи суспільну небезпеку адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією, та принцип невідворотності покарання, доцільно збільшити строки накладання адміністративних стягнень за дані правопорушення, а також, враховуючи сучасні виклики воєнного часу, пропонуємо викласти ч. 4 ст. 38 КУпАП «Строки накладення адміністративного стягнення» у такій редакції: «Адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією, а також правопорушень, передбачених статтями 212⁻¹⁵, 212⁻²¹ цього

Кодексу, може бути накладено **протягом року** з дня його виявлення, але не пізніше двох років з дня його вчинення. **В Україні або в окремих її місцевостях, де діє правовий режим воєнного або надзвичайного стану, такий строк зупиняється з дня введення воєнного або надзвичайного стану та продовжується з дня наступного після його припинення чи скасування».**

Організаційний комітет семінару

РЕЗОЛЮЦІЯ
Міжнародної науково-практичної конференції
«Державна політика щодо протидії торгівлі людьми
і незаконній міграції
в умовах воєнного або надзвичайного стану»
(03 червня 2022 року)

Учасники Міжнародної науково-практичної конференції «Державна політика щодо протидії торгівлі людьми і незаконній міграції в умовах воєнного або надзвичайного стану» обговорили основні напрями роботи заходу і погодили такі висновки.

За напрямом «Стан, структура, динаміка та детермінація торгівлі людьми і незаконної міграції»

Із 2014 року чимало мешканців Криму та Донбасу стали внутрішньо переміщеними особами, тобто уразливими щодо торгівлі людьми. Тож ще до початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну наша держава очолювала список країн, які страждають від торгівлі людьми (<https://korrespondent.net/ukraine/events/1503421-ukraina-stala-liderom-po-urovnyu-torgovli-lyudmi-mom>). А російська військова агресія примножила наявні детермінанти торгівлі людьми та спричинила нові умови цієї проблеми, які раніше не були властиві українському суспільству.

За даними ООН, понад 6 млн наших громадян стали біженцями за межами України, більше 8 млн – внутрішньо переміщеними особами, 1 млн 400 тис. українців із тимчасово окупованих територій – примусово депортовані до РФ та підконтрольних їй територій. Що стосується останньої категорії українців, то ця статистика катастрофічно збільшується. Неблагонадійних, з погляду окупантів, українських громадян вивозять і поселяють в економічно депресивних регіонах на Далекому Сході, о. Сахалін, у Сибіру, за північним полярним колом. Росія не лише вчиняє геноцид, а й намагається вирішити свої демографічні, економічні проблеми через викрадення трудового ресурсу.

Прогноз розвитку проблем торгівлі людьми на основі аналізу зумовлених повномасштабною військовою агресією РФ проти України новоявлених детермінант треба визнати одним із найголовніших напрямів науково-дослідної діяльності. А збір достовірних даних про умови перебування та працевлаштування дорослих, навчання дітей, перспективи і настрої тих, хто виїхав до країн цивілізованого світу, захист українських громадян за кордоном має стати пріоритетним завданням міжнародних, державних і громадських організацій, органів місцевого самоврядування України.

За напрямом «Загальносоціальні заходи запобігання торгівлі людьми і незаконній міграції»

Заходи загальносоціального запобігання мають визначальне і стратегічне значення у системі запобігання торгівлі людьми. Це, зокрема, заходи зі зміцнення економіки, відмова від корупції, створення можливостей для легального працевлаштування та отримання гідної заробітної плати. Забезпечити більшість із них складно в умовах, коли за офіційними прогнозами в результаті війни економіка України до кінця року може скоротитися на 35% і більше.

Натомість запровадження освітніх і просвітницьких заходів є цілком доступним. Розроблення і запровадження освітніх програм для батьків щодо виховання дітей в атмосфері поваги до їхньої гідності, пропагування засвоєння практики ЄСПЛ, яка насамперед підносить культ гідності людини, сприяє розвитку особистісних моральних цінностей, несумісних із торгівлею людьми (ні в ролі жертви, ні в ролі злочинця).

Доступним і навіть вкрай необхідним в умовах російської військової агресії є також національно-патріотичне виховання. В контексті протидії торгівлі людьми воно спрямоване на: 1) виховання почуття вдячності до тих, хто нас захищає, як неодмінної складової відчуття власної гідності; 2) утвердження у свідомості людей недопустимості приниження захисника у суспільній свідомості, що формує установку про недопустимість приниження будь-якої особи; 3) формування української героїки як основи національної ідеології, використання прик-

ладів реального, не міфічного героїзму у вихованні молодого покоління, що запобігає формуванню рис особистості злочинця, зокрема того, який сприймає людину як товар.

В умовах зумовленого війною економічного спаду однією з тих сфер, що спрямовані на виявлення і розвиток найбільшого запобіжного потенціалу щодо торгівлі людьми і незаконної міграції, є економічні явища та процеси. Саме тому наукові дослідження у галузі економіки (та суміжних наук) треба визнати одними з найбільш пріоритетних тепер. Ідеться найперше про пошук нових прибуткових напрямів розвитку української економіки, запровадження інноваційних технологій, створення робочих місць і забезпечення гідної оплати трудової діяльності.

За напрямом «Спеціально-кримінологічна протидія торгівлі людьми і незаконній міграції»

В умовах війни значення спеціально-кримінологічних заходів протидії торгівлі людьми і незаконній міграції значно збільшується.

Насамперед це інформування про ризики, які роблять людину потенційною жертвою торгівлі. Така просвітницька діяльність має бути спрямована на уразливі категорії осіб. Саме їм (зрештою, як і всім іншим) треба знати особливості «портрета» торговця живим товаром, а також алгоритм дій вже безпосередньо у цій ситуації. Однак треба наголосити, що попри широку інформаційну кампанію протидії торгівлі людьми, розгорнуту в Україні в попередні роки та вже після повномасштабного вторгнення РФ (заходи МВС України, Мінсоцполітики України, МОН України, Міжнародної організації з міграції), представники громадських організацій, зокрема А21, «Жіночі перспективи», «Чистий аркуш» та інші, повідомляють про поширеність фактів необізнаності, ризикової поведінки, розгубленості українських біженців.

Це означає, що інформування громадян про ймовірні ситуації торгівлі людьми необхідно продовжувати, збільшуючи спектр цільової аудиторії та урізноманітнюючи локації поширення відповідної інформації.

Для подальшого широкого інформування населення про небезпеки потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, особливо в умовах війни в Україні, доцільно продовжувати практику розміщення різних видів соціальної рекламної продукції. Зокрема, популяризувати в Telegram-каналі, як найбільш поширеній соціальній мережі, чат-боту з протидії торгівлі людьми «Залишайся в безпеці» (https://t.me/stay_in_safe_ua_bot/), який функціонує в межах реалізації проекту Координатора проектів ОБСЄ в Україні «Поширення національного механізму взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, в Україні» за фінансової підтримки представництва США в ОБСЄ, спільно з Львівським державним університетом внутрішніх справ, Національною поліцією України та Міністерством соціальної політики України. Визнаючи потужний запобіжний потенціал цього інформаційного ресурсу, доцільно пропагувати його всіма доступними способами: скажімо, звернутися до проукраїнських відеоблогерів з проханням про безкоштовну його рекламу та інше.

Вдосконалення законодавчої бази, що регламентує протидію торгівлі людьми та незаконній міграції, також є одним із важливих завдань у цій сфері. Порушення правил системності у тексті чинного Закону України «Про протидію торгівлі людьми» від 20 вересня 2011 року № 3739-VI; значна кількість у ньому статей із бланкетними диспозиціями, що не сприяє системному сприйняттю; випадки неоднозначної термінології; нові виклики, які постали перед українським суспільством, зокрема щодо протидії торгівлі людьми через агресію РФ – усі ці чинники зумовлюють потребу розробки нового закону або суттєву ревізію чинного.

Удосконалення потребують також нормативні акти, які регулюють питання сурогатного материнства, трансплантації анатомічних матеріалів людині, усиновлення дітей, опіки та піклування над ними, соціального статусу ветеранів війни, а також визначають ознаки складу такого кримінального правопорушення як торгівля людьми.

На необхідність підвищення кваліфікації працівників органів, які протидіють торгівлі людьми, вказують закордонні експерти. Зокрема, це зазначено у звіті Державного департаменту США про становище сфери протидії торгівлі людьми у 2021 році щодо України. З огляду на це, варто підтримати пропозицію ініціювати перед МВС України запровадження різних форм підвищення кваліфікації для особового складу підрозділів міграційної поліції НП України.

Оперативно-технічні засоби є одними з найважливіших складових комплексу заходів, що сприяють фіксації та виявленню кримінальних правопорушень, пов'язаних із торгівлею людьми і незаконною міграцією. Оскільки їх кількість і якість не задовольняють потреби практики, необхідно звернутися до закордонних розробників цього високотехнологічного обладнання з проханням надати взірці такої техніки підрозділам Національної поліції України.

Пошук дієвих способів повернення українців із території держави-агресора є надскладним завданням для нашої держави. Науковцям у взаємодії з практиками доцільно вивчити і узагальнити досвід людей, яким вдалося вирватися з території РФ. Відчутну допомогу тут можуть надати міжнародні (ОБСЄ, КМЄС, МОМ, La STRADA, «A21», «Жіночі перспективи») та регіональні («Регіональний Центр соціальної адаптації») громадські організації, які мають досвід протистояння торгівлі людьми.

Учасники конференції

**РЕЗОЛЮЦІЯ
НАУКОВОГО ФОРУМУ
«ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ
ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ»
(17 червня 2022 року)**

Заслухавши доповідачів та проаналізувавши наукові повідомлення, які надійшли для публікації у збірнику тез, учасники наукового форуму вважають за необхідне підсумувати, що з початку вторгнення російської федерації на територію України спостерігаються численні порушення прав людини і громадянина. Випадки насильства під час воєнних дій є масштабними, набули систематичності та охопили жінок, чоловіків, дітей, осіб похилого віку. Здебільшого це гендерно зумовлене насильство, яке застосовується військовими як зброя. Окупанти гвалтують, завдають ударів електричним струмом по найболючіших частинах тіла, примусово оголюють, погрожують згвалтуванням близьких, принижують, психологічно тиснуть і безчинствують.

Тому потрібно максимально консолідувати зусилля, щоб відповідно відреагувати на такі реалії сьогодення. Важливим кроком можна вважати ратифікацію Римського статуту міжнародного кримінального суду, який надасть змогу забезпечити належну правову оцінку тим подіям, що відбуваються, імплементувати міжнародні норми у вітчизняне законодавство та притягнути всіх винних у гендерно зумовленому насильстві до кримінальної відповідальності.

Розслідування сексуального насильства під час збройного конфлікту має враховувати положення Міжнародного протоколу із документування та розслідування сексуального насильства в конфлікті, зважаючи на те, що він акумулює кращі практики розслідування та не суперечить Кримінальному процесуальному кодексу України. Ефективність такого розслідування має оцінюватися не тільки за загальними критеріями ефективності розслідування, згідно з практикою ЄСПЛ (систематизованими, наприклад, у рішенні J.L. c. Italie (Requête

по 5671/16)), а й у контексті недопустимості вторинної віктимізації потерпілих. Для цього під час проведення всіх процесуальних дій має бути врахована вразливість потерпілих. Для доказування кваліфікації за ст. 438 КПК України мають бути встановлені контекстуальні обставини, як вони визначені у міжнародному кримінальному праві.

Також для ефективного розслідування сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, необхідно: 1) створити міжнародні спільні слідчі групи; 2) розробити алгоритм дій та питальник при зборі даних про вчинені злочини сексуального характеру; 3) проводити навчання з підготовки фахівців, які допитують осіб, потерпілих від сексуального насильства; 4) увідповіднити професійні етичні кодекси до міжнародних стандартів щодо дотримання принципів справедливості, неупередженості та рівності у роботі з постраждалими від конфлікту.

Про безпрецедентне порушення вимог міжнародних документів свідчить інформація, що на окупованих територіях систематичними є випадки масових вбивств цивільного населення, позбавлення свободи, катування, розстріли, знищення цивільної інфраструктури, насильницьких зникнень, використання голоду як методу ведення війни; вивезення цивільного населення, у тому числі дітей на територію росії. Необхідно створити Єдину міжнародну базу вивезених людей, аби згодом виробити механізм їх повернення з територій росії. Для цього треба розробити механізм міжнародного зобов'язання росії надати вичерпний перелік таких осіб, а особливо дітей. На території України варто запровадити жорсткий порядок фіксування дітей, які перетинають кордон, створивши Єдину інформаційну базу осіб, котрі перетнули кордон України.

В умовах війни усиновлення дітей провадиться лише в тих регіонах, де немає активних воєнних дій та органи державної влади й місцевого самоврядування працюють у звичному режимі, і тільки стосовно тих дітей, щодо яких вдалося встановити вичерпні обставини життя їх батьків або інших родичів. Діти, які сиротіють у зв'язку з воєнними діями, ще не перебу-

вають на обліку з усиновлення. Отже, розпочати процедуру їх усиновлення наразі неможливо. Росія ж прийняла відповідні документи про спрощену процедуру усиновлення, і саме на їх підставі з незаконно вивезеними українськими дітьми може бути втрачений контакт повністю. Відповідно до законодавства України для усиновлення дитини-громадянина України іноземцями або громадянами України, які проживають за її межами, потрібна згода Національної соціальної сервісної служби, яка регулює питання міждержавного усиновлення. Тож потрібно залучитися підтримкою тих міжнародних організацій, які зацікавлені в захисті прав та інтересів дітей.

Окрім того, потрібно проводити освітньо-просвітницькі заходи, зокрема із залученням ЗМІ, спрямовані на підвищення правосвідомості задля захисту прав та свобод громадян; відповідну просвітницьку і виховну роботу серед населення, особливо молоді; мультидисциплінарні семінари у регіонах для педагогів, медиків, юристів, психологів, правоохоронців, що працюють у сфері захисту прав людини, протидії домашньому, ґендерно зумовленому, сексуальному насильству, а особливо пов'язаному з конфліктом; освітні акції для дітей та молоді з питань запобігання насильству; здійснювати на постійній основі підвищення кваліфікації працівників Національної поліції, військовослужбовців та працівників закладів освіти сектору безпеки та оборони з питань захисту прав людини, додержання ґендерної рівності, фіксування та документування воєнних злочинів тощо.

Учасники наукового форуму

РЕЗОЛЮЦІЯ
наукового семінару
«Конституційні права і свободи
людини та громадянина
в умовах воєнного стану»
(23 червня 2022 року)

Ми, учасники наукового семінару, констатуємо, що розпочата 20 лютого 2014 року збройна агресія російської федерації проти України, 24 лютого 2022 року набула повномасштабного характеру. Вторгнення російських військ на територію України стало причиною введення Президентом України режиму воєнного стану. Сьогодні уся система державно-правового механізму, у тому числі в сфері конституційного механізму охорони та захисту прав і свобод людини та громадянина, функціонує за правилами воєнного часу.

Конституція України містить низку приписів, які визначають повноваження суб'єктів владних повноважень в умовах, що є особливими для подальшого існування нашої державності, адже вони викликані проявами воєнної агресії росії проти України як суверенної та незалежної держави.

Доводиться констатувати, що зазначені конституційні положення упродовж восьмирічного періоду війни, на жаль, не стали предметом глибокого комплексного наукового дослідження. Усе це спонукає до наукової дискусії щодо змісту конституційних положень про правовий режим воєнного стану та забезпечення основоположних прав і свобод людини й громадянина в цих складних умовах, особливостей їх правової природи, а також визначення основних напрямів їх подальшого удосконалення.

Покладаємо великі сподівання, що результати роботи наукового семінару (Львів, 23 червня 2022 року) і обговорені його учасниками наукові погляди, ідеї та доктрини матимуть неабияку практичну цінність для розуміння важливих аспектів проблеми конституційно-правового регулювання умов функціонування воєнного стану в Україні. Це, на наше глибоке пере-

конання, сприятиме подальшому пошуку шляхів вирішення актуальних проблем ефективного забезпечення прав і свобод кожного громадянина України та людини, яка проживає під час війни в нашій державі, збагатять її учасників новими знаннями та ідеями в цій сфері.

Водночас потрібно зауважити, що запровадження воєнного стану в Україні порушує вкрай важливу тему гарантування державою прав громадян в умовах об'єктивної необхідності їх часткового обмеження. Обмеження прав людини – це законодавче звуження змісту та обсягу прав людини, а також чинники, що унеможливають або ускладнюють реалізацію особою прав та свобод. З огляду на обраний євроінтеграційний курс, Україна повинна дотримуватись демократичних принципів обмеження та дотримання прав людини в умовах запровадження воєнного стану. Зокрема, в Основному Законі закріплено базові стандарти правової держави щодо вимушеного обмеження прав людини у випадку запровадження воєнного стану: по-перше, обмеження прав людини і громадянина в державі є тимчасовим та мінімально необхідним за характером; по-друге, зберігається певний перелік прав, які не можуть порушуватися у жодному разі; по-третє, остаточне рішення про оголошення воєнного стану ухвалює вищий загальнодержавний представницький орган – парламент.

Для збереження життя українців від агресивної збройної атаки військових формувань російської федерації необхідне удосконалення наявних та розроблення нових національних конституційно-правових і міжнародних правових механізмів.

Учасники наукового семінару констатували, що наукова діяльність є одним із пріоритетних напрямів щодо удосконалення конституційно-правового регулювання суспільних відносин у всіх сферах й в умовах різних правових режимів і станів.

Нові реалії поставили під загрозу базові людські права, в тому числі і право на життя, а ті правила, що формувалися десятиліттями у цивілізованому світі, припиняють існувати. Права людини в умовах воєнного стану є особливо вразливими,

а їх захист може бути ускладненим. Міжнародний правовий порядок виявився безсилим перед новими викликами і сьогодні ми є свідками формування нових тенденцій у міжнародній політиці та нових механізмів виходу з критичних станів. В умовах воєнного стану висувуються посилені вимоги до функціонування органів державної влади, зокрема щодо їх єдності у здійсненні оборонної функції. Конституційне право кожного на судовий захист є абсолютним та непорушним, а, отже, має бути забезпечене державою, навіть в умовах воєнного чи іншого складного для існування держави і суспільства стану. Реалізація права на професійну правничу допомогу в умовах воєнного стану характеризується змінами в організації діяльності адвокатів, розширенням «режимів» участі адвокатів у кримінальному провадженні та випадків обов'язкової участі захисника. На час дії воєнного стану суб'єкти владних повноважень звільняються від усіх видів юридичної відповідальності, в тому числі конституційної, за діяння, що були необхідні для відсічі збройної агресії РФ проти України, або ліквідації збройного нападу на нашу державу тощо.

Конституція України як Основний Закон держави та суспільства навіть у складний період жорстокої війни й надалі має виступати інтегративним правовим базисом Української держави, стабільним національним документом найвищої юридичної сили, який гарантуватиме засади конституційного ладу, права та свободи людини і громадянина в державі.

Учасники наукового семінару рекомендують:

– сприяти підвищенню якості законопроектів, що вносяться на розгляд Верховної Ради України щодо реалізації прав і свобод людини та громадянина в умовах воєнного стану, підвищення рівня обізнаності народних депутатів щодо потенційного впливу законопроекту на суспільні відносини, які потребують юридичної регламентації;

– під час розроблення законодавчих актів важливо зважати на те, що баланс між публічним інтересом та індивідуальними правами людини в умовах воєнного стану повинен бути максимально збережений, адже обмеження здійснення певних

прав та свобод людини (право пересування тощо) спрямоване, зокрема, на захист права на життя;

- враховувати те, що на державу покладається необхідність встановлення раціонального зв'язку між встановленими обмеженнями прав і свобод людини та зусиллями держави щодо ведення війни і збройному протистоянню України російським окупантам;

- взяти до уваги те, що в умовах воєнного стану суттєво змінюються окремі положення законодавства, пов'язані з наданням юридичної допомоги юридичним особам і органам публічної влади. Зокрема, конституційне право на надання кваліфікованої юридичної допомоги реалізується не лише щодо громадян як фізичних осіб. Важливе значення має забезпечення юридичною допомогою юридичних осіб, включаючи органи державної влади та місцевого самоврядування;

- оптимізувати стан реального виконання положень Конституції України, особливо тих, що стосуються прав і свобод людини і громадянина, правоохоронної сфери, правосуддя, а також виявити критерії ефективності дії відповідних конституційно-правових норм, національних та міжнародних інституцій в умовах дії в Україні воєнного стану;

- активно досліджувати важливі проблеми забезпечення реалізації абсолютних конституційних людини та громадянина в Україні та їх захисту від порушень в умовах дії воєнного стану, у результаті яких можна отримати важливі наукові результати і збагатити вітчизняну науку новими знаннями та ідеями в зазначеній сфері;

- залучати провідних вчених-юристів до обговорення оптимальних моделей вирішення проблем порушення прав людини в Україні в умовах війни.

Учасники семінару

РЕКОМЕНДАЦІЇ
круглого столу
«КРИМІНАЛЬНА ЮСТИЦІЯ В УКРАЇНІ:
РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»

(23 вересня 2022 року)

23 вересня 2022 року у Львівському державному університеті внутрішніх справ відбувся круглий стіл «Кримінальна юстиція в Україні: реалії та перспективи». Організатор заходу – кафедра кримінально-правових дисциплін Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ.

Мета круглого столу: обговорення проблем, що виникають у сфері кримінальної юстиції в умовах воєнного стану, та формування пропозицій щодо шляхів їх вирішення.

У роботі круглого столу взяли участь 117 осіб, зокрема: представники освітніх закладів та наукових установ з різних регіонів України, прокурори, судді, адвокати, слідчі. Крім того, була надана можливість взяти участь і молодим дослідникам та аспірантам.

Зазначалося, що кримінальна юстиція в Україні перебуває у стані реформування вже не одне десятиріччя, проте у зв'язку з воєнними діями постали нові виклики, подолання яких пов'язане із плідною співпрацею наукової спільноти та практиків. Посиленої уваги заслуговують виклики, що постали перед кримінальною юстицією України, у зв'язку з набуттям статусу кандидата на вступ до ЄС. Більшість учасників круглого столу наголошували на необхідності додаткового захисту прав людини в умовах воєнного стану, а також ефективності розслідування кримінальних правопорушень вчинених на території України, а також констатували необхідність докорінних змін у сфері кримінальної юстиції.

За підсумками роботи учасники рекомендують:

1. Аналіз змін, внесених до КК України, та їх чисельність свідчать про порушення системи кримінального кодексу України, неузгодженості норм та неможливості, у частині випадків, встановити їх співвідношення між собою та зміст певних кри-

мінально-правових понять, що призводить до помилок у їх застосуванні. Особливо велика кількість поправок внесена у зв'язку із запровадженням воєнного стану. Одним із шляхів зміни та покращення кримінального законодавства є прийняття нового КК України, який розробляється робочою групою з питань розвитку кримінального права, яка створена Указом Президента України № 584/2019 від 7 серпня 2019 р. «Питання Комісії з питань правової реформи». Авторами Проекту запропоновано нові підходи до кримінально-правових викликів воєнного стану в Україні.

2. Перед кримінальним правом України постали нові виклики, у зв'язку з набуттям статусу кандидата на вступ до ЄС. У Європейському союзі запроваджено низку директив щодо кримінальної протиправності та караності діянь. Основи субсидіарності у кримінально-правових відносинах ЄС проявляється у:

– принципі суверенітету і територіальності: Держава має владу над тим, що відбувається на її території, і володіє широкою свободою розсуду (в оригіналі – довільними повноваженнями) щодо прийняття рішення про співпрацю з іншою державою. Співробітництво розглядається як акт міжнародної ввічливості. Той факт, що класичне співробітництво ґрунтується на аргументах суверенітету та доцільності, передбачає, що рішення про співробітництво приймається не тільки судовими органами, але й урядом;

– принцип законності: акти судового співробітництва повинні бути підкріплені законом у широкому сенсі (внутрішнім законодавством або міжнародним договором), тобто співпраця неможлива без правового забезпечення. У моделі взаємного визнання співробітництва також необхідна правова основа. Однак у класичній моделі співпраці держави вільно домовляються про те, як співпрацювати: чи то через міжнародні конвенції, чи то через внутрішні процедури. У системі взаємного визнання держави-члени зобов'язані задовольняти запити на співробітництво відповідно до критеріїв, встановлених у рамкових рішеннях або директивах ЄС.

3. Окрема увага була приділена питанням врегулювання, розуміння та застосування чинного КК України, зокрема:

– у контексті ст. 201-2 «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» дійшли висновку, що відповідальність за ч. 2 і ч. 3 ст. 201-2 КК може наставати і за відсутності згаданих кількісних показників предмета розглядуваного к. пр., тобто пов'язуватися з відмінними від вартісних характеристик ознаками – вчинення відповідних дій повторно або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням службового становища (ч. 2), або організованою групою чи під час надзвичайного або воєнного стану (ч. 3). Звідси випливає, що, крім пов'язаних із вартісними характеристиками предмета дій, вчинених у великих (ч. 2) та особливо великих розмірах (ч. 3), всі інші вказані у ч. 2 і ч. 3 ст. 201-2 КК ознаки мають визнаватися не кваліфікуючими ознаками к. пр., передбаченого ч. 1 ст. 201-2 КК, а самостійними криміноутворювальними ознаками;

– у контекстному вжитку поширені поняття та конструкції, пов'язані із поточною ситуацією, з-поміж них – «воєнний стан», «воєнний час», «в умовах воєнного стану», «воєнні злочини», «військові злочини» та ін. Незважаючи на певну подібність, вони мають самостійне значення. Військовими кримінальними правопорушеннями є діяння, визначені у розділ XIX КК України «Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)». Ці діяння можуть бути вчинені військовослужбовцями або військовозобов'язаним під час проходження зборів та у мирний і воєнний час; воєнні злочини можуть бути вчинені спеціальним та загальним суб'єктом під час війни та у зв'язку з війною;

– у частині встановлення відповідальності за корупційні кримінальні правопорушення зроблено такий висновок: забезпечити юридичну визначеність відповідних положень проекту КК; встановити пропорційні до ступеня тяжкості кримінальних

правопорушень засоби кримінальної відповідальності; гарантувати відповідність положень про відповідальність за КПКП чинним міжнародним договорам, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України;

– враховуючи, що одним із пріоритетних напрямів політики правової держави є підтримка і збереження інституту сім'ї, в багатьох державах світу, включаючи і Україну домашнє насильство протягом тривалого часу перебувало поза зоною державного та суспільного інтересу. Сьогодні, коли з одного боку відбувається збройна агресія росії проти України, а з іншого боку можлива нова хвиля пандемії COVID-19, яка сприяла зростанню домашньому насильству, зокрема час проведений партнерами одним з одним, безробіття, економічна криза є чинниками які призводять до критичної ситуації в сім'ї. Тому потрібно максимально консолідувати зусилля, щоб відповідно відреагувати на такі реалії сьогодення;

– кожне зло, крім очевидних і наближених причин, має свою першопричину, яка часто є прихованою і не виявляється поверхневим аналізом. Домашнє насильство є такою собі зловісною альфою і омегою кругообігу насильства в суспільстві. Насильство щодо людського ембріона – найневиннішої і найбільш тендітної і беззахисної з форм людського життя, є тим спусковим механізмом, який випускає насильство у світ. Закріплення у людській свідомості допустимості й безкарності вбивства людського плода породжує жорстокість, безвідповідальність людей. Тому протидіяти домашньому насильству, насильству щодо жінок потрібно зі знешкодження його першоджерела – вбивства людського ембріона;

– якщо розглядати розбещення неповнолітніх як кримінальне правопорушення, склад якого характеризується основним безпосереднім об'єктом у виді нормального розвитку неповнолітнього у сфері сексуальних (статевих) відносин (статєва недоторканість при цьому може бути визнана додатковим обов'язковим об'єктом), то було б правильним виключити ст. 156 з КК України, розмістивши аналог в окремо створеному

розділі, що охоплював би всі посягання на інтереси сім'ї, дітей тощо. Висловлена позиція розвиває ідеї про виокремлення в Особливій частині КК України новий розділ «Злочини проти сім'ї та неповнолітніх», включивши у нього, зокрема, норму про відповідальність за розбещення неповнолітніх. Резюмуючи викладене, потрібно зазначити, що основним безпосереднім об'єктом розбещення неповнолітніх (ст. 156 КК України) є нормальний статевий (сексуальний) розвиток неповнолітніх осіб, а додатковим (обов'язковим) – їхня статева недоторканість. З огляду на це, пропонується розмістити норму про розбещення неповнолітніх в окремому розділі, що групував би підстави відповідальності за посягання на інтереси дітей;

– у цивілізованій країні мають виховуватись повага до тварин, належне до них ставлення та утримання, повага до культурних цінностей, традицій. Зловживання, байдужість та ігнорування особливо цих правопорушень розбещує. Так само розбещує невизначеність норм, розмитість та оціночність. Кримінальне законодавство має бути оптимізовано та сформульовано більш визначеними термінами.

4. Щодо практики призначення покарання за вчинення крадіжки в умовах воєнного стану йде наступними шляхами:

– найбільш поширений – застосування ст. 69 ККУ, тобто призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом;

– призначення мінімального покарання передбаченого ч. 4 ст. 185 – 5 років позбавлення волі з застосуванням ст. 75 ККУ, тобто звільнення від відбування покарання з випробуванням;

– одночасне застосування ст.ст. 69 і 75, тобто призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом від якого особа звільняється з випробуванням;

– за наявності невідбутої частини покарання за попереднім вироком, а також вчинення кількох діянь в умовах воєнного стану, застосовується лише ч. 4 ст. 185, але і в цьому

випадку покарання мінімальне, що передбачено санкцією цієї частини – 5 років позбавлення волі.

5. Конституційне право на недоторканність житла та іншого володіння особи може бути обмежене під час воєнного стану задля забезпечення загального блага суспільства. Зміни, внесені до Кримінального процесуального кодексу України, мають велику роль у законному обмеженні прав людини під час проведення обшуку із врахуванням таких новел, як отримання дозволу на проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії від керівника прокуратури та його проведення без участі понятих. Зміни вбачаються позитивними, оскільки вони запобігають втраті доказової інформації та сприяють дотриманню прав особи у такий важкий для нашої країни час.

6. Під час проведення перевірки фактів смерті людини за усіма виявленими похованнями на деокупованих територіях попередньо необхідно провести комплексні заходи щодо збору та систематизації наведених джерел інформації. Для цього повинні бути залучені відповідні представники МОЗ України, а за можливості включити їх до складу спеціалізованих груп.

7. Консеквентне розширення прав сторони обвинувачення та надання їй низки додаткових опцій під час здійснення кримінального провадження сприяє забезпеченню прав потерпілого, проте лише опосередковано, індиректно. Водночас змін, які б безпосередньо надавали потерпілому додаткові права, зміцнювали гарантії існуючих прав, було запроваджено законодавцем вкрай мало. До того ж такі зміни складно назвати ефективними та обґрунтованими, на що звертають увагу вчені. Інститут гарантій прав потерпілого не може залишатися статичним під час війни та повинен кількісно і якісно вдосконалюватися (трансформуватися), надаючи жертвам необхідні юридичні механізми та важелі впливу.

8. Розвиток національного кримінального процесуального законодавства вимагає уточнення доктринальних підходів стосовно учасників кримінального провадження, зокрема, у аспекті особи, стосовно якої надійшло прохання Міжнародного

кримінального суду про співробітництво (зокрема, потребують розмежування статуси допитуваних осіб як свідка, потерпілого, експерта, підозрюваного або обвинуваченого, особи, якої стосується прохання Міжнародного кримінального суду, особи, стосовно якої є підстави вважати, що вона вчинила злочин, який підпадає під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду).

9. Еволюція кримінально-процесуального законодавства призвела до наявності двох систем зміни і скасування запобіжного заходу – загальної та спеціальної (екстраординарної). Загальна процедура зміни запобіжного заходу пов'язана з виникненням будь-яких нових обставин, які впливають або можуть вплинути на реалізацію застосованого до особи процесуального примусу. Спеціальна процедура може застосовуватися в умовах введення в Україні або окремих її місцевостях воєнного стану, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації та/або інших держав проти України і передбачає можливість зміни застави або домашнього арешту на особисте зобов'язання.

10. Оновлення правової регламентації освідування є невдалим з техніко-юридичної точки зору розмежування добровільного та примусового освідування у ч.2 ст. 241 КПК України; нормативна регламентація цього аспекту може бути оптимізована.

11. Зняття показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото-, кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото-, кінозйомки, відеозапису має ознаки слідчої (розшукової) дії; застосовне в обох формах досудового розслідування; імпліцитною умовою є добровільність забезпечення умов для зняття інформації; може здійснюватися співробітником оперативного підрозділу за наявності доручення дізнавача, слідчого, прокурора.

12. З огляду на неоднозначність правозастосування та з метою запобігання зловживанням процесуальними повнова-

женнями стороною обвинувачення, слід речення перше ч. 1 ст. 250 КПК України викласти у редакції: «У виняткових невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та / або запобіганням вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, передбаченого розділами I, II, VI, VII (статті 201 та 209), IX, XIII, XIV, XV, XVII Особливої частини Кримінального кодексу України, негласна слідча (розшукова) дія, передбачена частиною четвертою статті 268 та частиною третьою статті 269 цього Кодексу, може бути розпочата до постановлення ухвали слідчого судді за рішенням слідчого, узгодженого з прокурором, або прокурора».

13. Внесені до ст. 266 Кримінального процесуального кодексу України зміни стосовно дослідження інформації, отриманої при застосуванні технічних засобів свідчать про те, що за відсутності первинного (оригінального) носія інформації, технічних засобів запису інформації, сторони кримінального провадження, суд позбавлені можливості перевірити відповідність одержаних відомостей про факти реальним подіям, що відбувалися. Своєю чергою, відсутність обов'язку забезпечити збереження оригінального носія інформації, технічних засобів, дослідженням яких можливо встановити ознаки монтажу, видалення певних фрагментів мовної інформації, порушує баланс інтересів сторін кримінального провадження через позбавлення можливості сторони захисту перевірити такі записи (носії інформації) на предмет їх оригінальності та наявності ознак підробки, а суду критично оцінити надані стороною обвинувачення докази.

14. У аспекті забезпечення належної правової процедури відкриття матеріалів для забезпечення допустимості доказів, прокурор має повноваження: повідомити підозрюваному, його захиснику, законному представнику та захиснику особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування або доручити це здійснити слідчому (доручення

має бути письмовим); правильно визначити обсяг матеріалів, які будуть надаватися для ознайомлення; надати доступ до матеріалів досудового розслідування; отримати письмове підтвердження про ознайомлення або про добровільну відмову від ознайомлення; у разі зволікання з ознайомленням або непідтвердження ознайомлення – звернутися з клопотанням до слідчого судді про встановлення строку для ознайомлення з матеріалами, після спливу якого сторона кримінального провадження або потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, вважаються такими, що реалізували своє право на доступ до матеріалів (у порядку ч. 10 ст. 290 КПК України).

15. Розширення проведення відеоконференцій у кримінальному провадженні під час воєнного стану є вкрай доцільним. Таке розширення сприяє забезпеченню права особи на розгляд її справи протягом розумного строку. Значна ж частина обговорюваних правових проблем щодо проведення таких відеоконференцій є перебільшеними. Відмова у проведенні відеоконференцій із посиланням на такі проблеми, була б надмірно формалістичною, і не сприяла би реалізації згаданої складової права людини на справедливий судовий розгляд.

16. Задля забезпечення права на справедливий суд є потреба законодавчо закріпити можливість захисника реалізувати право обвинуваченого на суд присяжних у спеціальному кримінальному провадженні шляхом внесення відповідних доповнень до положень статті 384 КПК України.

17. Для врахування українськими працівниками органів, що ведуть кримінальний процес у правозастосовній діяльності стандартів Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, необхідне:

– ретельне вивчення практики Європейського суду з прав людини, її зіставлення й порівняння із практикою національних правозастосувачів та виокремлення додаткових критеріїв, що сприяють винесенню справедливих судових рішень у кримінальних провадженнях;

– доведення до відома працівників правоохоронних органів підходів, відображених у положеннях Конвенції, згідно з якими: а) обґрунтування порушення принципу розумного терміну кримінального провадження не може ґрунтуватися на факті високої робочої завантаженості органів досудового розслідування та суду; б) неприйнятним є незазначення слідчим суддею в ухвалі про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою обставин, які свідчать про недостатність застосування більш м'якого виду запобіжного заходу, та доказів, які обґрунтовують такі обставини.

Учасники круглого столу

РЕКОМЕНДАЦІЇ
постійно діючого науково-практичного семінару
«Проблеми протидії незаконному обігу
наркотичних засобів:
соціальний і правовий аспекти»
(7 жовтня 2022 року)

Проблема протидії наркозлочинності є однією із найгостріших соціальних і правових проблем нашої країни. Криміногенна ситуація, пов'язана з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин, є надзвичайно серйозною, продовжує стрімко погіршуватися і впливає не лише на життєдіяльність держави, але й становить потенційну загрозу генофонду нації, а відтак і національній безпеці. За явної очевидності небезпеки сьогодні ніхто із фахівців не може назвати точний рівень наркотизації українського суспільства. Крім того, за результатами аналізу вилучених правоохоронними органами наркотиків, чітко спостерігається прогресуюче заміщення легких наркотиків більш концентрованими, а отже, і більш небезпечними наркотиками.

Можна із впевненістю стверджувати, що організовані злочинні угруповання, які діють у сфері обігу наркотиків, давно перетворилися у наркомафію, яка намагається укріпити свої позиції на теренах нашої держави, скориставшись, в тому числі, й війною.

Організована злочинність вдало використовує новітні технології, до прикладу, ресурси Інтернету для організації злочинного бізнесу, отримуючи від цього надприбутки, частина яких витрачається на забезпечення власної безпеки.

7 жовтня 2022 року у Львівському державному університеті внутрішніх справ відбувся науково-практичний семінар «Проблеми протидії незаконному обігу наркотичних засобів: соціальний і правовий аспекти», на якому обговорювалися зазначені проблеми.

За результатами науково-практичного семінару учасники запропонували такі рекомендації:

1. Запровадити практику застосування поліцейськими експрес-тестів і зважування наркотичних засобів на місці, з метою розвантаження роботи науково-дослідних експертно-криміналістичних центрів МВС України та недопущення затягування строків провадження у тих випадках, де має місце факт вчинення адміністративного правопорушення за ст. 44 Кодексу України про адміністративні правопорушення «Незаконні виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах».

2. З метою проведення ефективної та належної профілактичної роботи з молоддю щодо недопущення вживання ними наркотичних засобів запровадити систематичну практику використання у школах чи закладах вищої освіти інноваційних методів сприйняття, зокрема через використання відеофільмів, роликів та презентацій із зосередженням уваги саме на негативних наслідках наркоманії.

3. Покращити (осучаснити) матеріально-технічне забезпечення регіональних науково-дослідних експертно-криміналістичних центрів МВС України, що дозволить скоротити час проведення досліджень та експертиз і сприятиме забезпеченню кримінального провадження у розумні строки.

4. Клопотати про створення програмного забезпечення, що дозволить ідентифікувати особу за обличчям із використанням відомостей, які містяться у внутрішніх (закритих) базах даних МВС України, Національної поліції України, Міграційної служби України, Державної прикордонної служби України тощо.

5. Закріпити у національному законодавстві право органів досудового розслідування Національної поліції України, які здійснюють розслідування кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, відкласти або відмовитися від арешту підозрюваних та арешту грошових коштів з метою доказування співучасті осіб, які беруть участь у такій діяльності, або для

збору доказів. Без таких заходів застосування процедури контрольованої поставки та агентурних операцій неможливе.

6. З метою підвищення відповідальності за легалізацію (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, та знешкодження економічного підґрунтя організованих форм наркозлочинності передбачити у національному законодавстві механізм перекладання обов'язку доведення законності походження майна на обвинувачених у вчиненні кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. Розробити механізм конфіскації майна, одержаного злочинним шляхом, у позасудовому порядку в обвинувачених у вчиненні кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, якщо відсутні докази законності його походження.

Учасники семінару

РЕЗОЛЮЦІЯ
Міжнародної науково-практичної конференції
«Теорія та практика протидії злочинності
у сучасних умовах»
(21 жовтня 2022 року)

З моменту широкомасштабної фази війни, розпочатої російською федерацією проти України, перед правоохоронними органами нашої держави постало складне і надважливе завдання з документування широкого спектру численних кримінальних правопорушень, які вчиняють комбатанти та найманці країни-агресора.

Ця праця відбувається у надскладних, екстремальних умовах, вимагає спеціальних навичок, значних додаткових ресурсів та логістичних рішень для забезпечення роботи персоналу правоохоронних органів у взаємодії з органами безпеки і оборони у сфері протидії злочинності в умовах воєнного стану.

Учасники конференції констатували, що ефективне документування злочинних порушень міжнародного гуманітарного права забезпечить залучення міжнародно-правових інструментів притягнення до відповідальності не тільки комбатантів, а й посадових осіб держави-агресора, компенсації російською федерацією завданої українському народу та державі шкоди. Терор російських військовослужбовців має отримати жорстку відповідь. І це питання стосується не лише інтересів України, відновлення справедливості та гарантій миру, але й безпеки для усього європейського континенту, адже безкарність породжує продовження свавілля та беззаконня в майбутньому.

Під час активної дискусії учасники міжнародної науково-практичної конференції зазначили, що в умовах воєнного стану спільнота правоохоронців постала перед новими викликами значного зростання навантаження, необхідності забезпечення швидкого, повного та якісного розслідування та розкриття кримінальних правопорушень, вчинених в умовах воєнного стану.

Тому сучасна державна політика щодо протидії злочинності має бути спрямована на збільшення ефективності реалізації завдань правоохоронної діяльності в умовах війни та має передбачати наступні кроки:

- внесення до законодавства необхідних змін, спрямованих на оптимізацію оперативно-розшукової, кримінальної процесуальної та адміністративної діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану шляхом оптимізації процедур надання органами безпеки і оборони оперативним підрозділам і слідчим технічних носіїв інформації із зафіксованими на них даними про обставини вчинення злочинів комбатантами, найманцями та посадовими особами держави-агресора, розширення кола суб'єктів, які можуть здійснювати слідчі огляди та інші початкові процесуальні дії до початку досудового розслідування; ідентифікація правової природи захоплення у полон у бойовій обстановці та кореляція з кримінальним процесуальним затриманням; уточнення статусу особи, стосовно якої уповноваженим органом прийнято рішення про обмін як військово-полоненого, з урахуванням існуючих реалій обмінів;

- активізація розробки методичного забезпечення перепідготовки та підвищення кваліфікації персоналу правоохоронних органів з виявлення, належної кримінально-правової кваліфікації, розслідування, розкриття кримінальних правопорушень, вчинених на тимчасово окупованих територіях, у взаємодії з іншими органами сектору безпеки і оборони;

- впровадження інноваційних технологій для фіксації слідів на місцях події воєнних та інших злочинів, які вчинені на тимчасово окупованих територіях, збирання доказів у «польових умовах»;

- оновлення номенклатури пересувних криміналістичних лабораторій та збільшення персоналу криміналістичних та вибухо-технічних підрозділів правоохоронних органів для гарантування безпеки та якісного техніко-криміналістичного забезпечення проведення процесуальних дій;

- удосконалення методичного забезпечення та лабораторних комплексів проведення судових експертиз для кримі-

налістичного дослідження зброї, боєприпасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв з урахуванням номенклатури зброї, боєприпасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв, яку застосовує держава-агресор;

– вивчення закордонного досвіду документування злочинних порушень міжнародного гуманітарного права та продовження тісної співпраці з іноземними партнерами, які надають Україні допомогу та підтримку, зокрема у сфері судово-експертної діяльності, що проявляється в організації іноземних місій для допомоги у збиранні доказів;

– розробка методичного забезпечення з організації спільних слідчих груп, співпраці з міжнародними інституціями, зокрема Міжнародним кримінальним судом під час досудового розслідування.

Учасники міжнародної науково-практичної конференції «Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах» засвідчують згоду взяти активну участь у реалізації визначених завдань у сфері протидії злочинності та сприяти подальшому вдосконаленню чинного законодавства України у співпраці з іноземними державами та організаціями.

Організаційний комітет

РЕЗОЛЮЦІЯ
VII Всеукраїнської науково-практичної конференції
«Психічне здоров'я особистості
у кризовому суспільстві»
(28 жовтня 2022 року)

Упродовж десяти років у Львівському державному університеті внутрішніх справ ведуться наукові розвідки у контексті науково-прикладної теми «Психічне здоров'я особистості в кризовому суспільстві». Ця тема виникла з огляду на динамічні події, що відбуваються в нашій країні, наповненій досвідом трьох революцій і виснажливої антитерористичної операції, яка за 8 років переросла у широкомасштабну війну з боку росії. Здобувачі вищої освіти і науково-педагогічний склад ЛьвДУВС одні з перших стали на допомогу біженцям, дітям-сиротам, вагітним жінкам, вдовам загиблих захисників, військовопораненим, працюючи волонтерами на Львівському залізничному вокзалі та у шпиталях Львова, Дрогобича, Трускавця й інших міст.

При університеті був створений Кризовий центр першої психологічної допомоги, де надано психологічну підтримку понад 150 потребуючим з різних міст України. Викладачі-психологи вели постійно діючу групу підтримки психотерапевтам з усієї України, які працювали і допомагали людям у підвалах, прихистках, бомбосховищах.

Цьогорічна науково-практична конференція зібрала понад 100 науковців і практиків з усіх регіонів України: Києва, Одеси, Харкова, Львова, Мукачєва, Дрогобича, Луцька, Івано-Франківська, Хмельницького, Запоріжжя, Умані, Северодонецька, Житомира, а також Познані (Республіка Польща).

Усі учасники конференції відзначили науково-практичну та науково-теоретичну актуальність винесених для обговорення проблем у контексті дослідження психічного здоров'я особистості в кризовому суспільстві, враховуючи реалії війни.

З метою забезпечення ефективної діяльності у сфері збереження психічного здоров'я особистості в кризовому суспіль-

стві учасники Всеукраїнської науково-практичної конференції рекомендують:

психологам і фахівцям з інших галузей знань координувати дії за такими пріоритетними напрямками:

- удосконалення нормативно-правової бази, яка б забезпечувала ефективну організацію системи надання психологічних послуг населенню під час війни;

- налагодження ефективної співпраці з органами місцевого самоврядування та громадськими інститутами з метою забезпечення структурованої та взаємно координованої якісної та доступної психологічної допомоги населенню й організаціям;

- розробка та фундаментальне обґрунтування теоретичних основ комплексної загальнодержавної системи збереження психічного здоров'я особистості, діяльність якої пов'язана з мілітаризованою сферою державної служби;

- розширення системи психологічної просвіти серед населення, популяризація відповідних психологічних знань щодо профілактики психологічних розладів із застосуванням ЗМІ та мережі Інтернет;

- удосконалення програм превентивних заходів серед різних верств населення щодо профілактики та підвищення рівня їх психічного здоров'я з урахуванням реалій воєнного стану;

- розробка та впровадження комплексної стратегічної програми збереження психічного здоров'я особистості під час війни шляхом соціальної підтримки, котра об'єднує програми соціального забезпечення населення, програми психіатричної допомоги, соціальні програми на ринку праці, програми сімейного психологічного супроводу, зокрема підтримки молодих сімей, неповних сімей, сімей, що втратили близьких, поранених військових і тих, хто повернувся з полону, дітей-сиріт, тимчасово переселених осіб, що сприятиме зміцненню соціального капіталу (соціальне забезпечення та підтримка розвитку соціальних об'єднань, профспілок, спортивних клубів, громадських об'єднань тощо);

– впровадження якісної системи психологічних послуг із застосуванням новітніх розробок ноетики, зокрема з питань запобігання та вирішення психосоціальних проблем, що пов'язані з тотальною кіберсоціалізацією, інформатизацією та технологізацією життя і суспільства, наслідками війни, інформаційними атаками, ускладненнями після COVID-19;

– розробка та системне впровадження здоров'язберігаючих програм на суспільному та особистісному рівнях, які передбачатимуть:

а) застосування здоров'язберігаючих технологій для збереження психічного здоров'я особистості фахівця;

б) створення безпечного освітнього простору з метою гармонізації процесу розвитку особистості;

в) психоедукація особливостей різних видів залежної поведінки серед різних верств населення (дітей, молоді, військовослужбовців тощо);

г) формування здоров'язберігаючих, основних життєвих компетентностей (емоційної саморегуляції, стресостійкості, подолання тривожності, зниження агресивності, конфліктності) у рамках освітніх програм загальноосвітніх установ та закладів вищої освіти;

г) психологічна просвіта, котра сприятиме зменшенню ризиків виникнення психологічних проблем, що призводять до зниження рівня психічного здоров'я;

д) впровадження превентивних заходів щодо попередження девіантних проявів особистості;

е) сприяння усвідомленню українцями здоров'я як основної життєвої цінності, розвитку мотивації до здорового способу життя та відповідальності за особисте здоров'я та здоров'я рідних і близьких;

– підвищення фахового рівня практичних психологів у контексті надання кваліфікованої першої психологічної допомоги постраждалим під час воєнних дій та інформаційних атак;

– організація та забезпечення умов для проведення психодіагностичного скринінгу в державних установах, зонах

мобілізації військових, у зоні бойових дій, з метою виявлення проявів невротичних розладів особистості, психічної дезадаптованості, симптомів ПТСР та превенції професійних і психічних захворювань;

- розробка та впровадження психо-реабілітаційних програм відновлення особистісних ресурсів фахівців екстремальних професій, підтримки та емоційної саморегуляції особистості у професійній діяльності, а також ветеранів-військово-службовців, членів їхніх сімей із застосуванням заходів особистої психогієни, психогієни праці, відпочинку, побуту та спілкування;

- забезпечення психологічної допомоги дітям, які зазнали психотравмуючого впливу воєнних дій;

- забезпечення якісної професійної підготовки практичних психологів, що, зокрема, передбачає:

- а) перегляд форми подачі навчального матеріалу в освітніх програмах із психологічних спеціальностей з вимогою щодо обов'язкового (за можливості) відвідування здобувачами лекційних, практичних і семінарських занять;

- б) перегляд критеріїв та стандартів якості професійної післядипломної освіти практичних психологів з урахуванням нових ситуацій, окреслених форматом дистанційного навчання як ще одного стресового фактора, подолати який можна через застосування впливу емоційного інтелекту педагога;

- в) підвищення уваги до професійної підготовки дитячих психотерапевтів, яка має тривати не менше 5 років (така програма, наприклад, активно функціонує на базі Інституту управління, психології та безпеки ЛьвДУВС);

- г) перегляд навчальних планів освітніх програм з метою збільшення кількості годин, введення нових курсів або удосконалення наявних навчальних дисциплін, засвоєння яких дозволило б майбутнім фахівцям відповідати сучасним потребам і вимогам у сфері психологічних послуг, а саме – ефективно працювати з військовослужбовцями та їх рідними, помічати їх структурно-динамічні особливості адаптації до подальшого

життя, надавати кваліфіковану психологічну допомогу пораненим та консультувати при бойовому стресі, ПТСР тощо, забезпечувати якісну психологічну підтримку внутрішньо переселеним особам, дітям-сиротам;

г) поширення досвіду роботи Кризових центрів при закладах вищої освіти як бази практики для студентів-психологів.

Учасники конференції

РЕКОМЕНДАЦІЇ
науково-практичного семінару
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРИВАТНОГО ПРАВА
В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ
В УКРАЇНІ»
(11 листопада 2022 року)

Широкомасштабна збройна агресія російської федерації проти України стала серйозним випробуванням не тільки військової та людської міці нашої держави, а й усієї правової системи. Запровадження правового режиму воєнного стану з 24 лютого 2022 року передбачає можливість обмеження конституційних прав і свобод людини та громадянина, передбачених статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України, введення тимчасових обмежень прав і законних інтересів юридичних осіб у межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені ч. 1 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Під час дискусії учасники науково-практичного семінару зазначили, що це зумовило внесення змін в організацію практично всіх приватно-правових відносин, але не зупинило нормотворчість, а навпаки, активізувало її, спрямувавши у відповідне русло.

З огляду на наведене, а також зважаючи на ідеї та пропозиції, висловлені у доповідях і загальній дискусії під час науково-практичного семінару, учасники заходу відзначають таке:

I. У сфері цивільного права України

1.1. З 01.01.2023 року набирає чинності новий Закон України «Про акціонерні товариства», який запроваджує низку новел (зокрема: можливість проведення «електронних загальних зборів», нове визначення «корпоративних прав» та «корпоративних відносин» у Цивільному кодексі України та вилучення відповідних положень з Господарського кодексу Украї-

ни; посилення захисту міноритарних акціонерів та міноритарних учасників товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю; запровадження в майбутньому механізму обліку часток товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю в обліковій системі Центрального депозитарію цінних паперів тощо). Отож оновлено практично все законодавство про різні організаційно-правові форми господарських товариств, окрім повних і командитних товариств. З огляду на це, актуальним є прийняття нового законодавчого регулювання статусу повних і командитних товариств замість того, що передбачене Законом України «Про господарські товариства».

1.2. Необхідно уніфікувати підходи до способів і форм реорганізації юридичних осіб, закріплених різними законодавчими актами (зокрема, внести корективи до Цивільного кодексу України та законодавства про господарські товариства, з одного боку, і Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію», з іншого боку).

1.3. Варто деталізувати та удосконалити регулювання спеціальних правових наслідків окремих недійсних правочинів (наприклад, обов'язок винної сторони відшкодувати збитки доцільно також передбачити у ст. 225 Цивільного кодексу України, що визначає правові наслідки вчинення правочину дієздатною фізичною особою, яка в момент його вчинення не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними).

1.4. Доцільно уніфікувати норми Земельного кодексу України про набувальну давність та привести їх у відповідність до приписів Цивільного кодексу України.

1.5. Необхідно удосконалити та врегулювати правовий режим так званих «нетипових об'єктів цивільних прав», серед яких: «донорські органи», «анатомічні та біологічні матеріали», «тварини», «енергія» тощо.

II. У сфері сімейного права України

2.1. Доцільно врегулювати на рівні кодифікованого акта – Цивільного кодексу України – репродуктивні права, їх ознаки, особливості реалізації.

2.2. Варто закріпити правила та особливості складення біологічних заповітів у Цивільному кодексі України.

2.3. Доречно розширити сферу застосування медіації як спеціального способу врегулювання спорів у припиненні правовідносин подружжя шляхом розірвання шлюбу.

III. У сфері житлового права України

21.04.2022 року був прийнятий Закон України «Про дерандянізацію законодавства України», який набрав чинності 07.05.2022 року. Метою прийняття цього Закону було «відрадянщення» актів законодавства України через внесення відповідних змін до існуючих законів і визнання такими, що не застосовуються на території України, деяких нормативно-правових актів (або їх положень) органів державної влади і управління Союзу РСР і Української РСР (Української СРР), які, формально зберігаючи свою чинність, не здійснюють регулятивного впливу або, навпаки, є такими, що донині регулюють певне коло суспільних відносин, хоча застосовувана в них термінологія та підходи до предметного врегулювання є застарілими, неактуальними й концептуально несумісними із законодавством України. Серед вдалого вирішення цього блоку питань – зміна назви Житлового кодексу УРСР на Житловий кодекс України. Водночас, зважаючи, що Житловий кодекс був прийнятий ще у 1983 році, на часі є початок II етапу – розробки нового Житлового кодексу України, який відповідав би сучасним реаліям життя українського суспільства.

IV. У сфері цивільного процесуального права України

Враховуючи різні підходи у судовій практиці до порядку надсилання судового рішення в електронній або у паперовій формі учаснику справи, доцільно вказані аспекти додатково регламентувати. Зокрема учасникам справи, які не були присутні на судовому засіданні, або якщо судові рішення було ухвалено поза межами судового засідання чи без повідомлення (ви-

клику) учасників справи, копія судового рішення надсилається протягом двох днів з дня його складення у повному обсязі в електронній формі у порядку, визначеному законом, – у випадку наявності в особи офіційної електронної адреси, або рекомендованим листом з повідомленням про вручення – якщо така адреса відсутня. Тому доцільно деталізувати, що лише особам, які зареєстрували офіційні електронні адреси в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі, суд вручає будь-які документи у справах, в яких такі особи беруть участь, виключно в електронній формі шляхом їх направлення на офіційні електронні адреси таких осіб, що не позбавляє їх права отримати копію судового рішення у паперовій формі за окремою заявою. У випадку ж, коли особа не реєструвала жодної електронної адреси в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі, не зазначала офіційної електронної адреси, не подавала заяви про направлення їй рішень в електронній формі, – повідомлення на електронну пошту має розцінюватися як неналежне.

V. У сфері господарського права України

5.1. Для упорядкування трудових відносин в умовах воєнного стану прийнято Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15 березня 2022 р. Набрання чинності цим законом спричинило відповідні зміни в організації праці. Це позначилося і на порядку запровадження дистанційної роботи: можливість її застосування за наказом (розпорядженням) роботодавця, без укладення письмового трудового договору та без повідомлення працівника про зміну істотних умов праці, як того вимагає законодавство в мирний час. Відбулася трансформація правового регулювання робочого часу та часу відпочинку працівника. Зокрема: змінено порядок встановлення часу початку та завершення роботи, наразі це право належить роботодавцеві; збільшено нормальну та скорочену тривалість робочого часу працівників; обмежено тривалість щорічної оплачуваної відпустки 24 календарними

днями та надання окремих видів відпусток працівникам, залученим до виконання робіт на об'єктах критичної інфраструктури; зупинено застосування норм окремих статей КЗпП, які регулюють робочий час та час відпочинку.

Ці законодавчі нововведення спонукають до переосмислення таких юридичних категорій і понять, як «робочий час», «час відпочинку», «облік робочого часу», «робоче місце». Їх впровадження вказує на необхідність внесення змін до законодавства з метою удосконалення реалізації права на працю в умовах воєнного стану з метою забезпечення трудових прав працівників.

5.2. В умовах воєнного стану у зв'язку з неможливістю використання через бойові дії значної частини земель та визнанням на державному рівні як важливого завдання забезпечення продовольчої безпеки держави через підтримку валового сільськогосподарського виробництва, створюються нормативно-правові умови для запровадження спрощених правових механізмів землекористування. Від рівня врегулювання земельних відносин безпосередньо залежить безпека не лише земельної та аграрної сфер, а й держави загалом. Держава зобов'язана подбати про запровадження таких механізмів, які б дали можливість залучити до посівної компанії якнайбільшу кількість земельних ресурсів, щоб не допустити продовольчої кризи. Сучасне регулювання земельних відносин відбувається з урахуванням спеціально законодавчо встановлених особливостей.

Важливо, щоб механізми спрощення не тільки відповідали умовам і потребам воєнного стану, а й не суперечили принципам державної земельної політики України.

5.3. Ухвалення низки антирейдерських законів та вдосконалення роботи програмного забезпечення Державного реєстру речових прав на нерухоме майно і Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань надало змогу істотно зменшити проблеми «реєстраційних ризиків». Отож одним із пріоритетних напрямів державної політики було і залишається убезпечення бізне-

су та громадян від проявів рейдерства, обману, покращення інвестиційного клімату в державі та збільшення привабливості України для інвесторів завдяки їх впевненості у непорушності прав на відповідні активи. На підставі ст. 20 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» та постанови Кабінету Міністрів України від 12 березня 2022 р. № 263 «Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану» тимчасово обмежено доступ до ряду Реєстрів для зовнішнього використання.

Необхідно створити такий механізм при реалізації цих заходів, що, з одного боку, належно враховував би безпекову ситуацію в державі, а з іншого – забезпечував режим доступу до публічної інформації.

Учасники семінару визнали важливим і необхідним долучатися до організації та проведення науково-практичних заходів, які проводяться з метою розвитку та удосконалення чинного законодавства України, впровадження заходів Плану з відновлення України.

Учасники семінару

РЕКОМЕНДАЦІЇ
науково-практичного семінару
«ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ»
(02 грудня 2022 року)

02 грудня 2022 року у Львівському державному університеті внутрішніх справ відбувся науково-практичний семінар «Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування».

Учасники семінару проаналізували актуальні питання відшкодування росією шкоди внаслідок вчинених злочинів на українських теренах за рахунок активів росії, які знаходяться за її межами. Акцентувалось на тому, що таке відшкодування може бути як Україні, так і іншим державам, які матеріально та, надаючи відповідне технічне забезпечення, підтримують нашу державу у цей складний період.

Порушено питання про проблеми, які пов'язані із збиранням доказів під час проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, застосування заходів забезпечення кримінального провадження, що в подальшому може призвести до виправдовувальних вироків для осіб, які вчинили кримінальні правопорушення. Крім того, зазначено, що порушення засад кримінального провадження та інших норм Кримінального процесуального кодексу дасть можливість певним учасникам кримінального процесу звернутися до Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ). В результаті таких звернень і у випадку програшу таких справ у ЄСПЛ держава Україна знову буде нести матеріальні витрати. Тому запропоновано внести низку змін та доповнень до чинного Кримінального процесуального кодексу з метою усунення прогалин у ньому.

Також було зазначено, що на деокупованих територіях не всі учасники кримінального провадження можуть скористати-

ся своїми правами (право на перекладача, на захист) та не всі державні органи функціонують належним чином (відсутність на вказаних територіях слідчих суддів, повноваження котрих практично (делеговано) виконують керівники місцевих прокуратур).

Проаналізовано особливості проведення та призначення судових експертиз та висвітлено проблемні питання, які виникають під час їх призначення та проведення. Вказано на неможливість залучення спеціалістів, криміналістів на деокупованих територіях у зв'язку з їх нестачею та неналежним матеріальним забезпеченням для виконання ними своїх функцій.

За результатами виступів і дискусій учасники запропонували такі рекомендації:

1. Законодавство України не містить спеціальної процедури оголошення особи в міжнародний розшук. Така процедура не визначена і нормами міжнародного права, оскільки питання кримінального провадження є предметом національного правового регулювання. Наразі дедалі більшого поширення в судових рішеннях набуває позиція, що міжнародний розшук є видом розшуку за ст. 281 КПК, а тому особа є оголошеною в міжнародний розшук з моменту винесення слідчим відповідної постанови. Згідно з ч. 1 ст. 281 КПК, підозрюваний оголошується в розшук, якщо він виїхав та/або перебуває на тимчасово окупованій території України чи за межами України та не з'являється без поважних причин на виклик слідчого, прокурора за умови його належного повідомлення про такий виклик. Таким чином виїзд / перебування підозрюваного на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, є окремим випадком виїзду або перебування особи за межами України.

Для попередження зловживання слідчим, прокурором інституту оголошення підозрюваного в розшук (міжнародний розшук) за відсутності судового контролю за обґрунтованістю цього рішення на стадії досудового розслідування пропонується виключити зі ст.ст. 193, 297-1 КПК посилення на міжнарод-

ний розшук та обумовити розгляд клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою за відсутності підозрюваного, обвинуваченого та здійснення спеціального досудового розслідування доведенням прокурором таких обставин як виїзд та/або перебування підозрюваного, обвинуваченого за межами України, зокрема на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором.

2. Відповідно до ч. 7 ст. 223 КПК, обшук або огляд житла чи іншого володіння особи, обшук особи здійснюється з обов'язковою участю не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової) дії. Відповідно до ст. 615 КПК під час проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи, якщо залучення понятих є об'єктивно неможливим або пов'язане з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я, відповідні слідчі (розшукові) дії проводяться без залучення понятих. У такому разі хід і результати проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи в обов'язковому порядку фіксуються доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису. Аналізуючи норми кримінального процесуального законодавства інших розвинених країн, в частині залучення понятих необхідно внести зміни в чинний КПК України, зокрема в ч. 7 ст. 223 КПК, яку викласти в такій редакції: **«Обшук або огляд житла чи іншого володіння особи, обшук особи здійснюються за участю не менше двох понятих, якщо особа, яка проводить обшук, вважає доцільним їх залучення».**

3. В обов'язковому порядку проведення обшуку фіксується доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису. Аналізуючи це положення, можуть виникнути суперечності. З одного боку, це правильний підхід, бо мобільний телефон чи інші засоби з функцією відеозапису є наявними майже у всіх. З іншого – виникає питання, чи буде безперервний відеозапис належної якості (наприклад, у нічний час доби), чи охоплюватимуться всі нюанси проведення такої

слідчої (розшукової) дії та/або інші важливі чинники, які впливатимуть на подальше розслідування кримінального провадження. Було б доречно доповнити п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України ще одним реченням такого змісту: «Такий відеозапис повинен відображати всі дії та рухи учасників проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи».

Учасники семінару

РЕЗОЛЮЦІЯ
Всеукраїнського круглого столу
«ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ ТА ПРАВОТВОРЕННЯ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ»

(08 грудня 2022 року)

Заслухавши доповідачів та проаналізувавши наукові повідомлення, які надійшли для публікації у збірнику тез, учасники засідання вважають за необхідне підсумувати таке:

Процес державотворення та правотворення в сучасній Україні триває у напрямі формування правової соціальної демократичної держави, попри складні умови економічної нестабільності та воєнну агресію з боку російської федерації. Кроки поступу спостерігаються у конституційно-правовій реформі, вдосконаленні роботи національної поліції, міжнаціональних відносинах та зовнішньополітичному курсі держави, зміцненні органів місцевого самоврядування, освітній сфері, духовній єдності, формуванні громадянського суспільства тощо.

Матеріали, представлені учасниками круглого столу, відображають лише незначну частину проблем, які стосуються складових державотворення та правотворення в сучасній Україні. Це, зокрема, стосується осмислення європейських стандартів дотримання прав людини, аналізу потреби вдосконалення чинного законодавства, норм і стандартів з метою наближення української правової системи до права Європейського Союзу; закріплених у національній правовій системі кращих світових досягнень правової думки та практики; забезпечення дотримання верховенства права (правовладдя) як ключового принципу правових змін сьогодення.

Війна, однозначно, спровокувала руйнівний вплив на всі інститути громадянського суспільства. Сьогодні Україна позбавлена можливості контролювати окуповані території і, відповідно, забезпечувати норми Конституції України на певній частині нашої держави. Наразі необхідно використати увесь

потенціал, зокрема науковий, задля того, щоб кожен постраждалий, якому воєнними діями завдана шкода, не залишився наодинці зі своєю проблемою, щоб кожен міг реалізувати своє право на захист порушених прав чи законних інтересів.

Однак війна завдає руйнівного впливу не лише Україні, але і світу загалом, зокрема країнам Європейському Союзу. Це змушує європейську спільноту приймати швидкі та адекватні рішення, прискорено переглядати свої геополітичні кроки.

Статус кандидата на членство в ЄС, надане Україні в червні цього року, відкриває для нас можливість отримання фінансової допомоги у трансформації суспільства, правової системи та економіки, а також визначає євроінтеграційний вектор як пріоритетний. Проте для повноцінного вступу нашої держави у європейське товариство Україна зобов'язана: посилити боротьбу з корупцією; завершити судову реформу; активізувати боротьбу з відмиванням коштів; привести законодавство у відповідність до європейського; ухвалити законодавство щодо національних меншин; поліпшити бізнес-клімат та підвищити рівень енергоефективності.

З огляду на зазначене, учасники круглого столу рекомендують:

1) звернути особливу увагу на підвищення та дотримання європейських правових стандартів у всіх напрямках, досліджуваних в рамках круглого столу, особливо у сфері юридичної освіти;

2) забезпечити включення відповідних стандартів, правових позицій та вимог Європейського суду з прав людини і органів Європейського Союзу до юридичних навчальних дисциплін;

3) активізувати наукові дослідження з питань євроінтеграції;

4) з метою врахування особливостей державотворення та правотворення в контексті євроінтеграції:

– посилити роз'яснення щодо суті та змісту правових реформ у всіх сферах правоохоронної системи;

- удосконалити співпрацю освітніх та наукових установ з інституціями громадянського суспільства, що спеціалізуються на проблематиці правового реформування, забезпеченні прав людини, євроінтеграції, поширенні юридичних знань серед населення;
- надання правової допомоги тощо.

Учасники круглого столу

РЕЗОЛЮЦІЯ
VI Всеукраїнської науково-практичної конференції
«ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ
ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ»

(09 грудня 2022 року)

Україна, будучи демократичною правовою державою, на конституційному рівні закріпила як своє основне завдання створення гідних умов життя та вільний розвиток громадян. Водночас військова агресія росії та пандемія коронавірусної інфекції загострила проблеми у сфері національної та світової економіки і політики до рівня нових викликів для України як суверенного суб'єкта міжнародних відносин. У цьому контексті захист затверджуваних Конституцією України цінностей та досягнення поставлених завдань у соціальній політиці багато в чому залежить від якості взаємодії публічної адміністрації та інститутів громадянського суспільства. У правовій сфері суспільної свідомості є дієві механізми, за допомогою яких ці суб'єкти можуть не лише заявляти свої права та інтереси, а й здійснювати їх ефективну інтерпретацію у форматі дискурсивних практик, націлених на вирішення проблем та понятійну спроможність соціуму.

Разом потрібно зауважити, що запровадження воєнного стану в Україні порушує вкрай важливу тему гарантування державою прав громадян в умовах об'єктивної необхідності їх часткового обмеження – законодавчого звуження змісту та обсягу прав людини, а також наявності чинників, що унеможливають або ускладнюють реалізацію особою прав та свобод. З огляду на обраний євроінтеграційний курс, Україна повинна дотримуватись гармонізації демократичних принципів обмеження та дотримання прав людини в умовах запровадження воєнного стану.

Презентований на Міжнародній конференції з питань відновлення України (Лугано (Швейцарія), 4-5 липня 2022 р.) план відновлення України складається з 15 національних програм у різних секторах економіки та суспільного життя. Кожна

містить низку ключових проєктів, починати реалізовувати які потрібно найближчим часом. Розрахований на десять років український «план Маршалла» передбачає не лише відбудову зруйнованої війною інфраструктури, а й побудову абсолютно нової – ефективнішої, сучаснішої та екологічнішої. Наразі план існує в загальному вигляді. Кожна національна програма підлягає деталізації. Перед представниками влади, науковцями стоїть серйозне завдання з напрацювання конкретних дорожніх карт проєктів та критеріїв їх успішності.

Всеукраїнська конференція «Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні» проходила в контексті попередньо зазначених аспектів і загалом досягла своєї мети, оскільки було виділено та обговорено низку проблемних питань, пов'язаних з особливостями врегулювання суспільних відносин в умовах воєнного стану та у післявоєнний період.

За результатами представлених доповідей і загальної дискусії учасники конференції пропонують:

у сфері публічного адміністрування:

- зосередити зусилля з метою наукового вирішення проблеми пошуку та знаходження справедливого балансу між публічними та приватними інтересами у різних формах суспільної свідомості через судочинство як універсальний інструмент вирішення протиріч у соціумі;

- під час розроблення законодавчих актів важливо зважати на те, що баланс між публічним інтересом та індивідуальними правами людини в умовах воєнного стану повинен бути максимально збережений, адже обмеження здійснення певних прав та свобод людини (наприклад, право на пересування тощо) спрямоване, зокрема, на захист права на життя;

- сприяти підвищенню якості законопроектів, що вносяться на розгляд Верховної Ради України щодо публічного адміністрування, в тому числі реалізації прав і свобод людини та громадянина в умовах воєнного стану;

- взяти до уваги те, що в умовах воєнного стану суттєво змінюються окремі положення законодавства, пов'язані з наданням юридичної допомоги юридичним особам і органам

публічної влади. Зокрема, право на надання кваліфікованої юридичної допомоги реалізується не лише щодо громадян як фізичних осіб. Важливе значення має забезпечення юридичною допомогою юридичних осіб, включаючи органи державної влади та місцевого самоврядування;

- активно досліджувати важливі проблеми діяльності публічного адміністрування в умовах дії воєнного стану, у результаті яких можна отримати важливі наукові результати і збагатити вітчизняну науку новими знаннями та ідеями в зазначеній сфері;

- залучати провідних вчених-юристів до обговорення оптимальних моделей вирішення проблем діяльності публічного адміністрування, в тому числі порушення прав людини в умовах війни;

- брати участь у процесах організації та проведення науково-практичних заходів, що проводяться з метою розвитку та удосконалення чинних норм адміністративного законодавства у сфері публічного адміністрування та гарантій забезпечення прав і свобод людини та громадянина в умовах воєнного стану;

у сфері врегулювання господарських і трудових відносин:

- визначити основні правові заходи, направлені на відновлення економіки, що допоможе не лише покращити фінансово-економічне становище суб'єктів підприємництва, а й вплинути на розвиток всієї країни;

- розробити спеціальні програми з «реанімації» господарської діяльності країни, спрямувати всі зусилля на відновлення сфери промисловості та сільського господарства для відновлення економіки;

- розробити заходи, необхідні для відродження і подальшого розвитку економіки конкретного регіону, повернення населення та забезпечення гідних умов існування, вирішення породжених воєнними діями різноманітних соціальних проблем, відновлення інфраструктури та її інтеграції з іншими сферами господарства країни, а також розробити механізм забезпечення джерел такого відновлення;

– при здійсненні планування повоєнного відновлення України обов'язково враховувати довкіллевий компонент, а принцип сталого розвитку вважати основоположним для формування програм і складення переліку заходів, які мають бути збалансованими як з точки зору управлінського впливу, так і у часовому й просторовому розумінні, та відображати державницьку позицію з інтеграції екологічної складової у всіх реформах і проєктах з відновлення України;

– ухвалити низку антирейдерських законів та вдосконалити роботу програмного забезпечення Державного реєстру речових прав на нерухоме майно і Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань для убезпечення бізнесу та громадян від проявів рейдерства, обману, покращення інвестиційного клімату в державі та збільшення привабливості України для інвесторів завдяки їх впевненості у непорушності прав на відповідні активи;

– доступність публічних послуг вважати ключовим критерієм ефективності діяльності урядів, що відображає їх здатність адекватно визнавати різноманітність і характер індивідуальних та суспільних правових потреб, створення та адаптації належного контенту, забезпечення їх комунікаційного каналу, створення середовища справедливості й чесності доставки та розповсюдження публічної інформації.

у сфері цивільно-правового регулювання:

– в історії людства сім'я була і є специфічним соціальним інститутом та малою соціально-психологічною групою, що забезпечує задоволення важливих потреб людини, для якої в найближчому майбутньому немає альтернативи. Роль сім'ї у становленні особистості виняткова, її не можуть замінити інші соціальні інститути; саме у сім'ї формується ставлення дитини до ближніх та свого народу. З огляду на зазначене, держава має гарантувати захист прав та законних інтересів дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування; сприяти створенню умов для реалізації права кожної дитини на виховання в сім'ї; вирішення проблем дитячої бездоглядності та інших про-

блем, з якими стикаються діти. Відтак одне з найголовніших завдань нашої держави сьогодні – створити найкращі умови для підтримки дітей, які перебувають у несприятливому середовищі, підтримувати та допомагати вирішувати проблеми дітям, які опинилися у скрутному становищі в умовах соціально-економічної та політичної нестабільності держави;

– закріплення основних засад розвитку ринкової економіки в Україні пов'язане з правовими реформами і відносини власності у цьому аспекті. Право власності – це найважливіше речове право, з яким пов'язуються всі інші речові права. Відповідно до чинного законодавства України передбачено різні форми захисту права власності: судову, адміністративну, нотаріальну тощо. Водночас в умовах необхідності забезпечення якнайширшої охорони, особливої актуальності та водночас дискусійності набувають окремі способи адміністративної форми захисту права власності;

– в сучасних умовах, коли значна кількість наших співвітчизників змушені покинути свої домівки, зростає зацікавленість суб'єктів у забезпеченні своєї безпеки, захисті майнових та немайнових прав, що своєю чергою зумовлює і попит на послуги з охорони. Виокремлення у чинному цивільному законодавстві договору охорони як різновиду договору зберігання сприяли становленню договірних охоронних відносин, розвитку їх ефективного правового регулювання. Водночас необхідне органічне поєднання договірних і недоговірних інституцій (зокрема, договору охорони, договору зберігання і діяльності в інтересах іншої особи без її доручення), що сприятиме належному захисту майнових прав та інтересів учасників цивільних правовідносин в умовах воєнного часу;

– у нинішніх умовах важливого значення набувають і питання ефективного регулювання обігу обмежено оборотоздатних речей, реквізиції, примусового вилучення майна тощо. Проблематика обмежено оборотоздатних об'єктів в Україні пов'язана із тим, що на рівні закону не визначено навіть приблизного їх переліку, хоча їх різноманітність постійно збільшується. Надзвичайно складним як із правового, так і з філо-

софського та етичного боку є визначення правової природи окремих об'єктів цивільних відносин (наприклад, людських ембріонів), що зумовлює потребу адаптації національного законодавства до нових реалій з урахуванням позитивного досвіду провідних європейських держав;

– стрімкий розвиток інформаційних технологій, їх повсюдне запровадження, пов'язане зі збільшенням обсягів і напрямів використання інформації, призвело до можливості збирання та зберігання інформації щодо фізичної особи як суб'єкта приватноправових відносин. Вступ до правових відносин їх учасників передбачає взаємний обмін інформацією особистого характеру, яка, в силу широкого використання автоматизованих систем та відповідних технологій, може стати відкритою та призвести до порушення її прав і законних інтересів, заподіяння майнової чи моральної шкоди. Вказане зумовлює необхідність належного правового регулювання відносин, об'єктом яких виступає інформація особистого характеру про фізичну особу.

у сфері реформування кримінальної юстиції:

– потрібно вдосконалити норми ст.ст. 111, 111-1, 111-2 в частині розмежування між собою, враховуючи таке:

– однією з форм колабораційної діяльності у ч. 4 ст. 111-1 КК названо провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора, як форму колабораційної діяльності. Як свідчить аналіз Єдиного державного реєстру судових рішень, жодна особа не була притягнута до кримінальної відповідальності за вчинення саме такого діяння. Така ситуація невинна. Адже провадження такого виду діяльності межує з вчиненням дій за наявності обставин, що виключають злочинність діяння. Проте у диспозиції ч. 1 ст. 111-1 КК не міститься вказівки на добровільність провадження господарської діяльності, яка однозначно вказуватиме на те, що для притягнення до кримінальної відповідальності за ч. 4 ст. 111-1 КК слід установлювати відсутність обставин, що виключають злочин-

ність діяння. З огляду на те, що у диспозиції ч. 4 ст. 111-1 КК відсутня вказівка на такий виняток чи пов'язаність відповідної норми бланкетними ознаками зі Законом України від 15 квітня 2014 року № 1207-VII «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», доцільно передбачити у ній виняток, вказавши на те, що кримінальна відповідальність за ч. 4 ст. 111-1 КК настає у випадках, крім тих, що визначені у ч. 3 ст. 5 та ч. 4 ст. 9 цього Закону;

– відсутність необхідної співпраці з МКС з боку держав є головною перешкодою у досягненні мети міжнародного кримінального правосуддя. Без її налагодження неможливо притягнути до відповідальності засобами МКС осіб, які вчинили міжнародні злочини. З іншого боку, якщо буде налагоджена така співпраця, у всіх провадженнях реалізуватиметься принцип невідворотності покарання. Своєю чергою, налагодження ефективної системи притягнення до кримінальної відповідальності засобами органів міжнародного кримінального судочинства матиме вплив і на національні правопорядки;

– поведження з особами, які вибули зі строю під час збройного конфлікту у війні росії проти України, потребує обережності та дотримання норм міжнародного права. Тепер, коли МКС розпочав розслідування ситуації в Україні, зокрема воєнні злочини, що підпадають під юрисдикцію Суду, демонстрація українських військовополонених на відео в Інтернеті та можливе нелюдське поведження з полоненими солдатами ще раз дискредитує росію, попри вчинення агресії та невивірених і непропорційних нападів. Що стосується воєнних злочинів, МКС буде розслідувати будь-які злочини, вчинені під час конфлікту, незалежно від приналежності до них комбатантів. І в цій ситуації українським чиновникам, офіцерам і солдатам слід бути обережними, щоб не підлягати в майбутньому кримінальній відповідальності;

– необхідно рекодифікувати кримінальну відповідальність за кіберзлочини з урахуванням умов воєнного стану;

– необхідно нормативно врегулювати рівень обов'язковості правових позицій Верховного Суду та процедури відступу від них. Напрямами удосконалення може бути: 1) закріплення вимоги наведення у змісті судового рішення, яким закінчується розгляд справи, правової позиції Верховного Суду щодо застосування норми права у подібних правовідносинах (у разі її наявності); 2) передбачення в законі повноваження судів нижчих інстанцій щодо здійснення вмотивованого відступу від правової позиції Верховного Суду та встановлення нормативних стандартів для такого відступу; 3) унормування підстави оскарження рішення суду, що полягає у його невідповідності правовій позиції Верховного Суду.

Учасники конференції

РЕЗОЛЮЦІЯ
науково-практичної конференції
«ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
В ОСВІТІ ТА ПРАКТИЦІ»

(16 грудня 2022 року)

Нині цифрові технології відкривають унікальні перспективи для розвитку Міністерства внутрішніх справ як частини сектору національної безпеки. Наявний «фреймовий» підхід до використання інформаційних технологій не дає змоги вирішити наявні проблеми, а лише надає можливість покращити певні компоненти окремих електронних ресурсів, якими користуються підрозділи системи МВС. Водночас слід ширше використовувати сучасні технології у різних сферах правоохоронної діяльності.

Сьогодні, в умовах воєнного стану, удосконалення роботи Національної поліції потребує розроблення стратегії, яка б визначала загальні інформаційні принципи та включала політику, структуру та рекомендації для підтримки прийняття принципів рішень, а також передбачала запровадження та подальший розвиток електронних сервісів у найактуальніших сферах діяльності правоохоронних органів. Зокрема щодо розбудови єдиного середовища електронної ідентифікації й автентифікації фізичних осіб; розширення єдиного адресного простору; синхронізації даних реєстрів територіальних громад та ін. Безперечно, подальшої розбудови, вдосконалення та модернізації потребує низка інформаційних систем, з-поміж яких: «Система 112», Система планування та управління об'єднаними силами із забезпечення громадської безпеки та ліквідації надзвичайних ситуацій, Єдина база сил цивільного захисту, підсистеми Статистики та аналітики Єдиної інформаційно-аналітичної системи управління міграційними процесами в Україні, електронні інформаційні ресурси у сфері безпеки дорожнього руху тощо.

Ознайомившись із матеріалами конференції, заслухавши та обговоривши доповіді, учасники конференції також вислов-

люють думку, що однією із вагомих проблем є певна невідповідність наявної системи підготовки фахівців із потребами практичних підрозділів Національної поліції. Ця проблема поглиблюється недостатнім забезпеченням освітнього процесу ЗВО системи МВС програмно-технічними комплексами (або хоча б їх демоверсіями), що використовуються у практичній діяльності поліцейських підрозділів. Очевидною є не завжди достатня співпраця у цьому напрямку між ЗВО та практичними підрозділами Національної поліції.

З огляду на потребу подальшого розвитку системи інформаційно-технічного забезпечення правоохоронних органів України, **конференція пропонує такі рішення і рекомендації:**

1. Продовжити впровадження нових програмно-технічних комплексів, аналітичних систем підтримки прийняття рішень, спеціалізованих інформаційно-пошукових систем з урахуванням потреб підрозділів системи МВС України та узагальнення набутого досвіду використання інформаційно-комунікаційних технологій під час виконання завдань на звільнених від окупації територіях.

2. З метою наближення освітнього процесу ЗВО зі специфічними умовами навчання до практичних потреб продовжити впровадження навчальних дисциплін, що базуються на сучасних досягненнях у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення та мають застосування у підрозділах Національної поліції. Такими дисциплінами можуть стати «Захист інформаційних ресурсів в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Бази даних в діяльності правоохоронних органів» тощо.

3. З метою підвищення якості навчального процесу надати закладам вищої освіти доступ до діючих інформаційних систем правоохоронних органів або їх демоверсій.

4. Нарощувати результативність діяльності підрозділів Національної поліції шляхом впровадження найновіших програмно-технічних засобів та підвищення фахового рівня співробітників.

Учасники конференції

Розділ 4

ДИРЕКТИВИ ЄВРОПАРЛАМЕНТУ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

I

(Legislative acts)

DIRECTIVES

DIRECTIVE 2011/36/EU OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL

of 5 April 2011

**on preventing and combating trafficking in human beings and
protecting its victims, and replacing Council Framework Decision
2002/629/JHA**

THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL OF THE
EUROPEAN UNION,

Having regard to the Treaty on the Functioning of the European Union,
and in particular Article 82(2) and Article 83(1) thereof,

Having regard to the proposal from the European Commission,

Having regard to the opinion of the European Economic and Social
Committee (1),

After consulting the Committee of the Regions,

After transmission of the draft legislative act to the national parliaments,

Acting in accordance with the ordinary legislative procedure (2),

Whereas:

(1) Trafficking in human beings is a serious crime, often committed within the framework of organised crime, a gross violation of fundamental rights and explicitly prohibited by the Charter of Fundamental Rights of the European Union. Preventing and combating trafficking in human beings is a priority for the Union and the Member States.

(2) This Directive is part of global action against trafficking in human beings, which includes action involving third countries as stated in the ‘Action-oriented Paper on strengthening the Union external dimension on action against trafficking in human beings; Towards global EU action against trafficking in human beings’ approved by the Council on 30 November 2009. In this context,

action should be pursued in third countries of origin and transfer of victims, with a view to raising awareness, reducing vulnerability, supporting and assisting victims, fighting the root causes of trafficking and supporting those third countries in developing appropriate anti-trafficking legislation.

(3) This Directive recognises the gender-specific phenomenon of trafficking and that women and men are often trafficked for different purposes. For this reason, assistance and support measures should also be gender-specific where appropriate. The ‘push’ and ‘pull’ factors may be different depending on the sectors concerned, such as trafficking in human beings into the sex industry or for labour exploitation in, for example, construction work, the agricultural sector or domestic servitude.

(4) The Union is committed to the prevention of and fight against trafficking in human beings, and to the protection of the rights of trafficked persons. For this purpose, Council Framework Decision 2002/629/JHA of 19 July 2002 on combating trafficking in human beings (3), and an EU Plan on best practices, standards and procedures for combating and preventing trafficking in human beings (4) were adopted. Moreover, the Stockholm Programme — An open and secure Europe serving and protecting citizens (5), adopted by the European Council, gives a clear priority to the fight against trafficking in human beings. Other measures should be envisaged, such as support for the development of general common indicators of the Union for the identification of victims of trafficking, through the exchange of best practices between all the relevant actors, particularly public and private social services. EN 15.4.2011 Official Journal of the European Union L 101/1

(1) Opinion of 21 October 2010 (not yet published in the Official Journal).

(2) Position of the European Parliament of 14 December 2010 (not yet published in the Official Journal) and decision of the Council of 21 March 2011.

(3) OJ L 203, 1.8.2002, p. 1.

(4) OJ C 311, 9.12.2005, p. 1.

(5) OJ C 115, 4.5.2010, p. 1.

(5) The law enforcement authorities of the Member States should continue to cooperate in order to strengthen the fight against trafficking in human beings. In this regard, close cross-border cooperation, including the sharing of information and the sharing of best practices, as well as a continued open dialogue between the police, judicial and financial authorities of the Member States, is essential. The coordination of investigations and prosecutions of cases of trafficking in human beings should be facilitated by enhanced cooperation with Europol and Eurojust, the setting-up of joint investigation teams, as well as by the implementation of Council Framework Decision 2009/948/JHA of 30 November 2009 on prevention and settlement of conflict of jurisdiction in criminal proceedings (1).

(6) Member States should encourage and work closely with civil society organisations, including recognised and active non-governmental organisations in this field working with trafficked persons, in particular in policy- making

initiatives, information and awareness-raising campaigns, research and education programmes and in training, as well as in monitoring and evaluating the impact of anti-trafficking measures.

(7) This Directive adopts an integrated, holistic, and human rights approach to the fight against trafficking in human beings and when implementing it, Council Directive 2004/81/EC of 29 April 2004 on the residence permit issued to third-country nationals who are victims of trafficking in human beings or who have been the subject of an action to facilitate illegal immigration, who cooperate with the competent authorities (2) and Directive 2009/52/EC of the European Parliament and of the Council of 18 June 2009 providing for minimum standards on sanctions and measures against employers of illegally staying third-country nationals (3) should be taken into consideration. More rigorous prevention, prosecution and protection of victims' rights, are major objectives of this Directive. This Directive also adopts contextual understandings of the different forms of trafficking and aims at ensuring that each form is tackled by means of the most efficient measures.

(8) Children are more vulnerable than adults and therefore at greater risk of becoming victims of trafficking in human beings. In the application of this Directive, the child's best interests must be a primary consideration, in accordance with the Charter of Fundamental Rights of the European Union and the 1989 United Nations Convention on the Rights of the Child.

(9) The 2000 United Nations Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organised Crime and the 2005 Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings are crucial steps in the process of enhancing international cooperation against trafficking in human beings. It should be noted that the Council of Europe Convention contains an evaluation mechanism, composed of the Group of experts on action against trafficking in human beings (GRETA) and the Committee of the Parties. Coordination between international organisations with competence with regard to action against trafficking in human beings should be supported in order to avoid duplication of effort.

(10) This Directive is without prejudice to the principle of non-refoulement in accordance with the 1951 Convention relating to the Status of Refugees (Geneva Convention), and is in accordance with Article 4 and Article 19(2) of the Charter of Fundamental Rights of the European Union.

(11) In order to tackle recent developments in the phenomenon of trafficking in human beings, this Directive adopts a broader concept of what should be considered trafficking in human beings than under Framework Decision 2002/629/JHA and therefore includes additional forms of exploitation. Within the context of this Directive, forced begging should be understood as a form of forced labour or services as defined in the 1930 ILO Convention No 29 concerning Forced or Compulsory Labour. Therefore, the exploitation of begging, including the use of a trafficked dependent person for begging, falls

within the scope of the definition of trafficking in human beings only when all the elements of forced labour or services occur. In the light of the relevant case-law, the validity of any possible consent to perform such labour or services should be evaluated on a case-by-case basis. However, when a child is concerned, no possible consent should ever be considered valid. The expression ‘exploitation of criminal activities’ should be understood as the exploitation of a person to commit, inter alia, pick-pocketing, shop-lifting, drug trafficking and other similar activities which are subject to penalties and imply financial gain. The definition also covers trafficking in human beings for the purpose of the removal of organs, which constitutes a serious violation of human dignity and physical integrity, as well as, for instance, other behaviour such as illegal adoption or forced marriage in so far as they fulfil the constitutive elements of trafficking in human beings.

(12) The levels of penalties in this Directive reflect the growing concern among Member States regarding the development of the phenomenon of trafficking in human beings. For this reason this Directive uses as a basis levels 3 and 4 of the Council conclusions of 24- 25 April 2002 on the approach to apply regarding EN L 101/2 Official Journal of the European Union 15.4.2011

(1) OJ L 328, 15.12.2009, p. 42.

(2) OJ L 261, 6.8.2004, p. 19.

(3) OJ L 168, 30.6.2009, p. 24.

approximation of penalties. When the offence is committed in certain circumstances, for example against a particularly vulnerable victim, the penalty should be more severe. In the context of this Directive, particularly vulnerable persons should include at least all children. Other factors that could be taken into account when assessing the vulnerability of a victim include, for example, gender, pregnancy, state of health and disability. When the offence is particularly grave, for example when the life of the victim has been endangered or the offence has involved serious violence such as torture, forced drug/medication usage, rape or other serious forms of psychological, physical or sexual violence, or has otherwise caused particularly serious harm to the victim, this should also be reflected in a more severe penalty. When, under this Directive, a reference is made to surrender, such reference should be interpreted in accordance with Council Framework Decision 2002/584/JHA of 13 June 2002 on the European arrest warrant and the surrender procedures between Member States (1). The gravity of the offence committed could be taken into account within the framework of the execution of the sentence.

(13) In combating trafficking in human beings, full use should be made of existing instruments on the seizure and confiscation of the proceeds of crime, such as the United Nations Convention against Transnational Organised Crime and the Protocols thereto, the 1990 Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime, Council Framework Decision 2001/500/JHA of 26 June 2001 on money laundering, the identification, tracing, freezing, seizing and confiscation of

instrumentalities and the proceeds of crime (2), and Council Framework Decision 2005/212/JHA of 24 February 2005 on Confiscation of Crime-Related Proceeds, Instrumentalities and Property (3). The use of seized and confiscated instrumentalities and the proceeds from the offences referred to in this Directive to support victims' assistance and protection, including compensation of victims and Union trans-border law enforcement counter-trafficking activities, should be encouraged.

(14) Victims of trafficking in human beings should, in accordance with the basic principles of the legal systems of the relevant Member States, be protected from prosecution or punishment for criminal activities such as the use of false documents, or offences under legislation on prostitution or immigration, that they have been compelled to commit as a direct consequence of being subject to trafficking. The aim of such protection is to safeguard the human rights of victims, to avoid further victimisation and to encourage them to act as witnesses in criminal proceedings against the perpetrators. This safeguard should not exclude prosecution or punishment for offences that a person has voluntarily committed or participated in.

(15) To ensure the success of investigations and prosecutions of human trafficking offences, their initiation should not depend, in principle, on reporting or accusation by the victim. Where the nature of the act calls for it, prosecution should be allowed for a sufficient period of time after the victim has reached the age of majority. The length of the sufficient period of time for prosecution should be determined in accordance with respective national law. Law enforcement officials and prosecutors should be adequately trained, in particular with a view to enhancing international law enforcement and judicial cooperation. Those responsible for investigating and prosecuting such offences should also have access to the investigative tools used in organised crime or other serious crime cases. Such tools could include the interception of communications, covert surveillance including electronic surveillance, the monitoring of bank accounts and other financial investigations.

(16) In order to ensure effective prosecution of international criminal groups whose centre of activity is in a Member State and which carry out trafficking in human beings in third countries, jurisdiction should be established over the offence of trafficking in human beings where the offender is a national of that Member State, and the offence is committed outside the territory of that Member State. Similarly, jurisdiction could also be established where the offender is an habitual resident of a Member State, the victim is a national or an habitual resident of a Member State, or the offence is committed for the benefit of a legal person established in the territory of a Member State, and the offence is committed outside the territory of that Member State.

(17) While Directive 2004/81/EC provides for the issue of a residence permit to victims of trafficking in human beings who are third-country nationals, and Directive 2004/38/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the rights of the citizens of the Union and their

family members to move and reside freely within the territory of the Member States (4) regulates the exercise of the right to move and reside freely in the territory of the Member States by citizens of the Union and their families, including protection from expulsion, this Directive establishes specific protective measures for any victim of trafficking in human beings. Consequently, this Directive does not deal with the conditions of the residence of the victims of trafficking in human beings in the territory of the Member States.

(18) It is necessary for victims of trafficking in human beings to be able to exercise their rights effectively. Therefore assistance and support should be available to them before, during and for an appropriate time after criminal proceedings. Member States should provide for resources to support victim assistance, support and protection. The assistance and support provided should EN 15.4.2011 Official Journal of the European Union L 101/3

(1) OJ L 190, 18.7.2002, p. 1.

(2) OJ L 182, 5.7.2001, p. 1.

(3) OJ L 68, 15.3.2005, p. 49.

(4) OJ L 158, 30.4.2004, p. 77.

include at least a minimum set of measures that are necessary to enable the victim to recover and escape from their traffickers. The practical implementation of such measures should, on the basis of an individual assessment carried out in accordance with national procedures, take into account the circumstances, cultural context and needs of the person concerned. A person should be provided with assistance and support as soon as there is a reasonable-grounds indication for believing that he or she might have been trafficked and irrespective of his or her willingness to act as a witness. In cases where the victim does not reside lawfully in the Member State concerned, assistance and support should be provided unconditionally at least during the reflection period. If, after completion of the identification process or expiry of the reflection period, the victim is not considered eligible for a residence permit or does not otherwise have lawful residence in that Member State, or if the victim has left the territory of that Member State, the Member State concerned is not obliged to continue providing assistance and support to that person on the basis of this Directive. Where necessary, assistance and support should continue for an appropriate period after the criminal proceedings have ended, for example if medical treatment is ongoing due to the severe physical or psychological consequences of the crime, or if the victim's safety is at risk due to the victim's statements in those criminal proceedings.

(19) Council Framework Decision 2001/220/JHA of 15 March 2001 on the standing of victims in criminal proceedings (1) establishes a set of victims' rights in criminal proceedings, including the right to protection and compensation. In addition, victims of trafficking in human beings should be given access without delay to legal counselling and, in accordance with the role of victims in the relevant justice systems, to legal representation, including for the purpose of claiming compensation. Such legal counselling and representation

could also be provided by the competent authorities for the purpose of claiming compensation from the State. The purpose of legal counselling is to enable victims to be informed and receive advice about the various possibilities open to them. Legal counselling should be provided by a person having received appropriate legal training without necessarily being a lawyer. Legal counselling and, in accordance with the role of victims in the relevant justice systems, legal representation should be provided free of charge, at least when the victim does not have sufficient financial resources, in a manner consistent with the internal procedures of Member States. As child victims in particular are unlikely to have such resources, legal counselling and legal representation would in practice be free of charge for them. Furthermore, on the basis of an individual risk assessment carried out in accordance with national procedures, victims should be protected from retaliation, from intimidation, and from the risk of being re-trafficked.

(20) Victims of trafficking who have already suffered the abuse and degrading treatment which trafficking commonly entails, such as sexual exploitation, sexual abuse, rape, slavery-like practices or the removal of organs, should be protected from secondary victimisation and further trauma during the criminal proceedings. Unnecessary repetition of interviews during investigation, prosecution and trial should be avoided, for instance, where appropriate, through the production, as soon as possible in the proceedings, of video recordings of those interviews. To this end victims of trafficking should during criminal investigations and proceedings receive treatment that is appropriate to their individual needs. The assessment of their individual needs should take into consideration circumstances such as their age, whether they are pregnant, their health, a disability they may have and other personal circumstances, as well as the physical and psychological consequences of the criminal activity to which the victim was subjected. Whether and how the treatment is applied is to be decided in accordance with grounds defined by national law, rules of judicial discretion, practice and guidance, on a case-by-case basis.

(21) Assistance and support measures should be provided to victims on a consensual and informed basis. Victims should therefore be informed of the important aspects of those measures and they should not be imposed on the victims. A victim's refusal of assistance or support measures should not entail obligations for the competent authorities of the Member State concerned to provide the victim with alternative measures.

(22) In addition to measures available to all victims of trafficking in human beings, Member States should ensure that specific assistance, support and protective measures are available to child victims. Those measures should be provided in the best interests of the child and in accordance with the 1989 United Nations Convention on the Rights of the Child. Where the age of a person subject to trafficking is uncertain, and there are reasons to believe it is less than 18 years, that person should be presumed to be a child and receive immediate assistance, support and protection. Assistance and support measures

for child victims should focus on their physical and psycho-social recovery and on a durable solution for the person in question. Access to education would help children to be reintegrated into society. Given that child victims of trafficking are particularly vulnerable, additional protective measures should be available to protect them during interviews forming part of criminal investigations and proceedings.

(23) Particular attention should be paid to unaccompanied child victims of trafficking in human beings, as they need specific assistance and support due to their situation of particular vulnerability. From the moment an unaccompanied child victim of trafficking in human beings is identified and until a durable solution is found, Member States should apply reception measures appropriate to the needs of the child and should ensure that relevant procedural safeguards apply. The necessary measures should be taken to ensure that, where appropriate, a guardian and/or a representative are appointed EN L 101/4 Official Journal of the European Union 15.4.2011

(1) OJ L 82, 22.3.2001, p. 1.

in order to safeguard the minor's best interests. A decision on the future of each unaccompanied child victim should be taken within the shortest possible period of time with a view to finding durable solutions based on an individual assessment of the best interests of the child, which should be a primary consideration. A durable solution could be return and reintegration into the country of origin or the country of return, integration into the host society, granting of international protection status or granting of other status in accordance with national law of the Member States.

(24) When, in accordance with this Directive, a guardian and/or a representative are to be appointed for a child, those roles may be performed by the same person or by a legal person, an institution or an authority.

(25) Member States should establish and/or strengthen policies to prevent trafficking in human beings, including measures to discourage and reduce the demand that fosters all forms of exploitation, and measures to reduce the risk of people becoming victims of trafficking in human beings, by means of research, including research into new forms of trafficking in human beings, information, awareness-raising, and education. In such initiatives, Member States should adopt a gender perspective and a child-rights approach. Officials likely to come into contact with victims or potential victims of trafficking in human beings should be adequately trained to identify and deal with such victims. That training obligation should be promoted for members of the following categories when they are likely to come into contact with victims: police officers, border guards, immigration officials, public prosecutors, lawyers, members of the judiciary and court officials, labour inspectors, social, child and health care personnel and consular staff, but could, depending on local circumstances, also involve other groups of public officials who are likely to encounter trafficking victims in their work.

(26) Directive 2009/52/EC provides for sanctions for employers of illegally staying third-country nationals who, while not having been charged with or convicted of trafficking in human beings, use work or services exacted from a person with the knowledge that that person is a victim of such trafficking. In addition, Member States should take into consideration the possibility of imposing sanctions on the users of any service exacted from a victim, with the knowledge that the person has been trafficked. Such further criminalisation could cover the behaviour of employers of legally staying third-country nationals and Union citizens, as well as buyers of sexual services from any trafficked person, irrespective of their nationality.

(27) National monitoring systems such as national rapporteurs or equivalent mechanisms should be established by Member States, in the way in which they consider appropriate according to their internal organisation, and taking into account the need for a minimum structure with identified tasks, in order to carry out assessments of trends in trafficking in human beings, gather statistics, measure the results of anti-trafficking actions, and regularly report. Such national rapporteurs or equivalent mechanisms are already constituted in an informal Union Network established by the Council Conclusions on establishing an informal EU Network of National Rapporteurs or Equivalent Mechanisms on Trafficking in Human Beings of 4 June 2009. An anti-trafficking coordinator would take part in the work of that Network, which provides the Union and the Member States with objective, reliable, comparable and up-to-date strategic information in the field of trafficking in human beings and exchanges experience and best practices in the field of preventing and combating trafficking in human beings at Union level. The European Parliament should be entitled to participate in the joint activities of the national rapporteurs or equivalent mechanisms.

(28) In order to evaluate the results of anti-trafficking action, the Union should continue to develop its work on methodologies and data collection methods to produce comparable statistics.

(29) In the light of the Stockholm Programme and with a view to developing a consolidated Union strategy against trafficking in human beings aimed at further strengthening the commitment of, and efforts made, by the Union and the Member States to prevent and combat such trafficking, Member States should facilitate the tasks of an anti-trafficking coordinator, which may include for example improving coordination and coherence, avoiding duplication of effort, between Union institutions and agencies as well as between Member States and international actors, contributing to the development of existing or new Union policies and strategies relevant to the fight against trafficking in human beings or reporting to the Union institutions.

(30) This Directive aims to amend and expand the provisions of Framework Decision 2002/629/JHA. Since the amendments to be made are of substantial number and nature, the Framework Decision should in the interests

of clarity be replaced in its entirety in relation to Member States participating in the adoption of this Directive.

(31) In accordance with point 34 of the Interinstitutional Agreement on better law-making (1), Member States are encouraged to draw up, for themselves and in the interest of the Union, their own tables which will, as far as possible, illustrate the correlation between this Directive and the transposition measures, and to make them public. EN 15.4.2011 Official Journal of the European Union L 101/5

(1) OJ C 321, 31.12.2003, p. 1.

(32) Since the objective of this Directive, namely to fight against trafficking in human beings, cannot be sufficiently achieved by the Member States and can therefore, by reason of the scale and effects of the action be better achieved at Union level, the Union may adopt measures in accordance with the principle of subsidiarity as set out in Article 5 of the Treaty on European Union. In accordance with the principle of proportionality, as set out in that Article, this Directive does not go beyond what is necessary to achieve that objective.

(33) This Directive respects fundamental rights and observes the principles recognised in particular by the Charter of Fundamental Rights of the European Union and notably human dignity, the prohibition of slavery, forced labour and trafficking in human beings, the prohibition of torture and inhuman or degrading treatment or punishment, the rights of the child, the right to liberty and security, freedom of expression and information, the protection of personal data, the right to an effective remedy and to a fair trial and the principles of the legality and proportionality of criminal offences and penalties. In particular, this Directive seeks to ensure full respect for those rights and principles and must be implemented accordingly.

(34) In accordance with Article 3 of the Protocol on the position of the United Kingdom and Ireland in respect of the area of freedom, security and justice, annexed to the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union, Ireland has notified its wish to take part in the adoption and application of this Directive.

(35) In accordance with Articles 1 and 2 of the Protocol on the position of the United Kingdom and Ireland in respect of the area of freedom, security and justice, annexed to the Treaty on European Union and to the Treaty on the Functioning of the European Union, and without prejudice to Article 4 of that Protocol, the United Kingdom is not taking part in the adoption of this Directive and is not bound by it or subject to its application.

(36) In accordance with Articles 1 and 2 of the Protocol on the position of Denmark annexed to the Treaty on European Union and to the Treaty on the Functioning of the European Union, Denmark is not taking part in the adoption of this Directive and is not bound by it or subject to its application,

HAVE ADOPTED THIS DIRECTIVE:

Article 1

Subject matter

This Directive establishes minimum rules concerning the definition of criminal offences and sanctions in the area of trafficking in human beings. It also introduces common provisions, taking into account the gender perspective, to strengthen the prevention of this crime and the protection of the victims thereof.

Article 2

Offences concerning trafficking in human beings

1. Member States shall take the necessary measures to ensure that the following intentional acts are punishable:

The recruitment, transportation, transfer, harbouring or reception of persons, including the exchange or transfer of control over those persons, by means of the threat or use of force or other forms of coercion, of abduction, of fraud, of deception, of the abuse of power or of a position of vulnerability or of the giving or receiving of payments or benefits to achieve the consent of a person having control over another person, for the purpose of exploitation.

2. A position of vulnerability means a situation in which the person concerned has no real or acceptable alternative but to submit to the abuse involved.

3. Exploitation shall include, as a minimum, the exploitation of the prostitution of others or other forms of sexual exploitation, forced labour or services, including begging, slavery or practices similar to slavery, servitude, or the exploitation of criminal activities, or the removal of organs.

4. The consent of a victim of trafficking in human beings to the exploitation, whether intended or actual, shall be irrelevant where any of the means set forth in paragraph 1 has been used.

5. When the conduct referred to in paragraph 1 involves a child, it shall be a punishable offence of trafficking in human beings even if none of the means set forth in paragraph 1 has been used.

6. For the purpose of this Directive, ‘child’ shall mean any person below 18 years of age.

Article 3

Incitement, aiding and abetting, and attempt

Member States shall take the necessary measures to ensure that inciting, aiding and abetting or attempting to commit an offence referred to in Article 2 is punishable.

Article 4

Penalties

1. Member States shall take the necessary measures to ensure that an offence referred to in Article 2 is punishable by a maximum penalty of at least five years of imprisonment.

2. Member States shall take the necessary measures to ensure that an offence referred to in Article 2 is punishable by a maximum penalty of at least 10 years of imprisonment where that offence:

(a) was committed against a victim who was particularly vulnerable, which, in the context of this Directive, shall include at least child victims; EN L 101/6 Official Journal of the European Union 15.4.2011

(b) was committed within the framework of a criminal organisation within the meaning of Council Framework Decision 2008/841/JHA of 24 October 2008 on the fight against organised crime (1);

(c) deliberately or by gross negligence endangered the life of the victim;
or

(d) was committed by use of serious violence or has caused particularly serious harm to the victim.

3. Member States shall take the necessary measures to ensure that the fact that an offence referred to in Article 2 was committed by public officials in the performance of their duties is regarded as an aggravating circumstance.

4. Member States shall take the necessary measures to ensure that an offence referred to in Article 3 is punishable by effective, proportionate and dissuasive penalties, which may entail surrender.

Article 5

Liability of legal persons

1. Member States shall take the necessary measures to ensure that legal persons can be held liable for the offences referred to in Articles 2 and 3 committed for their benefit by any person, acting either individually or as part of an organ of the legal person, who has a leading position within the legal person, based on:

(a) a power of representation of the legal person;

(b) an authority to take decisions on behalf of the legal person; or

(c) an authority to exercise control within the legal person.

2. Member States shall also ensure that a legal person can be held liable where the lack of supervision or control, by a person referred to in paragraph 1, has made possible the commission of the offences referred to in Articles 2 and 3 for the benefit of that legal person by a person under its authority.

3. Liability of a legal person under paragraphs 1 and 2 shall not exclude criminal proceedings against natural persons who are perpetrators, inciters or accessories in the offences referred to in Articles 2 and 3.

4. For the purpose of this Directive, 'legal person' shall mean any entity having legal personality under the applicable law, except for States or public bodies in the exercise of State authority and for public international organisations.

Article 6

Sanctions on legal persons

Member States shall take the necessary measures to ensure that a legal person held liable pursuant to Article 5(1) or (2) is subject to effective, proportionate and dissuasive sanctions, which shall include criminal or non-criminal fines and may include other sanctions, such as:

(a) exclusion from entitlement to public benefits or aid;

(b) temporary or permanent disqualification from the practice of commercial activities;

(c) placing under judicial supervision;

(d) judicial winding-up;

(e) temporary or permanent closure of establishments which have been used for committing the offence.

Article 7

Seizure and confiscation

Member States shall take the necessary measures to ensure that their competent authorities are entitled to seize and confiscate instrumentalities and proceeds from the offences referred to in Articles 2 and 3.

Article 8

Non-prosecution or non-application of penalties to the victim

Member States shall, in accordance with the basic principles of their legal systems, take the necessary measures to ensure that competent national authorities are entitled not to prosecute or impose penalties on victims of trafficking in human beings for their involvement in criminal activities which they have been compelled to commit as a direct consequence of being subjected to any of the acts referred to in Article 2.

Article 9

Investigation and prosecution

1. Member States shall ensure that investigation into or prosecution of offences referred to in Articles 2 and 3 is not dependent on reporting or accusation by a victim and that criminal proceedings may continue even if the victim has withdrawn his or her statement.

2. Member States shall take the necessary measures to enable, where the nature of the act calls for it, the prosecution of an offence referred to in Articles 2 and 3 for a sufficient period of time after the victim has reached the age of majority.

3. Member States shall take the necessary measures to ensure that persons, units or services responsible for investigating or prosecuting the offences referred to in Articles 2 and 3 are trained accordingly.

4. Member States shall take the necessary measures to ensure that effective investigative tools, such as those which are used in organised crime or other serious crime cases are available to persons, units or services responsible for investigating or prosecuting the offences referred to in Articles 2 and 3. EN 15.4.2011 Official Journal of the European Union L 101/7

(1) OJ L 300, 11.11.2008, p. 42.

Article 10

Jurisdiction

1. Member States shall take the necessary measures to establish their jurisdiction over the offences referred to in Articles 2 and 3 where:

(a) the offence is committed in whole or in part within their territory; or

(b) the offender is one of their nationals.

2. A Member State shall inform the Commission where it decides to establish further jurisdiction over the offences referred to in Articles 2 and 3 committed outside its territory, inter alia, where:

(a) the offence is committed against one of its nationals or a person who is an habitual resident in its territory;

(b) the offence is committed for the benefit of a legal person established in its territory; or

(c) the offender is an habitual resident in its territory.

3. For the prosecution of the offences referred to in Articles 2 and 3 committed outside the territory of the Member State concerned, each Member State shall, in those cases referred to in point (b) of paragraph 1, and may, in those cases referred to in paragraph 2, take the necessary measures to ensure that its jurisdiction is not subject to either of the following conditions:

(a) the acts are a criminal offence at the place where they were performed; or

(b) the prosecution can be initiated only following a report made by the victim in the place where the offence was committed, or a denunciation from the State of the place where the offence was committed.

Article 11

Assistance and support for victims of trafficking in human beings

1. Member States shall take the necessary measures to ensure that assistance and support are provided to victims before, during and for an appropriate period of time after the conclusion of criminal proceedings in order to enable them to exercise the rights set out in Framework Decision 2001/220/JHA, and in this Directive.

2. Member States shall take the necessary measures to ensure that a person is provided with assistance and support as soon as the competent authorities have a reasonable-grounds indication for believing that the person might have been subjected to any of the offences referred to in Articles 2 and 3.

3. Member States shall take the necessary measures to ensure that assistance and support for a victim are not made conditional on the victim's willingness to cooperate in the criminal investigation, prosecution or trial, without prejudice to Directive 2004/81/EC or similar national rules.

4. Member States shall take the necessary measures to establish appropriate mechanisms aimed at the early identification of, assistance to and support for victims, in cooperation with relevant support organisations.

5. The assistance and support measures referred to in paragraphs 1 and 2 shall be provided on a consensual and informed basis, and shall include at least standards of living capable of ensuring victims' subsistence through measures such as the provision of appropriate and safe accommodation and material assistance, as well as necessary medical treatment including psychological assistance, counselling and information, and translation and interpretation services where appropriate.

6. The information referred to in paragraph 5 shall cover, where relevant, information on a reflection and recovery period pursuant to Directive 2004/81/EC, and information on the possibility of granting international protection pursuant to Council Directive 2004/83/EC of 29 April 2004 on minimum standards for the qualification and status of third country nationals or stateless persons as refugees or as persons who otherwise need international protection and the content of the protection granted (1) and Council Directive 2005/85/EC of 1 December 2005 on minimum standards on procedures in Member States for granting and withdrawing refugee status (2) or pursuant to other international instruments or other similar national rules.

7. Member States shall attend to victims with special needs, where those needs derive, in particular, from whether they are pregnant, their health, a disability, a mental or psychological disorder they have, or a serious form of psychological, physical or sexual violence they have suffered.

Article 12

Protection of victims of trafficking in human beings in criminal investigation and proceedings

1. The protection measures referred to in this Article shall apply in addition to the rights set out in Framework Decision 2001/220/JHA.

2. Member States shall ensure that victims of trafficking in human beings have access without delay to legal counselling, and, in accordance with the role of victims in the relevant justice system, to legal representation, including for the purpose of claiming compensation. Legal counselling and legal representation shall be free of charge where the victim does not have sufficient financial resources. EN L 101/8 Official Journal of the European Union 15.4.2011

(1) OJ L 304, 30.9.2004, p. 12.

(2) OJ L 326, 13.12.2005, p. 13.

3. Member States shall ensure that victims of trafficking in human beings receive appropriate protection on the basis of an individual risk assessment, inter alia, by having access to witness protection programmes or other similar measures, if appropriate and in accordance with the grounds defined by national law or procedures.

4. Without prejudice to the rights of the defence, and according to an individual assessment by the competent authorities of the personal circumstances of the victim, Member States shall ensure that victims of trafficking in human beings receive specific treatment aimed at preventing secondary victimisation by avoiding, as far as possible and in accordance with the grounds defined by national law as well as with rules of judicial discretion, practice or guidance, the following:

(a) unnecessary repetition of interviews during investigation, prosecution or trial;

- (b) visual contact between victims and defendants including during the giving of evidence such as interviews and cross-examination, by appropriate means including the use of appropriate communication technologies;
- (c) the giving of evidence in open court; and
- (d) unnecessary questioning concerning the victim's private life.

Article 13

General provisions on assistance, support and protection measures for child victims of trafficking in human beings

1. Child victims of trafficking in human beings shall be provided with assistance, support and protection. In the application of this Directive the child's best interests shall be a primary consideration.

2. Member States shall ensure that, where the age of a person subject to trafficking in human beings is uncertain and there are reasons to believe that the person is a child, that person is presumed to be a child in order to receive immediate access to assistance, support and protection in accordance with Articles 14 and 15.

Article 14

Assistance and support to child victims

1. Member States shall take the necessary measures to ensure that the specific actions to assist and support child victims of trafficking in human beings, in the short and long term, in their physical and psycho-social recovery, are undertaken following an individual assessment of the special circumstances of each particular child victim, taking due account of the child's views, needs and concerns with a view to finding a durable solution for the child. Within a reasonable time, Member States shall provide access to education for child victims and the children of victims who are given assistance and support in accordance with Article 11, in accordance with their national law.

2. Member States shall appoint a guardian or a representative for a child victim of trafficking in human beings from the moment the child is identified by the authorities where, by national law, the holders of parental responsibility are, as a result of a conflict of interest between them and the child victim, precluded from ensuring the child's best interest and/or from representing the child.

3. Member States shall take measures, where appropriate and possible, to provide assistance and support to the family of a child victim of trafficking in human beings when the family is in the territory of the Member States. In particular, Member States shall, where appropriate and possible, apply Article 4 of Framework Decision 2001/220/JHA to the family.

4. This Article shall apply without prejudice to Article 11.

Article 15

Protection of child victims of trafficking in human beings in criminal investigations and proceedings

1. Member States shall take the necessary measures to ensure that in criminal investigations and proceedings, in accordance with the role of victims in the relevant justice system, competent authorities appoint a representative for

a child victim of trafficking in human beings where, by national law, the holders of parental responsibility are precluded from representing the child as a result of a conflict of interest between them and the child victim.

2. Member States shall, in accordance with the role of victims in the relevant justice system, ensure that child victims have access without delay to free legal counselling and to free legal representation, including for the purpose of claiming compensation, unless they have sufficient financial resources.

3. Without prejudice to the rights of the defence, Member States shall take the necessary measures to ensure that in criminal investigations and proceedings in respect of any of the offences referred to in Articles 2 and 3:

(a) interviews with the child victim take place without unjustified delay after the facts have been reported to the competent authorities;

(b) interviews with the child victim take place, where necessary, in premises designed or adapted for that purpose; EN 15.4.2011 Official Journal of the European Union L 101/9

(c) interviews with the child victim are carried out, where necessary, by or through professionals trained for that purpose;

(d) the same persons, if possible and where appropriate, conduct all the interviews with the child victim;

(e) the number of interviews is as limited as possible and interviews are carried out only where strictly necessary for the purposes of criminal investigations and proceedings;

(f) the child victim may be accompanied by a representative or, where appropriate, an adult of the child's choice, unless a reasoned decision has been made to the contrary in respect of that person.

4. Member States shall take the necessary measures to ensure that in criminal investigations of any of the offences referred to in Articles 2 and 3 all interviews with a child victim or, where appropriate, with a child witness, may be video recorded and that such video recorded interviews may be used as evidence in criminal court proceedings, in accordance with the rules under their national law.

5. Member States shall take the necessary measures to ensure that in criminal court proceedings relating to any of the offences referred to in Articles 2 and 3, it may be ordered that:

(a) the hearing take place without the presence of the public; and

(b) the child victim be heard in the courtroom without being present, in particular, through the use of appropriate communication technologies.

6. This Article shall apply without prejudice to Article 12.

Article 16

Assistance, support and protection for unaccompanied child victims of trafficking in human beings

1. Member States shall take the necessary measures to ensure that the specific actions to assist and support child victims of trafficking in human

beings, as referred to in Article 14(1), take due account of the personal and special circumstances of the unaccompanied child victim.

2. Member States shall take the necessary measures with a view to finding a durable solution based on an individual assessment of the best interests of the child.

3. Member States shall take the necessary measures to ensure that, where appropriate, a guardian is appointed to unaccompanied child victims of trafficking in human beings.

4. Member States shall take the necessary measures to ensure that, in criminal investigations and proceedings, in accordance with the role of victims in the relevant justice system, competent authorities appoint a representative where the child is unaccompanied or separated from its family.

5. This Article shall apply without prejudice to Articles 14 and 15.

Article 17

Compensation to victims

Member States shall ensure that victims of trafficking in human beings have access to existing schemes of compensation to victims of violent crimes of intent.

Article 18

Prevention

1. Member States shall take appropriate measures, such as education and training, to discourage and reduce the demand that fosters all forms of exploitation related to trafficking in human beings.

2. Member States shall take appropriate action, including through the Internet, such as information and awareness-raising campaigns, research and education programmes, where appropriate in cooperation with relevant civil society organisations and other stakeholders, aimed at raising awareness and reducing the risk of people, especially children, becoming victims of trafficking in human beings.

3. Member States shall promote regular training for officials likely to come into contact with victims or potential victims of trafficking in human beings, including front-line police officers, aimed at enabling them to identify and deal with victims and potential victims of trafficking in human beings.

4. In order to make the preventing and combating of trafficking in human beings more effective by discouraging demand, Member States shall consider taking measures to establish as a criminal offence the use of services which are the objects of exploitation as referred to in Article 2, with the knowledge that the person is a victim of an offence referred to in Article 2.

Article 19

National rapporteurs or equivalent mechanisms

Member States shall take the necessary measures to establish national rapporteurs or equivalent mechanisms. The tasks of such mechanisms shall include the carrying out of assessments of trends in trafficking in human beings, the measuring of results of anti-trafficking actions, including the gathering of

statistics in close cooperation with relevant civil society organisations active in this field, and reporting. EN L 101/10 Official Journal of the European Union 15.4.2011

Article 20

Coordination of the Union strategy against trafficking in human beings

In order to contribute to a coordinated and consolidated Union strategy against trafficking in human beings, Member States shall facilitate the tasks of an anti-trafficking coordinator (ATC). In particular, Member States shall transmit to the ATC the information referred to in Article 19, on the basis of which the ATC shall contribute to reporting carried out by the Commission every two years on the progress made in the fight against trafficking in human beings.

Article 21

Replacement of Framework Decision 2002/629/JHA

Framework Decision 2002/629/JHA on combating trafficking in human beings is hereby replaced in relation to Member States participating in the adoption of this Directive, without prejudice to the obligations of the Member States relating to the time limit for transposition of the Framework Decision into national law.

In relation to Member States participating in the adoption of this Directive, references to the Framework Decision 2002/629/JHA shall be construed as references to this Directive.

Article 22

Transposition

1. Member States shall bring into force the laws, regulations and administrative provisions necessary to comply with this Directive by 6 April 2013.

2. Member States shall transmit to the Commission the text of the provisions transposing into their national law the obligations imposed on them under this Directive.

3. When Member States adopt these measures, they shall contain a reference to this Directive or shall be accompanied by such a reference on the occasion of their official publication. The methods of making such reference shall be laid down by the Member States.

Article 23

Reporting

1. The Commission shall, by 6 April 2015, submit a report to the European Parliament and the Council, assessing the extent to which the Member States have taken the necessary measures in order to comply with this Directive, including a description of action taken under Article 18(4), accompanied, if necessary, by legislative proposals.

2. The Commission shall, by 6 April 2016, submit a report to the European Parliament and the Council, assessing the impact of existing national

law, establishing as a criminal offence the use of services which are the objects of exploitation of trafficking in human beings, on the prevention of trafficking in human beings, accompanied, if necessary, by adequate proposals.

Article 24

Entry into force

This Directive shall enter into force on the day of its publication in the *Official Journal of the European Union*.

Article 25

Addressees

This Directive is addressed to the Member States in accordance with the Treaties.

Done at Strasbourg, 5 April 2011.

For the European Parliament The President J. BUZEK

For the Council The President GYÖRIE.

EN 15.4.2011 Official Journal of the European Union L 101/11

* <https://eur-lex.europa.eu/>

(Законодавчі акти)

ДИРЕКТИВИ

**ДИРЕКТИВА 2011/36/ЄС
ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ ТА РАДИ
від 5 квітня 2011 року
про запобігання та протидію торгівлі людьми та захист
осіб, які постраждали від неї, та замінює
Рамкове рішення Ради 2002/629/ЈНА**

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПАРЛАМЕНТ ТА РАДА ЄВРОПЕЙСЬКОГО
СОЮЗУ,

Беручи до уваги Договір про функціонування Європейського Союзу, зокрема, на статтю 82(2) та статтю 83(1) Договору про функціонування Європейського Союзу,

Беручи до уваги пропозицію Європейської Комісії,

Беручи до уваги висновок Європейського економічного і і соціального комітету (1),

Після консультацій з Комітетом регіонів,

Після передачі проекту законодавчого акту національним парламентам,

Діючи відповідно до звичайної законодавчої процедури (2),

Оскільки:

(1) Торгівля людьми є тяжким злочином, часто скоєним в мнжах організованої злочинності, грубим порушенням основоположних прав і заборонений Хартією основних прав Європейського Союзу. Запобігання та боротьба з торгівлею людьми є пріоритетом для Союзу та держав-членів.

(2) Ця Директива є частиною глобальних дій проти торгівлі людьми, що включає дії за участю третіх країн, як зазначено в "Документі, орієнтованому на дії" щодо посилення зовнішнього виміру діяльності Союзу у боротьбі проти торгівлі людьми"; на шляху до глобальних дій ЄС проти торгівлі людьми схваленому Радою 30 листопада 2009 року. У цьому контексті слід вживати заходів у третіх країнах походження та переміщення жертв, з метою підвищення рівня обізнаності, зменшення вразливості, підтримки та допомоги жертвам, боротьби з першопричинами торгівлі людьми та підтримки цих третіх країн у розробці відповідного законодавства з протидії торгівлі людьми.

(3) Ця Директива визнає гендерну специфіку явища торгівлі людьми, а також те, що жінки та чоловіки часто стають жертвами торгівлі людьми з різною метою. З цієї причини, заходи з надання допомоги та підтримки також повинні бути гендерно-специфічними, де це доречно. Фактори, що "штовхають" і "притягують" можуть бути різними залежно від відповідної сфери, такої як торгівля людьми в секс-індустрії або з метою трудової експлуатації, наприклад, на будівництві, в сільському, або домашньому господарстві.

(4) Спілка прагне запобігати та боротися з торгівлею людьми, а також захищати права осіб, які постраждали від торгівлі людьми. З цією метою було прийнято Рамкове рішення Ради 2002/629/ІНА від 19 липня 2002 року про боротьбу з торгівлею людьми (3), а також План ЄС щодо найкращих практик, стандартів та процедур для боротьби з торгівлею людьми та її запобігання (4). Крім того, Стокгольмська програма – відкрита та безпечна Європа, що служить і захищає громадян (5), прийнята Європейською Радою, надає чіткий пріоритет боротьбі з торгівлею людьми. Варто передбачити інші заходи, як-от підтримка розробки загальних індикаторів Союзу для ідентифікації жертв торгівлі людьми, шляхом обміну передовим досвідом між усіма відповідними суб'єктами, зокрема, державними та приватними соціальними службами.

(5) Правоохоронні органи держав-членів повинні продовжувати співпрацювати з метою посилення боротьби з

торгівлею людьми. У зв'язку з цим тісне транскордонне співробітництво, включаючи обмін інформацією та обмін перодовим досвідом, а також продовження відкритого діалогу між поліцейськими, судовими та фінансовими органами держав-членів ЄС, має важливе значення.

Координація розслідувань і судового переслідування у справах про торгівлю людьми повинна сприяти посиленню співпраці з Європолем та Євроюстом, формуванню спільних слідчих груп, а також імплементацію Рамкового рішення Ради ЄС 2009/948/ІНА від 30 листопада 2009 року про запобігання та врегулювання конфлікту юрисдикцій у кримінальному провадженні.

(6) Держави-члени повинні заохочувати та тісно співпрацювати з організаціями громадянського суспільства, включаючи визнані та активні неурядові організації у цій сфері та працювати з особами, які постраждали від торгівлі людьми, зокрема в рамках ініціатив з розробки політики, інформування та підвищення обізнаності кампаній, дослідницьких та освітніх програмах, а також у тренінгах, моніторингу та оцінці впливу заходів з протидії торгівлі людьми.

(7) Ця Директива приймає інтегрований, цілісний і заснований на правах людини підхід до боротьби з торгівлею людьми, і при її імплементації, Директива Ради 2004/81/ЄС від 29 квітня 2004 року видає дозвіл на проживання виданого громадянам третіх країн, які стали жертвами торгівлі людьми або були об'єктом дії, спрямованої на сприяння нелегальній імміграції, які співпрацюють з компетентними органами (2) та Директива 2009/52/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 18 червня 2009 року, що передбачає мінімальні стандарти щодо санкцій та заходів проти роботодавців нелегально перебуваючих громадян третіх країн (3) повинні бути прийняті до уваги. Більш суворі запобігання, переслідування та захист прав жертв є основними цілями цієї Директиви. Ця Директива також приймає контекстуальне розуміння різних форм торгівлі людьми і спрямована на забезпечення того, щоб кожна форма протидіяла за допомогою найбільш ефективних заходів.

(8) Діти є більш вразливими, ніж дорослі, і тому піддаються більшому ризику стати жертвами торгівлі людьми. При застосуванні цієї Директиви найвищі інтереси дитини повинні бути першочерговим міркуванням, відповідно до Хартії основних прав Європейського Союзу та Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права дитини 1989 року.

(9) Протокол Організації Об'єднаних Націй 2000 року про попередження, припинення і покарання за торгівлю людьми, особливо жінок і дітей, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності та Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми 2005 року є важливими кроками в процесі посилення міжнародного співробітництва у боротьбі з торгівлею людьми. Слід зазначити, що Конвенція Ради Європи містить механізм оцінки, який складається з Групи експертів з питань протидії торгівлі людьми (ГРЕТА) та Комітету Сторін. Координацію між міжнародними організаціями, до компетенції яких належать боротьба з торгівлею людьми, слід підтримувати з метою уникнення дублювання зусиль.

(10) Ця Директива не завдає шкоди принципу не примусового повернення відповідно до Конвенції про статус біженців 1951 року (Женевська Конвенція), а також відповідає статті 4 та статті 19(2) Хартії основних прав Європейського Союзу.

(11) Для того, щоб розібратися з останніми подіями, пов'язаними з явищем торгівлі людьми, ця Директива приймає ширшу концепцію того, що слід вважати торгівлею людьми, ніж Рамкове рішення 2002/629/ІНА, і тому включає додаткові форми експлуатації. У контексті цієї Директиви примусове жебрацтво слід розуміти як форму примусової праці або послуг, як це визначено в Конвенції МОП № 29 від 1930 року про примусову чи обов'язкову працю. Отож експлуатація жебрацтва, в тому числі використання залежної від торгівлі людьми особи для жебракування, підпадає під визначення торгівля людьми лише тоді, коли мають місце всі елементи примусової праці або послуг. У світлі відповідної судової практики, дійсність будь якої можливої згоди на виконання такої праці, або надання

таких послуг повинна оцінюватися в кожному конкретному випадку. Однак, коли йдеться про дитину, жодна можлива згода не повинна вважатися дійсною. Вираз "експлуатація злочинної діяльності" слід розуміти як експлуатацію людини для вчинення, зокрема, кишенькових крадіжок, крадіжок з магазинів, торгівлі наркотиками та інших подібних дій, які мають на меті отримання фінансової вигоди, підлягають покаранню. Визначення також охоплює торгівлю людьми з метою вилучення органів, що є серйозним порушенням людської гідності та фізичної недоторканності, а також, наприклад, інші дії, такі як незаконне усиновлення (удочеріння) або примусовий шлюб, якщо вони відповідають складовим елементам кримінального злочину.

(12) Розміри штрафів у цій Директиві відображають занепокоєння держав-членів щодо розвитку явища торгівлі людьми. З цієї причини ця Директива використовує за основу рівні 3 і 4 висновків Ради Європи від 24–25 квітня 2002 року щодо підходу до застосування покарань за торгівлю людьми. Коли правопорушення вчинено за певних обставин, наприклад проти особливо вразливої жертви, покарання має бути більш суворим. У контексті цієї Директиви особливо вразливі особи повинні включати принаймні всіх дітей. Інші фактори, які можуть бути взяті до уваги при оцінці вразливості жертви, включають, наприклад, стать, вагітність, стан здоров'я та інвалідність. Коли злочин є особливо тяжким, наприклад, коли життя жертви було під загрозою або злочин був пов'язаний із серйозним насильством, таким як катування, примусове вживання наркотиків/ліків, зґвалтування або інші серйозні форми психологічного, фізичного чи сексуального насильства, або іншим чином спричинило особливо серйозну шкоду жертві, це також має бути відображено у більш суворому покаранні. Коли, відповідно до цієї Директиви, робиться посилання на відмову, таке посилання слід тлумачити відповідно до Рамкового рішення Ради ЄС 2002/584/ІНА від 13 червня 2002 року про Європейський ордер на арешт і процедурах передачі між державами-членами (1). Тяжкість вчиненого злочину може бути врахована в рамках виконання вироку.

(13) У боротьбі з торгівлею людьми слід повною мірою використовувати існуючі інструменти щодо арешту та конфіскації доходів, отриманих злочинним шляхом, такі як, Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності та протоколи до неї, Конвенція Ради Європи 1990 року про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, Рамкове рішення Ради 2001/500/ЈНА від 26 червня 2001 року про відмивання грошей, виявлення, розшук, заморожування, арешт та конфіскацію засобів вчинення та доходів, одержаних злочинним шляхом (2), та Рамкове рішення Ради Рішення 2005/212/ЈНА від 24 лютого 2005 року про конфіскацію доходів, знарядь і майна (3). Використання вилучених і конфіскованих знарядь злочину та доходів від злочинів, зазначених у цій Директиві слід використовувати для підтримки допомоги жертвам та їхнього захисту, включаючи компенсацію жертвам та транскордонній діяльності правоохоронних органів ЄС з протидії торгівлі.

(14) Постраждали від торгівлі людьми повинні, відповідно до основних принципів правових систем відповідних держав-членів, бути захищені від переслідування або покарання за злочинну діяльність таку як використання фальшивих документів або правопорушення, передбачені законодавством про проституцію або імміграцію, яку вони були змушені вчинити як прямий наслідок торгівлі людьми. Метою такого захисту є дотримання прав постраждалих осіб, запобігання подальшій віктимізації та заохочення їх виступати в якості свідків у кримінальних провадженнях проти злочинців. Цей захист не повинен виключати переслідування чи покарання за злочини, які особа добровільно вчинила або в яких брала участь.

(15) Для забезпечення успіху розслідування та судового переслідування злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, їх початок не повинен залежати, в принципі, від повідомлення або звинувачення з боку жертви. Якщо цього вимагає характер діяння, переслідування повинно бути дозволено протягом достатнього періоду часу після досягнення жертвою повноліття.

Тривалість достатнього періоду часу для кримінального переслідування повинна визначатися законодавством. Співробітники правоохоронних органів та прокурори повинні бути належно підготовлені, зокрема з метою посилення міжнародної правоохоронної та судового співробітництва. Особи, відповідальні за розслідування та переслідування таких злочинів, також повинні мати доступ до слідчих інструментів, що використовуються у справах про організовану злочинність або інших тяжких злочинів. Такі інструменти можуть включати перехоплення комунікацій, приховане спостереження включаючи електронне спостереження, моніторинг банківських рахунків та інші фінансові розслідування.

(16) З метою забезпечення ефективного переслідування міжнародних злочинних угруповань, центр діяльності яких знаходиться в державі-члені і які здійснюють торгівлю людьми в третіх країнах, слід встановити юрисдикцію над злочином торгівлі людьми якщо злочинець є громадянином цієї держави-члена, а злочин вчинено за межами території цієї держави-члена. Аналогічно, юрисдикція може бути встановлена, якщо злочинець є постійним жителем держави-члена, а потерпілий є громадянином або постійним жителем держави-члена, або якщо злочин вчинено на замовлення або в інтересах юридичної особи, зареєстрованої на території держави-члена, а злочин вчинено за межами території цієї держави-члена.

(17) Хоча Директива 2004/81/ЄС передбачає видачу дозволу на проживання жертвам торгівлі людьми, які є громадянами третіх країн, а Директива 2004/38/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 29 квітня 2004 року про права громадян Союзу та членів їхніх сімей вільно пересуватися та проживати на території держав-членів (4) регулює реалізацію права на вільне пересування та вільне проживання на території держав-членів громадянами Союзу та членами їхніх сімей, включаючи захист від депортації, ця Директива встановлює конкретні заходи захисту для будь-якої жертви торгівлі людьми. Отже, ця Директива не стосується умов проживання жертв торгівлі людьми на території держав-членів ЄС.

(18) Постраждалим від торгівлі людьми необхідно мати можливість ефективно відстоювати свої права. Тому допомога та підтримка повинні бути доступними для них до, під час та протягом відповідного часу після кримінального провадження. Держави-члени повинні передбачити ресурси для надання допомоги, підтримки та захисту потерпілих. Допомога та підтримка, що надається, повинні включати принаймні мінімальний набір заходів, необхідних для того, щоб жертва могла одужати та втекти від торговців людьми. Практична реалізація таких заходів повинна, на основі індивідуальної оцінки, проведеної відповідно до національних процедур, враховувати обставини, культурний контекст і потреби відповідної особи. Особі слід надати допомогу та підтримку, як тільки з'являться обґрунтовані підстави вважати, що він чи вона могли бути жертвами торгівлі людьми, і незалежно від його чи її бажання бути свідком. У випадках, коли жертва не проживає на законних підставах у відповідній державі-члені, допомога та підтримка повинні надаватися безумовно принаймні протягом періоду роздумів. Якщо після завершення процесу ідентифікації або закінчення періоду роздумів жертва не вважається такою, що має право на отримання дозволу на проживання, або іншим чином не має законного місця проживання в цій державі-члені, або якщо жертва покинула територію цієї держави-члена, відповідна держава-член не зобов'язана продовжувати надавати допомогу та підтримку цій особі на основі цієї Директиви. Якщо необхідно, допомога та підтримка мають тривати протягом відповідного періоду після завершення кримінального провадження, наприклад, якщо триває лікування через важкі фізичні чи психологічні наслідки злочину, або якщо безпека жертви знаходиться під загрозою через заяву жертви в цьому кримінальному провадженні.

(19) Рішення Ради Концепції 2001/220/ІНА від 15 березня 2001 року про статус потерпілих у кримінальному провадженні (1) встановлює низку прав потерпілих у кримінальному провадженні, включаючи право на захист і компенсацію. Крім того, жертвам торгівлі людьми слід негайно надати доступ до юридичних консультацій і, відповідно до ролі жертв у відповідних системах правосуддя, до юридичного представництва, в

тому числі з метою отримання компенсації. Такі юридичні консультації та представництво можуть також надаватися компетентними органами з метою вимагання компенсації від держави. Мета юридичного консультування полягає в тому, щоб дати можливість жертвам бути поінформованими та отримати поради щодо різноманітних можливостей, відкритих для них. Юридичні консультації має надавати особа, яка отримала відповідну юридичну освіту, не обов'язково юрист. Юридичні консультації та, відповідно до ролі жертв у відповідних системах правосуддя, юридичне представництво повинні надаватися безкоштовно, принаймні, коли жертва не має достатніх фінансових ресурсів, відповідно до внутрішніх процедур державчленів. Оскільки діти-жертви навряд чи матимуть такі ресурси, юридичні консультації та юридичне представництво на практиці будуть для них безкоштовними. Крім того, на основі індивідуальної оцінки ризику, проведеної відповідно до національних процедур, жертви повинні бути захищені від помсти, від залякування та від ризику стати жертвою повторної торгівлі людьми.

(20) Жертви торгівлі людьми, які вже зазнали жорстокого поводження та такого, що принижує гідність, поводження, яке зазвичай передбачає торгівля людьми, наприклад сексуальна експлуатація, сексуальне насильство, зґвалтування, практика, схожа на рабство, або видалення органів, повинні бути захищені від вторинної віктимізації та подальшої травми під час кримінального провадження. Необхідно уникати непотрібного повторення допитів під час розслідування, судового переслідування та судового розгляду, наприклад, у відповідних випадках шляхом створення, якомога швидше під час провадження, відеозаписів цих допитів. З цією метою жертви торгівлі людьми повинні під час кримінального розслідування та провадження отримувати лікування, яке відповідає їхнім індивідуальним потребам. Потрібно брати до уваги оцінку їхніх індивідуальних потреб, а також такі обставини, як їхній вік, вагітність, стан здоров'я, інвалідність, яку вони можуть мати, та інші особисті обставини, а також фізичні та психологічні наслідки злочинної діяльності, які були застосовані до потерпілої жертви. Чи буде застосовано лікування і як, вирішувати-

меться відповідно до підстав, визначених національним законодавством, правилами судового розсуду, практикою та вказівками в кожному конкретному випадку.

(21) Заходи допомоги та підтримки повинні надаватися жертвам за згодою та поінформовано. Отож жертви повинні бути поінформовані про важливі аспекти цих заходів, і вони не повинні застосовуватися до жертв. Відмова жертви від допомоги чи заходів підтримки не повинна тягнути за собою зобов'язання компетентних органів відповідної держави-члена щодо надання жертві альтернативних заходів.

(22) На додаток до заходів, доступних для всіх жертв торгівлі людьми, держави-члени повинні забезпечити доступність спеціальної допомоги, підтримки та заходів захисту для дітей-жертв. Ці заходи повинні вживатися в найкращих інтересах дитини та відповідно до Конвенції ООН про права дитини 1989 року. Якщо вік особи, яка стала жертвою торгівлі людьми, невідомий, і є підстави вважати, що він менше 18 років, цю особу слід вважати дитиною, яка повинна отримати негайну допомогу, підтримку та захист. Заходи допомоги та підтримки для дітей-жертв повинні бути зосереджені на їхньому фізичному та психосоціальному відновленні та довгостроковому вирішенні проблеми відповідної особи. Доступ до освіти допоможе дітям реінтегруватися в суспільство. З огляду на те, що діти, які стали жертвами торгівлі людьми, є особливо вразливими, для їх захисту повинні бути доступні додаткові заходи захисту під час допитів, які є частиною кримінальних розслідувань і проваджень.

(23) Особливу увагу слід приділяти дітям без супроводу, які стали жертвами торгівлі людьми, оскільки вони потребують спеціальної допомоги та підтримки через свою вразливу ситуацію. З моменту ідентифікації дитини без супроводу, яка стала жертвою торгівлі людьми, і доки не буде знайдено довгострокове рішення, держави-члени повинні застосовувати заходи щодо прийому, які відповідають потребам дитини, і повинні забезпечити застосування відповідних процедурних гарантій.

Необхідно вжити необхідних заходів для забезпечення призначення, у відповідних випадках, опікуна та/або представника з метою забезпечення найкращих інтересів неповнолітнього. Рішення щодо майбутнього кожної несупроводжуваної дитини-жертви має бути прийняте в найкоротший можливий період часу з метою пошуку довгострокових рішень на основі індивідуальної оцінки найкращих інтересів дитини, що має бути першочерговим. Довготривалим рішенням може бути повернення та реінтеграція в країну походження або країну повернення, інтеграція в приймаюче суспільство, надання статусу міжнародного захисту або надання іншого статусу відповідно до національного законодавства держав-членів.

(24) Якщо, відповідно до цієї Директиви, для дитини має бути призначено опікуна та/або представника, ці ролі може виконувати та сама особа або юридична особа, установа чи орган влади.

(25) Держави-члени повинні розробити та/або зміцнити політику запобігання торгівлі людьми, включаючи заходи для запобігання та зменшення попиту, який сприяє всім формам експлуатації, а також заходи для зменшення ризику того, що люди стануть жертвами торгівлі людьми, за допомогою досліджень, включаючи дослідження нових форм торгівлі людьми, інформування, підвищення обізнаності та освіти. У таких ініціативах держави-члени повинні прийняти гендерну перспективу та підхід до прав дитини. Офіційні особи, які можуть контактувати з жертвами або потенційними жертвами торгівлі людьми, повинні пройти належну підготовку для ідентифікації таких жертв і поводження з ними. Таке зобов'язання щодо навчання слід заохочувати до членів таких категорій, коли вони можуть контактувати з жертвами: офіцерів поліції, прикордонників, імміграційних службовців, прокурорів, адвокатів, членів судових органів і судів, інспекторів праці, соціальних, дитячий і медичний персонал, а також консульський персонал, але можуть, залежно від місцевих обставин, також залучати до своєї роботи інші групи державних службовців, які можуть зіткнутися з жертвами торгівлі людьми.

(26) Директива 2009/52/ЄС передбачає санкції для роботодавців громадян третіх країн, які незаконно перебувають на території країни, які, незважаючи на те, що не були звинувачені або не засуджені за торгівлю людьми, використовують роботу або послуги, отримані від особи, знаючи, що це особа є жертвою такої торгівлі людьми. Крім того, держави-члени повинні взяти до уваги можливість накладення санкцій на користувачів будь-якої послуги, яку вимагають від жертви, знаючи, що ця особа стала жертвою торгівлі людьми. Така подальша криміналізація може охоплювати поведінку роботодавців громадян третіх країн, які законно перебувають у країні, і громадян Євро Союзу, а також покупців сексуальних послуг від будь-якої жертви торгівлі людьми, незалежно від її громадянства.

(27) Національні системи моніторингу, такі як національні доповідачі або еквівалентні механізми, повинні бути створені державами-членами у спосіб, який вони вважають доцільним відповідно до їхньої внутрішньої організації та беручи до уваги потребу в мінімальній структурі з визначеними завданнями, щоб проводити оцінку тенденцій торгівлі людьми, збирати статистичні дані, вимірювати результати заходів протидії торгівлі людьми та регулярно звітувати. Такі національні доповідачі або еквівалентні механізми вже включені в неформальну мережу Євро Союзу, створену Радою щодо створення неформальної мережі національних доповідачів ЄС або еквівалентних механізмів з питань торгівлі людьми від 4 червня 2009 року. Координатор боротьби з торгівлею людьми братиме участь у роботі цієї мережі, яка надає Євро Союзу та державам-членам об'єктивну, надійну, порівняльну та актуальну стратегічну інформацію у сфері торгівлі людьми та обмінюється досвідом і найкращими практиками у сфері запобігання та боротьби з торгівлею людьми. Європейський парламент повинен мати право брати участь у спільній діяльності національних доповідачів або еквівалентних механізмів.

(28) Для того, щоб оцінити результати заходів протидії торгівлі людьми, Євро Союз повинен продовжувати розвивати свою роботу над методами збору даних для отримання порівнянної статистики.

(29) Крізь призму Стокгольмської програми та з метою розробки консолідованої стратегії Євро Союзу проти торгівлі людьми, спрямованої на подальше посилення зобов'язань та зусиль Євро Союзу та держав-членів щодо запобігання та боротьби з такою торгівлею людьми, Держави-члени повинні сприяти виконанню завдань координатора з боротьби торгівлею людьми, що може включати, наприклад, покращення координації та узгодженості, уникнення дублювання зусиль між інституціями та установами Євро Союзу, сприяючи розвитку існуючої або нової політики та стратегії Євро Союзу, що мають відношення до боротьби з торгівлею людьми, або звітності до інституцій Євро Союзу.

(30) Ця Директива має на меті змінити та розширити положення Рішення Концепції 2002/629/JHA. Оскільки поправки, які необхідно внести, мають значну кількість і характер, Рішення Концепції має бути повністю замінено в інтересах ясності стосовно держав-членів, які беруть участь у прийнятті цієї Директиви.

(31) Відповідно до пункту 34 Міжвідомчої угоди про кращу законотворчість (1), держави-члени заохочуються скласти для себе та в інтересах Євро Союзу власні таблиці, які будуть, наскільки це можливо, ілюструвати взаємозв'язок між цією Директивою та заходами щодо транспозиції їх.

(32) Оскільки мета цієї Директиви, а саме боротьба з торгівлею людьми, не може бути достатньою мірою досягнута державами-членами, і, отже, з огляду на масштаби та наслідки, Євро Союз може вживати заходів відповідно до принципу субсидіарності, викладеного в статті 5 Договору про Європейський Союз. Відповідно до принципу пропорційності, викладеного у цій статті, ця Директива не виходить за межі того, що необхідно для досягнення цієї мети.

(33) Ця Директива поважає фундаментальні права та дотримується принципів, визнаних, зокрема, Хартією основних прав Європейського Союзу, зокрема, людської гідності, заборони рабства, примусової праці та торгівлі людьми, заборони

тортур і нелюдського поводження або покарання, що принижує гідність, права дитини, право на свободу та недоторканість, свободу вираження поглядів та інформації, захист особистих даних, право на ефективний засіб правового захисту та справедливий суд, а також принципи законності та пропорційності кримінальних злочинів та покарання. Зокрема, ця Директива спрямована на забезпечення повної поваги до цих прав і принципів і повинна відповідним чином виконуватися.

(34) Відповідно до статті 3 Протоколу про позицію Сполученого Королівства та Ірландії щодо простору свободи, безпеки та правосуддя, доданого до Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу, Ірландія повідомила про своє бажання взяти участь у прийнятті та застосуванні цієї Директиви.

(35) Відповідно до статей 1 і 2 Протоколу про позицію Сполученого Королівства та Ірландії щодо простору свободи, безпеки та правосуддя, доданого до Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу та без шкоди для статті 4 цього Протоколу, Сполучене Королівство не бере участі в ухваленні цієї Директиви, не є обов'язковим для неї та не підлягає її застосуванню.

(36) Відповідно до статей 1 і 2 Протоколу про позицію Данії, доданого до Договору про Європейський Союз і Договору про функціонування Європейського Союзу, Данія не бере участі в прийнятті цієї Директиви і є не зв'язані нею та не підлягають її застосуванню,

ПРИЙНЯЛИ ЦЮ ДИРЕКТИВУ

Стаття 1

Предмет

Предмет цієї Директиви встановлює мінімальні правила щодо визначення кримінальних злочинів і санкцій у сфері торгівлі людьми. Він також запроваджує загальні положення, вра-

ховуючи гендерну перспективу, для посилення запобігання цьому злочину та захисту його жертв.

Стаття 2

Злочини, пов'язані з торгівлею людьми

1. Держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення покарання за такі навмисні дії: вербування, транспортування, передача, переховування або прийом осіб, включаючи обмін або передачу контролю над цими особами, за допомогою погрози або застосування сили чи інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою чи вразливим становищем або надання чи отримання платежів чи переваг для отримання згоди особи, яка контролює іншу людину, з метою експлуатації.

2. Вразливе становище означає ситуацію, в якій відповідна особа не має реальної чи прийнятної альтернативи, окрім як підкоритися зловживанню.

3. Експлуатація включає, як мінімум, експлуатацію проституції інших осіб або інші форми сексуальної експлуатації, примусову працю або послуги, включаючи жебракування, рабство або практику, подібну до рабства, підневільне становище або експлуатацію злочинної діяльності, або видалення органів.

4. Згода жертви торгівлі людьми на експлуатацію, навмисну чи фактичну, не має значення, якщо було використано будь-який із засобів, викладених у параграфі 1.

5. Якщо дії, зазначені в пункті 1, стосуються дитини, це карається як злочин торгівлі людьми, навіть якщо жоден із засобів, викладених у параграфі 1, не застосовувався.

6. Для цілей цієї Директиви «дитина» означає будь-яку особу віком до 18 років.

Стаття 3

Підбурювання, пособництво та замах

Держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб підбурювання, пособництво та підбурювання або замах на вчинення злочину, зазначеного у статті 2, було покараним.

Стаття 4 **Покарання**

1. Держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб злочин, згаданий у статті 2, карався максимальним покаранням у вигляді щонайменше п'яти років позбавлення волі.

2. Держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб злочин, зазначений у статті 2, карався максимальним покаранням у вигляді щонайменше 10 років позбавлення волі, якщо цей злочин:

(a) було вчинено проти жертви, яка була особливо вразливою, яка, у контексті цієї Директиви, включає принаймні дітей-жертв;

(b) було вчинено в рамках злочинної організації за значенням Рамкового рішення Ради 2008/841/ЈНА від 24 жовтня 2008 року про боротьбу з організованою злочинністю (1);

(c) навмисно або через грубу необережність поставив під загрозу життя потерпілого; або

(d) було вчинено із застосуванням серйозного насильства або завдало особливо тяжкої шкоди жертві.

3. Держави-члени вживають необхідних заходів для того, щоб той факт, що правопорушення, зазначене у статті 2, було вчинене державними службовцями під час виконання їхніх обов'язків, розглядався як обтяжуюча обставина.

4. Держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб злочин, згаданий у статті 3, карався ефективними, пропорційними та переконливими покараннями, які можуть спричинити здачу.

Стаття 5 **Відповідальність юридичних осіб**

1. Держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб юридичні особи могли бути притягнуті

до відповідальності за правопорушення, зазначені в статтях 2 і 3, вчинені на їхню користь будь-якою особою, яка діє індивідуально або як частина органу юридичної особи, який займає керівну посаду в межах юридичної особи на основі:

(а) повноваження представництва юридичної особи;

(б) повноваження приймати рішення від імені юридичної особи; або

(с) повноваження здійснювати контроль в межах юридичної особи.

2. Держави-члени також забезпечують, щоб юридичну особу можна було притягнути до відповідальності, якщо відсутність нагляду або контролю з боку особи, зазначеної в частині 1, уможливила вчинення правопорушень, зазначених у статтях 2 і 3, на користь цієї юридичної особи, підпорядкованою їй особою.

3. Відповідальність юридичної особи згідно з частинами 1 і 2 не виключає кримінального провадження проти фізичних осіб, які є виконавцями, підбурювачами або пособниками правопорушень, зазначених у статтях 2 і 3.

4. Для цілей цієї Директиви «юридична особа» означає будь-яку юридичну особу, яка має правосуб'єктність відповідно до чинного законодавства, за винятком держав або державних органів, що здійснюють державну владу, і громадських міжнародних організацій.

Стаття 6

Санкції до юридичних осіб

Держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб юридична особа, притягнута до відповідальності згідно зі статтею 5(1) або (2), підлягала ефективним, пропорційним та стримуючим санкціям, які

включають кримінальні або некримінальні штрафи та можуть включати інші санкції, такі як:

- (а) позбавлення права на державні пільги чи допомогу;
- (б) тимчасове або постійне позбавлення права займатися комерційною діяльністю;
- (с) взяття під судовий нагляд;
- (d) ліквідація в судовому порядку;
- (е) тимчасове або постійне закриття закладів, які використовувалися для вчинення правопорушення.

Стаття 7

Вилучення та конфіскація

Держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб їхні компетентні органи мали право вилучати та конфіскувати засоби та доходи від злочинів, зазначених у статтях 2 і 3.

Стаття 8

Непритягнення до відповідальності або незастосування покарання до потерпілого

Держави-члени, відповідно до основних принципів своїх правових систем, вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб компетентні національні органи мали право не переслідувати та не накладати покарання на жертв торгівлі людьми за їхню участь у злочинній діяльності, яку вони були змушені вчинити як прямий наслідок того, що піддалися будь-якій із дій, зазначених у статті 2.

Стаття 9

Розслідування та переслідування

1. Держави-члени повинні забезпечити, щоб розслідування або судове переслідування правопорушень, зазначених у статтях 2 і 3, не залежали від повідомлення або звинувачення

жертви, і що кримінальне провадження може тривати, навіть якщо жертва відкликала свою заяву.

2. Держави-члени вживають необхідних заходів, щоб уможливити, якщо характер діяння цього вимагає, судове переслідування злочину, зазначеного у статтях 2 і 3, протягом достатнього періоду часу після того, як жертва досягла повноліття.

3. Держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення відповідної підготовки осіб, підрозділів або служб, відповідальних за розслідування або судове переслідування правопорушень, зазначених у статтях 2 і 3.

4. Держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб ефективні інструменти розслідування, такі як ті, що використовуються в організованій злочинності чи інших серйозних злочинах, були доступні особам, підрозділам або службам, відповідальним за розслідування або судове переслідування злочинів, зазначених у статтях 2 і 3.

Стаття 10 **Юрисдикція**

1. Держави-члени вживають необхідних заходів для встановлення своєї юрисдикції щодо правопорушень, зазначених у статтях 2 і 3, якщо:

(а) правопорушення вчинено повністю або частково на їх території; або

(b) правопорушник є одним із їхніх громадян.

2. Держава-член інформує Комісію, якщо вона вирішує встановити подальшу юрисдикцію щодо правопорушень, зазначених у статтях 2 і 3, вчинених за межами її території, серед іншого, якщо:

(а) злочин вчинено проти одного з її громадян або особи, яка постійно проживає на її території;

(b) правопорушення вчинено на користь юридичної особи, зареєстрованої на її території; або

(c) правопорушник постійно проживає на її території.

3. Для судового переслідування правопорушень, зазначених у статтях 2 і 3, вчинених за межами території відповідної держави-члена, кожна держава-член повинна, у випадках, зазначених у пункті (b) параграфа 1, і може, у цих випадках, зазначених у пункті 2, вжити необхідних заходів для забезпечення того, щоб його юрисдикція не підпорядковувалася будь-якій із наступних умов:

(a) дії є кримінальним злочином у місці, де вони були вчинені; або

(b) кримінальне переслідування може бути розпочато лише після повідомлення потерпілого в місці, де було вчинено правопорушення, або доносу від держави місця, де було вчинено злочин.

Стаття 11

Допомога та підтримка постраждалих від торгівлі людьми

1. Держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб допомога та підтримка надавалися жертвам до, під час і протягом відповідного періоду часу після завершення кримінального провадження, щоб дати їм можливість реалізувати права, викладені в Рамковому рішенні 2001 /220/ЈНА, і в цій Директиві.

2. Держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення надання особі допомоги та підтримки як тільки компетентні органи мають обґрунтовані підстави за переконання, що особа могла бути піддана будь-якому із злочинів, зазначених у статтях 2 і 3.

3. Держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб допомога та підтримка жертви не зале-

жали від готовності жертви співпрацювати в кримінальному розслідуванні, судовому переслідуванні чи судовому розгляді, без шкоди для Директиви 2004/81/ЄС чи аналогічних національних правил.

4. Держави-члени вживають необхідних заходів для створення відповідних механізмів, спрямованих на раннє виявлення, допомогу та підтримку жертв у співпраці з відповідними організаціями підтримки.

5. Заходи допомоги та підтримки, зазначені в частинах 1 і 2, повинні надаватися на основі консенсусу та поінформованості та включати принаймні рівень життя, здатний забезпечити існування жертв за допомогою таких заходів, як надання відповідного та безпечного житла та матеріальна допомога, а також необхідне медичне лікування, включаючи психологічну допомогу, консультації та інформацію, а також послуги письмового та усного перекладу, де це необхідно.

6. Інформація, зазначена в параграфі 5, повинна охоплювати, у відповідних випадках, інформацію про період роздумів і відновлення відповідно до Директиви 2004/81/ЄС, а також інформацію про можливість надання міжнародного захисту відповідно до Директиви Ради 2004/83/ЄС від 29 квітня 2004 року про мінімальні стандарти кваліфікації та статусу громадян третіх країн або осіб без громадянства як біженців або осіб, які з інших причин потребують міжнародного захисту, та зміст наданого захисту (1) та Директива Ради 2005/85/ЄС від 1 грудня 2005 року про мінімальні стандарти процедур у державах-членах щодо надання та позбавлення статусу біженця (2) або відповідно до інших міжнародних документів чи інших подібних національних правил.

7. Держави-члени повинні піклуватися про жертв з особливими потребами, якщо ці потреби впливають, зокрема, з того, чи вони вагітні, стан їхнього здоров'я, інвалідність, психічний або психологічний розлад, який вони мають, або серйозна форма психологічного, фізичного чи сексуального насильства, якого вони зазнали.

Стаття 12

Захист жертв торгівлі людьми в кримінальному розслідуванні та провадженні

1. Заходи захисту, зазначені в цій статті, застосовуються на додаток до прав, викладених у Рамковому рішенні 2001/220/ЮВС.

2. Держави-члени забезпечують, щоб жертви торгівлі людьми мали невідкладний доступ до юридичних консультацій і, відповідно до ролі жертв у відповідній системі правосуддя, до юридичного представництва, в тому числі з метою вимагання компенсації. Юридичні консультації та юридичне представництво є безкоштовними, якщо жертва не має достатніх фінансових ресурсів.

3. Держави-члени забезпечують, щоб жертви торгівлі людьми отримували відповідний захист на основі індивідуальної оцінки ризику, серед іншого, шляхом доступу до програм захисту свідків або інших подібних заходів, якщо це доречно та відповідно до підстав, визначених національним законодавством або процедурами.

4. Без шкоди правам на захист та відповідно до індивідуальної оцінки особистих обставин жертви, проведеної компетентними органами, держави-члени забезпечують, щоб жертви торгівлі людьми отримували спеціальне ставлення, спрямоване на запобігання вторинної віктимізації шляхом уникнення, наскільки це можливо та відповідно до підстав, визначених національним законодавством, а також до правил судового розсуду, практики чи вказівок, таке як:

(а) непотрібне повторення допитів під час розслідування, судового переслідування чи суду;

(б) візуальний контакт між потерпілими та обвинуваченими, у тому числі під час дачі свідчень, таких як опитування та перехресний допит, за допомогою відповідних засобів, включаючи використання відповідних комунікаційних технологій;

- (c) надання свідчень у відкритому судовому засіданні; і
- (d) непотрібні допити щодо приватного життя жертви.

Стаття 13

Загальні положення про заходи допомоги, підтримки та захисту дітей, які постраждали від торгівлі людьми

1. Дітям, які постраждали від торгівлі людьми, надається допомога, підтримка та захист. При застосуванні цієї Директиви найважливіші інтереси дитини мають бути першочерговим.
2. Держави-члени гарантують, що у випадках, коли вік особи, яка стала жертвою торгівлі людьми, невизначений і є підстави вважати, що ця особа є дитиною, то така особа вважається дитиною, щоб отримати негайний доступ до допомоги, підтримки та захист відповідно до статей 14 і 15.

Стаття 14

Допомога та підтримка постраждалих дітей

1. Держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб конкретні дії для допомоги та підтримки дітей, які стали жертвами торгівлі людьми, у короткостроковій та довгостроковій перспективі, у їхньому фізичному та психо-соціальному відновленні вживалися після індивідуальної оцінки особливих обставин кожної конкретної дитини-жертви, враховуючи погляди дитини, потреби та проблеми з метою пошуку тривалого рішення для дитини. Протягом розумного часу держави-члени забезпечують доступ до освіти для дітей-жертв і дітей жертв, яким надається допомога та підтримка відповідно до статті 11, і відповідно до їхнього національного законодавства.
2. Держави-члени призначають опікуна або представника для дитини, яка стала жертвою торгівлі людьми, з моменту ідентифікації дитини органами влади, де згідно з національним законодавством є носіями батьківської відповідальності

внаслідок конфлікту інтересів між ними та дитиною-жертвою, унеможливаючи забезпечення найкращих інтересів дитини та/або представництво дитини.

3. Держави-члени вживають заходів, якщо це доцільно та можливо, для надання допомоги та підтримки сім'ї дитини, яка стала жертвою торгівлі людьми, якщо сім'я перебуває на території держав-членів. Зокрема, держави-члени, якщо це доречно та можливо, застосовують статтю 4 Рамкового рішення 2001/220/ЈНА до сім'ї.

4. Ця стаття застосовується без шкоди для статті 11.

Стаття 15

Захист дітей, які постраждали від торгівлі людьми у кримінальному провадженні

1. Держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб у кримінальних розслідуваннях і провадженнях, відповідно до ролі жертв у відповідній системі правосуддя, компетентні органи призначали представника дитини, яка стала жертвою торгівлі людьми, якщо відповідно до національного законодавства, суб'єкти батьківської відповідальності не можуть представляти дитину внаслідок конфлікту інтересів між ними та дитиною-жертвою.

2. Держави-члени повинні, відповідно до ролі жертв у відповідній системі правосуддя, забезпечити, щоб діти-жертви мали доступ без зволікань до безкоштовних юридичних консультацій і безкоштовного юридичного представництва, у тому числі з метою вимагання компенсації, якщо вони не мають достатніх фінансових можливостей.

3. Без шкоди правам на захист, держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб у кримінальних розслідуваннях і провадженнях стосовно будь-яких правопорушень, зазначених у статтях 2 і 3, такі як:

(а) допити дитини-жертви відбуваються без необґрунтованої затримки після того, як про факти було повідомлено компетентним органам;

(б) допити дитини-жертви відбуваються, якщо необхідно, у приміщеннях, призначених або пристосованих для цієї мети;

(с) інтерв'ювання постраждалої дитини проводиться, за необхідності, фахівцями, які пройшли відповідну підготовку, або з їхньою участю;

(д) одні й ті самі особи, якщо це можливо та доречно, проводять усі інтерв'ювання постраждалої дитини;

(е) кількість інтерв'ювань обмежена настільки, наскільки це можливо, і інтерв'ювання проводяться лише тоді, коли це вкрай необхідно для цілей кримінального розслідування та провадження;

(ф) постраждалу дитини може супроводжувати її представник або, у відповідних випадках, доросла особа за вибором дитини, якщо тільки щодо цієї особи не було прийнято вмотивованого рішення про протилежне.

4. Держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб під час кримінальних розслідувань будь-яких злочинів, зазначених у статтях 2 і 3, всі інтерв'ю з постраждалою дитиною або, у відповідних випадках, з дитиною-свідком могли бути записані на відео, і щоб такі відеозаписи інтерв'ювання могли бути використані як докази в кримінальному судочинстві відповідно до правил, передбачених їхнім національним законодавством.

5. Держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб у кримінальному судочинстві, пов'язаному з будь-яким із злочинів, зазначених у статтях 2 і 3, можна було винести постанову про те, що:

(а) слухання відбувалося без присутності громадськості; та

(b) дитина-жертва була заслухана в залі суду без її присутності, зокрема, шляхом використання відповідних комунікаційних технологій.

6. Ця стаття не повинна суперечити статті 12.

Стаття 16

Допомога, підтримка та захист для дітей-жертв торгівлі людьми без супроводу дорослих, які постраждали від торгівлі людьми

1. Держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб конкретні дії з надання допомоги та підтримки дітям, які постраждали від торгівлі людьми, як зазначено в статті 14(1), належним чином враховували особисті та особливі обставини дитини-жертви торгівлі людьми без супроводу дорослих.

2. Держави-члени вживають необхідних заходів з метою пошуку довгострокового рішення, заснованого на індивідуальній оцінці інтересів дитини.

3. Держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб, у разі необхідності, призначити опікуна для дітей-жертв торгівлі людьми без супроводу дорослих, які постраждали від торгівлі людьми.

4. Держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб у кримінальних розслідуваннях і провадженнях, відповідно до ролі жертв у відповідній системі правосуддя, компетентні органи призначали представника, якщо дитина перебуває без супроводу або розлучена зі своєю сім'єю.

5. Ця стаття не повинна суперечити статтям 14 і 15.

Стаття 17

Компенсація жертвам

Держави-члени забезпечують жертвам торгівлі людьми доступ до наявних схем компенсації жертвам умисних насильницьких злочинів.

Стаття 18 **Попередження**

1. Держави-члени вживають належних заходів, таких як освіта та професійна підготовка, з метою запобігання та зменшення попиту, що сприяє всім формам експлуатації, пов'язаної з торгівлею людьми.

2. Держави-члени вживають відповідних заходів, у тому числі через Інтернет, таких як інформаційні та просвітницькі кампанії, дослідницькі та освітні програми, де це доцільно, у співпраці з відповідними організаціями громадянського суспільства та іншими зацікавленими сторонами, спрямовані на підвищення обізнаності та зменшення ризику того, що люди, особливо діти, можуть стати жертвами торгівлі людьми.

3. Держави-члени повинні сприяти нормативному регулюванню підготовки посадових осіб, які можуть вступати в контакт з жертвами або потенційними жертвами торгівлі людьми, в тому числі співробітників поліції, які перебувають у безпосередньому контакті з жертвами та потенційними жертвами торгівлі людьми, з метою навчити їх виявляти жертв та потенційних жертв торгівлі людьми та поводитися з ними належним чином.

4. З метою підвищення ефективності запобігання та боротьби з торгівлею людьми шляхом зменшення попиту, держави-члени розглядають можливість вжити заходів для встановлення кримінальної відповідальності за користування послугами, які є об'єктами експлуатації, зазначеними у статті 2, з усвідомленням того, що особа є жертвою злочину, зазначеного у статті 2.

Стаття 19 **Національні доповідачі або еквівалентні механізми**

Держави-члени вживають необхідних заходів для створення національних доповідачів або еквівалентних механізмів. Завдання таких механізмів включають проведення оцінки

тенденцій у сфері торгівлі людьми, вимірювання результатів заходів з протидії торгівлі людьми, в тому числі збір статистичних даних у тісній співпраці з відповідними організаціями громадянського суспільства, що діють у цій сфері, та звітування.

Стаття 20

**Координація стратегії Союзу
з протидії торгівлі людьми**

З метою сприяння скоординованій та консолідованій стратегії Союзу з протидії торгівлі людьми, держави-члени сприяють виконанню завдань координатора з протидії торгівлі людьми (ПТЛ). Зокрема, держави-члени повинні передавати ПТЛ інформацію, зазначену в статті 19, на основі якої ПТЛ повинен сприяти підготовці Комісією кожні два роки звітів про прогрес, досягнутий у боротьбі з торгівлею людьми.

Стаття 21

Заміна Рамкового рішення 2002/629/ЈНА

Рамкове рішення 2002/629/ЈНА про боротьбу з торгівлею людьми замінюється щодо держав-членів, які беруть участь в ухваленні цієї Директиви, без шкоди для зобов'язань держав-членів, пов'язаних з термінами транспозиції Рамкового рішення в національне законодавство.

Стосовно держав-членів, які беруть участь в ухваленні цієї Директиви, посилання на Рамкове рішення 2002/629/ЈНА слід тлумачити як посилання на цю Директиву.

Стаття 22

Переміщення

1. Держави-члени повинні ввести в дію закони, підзаконні акти та адміністративні положення, необхідні для виконання цієї Директиви, до 6 квітня 2013 року.

2. Держави-члени повинні передати Комісії текст положень, що транспонують у їхнє національне законодавство зобов'язання, покладені на них відповідно до цієї Директиви.

3. Коли держави-члени приймають ці заходи, вони повинні містити посилання на цю Директиву або супроводжуватися таким посиланням з нагоди їх офіційної публікації. Способи здійснення такого посилання повинні бути встановлені державами-членами.

Стаття 23

Звітність

1. До 6 квітня 2015 року Комісія повинна подати звіт Європейському Парламенту та Раді, оцінюючи ступінь, до якого держави-члени вжили необхідних заходів для дотримання цієї Директиви, включаючи опис дій, вжитих відповідно до частини 4 статті 18, що супроводжується , у разі необхідності, законодавчими пропозиціями.

2. До 6 квітня 2016 року Комісії повинні подати Європейському Парламенту та Раді звіт з оцінкою впливу чинного національного законодавства, що встановлює кримінальну відповідальність за використання послуг, які є об'єктом експлуатації торгівлі людьми, на запобігання торгівлі людьми, супроводжуючи його, у разі необхідності, відповідними пропозиціями.

Стаття 24

Набуття чинності

Ця Директива набирає чинності в день її опублікування в «Офіційному віснику Європейського Союзу».

Стаття 25

Адресати

Ця Директива адресована державам-членам відповідно до Договорів.

Вчинено у Страсбурзі, 5 квітня 2011 року.

Для Європейського Парламенту

*Президент
Дж. БУЗЕК*

*Для Ради
Президент Гюрі Е.*

(неофіційний переклад, здійснений кафедрою іноземних мов та культури фахового мовлення факультету № 2 ІПФНІП ЛьвДУВС)

I

(Legislative acts)

DIRECTIVES

DIRECTIVE 2011/92/EU OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL

of 13 December 2011

on combating the sexual abuse and sexual exploitation of children and child pornography, and replacing Council Framework Decision 2004/68/JHA

THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION,

Having regard to the Treaty on the Functioning of the European Union, and in particular Article 82(2) and Article 83(1) thereof,

Having regard to the proposal from the European Commission,

After transmission of the draft legislative act to the national parliaments,

Having regard to the opinion of the European Economic and Social Committee ⁽¹⁾,

After consulting the Committee of the Regions,

Acting in accordance with the ordinary legislative procedure ⁽²⁾,

Whereas:

- (1) Sexual abuse and sexual exploitation of children, including child pornography, constitute serious violations of fundamental rights, in particular of the rights of children to the protection and care necessary for their well-being, as provided for by the 1989 United Nations Convention on the Rights of the Child and by the Charter of Fundamental Rights of the European Union ⁽³⁾.
- (2) In accordance with Article 6(1) of the Treaty on European Union, the Union recognises the rights, freedoms and principles set out in the Charter of Fundamental Rights of the European Union, in which Article 24(2) provides that in all actions relating to children, whether taken by public authorities or private

institutions, the child's best interests must be a primary consideration. Moreover, the Stockholm Programme — An Open and Secure Europe Serving and Protecting Citizens ⁽⁴⁾ gives a clear priority to combating the sexual abuse and sexual exploitation of children and child pornography.

- (3) Child pornography, which consists of images of child sexual abuse, and other particularly serious forms of sexual abuse and sexual exploitation of children are increasing and spreading through the use of new technologies and the Internet.
- (4) Council Framework Decision 2004/68/JHA of 22 December 2003 on combating the sexual exploitation of children and child pornography ⁽⁵⁾ approximates Member States' legislation to criminalise the most serious forms of child sexual abuse and sexual exploitation, to extend domestic jurisdiction, and to provide for a minimum level of assistance for victims. Council Framework Decision 2001/220/JHA of 15 March 2001 on the standing of victims in criminal proceedings ⁽⁶⁾ establishes a set of victims' rights in criminal proceedings, including the right to protection and compensation. Moreover, the coordination of prosecution of cases of sexual abuse, sexual exploitation of children and child pornography will be facilitated by the implementation of Council Framework Decision 2009/948/JHA of 30 November 2009 on prevention and settlement of conflicts of exercise of jurisdiction in criminal proceedings ⁽⁷⁾.
- (5) In accordance with Article 34 of the United Nations Convention on the Rights of the Child, States Parties undertake to protect the child from all forms of sexual exploitation and sexual abuse. The 2000 United Nations Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography and, in particular, the 2007 Council

⁽¹⁾ OJ C 48, 15.2.2011, p. 138.

⁽²⁾ Position of the European Parliament of 27 October 2011 (not yet published in the Official Journal) and decision of the Council of 15 November 2011.

⁽³⁾ OJ C 364, 18.12.2000, p. 1.

⁽⁴⁾ OJ C 115, 4.5.2010, p. 1.

⁽⁵⁾ OJ L 13, 20.1.2004, p. 44.

⁽⁶⁾ OJ L 82, 22.3.2001, p. 1.

⁽⁷⁾ OJ L 328, 15.12.2009, p. 42.

of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse are crucial steps in the process of enhancing international cooperation in this field.

- (6) Serious criminal offences such as the sexual exploitation of children and child pornography require a comprehensive approach covering the prosecution of offenders, the protection of child victims, and prevention of the phenomenon. The child's best interests must be a primary consideration when carrying out any measures to combat these offences in accordance with the Charter of Fundamental Rights of the European Union and the United Nations Convention on the Rights of the Child. Framework Decision 2004/68/JHA should be replaced by a new instrument providing such comprehensive legal framework to achieve that purpose.
- (7) This Directive should be fully complementary with Directive 2011/36/EU of the European Parliament and of the Council of 5 April 2011 on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims, and replacing Council Framework Decision 2002/629/JHA ⁽¹⁾, as some victims of human trafficking have also been child victims of sexual abuse or sexual exploitation.
- (8) In the context of criminalising acts related to pornographic performance, this Directive refers to such acts which consist of an organised live exhibition, aimed at an audience, thereby excluding personal face-to-face communication between consenting peers, as well as children over the age of sexual consent and their partners from the definition.
- (9) Child pornography frequently includes images recording the sexual abuse of children by adults. It may also include images of children involved in sexually explicit conduct, or of their sexual organs, where such images are produced or used for primarily sexual purposes and exploited with or without the child's knowledge. Furthermore, the concept of child pornography also covers realistic images of a child, where a child is engaged or depicted as being engaged in sexually explicit conduct for primarily sexual purposes.
- (10) Disability, by itself, does not automatically constitute an impossibility to consent to sexual relations. However, the abuse of the existence of such a disability in order to engage in sexual activities with a child should be criminalised.
- (11) In adopting legislation on substantive criminal law, the Union should ensure consistency of such legislation in particular with regard to the level of penalties. The Council conclusions of 24 and 25 April 2002 on the approach to apply regarding approximation of penalties, which indicate four levels of penalties, should be kept in mind in the light of the Lisbon Treaty. This Directive, because it contains an exceptionally high number of different offences, requires, in order to reflect the various degrees of seriousness, a differentiation in the level of penalties which goes further than what should usually be provided in Union legal instruments.
- (12) Serious forms of sexual abuse and sexual exploitation of children should be subject to effective, proportionate and dissuasive penalties. This includes, in particular, various forms of sexual abuse and sexual exploitation of children which are facilitated by the use of information and communication technology, such as the online solicitation of children for sexual purposes via social networking websites and chat rooms. The definition of child pornography should also be clarified and brought closer to that contained in international instruments.
- (13) The maximum term of imprisonment provided for in this Directive for the offences referred to therein should apply at least to the most serious forms of such offences.
- (14) In order to reach the maximum term of imprisonment provided for in this Directive for offences concerning sexual abuse and sexual exploitation of children and child pornography, Member States may combine, taking into account their national law, the imprisonment terms provided for in national legislation in respect of those offences.
- (15) This Directive obliges Member States to provide for criminal penalties in their national legislation in respect of the provisions of Union law on combating sexual abuse, sexual exploitation of children and child pornography. This Directive creates no obligations regarding the application of such penalties, or any other available system of law enforcement, in individual cases.
- (16) Especially for those cases where the offences referred to in this Directive are committed with the purpose of financial gain, Member States are invited to consider providing for the possibility to impose financial penalties in addition to imprisonment.
- (17) In the context of child pornography, the term 'without right' allows Member States to provide a defence in respect of conduct relating to pornographic material having for example, a medical, scientific or similar purpose. It also allows activities carried out under domestic legal powers, such as the legitimate possession of child pornography by the authorities in order to conduct criminal proceedings or to prevent, detect or investigate crime. Furthermore, it does not exclude legal defences or similar relevant principles that relieve a person of responsibility under specific circumstances, for example where telephone or Internet hotlines carry out activities to report those cases.

⁽¹⁾ OJ L 101, 15.4.2011, p. 1.

- (18) Knowingly obtaining access, by means of information and communication technology, to child pornography should be criminalised. To be liable, the person should both intend to enter a site where child pornography is available and know that such images can be found there. Penalties should not be applied to persons inadvertently accessing sites containing child pornography. The intentional nature of the offence may notably be deduced from the fact that it is recurrent or that the offence was committed via a service in return for payment.
- (19) Solicitation of children for sexual purposes is a threat with specific characteristics in the context of the Internet, as the latter provides unprecedented anonymity to users because they are able to conceal their real identity and personal characteristics, such as their age. At the same time, Member States acknowledge the importance of also combating the solicitation of a child outside the context of the Internet, in particular where such solicitation is not carried out by using information and communication technology. Member States are encouraged to criminalise the conduct where the solicitation of a child to meet the offender for sexual purposes takes place in the presence or proximity of the child, for instance in the form of a particular preparatory offence, attempt to commit the offences referred to in this Directive or as a particular form of sexual abuse. Whichever legal solution is chosen to criminalise 'off-line grooming', Member States should ensure that they prosecute the perpetrators of such offences one way or another.
- (20) This Directive does not govern Member States' policies with regard to consensual sexual activities in which children may be involved and which can be regarded as the normal discovery of sexuality in the course of human development, taking account of the different cultural and legal traditions and of new forms of establishing and maintaining relations among children and adolescents, including through information and communication technologies. These issues fall outside of the scope of this Directive. Member States which avail themselves of the possibilities referred to in this Directive do so in the exercise of their competences.
- (21) Member States should provide for aggravating circumstances in their national law in accordance with the applicable rules established by their legal systems on aggravating circumstances. They should ensure that those aggravating circumstances are available for judges to consider when sentencing offenders, although there is no obligation on judges to apply those aggravating circumstances. The aggravating circumstances should not be provided for in Member States' law when irrelevant taking into account the nature of the specific offence. The relevance of the various aggravating circumstances provided for in this Directive should be evaluated at national level for each of the offences referred to in this Directive.
- (22) Physical or mental incapacity under this Directive should be understood as also including the state of physical or mental incapacity caused by the influence of drugs and alcohol.
- (23) In combating sexual exploitation of children, full use should be made of existing instruments on the seizure and confiscation of the proceeds of crime, such as the United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols thereto, the 1990 Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime, Council Framework Decision 2001/500/JHA of 26 June 2001 on money laundering, the identification, tracing, freezing, seizing and confiscation of instrumentalities and the proceeds of crime⁽¹⁾, and Council Framework Decision 2005/212/JHA of 24 February 2005 on Confiscation of Crime Related Proceeds, Instrumentalities and Property⁽²⁾. The use of seized and confiscated instrumentalities and the proceeds from the offences referred to in this Directive to support victims' assistance and protection should be encouraged.
- (24) Secondary victimisation should be avoided for victims of offences referred to in this Directive. In Member States where prostitution or the appearance in pornography is punishable under national criminal law, it should be possible not to prosecute or impose penalties under those laws where the child concerned has committed those acts as a result of being victim of sexual exploitation or where the child was compelled to participate in child pornography.
- (25) As an instrument of approximation of criminal law, this Directive provides for levels of penalties which should apply without prejudice to the specific criminal policies of the Member States concerning child offenders.
- (26) Investigating offences and bringing charges in criminal proceedings should be facilitated, to take into account the difficulty for child victims of denouncing sexual abuse and the anonymity of offenders in cyberspace. To ensure successful investigations and prosecutions of the offences referred to in this Directive, their initiation should not depend, in principle, on a report or accusation made by the victim or by his or her representative. The length of the sufficient period of time for prosecution should be determined in accordance with national law.
- (27) Effective investigatory tools should be made available to those responsible for the investigation and prosecutions

(1) OJ L 182, 5.7.2001, p. 1.

(2) OJ L 68, 15.3.2005, p. 49.

of the offences referred to in this Directive. Those tools could include interception of communications, covert surveillance including electronic surveillance, monitoring of bank accounts or other financial investigations, taking into account, inter alia, the principle of proportionality and the nature and seriousness of the offences under investigation. Where appropriate, and in accordance with national law, such tools should also include the possibility for law enforcement authorities to use a concealed identity on the Internet.

- (28) Member States should encourage any person who has knowledge or suspicion of the sexual abuse or sexual exploitation of a child to report to the competent services. It is the responsibility of each Member State to determine the competent authorities to which such suspicions may be reported. Those competent authorities should not be limited to child protection services or relevant social services. The requirement of suspicion 'in good faith' should be aimed at preventing the provision being invoked to authorise the denunciation of purely imaginary or untrue facts carried out with malicious intent.
- (29) Rules on jurisdiction should be amended to ensure that sexual abusers or sexual exploiters of children from the Union face prosecution even if they commit their crimes outside the Union, in particular via so-called sex tourism. Child sex tourism should be understood as the sexual exploitation of children by a person or persons who travel from their usual environment to a destination abroad where they have sexual contact with children. Where child sex tourism takes place outside the Union, Member States are encouraged to seek to increase through the available national and international instruments including bilateral or multilateral treaties on extradition, mutual assistance or a transfer of the proceedings, cooperation with third countries and international organisations with a view to combating sex tourism. Member States should foster open dialogue and communication with countries outside the Union in order to be able to prosecute perpetrators, under the relevant national legislation, who travel outside the Union borders for the purposes of child sex tourism.
- (30) Measures to protect child victims should be adopted in their best interest, taking into account an assessment of their needs. Child victims should have easy access to legal remedies and measures to address conflicts of interest where sexual abuse or sexual exploitation of a child occurs within the family. When a special representative should be appointed for a child during a criminal investigation or proceeding, this role may be also carried out by a legal person, an institution or an authority. Moreover, child victims should be protected from penalties, for example under national legislation on prostitution, if they bring their case to the attention of competent authorities. Furthermore, participation in criminal proceedings by child victims should not cause additional trauma to the extent possible, as a result of interviews or visual contact with offenders. A good understanding of children and how they behave when faced with traumatic experiences will help to ensure a high quality of evidence-taking and also reduce the stress placed on children when carrying out the necessary measures.
- (31) Member States should consider giving short and long term assistance to child victims. Any harm caused by the sexual abuse and sexual exploitation of a child is significant and should be addressed. Because of the nature of the harm caused by sexual abuse and sexual exploitation, such assistance should continue for as long as necessary for the child's physical and psychological recovery and may last into adulthood if necessary. Assistance and advice should be considered to be extended to parents or guardians of the child victims where they are not involved as suspects in relation to the offence concerned, in order to help them to assist child victims throughout the proceedings.
- (32) Framework Decision 2001/220/JHA establishes a set of victims' rights in criminal proceedings, including the right to protection and compensation. In addition child victims of sexual abuse, sexual exploitation and child pornography should be given access to legal counselling and, in accordance with the role of victims in the relevant justice systems, to legal representation, including for the purpose of claiming compensation. Such legal counselling and legal representation could also be provided by the competent authorities for the purpose of claiming compensation from the State. The purpose of legal counselling is to enable victims to be informed and receive advice about the various possibilities open to them. Legal counselling should be provided by a person having received appropriate legal training without necessarily being a lawyer. Legal counselling and, in accordance with the role of victims in the relevant justice systems, legal representation should be provided free of charge, at least when the victim does not have sufficient financial resources, in a manner consistent with the internal procedures of Member States.
- (33) Member States should undertake action to prevent or prohibit acts related to the promotion of sexual abuse of children and child sex tourism. Different preventative measures could be considered, such as the drawing up and reinforcement of a code of conduct and self-regulatory mechanisms in the tourism industry, the setting-up of a code of ethics or 'quality labels' for tourist organisations combating child sex tourism, or establishing an explicit policy to tackle child sex tourism.

- (34) Member States should establish and/or strengthen policies to prevent sexual abuse and sexual exploitation of children, including measures to discourage and reduce the demand that fosters all forms of sexual exploitation of children, and measures to reduce the risk of children becoming victims, by means of, information and awareness-raising campaigns, and research and education programmes. In such initiatives, Member States should adopt a child-rights based approach. Particular care should be taken to ensure that awareness-raising campaigns aimed at children are appropriate and sufficiently easy to understand. The establishment of help-lines or hotlines should be considered.
- (35) Regarding the system of reporting sexual abuse and sexual exploitation of children and helping children in need, hotlines under the number 116 000 for missing children, 116 006 for victims of crime and 116 111 for children, as introduced by Commission Decision 2007/116/EC of 15 February 2007 on reserving the national numbering beginning with 116 for harmonised numbers for harmonised services of social value⁽¹⁾, should be promoted and experience regarding their functioning should be taken into account.
- (36) Professionals likely to come into contact with child victims of sexual abuse and sexual exploitation should be adequately trained to identify and deal with such victims. That training should be promoted for members of the following categories when they are likely to come into contact with child victims: police officers, public prosecutors, lawyers, members of the judiciary and court officials, child and health care personnel, but could also involve other groups of persons who are likely to encounter child victims of sexual abuse and sexual exploitation in their work.
- (37) In order to prevent the sexual abuse and sexual exploitation of children, intervention programmes or measures targeting sex offenders should be proposed to them. Those intervention programmes or measures should meet a broad, flexible approach focusing on the medical and psycho-social aspects and have a non-obligatory character. Those intervention programmes or measures are without prejudice to intervention programmes or measures imposed by the competent judicial authorities.
- (38) Intervention programmes or measures are not provided as an automatic right. It is for the Member State to decide which intervention programmes or measures are appropriate.
- (39) To prevent and minimise recidivism, offenders should be subject to an assessment of the danger posed by the offenders and the possible risks of repetition of sexual offences against children. Arrangements for such assessment, such as the type of authority competent to order and carry out the assessment or the moment in or after the criminal proceedings when that assessment should take place as well as arrangements for effective intervention programmes or measures offered following that assessment should be consistent with the internal procedures of Member States. For the same objective of preventing and minimising recidivism, offenders should also have access to effective intervention programmes or measures on a voluntary basis. Those intervention programmes or measures should not interfere with national schemes set up to deal with the treatment of persons suffering from mental disorders.
- (40) Where the danger posed by the offenders and the possible risks of repetition of the offences make it appropriate, convicted offenders should be temporarily or permanently prevented from exercising at least professional activities involving direct and regular contact with children. Employers when recruiting for a post involving direct and regular contact with children are entitled to be informed of existing convictions for sexual offences against children entered in the criminal record, or of existing disqualifications. For the purposes of this Directive, the term 'employers' should also cover persons running an organisation that is active in volunteer work related to the supervision and/or care of children involving direct and regular contact with children. The manner in which such information is delivered, such as for example access via the person concerned, and the precise content of the information, the meaning of organised voluntary activities and direct and regular contact with children should be laid down in accordance with national law.
- (41) With due regard to the different legal traditions of the Member States, this Directive takes into account the fact that access to criminal records is allowed only either by the competent authorities or by the person concerned. This Directive does not establish an obligation to modify the national systems governing criminal records or the means of access to those records.
- (42) The aim of this Directive is not to harmonise rules concerning consent of the person concerned when exchanging information from the criminal registers, i.e. whether or not to require such consent. Whether the consent is required or not under national law, this Directive does not establish any new obligation to change the national law and national procedures in this respect.

⁽¹⁾ OJ L 49, 17.2.2007, p. 30.

- (43) Member States may consider adopting additional administrative measures in relation to perpetrators, such as the registration in sex offender registers of persons convicted of offences referred to in this Directive. Access to those registers should be subject to limitation in accordance with national constitutional principles and applicable data protection standards, for instance by limiting access to the judiciary and/or law enforcement authorities.
- (44) Member States are encouraged to create mechanisms for data collection or focal points, at the national or local levels and in collaboration with civil society, for the purpose of observing and evaluating the phenomenon of sexual abuse and sexual exploitation of children. In order to be able to properly evaluate the results of actions to combat sexual abuse and sexual exploitation of children and child pornography, the Union should continue to develop its work on methodologies and data collection methods to produce comparable statistics.
- (45) Member States should take appropriate action for setting up information services to provide information on how to recognise the signs of sexual abuse and sexual exploitation.
- (46) Child pornography, which constitutes child sexual abuse images, is a specific type of content which cannot be construed as the expression of an opinion. To combat it, it is necessary to reduce the circulation of child sexual abuse material by making it more difficult for offenders to upload such content onto the publicly accessible web. Action is therefore necessary to remove the content and apprehend those guilty of making, distributing or downloading child sexual abuse images. With a view to supporting the Union's efforts to combat child pornography, Member States should use their best endeavours to cooperate with third countries in seeking to secure the removal of such content from servers within their territory.
- (47) However, despite such efforts, the removal of child pornography content at its source is often not possible when the original materials are not located within the Union, either because the State where the servers are hosted is not willing to cooperate or because obtaining removal of the material from the State concerned proves to be particularly long. Mechanisms may also be put in place to block access from the Union's territory to Internet pages identified as containing or disseminating child pornography. The measures undertaken by Member States in accordance with this Directive in order to remove or, where appropriate, block websites containing child pornography could be based on various types of public action, such as legislative, non-legislative, judicial or other. In that context, this Directive is without prejudice to voluntary action taken by the Internet industry to prevent the misuse of its services or to any support for such action by Member States. Whichever basis for action or method is chosen, Member States should ensure that it provides an adequate level of legal certainty and predictability to users and service providers. Both with a view to the removal and the blocking of child abuse content, cooperation between public authorities should be established and strengthened, particularly in the interests of ensuring that national lists of websites containing child pornography material are as complete as possible and of avoiding duplication of work. Any such developments must take account of the rights of the end users and comply with existing legal and judicial procedures and the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and the Charter of Fundamental Rights of the European Union. The Safer Internet Programme has set up a network of hotlines the goal of which is to collect information and to ensure coverage and exchange of reports on the major types of illegal content online.
- (48) This Directive aims to amend and expand the provisions of Framework Decision 2004/68/JHA. Since the amendments to be made are of substantial number and nature, the Framework Decision should, in the interests of clarity, be replaced in its entirety in relation to Member States participating in the adoption of this Directive.
- (49) Since the objective of this Directive, namely to combat sexual abuse, sexual exploitation of children and child pornography, cannot be sufficiently achieved by the Member States alone and can therefore, by reasons of the scale and effects, be better achieved at Union level, the Union may adopt measures, in accordance with the principle of subsidiarity as set out in Article 5 of the Treaty on European Union. In accordance with the principle of proportionality, as set out in that Article, this Directive does not go beyond what is necessary to achieve that objective.
- (50) This Directive respects fundamental rights and observes the principles recognised in particular by the Charter of Fundamental Rights of the European Union and in particular the right to the protection of human dignity, the prohibition of torture and inhuman or degrading treatment or punishment, the rights of the child, the right to liberty and security, the right to freedom of expression and information, the right to the protection of personal data, the right to an effective remedy and to a fair trial and the principles of legality and proportionality of criminal offences and penalties. This Directive seeks to ensure full respect for those rights and principles and must be implemented accordingly.

- (51) In accordance with Article 3 of the Protocol (No 21) on the position of United Kingdom and Ireland in respect of the area of freedom, security and justice, annexed to the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union, the United Kingdom and Ireland have notified their wish to take part in the adoption and application of this Directive.
- (52) In accordance with Articles 1 and 2 of the Protocol (No 22) on the position of Denmark annexed to the Treaty on European Union and to the Treaty on the Functioning of the European Union, Denmark is not taking part in the adoption of this Directive and is not bound by it or subject to its application.

HAVE ADOPTED THIS DIRECTIVE:

Article 1

Subject matter

This Directive establishes minimum rules concerning the definition of criminal offences and sanctions in the area of sexual abuse and sexual exploitation of children, child pornography and solicitation of children for sexual purposes. It also introduces provisions to strengthen the prevention of those crimes and the protection of the victims thereof.

Article 2

Definitions

For the purposes of this Directive, the following definitions apply:

- (a) 'child' means any person below the age of 18 years;
- (b) 'age of sexual consent' means the age below which, in accordance with national law, it is prohibited to engage in sexual activities with a child;
- (c) 'child pornography' means:
- (i) any material that visually depicts a child engaged in real or simulated sexually explicit conduct;
 - (ii) any depiction of the sexual organs of a child for primarily sexual purposes;
 - (iii) any material that visually depicts any person appearing to be a child engaged in real or simulated sexually explicit conduct or any depiction of the sexual organs of any person appearing to be a child, for primarily sexual purposes; or
 - (iv) realistic images of a child engaged in sexually explicit conduct or realistic images of the sexual organs of a child, for primarily sexual purposes;
- (d) 'child prostitution' means the use of a child for sexual activities where money or any other form of remuneration or consideration is given or promised as payment in exchange for the child engaging in sexual activities, regardless of whether that payment, promise or consideration is made to the child or to a third party;
- (e) 'pornographic performance' means a live exhibition aimed at an audience, including by means of information and communication technology, of:
- (i) a child engaged in real or simulated sexually explicit conduct; or
 - (ii) the sexual organs of a child for primarily sexual purposes;
- (f) 'legal person' means an entity having legal personality under the applicable law, except for States or public bodies in the exercise of State authority and for public international organisations.

Article 3

Offences concerning sexual abuse

1. Member States shall take the necessary measures to ensure that the intentional conduct referred to in paragraphs 2 to 6 is punishable.
2. Causing, for sexual purposes, a child who has not reached the age of sexual consent to witness sexual activities, even without having to participate, shall be punishable by a maximum term of imprisonment of at least 1 year.
3. Causing, for sexual purposes, a child who has not reached the age of sexual consent to witness sexual abuse, even without having to participate, shall be punishable by a maximum term of imprisonment of at least 2 years.
4. Engaging in sexual activities with a child who has not reached the age of sexual consent shall be punishable by a maximum term of imprisonment of at least 5 years.
5. Engaging in sexual activities with a child, where:
 - (i) abuse is made of a recognised position of trust, authority or influence over the child, shall be punishable by a maximum term of imprisonment of at least 8 years if the child has not reached the age of sexual consent, and of at least 3 years of imprisonment, if the child is over that age; or
 - (ii) abuse is made of a particularly vulnerable situation of the child, in particular because of a mental or physical disability or a situation of dependence, shall be punishable by a maximum term of imprisonment of at least 8 years if the child has not reached the age of sexual consent, and of at least 3 years of imprisonment if the child is over that age; or

(iii) use is made of coercion, force or threats shall be punishable by a maximum term of imprisonment of at least 10 years if the child has not reached the age of sexual consent, and of at least 5 years of imprisonment if the child is over that age.

6. Coercing, forcing or threatening a child into sexual activities with a third party shall be punishable by a maximum term of imprisonment of at least 10 years if the child has not reached the age of sexual consent, and of at least 5 years of imprisonment if the child is over that age.

Article 4

Offences concerning sexual exploitation

1. Member States shall take the necessary measures to ensure that the intentional conduct referred to in paragraphs 2 to 7 is punishable.

2. Causing or recruiting a child to participate in pornographic performances, or profiting from or otherwise exploiting a child for such purposes shall be punishable by a maximum term of imprisonment of at least 5 years if the child has not reached the age of sexual consent and of at least 2 years of imprisonment if the child is over that age.

3. Coercing or forcing a child to participate in pornographic performances, or threatening a child for such purposes shall be punishable by a maximum term of imprisonment of at least 8 years if the child has not reached the age of sexual consent, and of at least 5 years of imprisonment if the child is over that age.

4. Knowingly attending pornographic performances involving the participation of a child shall be punishable by a maximum term of imprisonment of at least 2 years if the child has not reached the age of sexual consent, and of at least 1 year of imprisonment if the child is over that age.

5. Causing or recruiting a child to participate in child prostitution, or profiting from or otherwise exploiting a child for such purposes shall be punishable by a maximum term of imprisonment of at least 8 years if the child has not reached the age of sexual consent, and of at least 5 years of imprisonment if the child is over that age.

6. Coercing or forcing a child into child prostitution, or threatening a child for such purposes shall be punishable by a maximum term of imprisonment of at least 10 years if the child has not reached the age of sexual consent, and of at least 5 years of imprisonment if the child is over that age.

7. Engaging in sexual activities with a child, where recourse is made to child prostitution shall be punishable by a maximum term of imprisonment of at least 5 years if the child has not reached the age of sexual consent, and of at least 2 years of imprisonment if the child is over that age.

Article 5

Offences concerning child pornography

1. Member States shall take the necessary measures to ensure that the intentional conduct, when committed without right, referred to in paragraphs 2 to 6 is punishable.

2. Acquisition or possession of child pornography shall be punishable by a maximum term of imprisonment of at least 1 year.

3. Knowingly obtaining access, by means of information and communication technology, to child pornography shall be punishable by a maximum term of imprisonment of at least 1 year.

4. Distribution, dissemination or transmission of child pornography shall be punishable by a maximum term of imprisonment of at least 2 years.

5. Offering, supplying or making available child pornography shall be punishable by a maximum term of imprisonment of at least 2 years.

6. Production of child pornography shall be punishable by a maximum term of imprisonment of at least 3 years.

7. It shall be within the discretion of Member States to decide whether this Article applies to cases involving child pornography as referred to in Article 2(c)(iii), where the person appearing to be a child was in fact 18 years of age or older at the time of depiction.

8. It shall be within the discretion of Member States to decide whether paragraphs 2 and 6 of this Article apply to cases where it is established that pornographic material as referred to in Article 2(c)(iv) is produced and possessed by the producer solely for his or her private use in so far as no pornographic material as referred to in Article 2(c)(i), (ii) or (iii) has been used for the purpose of its production and provided that the act involves no risk of dissemination of the material.

Article 6

Solicitation of children for sexual purposes

1. Member States shall take the necessary measures to ensure that the following intentional conduct is punishable:

the proposal, by means of information and communication technology, by an adult to meet a child who has not reached the age of sexual consent, for the purpose of committing any of the offences referred to in Article 3(4) and Article 5(6), where that proposal was followed by material acts leading to such a meeting, shall be punishable by a maximum term of imprisonment of at least 1 year.

2. Member States shall take the necessary measures to ensure that an attempt, by means of information and communication technology, to commit the offences provided for in Article 5(2) and (3) by an adult soliciting a child who has not reached the age of sexual consent to provide child pornography depicting that child is punishable.

*Article 7***Incitement, aiding and abetting, and attempt**

1. Member States shall take the necessary measures to ensure that inciting or aiding and abetting to commit any of the offences referred to in Articles 3 to 6 is punishable.

2. Member States shall take the necessary measures to ensure that an attempt to commit any of the offences referred to in Article 3(4), (5) and (6), Article 4(2), (3), (5), (6) and (7), and Article 5(4), (5) and (6) is punishable.

*Article 8***Consensual sexual activities**

1. It shall be within the discretion of Member States to decide whether Article 3(2) and (4) apply to consensual sexual activities between peers, who are close in age and degree of psychological and physical development or maturity, in so far as the acts did not involve any abuse.

2. It shall be within the discretion of Member States to decide whether Article 4(4) applies to a pornographic performance that takes place in the context of a consensual relationship where the child has reached the age of sexual consent or between peers who are close in age and degree of psychological and physical development or maturity, in so far as the acts did not involve any abuse or exploitation and no money or other form of remuneration or consideration is given as payment in exchange for the pornographic performance.

3. It shall be within the discretion of Member States to decide whether Article 5(2) and (6) apply to the production, acquisition or possession of material involving children who have reached the age of sexual consent where that material is produced and possessed with the consent of those children and only for the private use of the persons involved, in so far as the acts did not involve any abuse.

*Article 9***Aggravating circumstances**

In so far as the following circumstances do not already form part of the constituent elements of the offences referred to in Articles 3 to 7, Member States shall take the necessary measures to ensure that the following circumstances may, in accordance with the relevant provisions of national law, be regarded as aggravating circumstances, in relation to the relevant offences referred to in Articles 3 to 7:

(a) the offence was committed against a child in a particularly vulnerable situation, such as a child with a mental or physical disability, in a situation of dependence or in a state of physical or mental incapacity;

(b) the offence was committed by a member of the child's family, a person cohabiting with the child or a person who has abused a recognised position of trust or authority;

(c) the offence was committed by several persons acting together;

(d) the offence was committed within the framework of a criminal organisation within the meaning of Council Framework Decision 2008/841/JHA of 24 October 2008 on the fight against organised crime⁽¹⁾;

(e) the offender has previously been convicted of offences of the same nature;

(f) the offender has deliberately or recklessly endangered the life of the child; or

(g) the offence involved serious violence or caused serious harm to the child.

*Article 10***Disqualification arising from convictions**

1. In order to avoid the risk of repetition of offences, Member States shall take the necessary measures to ensure that a natural person who has been convicted of any of the offences referred to in Articles 3 to 7 may be temporarily or permanently prevented from exercising at least professional activities involving direct and regular contacts with children.

2. Member States shall take the necessary measures to ensure that employers, when recruiting a person for professional or organised voluntary activities involving direct and regular contacts with children, are entitled to request information in accordance with national law by way of any appropriate means, such as access upon request or via the person concerned, of the existence of criminal convictions for any of the offences referred to in Articles 3 to 7 entered in the criminal record or of the existence of any disqualification from exercising activities involving direct and regular contacts with children arising from those criminal convictions.

3. Member States shall take the necessary measures to ensure that, for the application of paragraphs 1 and 2 of this Article, information concerning the existence of criminal convictions for any of the offences referred to in Articles 3 to 7, or of any disqualification from exercising activities involving direct and regular contacts with children arising from those criminal convictions, is transmitted in accordance with the procedures set out in Council Framework Decision 2009/315/JHA of 26 February 2009 on the organisation and content of the exchange of information extracted from the criminal record between Member States⁽²⁾ when requested under Article 6 of that Framework Decision with the consent of the person concerned.

⁽¹⁾ OJ L 300, 11.11.2008, p. 42.

⁽²⁾ OJ L 97, 7.4.2009, p. 23.

*Article 11***Seizure and confiscation**

Member States shall take the necessary measures to ensure that their competent authorities are entitled to seize and confiscate instrumentalities and proceeds from the offences referred to in Articles 3, 4 and 5.

*Article 12***Liability of legal persons**

1. Member States shall take the necessary measures to ensure that legal persons may be held liable for any of the offences referred to in Articles 3 to 7 committed for their benefit by any person, acting either individually or as part of an organ of the legal person, and having a leading position within the legal person, based on:

- (a) a power of representation of the legal person;
- (b) an authority to take decisions on behalf of the legal person; or
- (c) an authority to exercise control within the legal person.

2. Member States shall also take the necessary measures to ensure that legal persons may be held liable where the lack of supervision or control by a person referred to in paragraph 1 has made possible the commission, by a person under its authority, of any of the offences referred to in Articles 3 to 7 for the benefit of that legal person.

3. Liability of legal persons under paragraphs 1 and 2 shall be without prejudice to criminal proceedings against natural persons who are perpetrators, inciters or accessories to the offences referred to in Articles 3 to 7.

*Article 13***Sanctions on legal persons**

1. Member States shall take the necessary measures to ensure that a legal person held liable pursuant to Article 12(1) is punishable by effective, proportionate and dissuasive sanctions, which shall include criminal or non-criminal fines and may include other sanctions, such as:

- (a) exclusion from entitlement to public benefits or aid;
- (b) temporary or permanent disqualification from the practice of commercial activities;
- (c) placing under judicial supervision;
- (d) judicial winding-up; or
- (e) temporary or permanent closure of establishments which have been used for committing the offence.

2. Member States shall take the necessary measures to ensure that a legal person held liable pursuant to Article 12(2) is punishable by sanctions or measures which are effective, proportionate and dissuasive.

*Article 14***Non-prosecution or non-application of penalties to the victim**

Member States shall, in accordance with the basic principles of their legal systems take the necessary measures to ensure that competent national authorities are entitled not to prosecute or impose penalties on child victims of sexual abuse and sexual exploitation for their involvement in criminal activities, which they have been compelled to commit as a direct consequence of being subjected to any of the acts referred to in Article 4(2), (3), (5) and (6), and in Article 5(6).

*Article 15***Investigation and prosecution**

1. Member States shall take the necessary measures to ensure that investigations into or the prosecution of the offences referred to in Articles 3 to 7 are not dependent on a report or accusation being made by the victim or by his or her representative, and that criminal proceedings may continue even if that person has withdrawn his or her statements.

2. Member States shall take the necessary measures to enable the prosecution of any of the offences referred to in Article 3, Article 4(2), (3), (5), (6) and (7) and of any serious offences referred to in Article 5(6) when child pornography as referred to in Article 2(c)(i) and (ii) has been used, for a sufficient period of time after the victim has reached the age of majority and which is commensurate with the gravity of the offence concerned.

3. Member States shall take the necessary measures to ensure that effective investigative tools, such as those which are used in organised crime or other serious crime cases are available to persons, units or services responsible for investigating or prosecuting offences referred to in Articles 3 to 7.

4. Member States shall take the necessary measures to enable investigative units or services to attempt to identify the victims of the offences referred to in Articles 3 to 7, in particular by analysing child pornography material, such as photographs and audiovisual recordings transmitted or made available by means of information and communication technology.

*Article 16***Reporting suspicion of sexual abuse or sexual exploitation**

1. Member States shall take the necessary measures to ensure that the confidentiality rules imposed by national law on certain professionals whose main duty is to work with children do not constitute an obstacle to the possibility, for those professionals, of their reporting to the services responsible for child protection any situation where they have reasonable grounds for believing that a child is the victim of offences referred to in Articles 3 to 7.

2. Member States shall take the necessary measures to encourage any person who knows about or suspects, in good faith that any of the offences referred to in Articles 3 to 7 have been committed, to report this to the competent services.

Article 17

Jurisdiction and coordination of prosecution

1. Member States shall take the necessary measures to establish their jurisdiction over the offences referred to in Articles 3 to 7 where:

- (a) the offence is committed in whole or in part within their territory; or
- (b) the offender is one of their nationals.

2. A Member State shall inform the Commission where it decides to establish further jurisdiction over an offence referred to in Articles 3 to 7 committed outside its territory, *inter alia*, where:

- (a) the offence is committed against one of its nationals or a person who is an habitual resident in its territory;
- (b) the offence is committed for the benefit of a legal person established in its territory; or
- (c) the offender is an habitual resident in its territory.

3. Member States shall ensure that their jurisdiction includes situations where an offence referred to in Articles 5 and 6, and in so far as is relevant, in Articles 3 and 7, is committed by means of information and communication technology accessed from their territory, whether or not it is based on their territory.

4. For the prosecution of any of the offences referred to in Article 3(4), (5) and (6), Article 4(2), (3), (5), (6) and (7) and Article 5(6) committed outside the territory of the Member State concerned, as regards paragraph 1(b) of this Article, each Member State shall take the necessary measures to ensure that its jurisdiction is not subordinated to the condition that the acts are a criminal offence at the place where they were performed.

5. For the prosecution of any of the offences referred to in Articles 3 to 7 committed outside the territory of the Member State concerned, as regards paragraph 1(b) of this Article, each Member State shall take the necessary measures to ensure that its jurisdiction is not subordinated to the condition that the prosecution can only be initiated following a report made by

the victim in the place where the offence was committed, or a denunciation from the State of the place where the offence was committed.

Article 18

General provisions on assistance, support and protection measures for child victims

1. Child victims of the offences referred to in Articles 3 to 7 shall be provided assistance, support and protection in accordance with Articles 19 and 20, taking into account the best interests of the child.

2. Member States shall take the necessary measures to ensure that a child is provided with assistance and support as soon as the competent authorities have a reasonable-grounds indication for believing that a child might have been subject to any of the offences referred to in Articles 3 to 7.

3. Member States shall ensure that, where the age of a person subject to any of the offences referred to in Articles 3 to 7 is uncertain and there are reasons to believe that the person is a child, that person is presumed to be a child in order to receive immediate access to assistance, support and protection in accordance with Articles 19 and 20.

Article 19

Assistance and support to victims

1. Member States shall take the necessary measures to ensure that assistance and support are provided to victims before, during and for an appropriate period of time after the conclusion of criminal proceedings in order to enable them to exercise the rights set out in Framework Decision 2001/220/JHA, and in this Directive. Member States shall, in particular, take the necessary steps to ensure protection for children who report cases of abuse within their family.

2. Member States shall take the necessary measures to ensure that assistance and support for a child victim are not made conditional on the child victim's willingness to cooperate in the criminal investigation, prosecution or trial.

3. Member States shall take the necessary measures to ensure that the specific actions to assist and support child victims in enjoying their rights under this Directive, are undertaken following an individual assessment of the special circumstances of each particular child victim, taking due account of the child's views, needs and concerns.

4. Child victims of any of the offences referred to in Articles 3 to 7 shall be considered as particularly vulnerable victims pursuant to Article 2(2), Article 8(4) and Article 14(1) of Framework Decision 2001/220/JHA.

5. Member States shall take measures, where appropriate and possible, to provide assistance and support to the family of the child victim in enjoying the rights under this Directive when the family is in the territory of the Member States. In particular, Member States shall, where appropriate and possible, apply Article 4 of Framework Decision 2001/220/JHA to the family of the child victim.

Article 20

Protection of child victims in criminal investigations and proceedings

1. Member States shall take the necessary measures to ensure that in criminal investigations and proceedings, in accordance with the role of victims in the relevant justice system, competent authorities appoint a special representative for the child victim where, under national law, the holders of parental responsibility are precluded from representing the child as a result of a conflict of interest between them and the child victim, or where the child is unaccompanied or separated from the family.

2. Member States shall ensure that child victims have, without delay, access to legal counselling and, in accordance with the role of victims in the relevant justice system, to legal representation, including for the purpose of claiming compensation. Legal counselling and legal representation shall be free of charge where the victim does not have sufficient financial resources.

3. Without prejudice to the rights of the defence, Member States shall take the necessary measures to ensure that in criminal investigations relating to any of the offences referred to in Articles 3 to 7:

- (a) interviews with the child victim take place without unjustified delay after the facts have been reported to the competent authorities;
- (b) interviews with the child victim take place, where necessary, in premises designed or adapted for this purpose;
- (c) interviews with the child victim are carried out by or through professionals trained for this purpose;
- (d) the same persons, if possible and where appropriate, conduct all interviews with the child victim;
- (e) the number of interviews is as limited as possible and interviews are carried out only where strictly necessary for the purpose of criminal investigations and proceedings;
- (f) the child victim may be accompanied by his or her legal representative or, where appropriate, by an adult of his or her choice, unless a reasoned decision has been made to the contrary in respect of that person.

4. Member States shall take the necessary measures to ensure that in criminal investigations of any of the offences referred to in Articles 3 to 7 all interviews with the child victim or, where appropriate, with a child witness, may be audio-visually

recorded and that such audio-visually recorded interviews may be used as evidence in criminal court proceedings, in accordance with the rules under their national law.

5. Member States shall take the necessary measures to ensure that in criminal court proceedings relating to any of the offences referred to in Articles 3 to 7, that it may be ordered that:

- (a) the hearing take place without the presence of the public;
- (b) the child victim be heard in the courtroom without being present, in particular through the use of appropriate communication technologies.

6. Member States shall take the necessary measures, where in the interest of child victims and taking into account other overriding interests, to protect the privacy, identity and image of child victims, and to prevent the public dissemination of any information that could lead to their identification.

Article 21

Measures against advertising abuse opportunities and child sex tourism

Member States shall take appropriate measures to prevent or prohibit:

- (a) the dissemination of material advertising the opportunity to commit any of the offences referred to in Articles 3 to 6; and
- (b) the organisation for others, whether or not for commercial purposes, of travel arrangements with the purpose of committing any of the offences referred to in Articles 3 to 5.

Article 22

Preventive intervention programmes or measures

Member States shall take the necessary measures to ensure that persons who fear that they might commit any of the offences referred to in Articles 3 to 7 may have access, where appropriate, to effective intervention programmes or measures designed to evaluate and prevent the risk of such offences being committed.

Article 23

Prevention

1. Member States shall take appropriate measures, such as education and training, to discourage and reduce the demand that fosters all forms of sexual exploitation of children.

2. Member States shall take appropriate action, including through the Internet, such as information and awareness-raising campaigns, research and education programmes, where appropriate in cooperation with relevant civil society organisations and other stakeholders, aimed at raising awareness and reducing the risk of children, becoming victims of sexual abuse or exploitation.

3. Member States shall promote regular training for officials likely to come into contact with child victims of sexual abuse or exploitation, including front-line police officers, aimed at enabling them to identify and deal with child victims and potential child victims of sexual abuse or exploitation.

Article 24

Intervention programmes or measures on a voluntary basis in the course of or after criminal proceedings

1. Without prejudice to intervention programmes or measures imposed by the competent judicial authorities under national law, Member States shall take the necessary measures to ensure that effective intervention programmes or measures are made available to prevent and minimise the risks of repeated offences of a sexual nature against children. Such programmes or measures shall be accessible at any time during the criminal proceedings, inside and outside prison, in accordance with national law.

2. The intervention programmes or measures, referred to in paragraph 1 shall meet the specific developmental needs of children who sexually offend.

3. Member States shall take the necessary measures to ensure that the following persons may have access to the intervention programmes or measures referred to in paragraph 1:

(a) persons subject to criminal proceedings for any of the offences referred to in Articles 3 to 7, under conditions which are neither detrimental nor contrary to the rights of the defence or to the requirements of a fair and impartial trial, and, in particular, in compliance with the principle of the presumption of innocence; and

(b) persons convicted of any of the offences referred to in Articles 3 to 7.

4. Member States shall take the necessary measures to ensure that the persons referred to in paragraph 3 are subject to an assessment of the danger that they present and the possible risks of repetition of any of the offences referred to in Articles 3 to 7, with the aim of identifying appropriate intervention programmes or measures.

5. Member States shall take the necessary measures to ensure that the persons referred to in paragraph 3 to whom intervention programmes or measures in accordance with paragraph 4 have been proposed:

(a) are fully informed of the reasons for the proposal;

(b) consent to their participation in the programmes or measures with full knowledge of the facts;

(c) may refuse and, in the case of convicted persons, are made aware of the possible consequences of such a refusal.

Article 25

Measures against websites containing or disseminating child pornography

1. Member States shall take the necessary measures to ensure the prompt removal of web pages containing or disseminating child pornography hosted in their territory and to endeavour to obtain the removal of such pages hosted outside of their territory.

2. Member States may take measures to block access to web pages containing or disseminating child pornography towards the Internet users within their territory. These measures must be set by transparent procedures and provide adequate safeguards, in particular to ensure that the restriction is limited to what is necessary and proportionate, and that users are informed of the reason for the restriction. Those safeguards shall also include the possibility of judicial redress.

Article 26

Replacement of Framework Decision 2004/68/JHA

Framework Decision 2004/68/JHA is hereby replaced in relation to Member States participating in the adoption of this Directive without prejudice to the obligations of those Member States relating to the time limits for transposition of the Framework Decision into national law.

In relation to Member States participating in the adoption of this Directive, references to Framework Decision 2004/68/JHA shall be construed as references to this Directive.

Article 27

Transposition

1. Member States shall bring into force the laws, regulations and administrative provisions necessary to comply with this Directive by 18 December 2013.

2. Member States shall transmit to the Commission the text of the provisions transposing into their national law the obligations imposed on them under this Directive.

3. When Member States adopt those measures, they shall contain a reference to this Directive or be accompanied by such a reference on the occasion of their official publication. The methods of making such reference shall be laid down by the Member States.

Article 28

Reporting

1. The Commission shall, by 18 December 2015, submit a report to the European Parliament and the Council assessing the extent to which the Member States have taken the necessary measures in order to comply with this Directive, accompanied, if necessary, by a legislative proposal.

2. The Commission shall, by 18 December 2015, submit a report to the European Parliament and the Council assessing the implementation of the measures referred to in Article 25.

Article 29

Entry into force

This Directive shall enter into force on the day of its publication in the *Official Journal of the European Union*.

Article 30

Addressees

This Directive is addressed to the Member States in accordance with the Treaties.

Done at Strasbourg, 13 December 2011.

For the European Parliament

The President

J. BUZEK

For the Council

The President

M. SZPUNAR

* <https://eur-lex.europa.eu/>

I
(Законодавчі акти)
ДИРЕКТИВИ
ДИРЕКТИВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ ТА РАДИ
2011/92/ЄС
від 13 грудня 2011 року
про боротьбу з сексуальним насильством і сексуальною
експлуатацією дітей та дитячою порнографією,
а також заміну Рамкового рішення Ради 2004/68/ЮВС

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПАРЛАМЕНТ ТА РАДА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ,

беручи до уваги Договір про функціонування Європейського Союзу, зокрема його статтю 82(2) і статтю 83(1), беручи до уваги пропозицію Європейської Комісії, після передачі проекту законодавчого акта національним парламентам, беручи до уваги висновок Європейського економічного та соціального комітету (1),

(1) OJ C 48, 15.2.2011, p. 138.

Після консультації з Комітетом регіонів, діючи відповідно до звичайної законодавчої процедури (2),

(2) Position of the European Parliament of 27 October 2011 (not yet published in the Official Journal) and decision of the Council of 15 November 2011.

Оскільки:

(1) Сексуальне насильство та сексуальна експлуатація дітей, у тому числі дитяча порнографія, є серйозними порушеннями основних прав, зокрема прав дітей на захист і піклування, які необхідні для їхнього благополуччя, як це передбачено Конвенцією Організації Об'єднаних Націй 1989 року про права дитини та Хартією основоположних прав Європейського Союзу (3).

(3) OJ C 364, 18.12.2000, p. 1.

(2) Відповідно до статті 6(1) Договору про Європейський Союз, Союз визнає права, свободи та принципи, викладені в Хартії основоположних прав Європейського Союзу, в якій стаття 24(2) передбачає, що у всіх діях стосовно дітей як з боку державних органів, так і з боку приватних закладів, найкращі інтереси дитини мають розглядатися як пріоритетні. Крім то-

го, Стокгольмська програма – Відкрита та безпечна Європа, яка служить своїм громадянам та захищає їх (4) надає чіткий пріоритет боротьбі з сексуальним насильством і сексуальною експлуатацією дітей та дитячою порнографією.

(4) OJ C 115, 4.5.2010, p. 1.

(3) Дитяча порнографія, яка складається із зображень сексуального насильства над дітьми, та інші особливо серйозні форми сексуального насильства та сексуальної експлуатації дітей зростає та поширюється завдяки використанню нових технологій та Інтернету.

(4) Рамкове рішення Ради 2004/68/ЮВС від 22 грудня 2003 року про боротьбу з сексуальною експлуатацією дітей та дитячою порнографією (5) наближає законодавство держав-членів щодо криміналізації найсерйозніших форм сексуального насильства над дітьми та сексуальної експлуатації, щоб розширити внутрішню юрисдикцію, а також забезпечити мінімальний рівень допомоги жертвам. Рамкове рішення Ради 2001/220/ЮВС від 15 березня 2001 року про статус потерпілих у кримінальному провадженні (6) встановлює низку прав потерпілих у кримінальному провадженні, включаючи право на захист і компенсацію. Крім того, координація судового переслідування у справах про сексуальне насильство, сексуальну експлуатацію дітей і дитячу порнографію сприятиме виконанню Рамкового рішення Ради 2009/948/ЮВС від 30 листопада 2009 року про запобігання та врегулювання конфліктів щодо здійснення юрисдикції у кримінальних провадженнях (7).

(5) OJ L 13, 20.1.2004, p. 44.

(6) OJ L 82, 22.3.2001, p. 1.

(7) OJ L 328, 15.12.2009, p. 42.

(5) Відповідно до статті 34 Конвенції ООН про права дитини, держави-учасниці зобов'язуються захищати дитину від усіх форм сексуальної експлуатації та сексуального насильства. Факультативний протокол Організації Об'єднаних Націй до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії 2000 року та, зокрема, Рада із захисту дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства 2007 року є важливими кроками процесу активізації міжнародного співробітництва у цій сфері.

(6) Тяжкі кримінальні правопорушення, такі як сексуальна експлуатація дітей і дитяча порнографія, вимагають комплексного підходу, який охоплює судове переслідування правопорушників, захист дітей-жертв і запобігання цьому явищу. Найкращі інтереси дитини мають бути пріоритетними під час здійснення будь-яких заходів для боротьби з цими правопорушеннями відповідно до Хартії основоположних прав Європейського Союзу та Конвенції ООН про права дитини. Рамкове рішення 2004/68/ЮВС має бути замінено новим інструментом, що забезпечить таку комплексну правову базу для досягнення цієї мети.

(7) Ця Директива має повністю узгоджуватися з Директивою Європейського Парламенту та Ради 2011/36/ЄС від 5 квітня 2011 року про запобігання торгівлі людьми і боротьбу з нею та захист її жертв, а також про заміну Рамкового рішення Ради 2002/629/ЮВС (1), оскільки деякі жертви торгівлі людьми також були дітьми, які стали жертвами сексуального насильства або сексуальної експлуатації.

(1) OJ L 101, 15.4.2011, p. 1.

(8) У контексті криміналізації дій, пов'язаних із порнографічними виставами, ця Директива стосується таких дій, які складаються з організованої живої вистави, спрямованої на аудиторію, таким чином виключаючи особисте спілкування віч-на-віч між однолітками, а також дітьми, які досягли віку сексуальної згоди, та їх партнерами.

(9) Дитяча порнографія часто містить зображення сексуального насильства над дітьми з боку дорослих. Вона також може охоплювати зображення дітей, залучених до відвертої сексуальної поведінки, або їхніх статевих органів, якщо такі зображення виготовляються або використовуються переважно в сексуальних цілях та використовуються з відома або без відома дитини. Крім того, концепція дитячої порнографії також охоплює реалістичні зображення дитини, де дитина залучена або зображена такою, що бере участь у відверто сексуальних діях переважно з сексуальними цілями.

(10) Недієздатність сама собою автоматично не означає неможливості дати згоду на статеві стосунки. Однак зловживання наявністю такої недієздатності з метою вступу в сексуальні дії з дитиною слід криміналізувати.

(11) Ухвалюючи законодавство про матеріальне кримінальне право, Союз повинен забезпечити узгодженість такого законодавства, зокрема щодо міри покарань. Висновки Ради від 24 і 25 квітня 2002 року щодо підходу, який необхідно застосовувати до визначення відповідності покарань, вказують на чотири міри покарань, при цьому слід мати на увазі умови Лісабонського договору. Ця Директива, оскільки вона містить надзвичайно велику кількість різних правопорушень, вимагає диференціації міри покарань для відображення різних ступеней серйозності, йде далі, ніж те, що зазвичай має бути передбачено в правових документах Союзу.

(12) Серйозні форми сексуального насильства та сексуальної експлуатації дітей повинні підлягати ефективним, пропорційним та переконливим покаранням. Це включає, зокрема, різні форми сексуального насильства та сексуальної експлуатації дітей, яким сприяє використання інформаційно-комунікаційних технологій, таких як онлайн-домагання дітей у сексуальних цілях через веб-сайти соціальних мереж та чати. Визначення дитячої порнографії також слід уточнити та наблизити до того, що міститься в міжнародних документах.

(13) Максимальний строк позбавлення волі, передбачений цією Директивою для злочинів, зазначених у ній, повинен застосовуватися принаймні до найбільш серйозних форм таких злочинів.

(14) Щоб досягти максимального строку позбавлення волі, передбаченого цією Директивою за злочини, що стосуються сексуального насильства і сексуальної експлуатації дітей та дитячої порнографії, держави-члени можуть поєднувати, з урахуванням свого національного законодавства, строки ув'язнення, передбачені національним законодавством щодо цих злочинів.

(15) Ця Директива зобов'язує держави-члени передбачити кримінальну відповідальність у своєму національному законодавстві, беручи до уваги положення права Союзу щодо боротьби з сексуальним насильством, сексуальною експлуатацією дітей та дитячою порнографією. Ця Директива не створює жодних зобов'язань щодо застосування таких покарань або будь-якої іншої доступної системи правоохоронних органів в окремих випадках.

(16) Особливо для тих випадків, коли правопорушення, зазначені в цій Директиві, вчиняються з метою отримання фінансової вигоди, державам-членам пропонується розглянути можливість накладення фінансових санкцій на додаток до позбавлення волі.

(17) У контексті дитячої порнографії термін «без права» дозволяє державам-членам забезпечувати захист щодо поведінки, пов'язаної з порнографічними матеріалами, які мають, наприклад, медичну, наукову чи подібну мету. Він також дозволяє діяльність, що здійснюється в межах національних юридичних повноважень, наприклад, законне володіння дитячої порнографії органами влади з метою проведення кримінального провадження або запобігання, виявлення чи розслідування злочинів. Крім того, він не виключає правового захисту або подібних відповідних принципів, які звільняють особу від відповідальності за конкретних обставин, наприклад, коли телефонні або інтернет-гарячі лінії здійснюють діяльність з повідомлення про ці випадки.

(18) Свідоме отримання доступу до дитячої порнографії за допомогою інформаційних і комунікаційних технологій, потрібно криміналізувати. Щоб нести відповідальність, особа повинна увійти на сайт, де розміщена дитяча порнографія, та знати, що такі зображення можна там знайти. Покарання не повинні застосовуватися до осіб, які зайшли на сайти, що містять дитячу порнографію випадково. Зокрема можна зробити висновок про умисний характер злочину, коли така дія є повторюваною або коли злочин було здійснено за допомогою послуги за оплату.

(19) Домагання дітей у сексуальних цілях є загрозою зі специфічними характеристиками в контексті Інтернету, оскільки це надає безпрецедентну анонімність для користувачів, тому що вони можуть приховувати свою реальну особу та особисті характеристики, наприклад свій вік. У той же час держави-члени визнають також важливість боротьби з домаганням дитини поза Інтернетом, зокрема якщо таке домагання не здійснюється за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Державам-членам пропонується криміналізувати поведінку, де спонукання дитини до зустрічі зі злочинцем в сек-

суальних цілях відбувається в присутності або в безпосередній близькості дитини, наприклад, у формі певного підготовчого правопорушення, спроба вчинити злочини, зазначені в цій Директиві або як особливу форму сексуального насильства. Яке б правове рішення не було б обрано для криміналізації «офлайн грумінгу», держави-члени повинні забезпечити притягнення до відповідальності злочинців, які вчинили такі правопорушення в такий чи інший спосіб.

(20) Ця Директива не регулює політику держав-членів щодо сексуальних дій за згодою, в яких діти можуть бути залучені і які можна розглядати як нормальне відкриття сексуальності в ході розвитку людини з урахуванням різних культурно-правових традицій та нових форм встановлення та підтримки стосунків серед дітей та підлітків, у тому числі за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Ці питання виходять за рамки сфери застосування цієї Директиви. Держави-члени, які користуються можливостями, зазначеними в цій Директиві, їх дотримуються, під час виконання своїх повноважень.

(21) Держави-члени повинні передбачити обтяжуючі обставини у своєму національному законодавстві відповідно до діючих правил, встановлених їхніми правовими системами на обтяжуючі обставини. Вони повинні забезпечити, щоб ці обтяжуючі обставини, враховувалися суддями при призначенні покарання правопорушникам, хоча судді не зобов'язані застосовувати такі обтяжуючі обставини. Обставини, які обтяжують покарання, не повинні бути передбачені законодавством держав-членів, коли вони не мають значення, з урахуванням характеру конкретного злочину. Необхідно оцінити важливість різних обтяжуючих обставин, передбачених цією Директивою на національному рівні для кожного з правопорушень, зазначених у цій Директиві.

(22) Фізичну або розумову недієздатність, відповідно до цієї Директиви, слід розуміти як стан фізичної або розумової недієздатності, спричиненої впливом наркотиків і алкоголю.

(23) У боротьбі з сексуальною експлуатацією дітей слід використовувати в повному обсязі наявні інструменти щодо

арешту та конфіскації доходів, одержаних злочинним шляхом, наприклад Конвенцію ООН проти транснаціональної Організованої злочинності та протоколи до неї, Конвенцію Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом 1990 року, Рамкове рішення Ради 2001/500/ЮВС від 26 червня 2001 року про відмивання грошей, ідентифікації, виявлення, заморожування або арешт та конфіскацію знарядь вчинення злочину і доходів, одержаних злочинним шляхом, а також Рамкове рішенням Ради 2005/212/ЮВС від 24 лютого 2005 року про конфіскацію доходів, засобів і власності, одержаних злочинним шляхом. Потрібно сприяти використанню вилучених та конфіскованих знарядь та доходів, одержаних злочинним шляхом, передбаченими цією Директивою для надання допомоги та захисту потерпілих.

(24) Слід уникати вторинної віктимізації для потерпілих від правопорушень, зазначених у цій Директиві. У державах-членах, де проституція чи поява в порнографії карається за національним кримінальним законодавством, повинна бути можливість не притягувати до відповідальності або не признавати покарання відповідно до законів, причетній дитині, яка вчинила такі дії, внаслідок того, що стала жертвою сексуальної експлуатації або була змушена брати участь у дитячій порнографії.

(25) Як інструмент наближення кримінального законодавства, ця Директива передбачає рівні покарань, які повинні застосовуватися без шкоди для конкретної кримінальної політики держав-членів щодо неповнолітніх правопорушників.

(26) Розслідування правопорушень та притягнення до відповідальності у кримінальному провадженні слід полегшити, взяти до уваги труднощі для дітей-потерпілих при засудженні сексуального насильства та анонімність правопорушників у кіберпросторі. Щоб забезпечити успішне розслідування та судове переслідування правопорушень, які зазначені в цій Директиві, їх початок не повинен залежати, в принципі, від повідомлення чи звинувачення, зробленого жертвою чи її

представником. Тривалість достатнього строку для притягнення до відповідальності має визначатися відповідно до національного законодавства.

(27) Ефективні інструменти розслідування повинні бути доступними для осіб, відповідальних за розслідування та судове переслідування правопорушень, зазначених у цій Директиві. Такі інструменти можуть включати: перехоплення повідомлень, приховане спостереження, включаючи електронне спостереження, моніторинг банківських рахунків або інших фінансових розслідувань, а також, принцип пропорційності та характер і тяжкість правопорушень які розслідуються. При необхідності і відповідно до національного законодавства такі інструменти також повинні включати можливість для правоохоронних органів використовувати приховану особистість в Інтернеті.

(28) Держави-члени повинні заохочувати будь-яку особу, яка знає або має підозри щодо сексуального насильства чи експлуатації дитини, повідомити компетентні служби. Відповідальністю кожної держави-члена є визначення компетентних органів, яким можна повідомити про такі підозри. Ці компетентні органи не повинні обмежуватися службами захисту дітей або відповідними соціальними службами. Вимога про «добросовісну» підозру має бути спрямована на запобігання положення, яке використовується для дозволу денонсації чистого уявних або неправдивих фактів, здійснених злим наміром.

(29) Правила щодо юрисдикції повинні бути змінені, щоб переконатися, що сексуальних насильників або експлуататорів дітей з союзу чекає притягнення до відповідальності, навіть якщо вони скоюють свої злочини за межами союзу, зокрема через так званий секс-туризм. Дитячий секс-туризм слід розуміти як сексуальну експлуатацію дітей особою або особами, які переїжджають зі свого звичного середовища до іншої місцевості за кордоном, де вони мають сексуальні контакти з дітьми. Якщо дитячий секс-туризм відбувається за межами союзу, Держави-члени повинні прагнути до збільшення кількості двосторонніх або багатосторонніх договорів про видачу,

взаємодопомогу чи передачу провадження, співпрацю з третіми країнами та міжнародними організаціями з метою боротьби з секс-туризмом, через наявні національні та міжнародні інструменти . Держави-члени повинні сприяти відкритому діалогу і спілкуванню з країнами поза союзом, щоб мати можливість переслідувати винних, згідно з відповідним національним законодавством, які виїжджають за межі кордону союзу з метою дитячого секс-туризму.

(30) Необхідно вжити заходів для захисту інтересів дітей-жертв, беручи до уваги оцінку їхніх потреб. Потерпілі діти повинні мати легкий доступ до засобів правового захисту та заходів щодо врегулювання конфлікту інтересів де сексуальне насильство або експлуатація дитини відбувається в сім'ї. В той час як спеціальний представник призначається для дитини під час кримінального розслідування чи провадження, цю роль також може виконувати юридична особа, установа чи орган влади. Крім того, потрібно захистити дітей-жертв від покарання, наприклад, відповідно до національного законодавства про проституцію, якщо вони доведуть свою справу до відома компетентних органів. А надто, участь потерпілих дітей у кримінальному провадженні не повинно спричинити додаткової травми, в результаті опитування або візуального контакту із кривдниками. Добре розуміння дітей і того, як вони поведуться, коли стикаються з травматичним досвідом, допоможе забезпечити якісний збір доказів, а також зменшити стрес який переживають діти при проведенні необхідних заходів.

(31) Держави-члени повинні розглянути можливість надання постраждалим дітям короткострокової і довгострокової допомоги. Будь-яка шкода, заподіяна сексуальним насильством та експлуатацією дитини є надзвичайно важливою і потребує розгляду. Через характер шкоди, заподіяної сексуальним насильством і експлуатацією, така допомога має тривати скільки часу, скільки необхідно для відновлення фізичного та психологічного стану дитини і може продовжуватися в дорослому віці, якщо це необхідно. Допомогу та консультацію варто розглядати як таку, яка поширюється на батьків або опікунів

потерпілих дітей, якщо вони не залучені як підозрювані щодо відповідного правопорушення, щоб допомогти потерпілим дітям протягом усього судового розгляду.

(32) Рамкове рішення 2001/220/ЮВС встановлює комплекс прав потерпілих у кримінальному провадженні, в тому числі право на захист і компенсацію. Крім того, дитина, яка потерпіла від сексуального насильства, експлуатації та дитячої порнографії, повинна мати право на юридичну консультацію і, відповідно до ролі жертви у відповідній системі правосуддя, на законне представництво, у тому числі з метою вимоги компенсації. Такі юридичні консультації та юридичне представництво могли б також надаватися компетентними органами з метою вимоги компенсації від держави. Мета юридичного консультування полягає в тому, щоб проінформувати потерпілих та надати поради щодо різноманітних можливостей, відкритих для них. Юридичні консультації повинні надаватися особою, не обов'язково юристом, яка пройшла відповідні правові навчання. Юридичні консультації та, відповідно до ролі потерпілих у відповідній системі правосуддя, юридичне представництво надається безкоштовно, принаймні, коли потерпіла особа не має достатніх фінансових ресурсів, відповідно до внутрішніх процедур держав-членів.

(33) Держави-члени повинні вжити заходів щодо запобігання або заборони дій, пов'язаних з пропагандою сексуального насильства дітей та дитячого секс-туризму. Можна розглянути різні профілактичні заходи, такі як складання та посилення кодексу поведінки та механізмів саморегулювання в індустрії туризму, встановлення кодексу етики або «знаків якості» для туристичних організацій, які борються з дитячим секс-туризмом, або створення чіткої політики боротьби з дитячим секс-туризмом.

34. Держави-члени повинні створити та/або посилити політику запобігання сексуальному насильству та сексуальній експлуатації дітей, включаючи заходи, спрямовані на запобігання та зменшення попиту, який сприяє всім формам сексуальної експлуатації дітей та заходи щодо зниження ризику

дітей стати жертвами за допомогою інформаційних кампаній, кампаній з підвищення обізнаності, досліджень та освітніх програм. У таких ініціативах Держави-члени повинні прийняти підхід, заснований на правах дитини. Потрібно акцентувати на тому, що просвітницькі кампанії, спрямовані на дітей, були доцільними та достатньо простими для розуміння. Слід розглянути можливість створення ліній довіри або гарячих ліній.

35. Щодо системи повідомлень про сексуальне насильство та сексуальну експлуатацію дітей та допомогу дітям у потребі, слід заохочувати та брати до уваги досвід функціонування системи гарячої лінії за номером 116 000 для зниклих безвісти дітей, 116 006 для потерпілих від злочинів та 116 111 для дітей, що введені Рішенням Комісії 2007/116/ЄС від 15 лютого 2007 року про резервування національної нумерації, починаючи з 116 для узгодження номерів для надання гармонізованих послуг соціального значення (1).

(1) OJ L 49, 17.2.2007, p. 30.

36. Фахівці, які можуть контактувати з дитиною - жертвою сексуального насильства та сексуальної експлуатації повинні пройти належну підготовку для виявлення та роботи з такими жертвами. Цю підготовку слід надавати працівникам таких категорій: працівники поліції, громадські прокурори, юристи, судді та службовці суду, дитячий та медичний персонал, оскільки вони можуть ймовірно контактувати з постраждалими дітьми, але можуть також залучатись і інші групи осіб, які відповідно до своїх службових обов'язків можуть працювати з дітьми-жертвами сексуального насильства та сексуальної експлуатації.

37. З метою запобігання сексуальному насильству та сексуальній експлуатації дітей слід запроваджувати інтервенційні програми чи заходи спрямовані на сексуальних злочинців. Ці інтервенційні програми та заходи повинні відповідати широкому, гнучкому підходу, спрямованому на медичні та психосоціальні аспекти і мають носити необов'язковий характер. Ці інтервенційні програми та заходи не суперечать та не об-

межують запровадження інших інтервенційних програм та заходів компетентними судовими органами.

38. Програми чи заходи втручання не передбачені як автоматичне право. Це право Держави-члена вирішувати, які програми чи заходи втручання є доречними.

39. Для попередження та мінімізації рецидивної злочинності, правопорушники повинні підлягати оцінці та нагляду щодо небезпеки, яку вони представляють та можливих ризиків повторення сексуальних правопорушень проти дітей. Організації для такої оцінки, наприклад, тип компетентного органу, який може замовити і провести оцінку або момент під час або після кримінального провадження, коли ця оцінка повинна відбуватись, а також заходи для ефективних інтервенційних програм а також заходи, запропоновані після здійснення оцінювання повинні узгоджуватися з внутрішніми законами Держав-членів. Для тієї ж мети запобігання та мінімізації рецидивної злочинності, правопорушники повинні також мати доступ до ефективних інтервенційних програм та заходів на добровільній основі. Ці інтервенційні програми та заходи не повинні суперечити національній схемі, створеній для лікування осіб, які страждають психічними розладами.

40. У разі створення правопорушниками небезпеки та виникнення можливих ризиків повторення злочину, засуджені мають бути тимчасово або постійно позбавлені можливості займатися принаймні професійною діяльністю, яка передбачає прямі та регулярні контакти з дітьми. Роботодавці при підборі кадрів на посаду, яка передбачає прямий і регулярний контакт з дітьми повинні бути поінформованими про наявні судимості за статеві злочини проти дітей та про наявність дискваліфікації. Для цілей цієї Директиви, термін «роботодавці» також повинен охоплювати осіб, які керують організаціями, які беруть активну участь у волонтерській роботі, пов'язаній з наглядом та/або доглядом за дітьми, а також ті, що мають безпосередній контакт з дітьми. Спосіб, яким така інформація надається, наприклад, через уповноважену особу, точний зміст інформації, значення організованої добровільної діяльності та безпосеред-

ній і регулярний контакт з дітьми повинні бути закладені відповідно до національного законодавства.

41. Беручи до уваги різні правові традиції Держав-членів, ця Директива враховує факт, що доступ до кримінальних справ дозволяється лише через компетентні органи або уповноваженою особою. Ця Директива не встановлює зобов'язання вносити зміни в національні системи, що регулюють кримінальні справи або засоби доступу до цих записів.

42. Метою цієї Директиви є не узгодження правил щодо згоди зацікавленої особи при обміні інформацією з кримінальних реєстрів, тобто вимагати чи ні таку згоду. Чи є згода потрібна чи ні відповідно до національного законодавства, ця Директива не встановлює жодних нових зобов'язань змінити національне законодавство та національні закони в цьому питанні.

43. Держави-члени можуть розглянути можливість прийняття додаткових адміністративних заходів щодо злочинців, таких як реєстрація осіб, засуджених за сексуальні злочини у реєстрах таких правопорушень, зазначених у цій Директиві. Доступ до тих реєстрів повинен підлягати обмеженням відповідно до національних конституційних принципів та застосовних стандартів захисту даних, наприклад, шляхом обмеження доступу для судових та/або правоохоронних органів влади.

44. Державам-членам пропонується створити механізми для збору даних або координаційних центрів на національному чи місцевому рівні та у співпраці з громадянським суспільством з метою спостереження та оцінки явища сексуального насильства та сексуальної експлуатації дітей. Щоб мати можливість правильно оцінити результати заходів по боротьбі з сексуальним насильством і сексуальною експлуатацією дітей і дитячої порнографії, Союз повинен продовжувати розвивати свою роботу над методологіями та методами збору даних для отримання порівняльної статистики.

(45) Держави-члени повинні вжити відповідних заходів для створення інформаційних служб для надання інформації про те, як розпізнавати ознаки сексуального насильства та сексуальної експлуатації.

46. Дитяча порнографія, яка полягає у зображенні сексуального насильства над дітьми, є специфічним типом контенту, який не може тлумачитися як вираження думки. Для протидії цьому необхідно зменшити обіг матеріалів про сексуальне насильство над дітьми, ускладнюючи для правопорушників завантаження такого контенту у загальнодоступну мережу. Тому необхідно вжити заходів для видалення вмісту та затримання осіб, винних у виготовленні, розповсюдженні або завантаженні зображень сексуального насильства над дітьми. З огляду на підтримку зусиль Союзу щодо боротьби з дитячою порнографією, Держави-члени повинні використовувати всі можливі засоби співпраці з третіми країнами для видалення такого вмісту з серверів в межах їх території.

47. Однак, незважаючи на такі зусилля, вилучення дитячого порнографічного вмісту з джерела часто є неможливим, якщо вихідні матеріали розташовані за межами Союзу, або якщо держава, в якій знаходяться сервери не бажає співпрацювати або якщо процес вилучення матеріалу з відповідної держави виявляється особливо довгим. Також можуть бути застосовані механізми блокування доступу з території Союзу на Інтернет-сторінки, ідентифіковані як такі, що містять або поширюють дитячу порнографію. Заходи, вжиті Державою-членом відповідно до цієї Директиви з метою видалення або, у відповідних випадках, блокування вебсайтів, що містять дитячу порнографію може базуватися на різних видах публічних дій, таких як законодавчі, незаконодавчі, судові чи інші. У цьому контексті ця Директива є без упередження добровільним діянням, вжитим Інтернет галуззю, щоб запобігти зловживанню її послугами чи будь-яку іншу підтримку таких дій Державами-членами. Незалежно від обраних дій та методів, будь-яка Держава-член повинна гарантувати забезпечення належного рівня правової визначеності і передбачуваність для користувачів і провайдерів послуг. Як з метою видалення, так і блокування

контенту про насильство над дітьми, співпраця між органи державної влади повинна бути створена та зміцнена, зокрема в інтересах забезпечення того, щоб національні списки веб-сайтів, що містять матеріали дитячої порнографії були повними, наскільки це можливо, і уникали дублювання роботи. Такі розробки повинні враховувати права кінцевих користувачів і дотримуватись існуючих правових та судових законів та європейської Конвенції про захист прав людини і основних свобод та Хартії фундаментальних Прав Європейського Союзу. Програма Безпечний Інтернет створила мережу гарячих ліній, мета яких полягає в зборі інформації та забезпеченні покриття та обміну звітами про основні види нелегального контенту онлайн.

(48) Ця Директива має на меті змінити та розширити положення Рамкового рішення 2004/68/ІНА. Через значну кількість та характер поправок, які необхідно внести, Рамкове рішення повинно, в інтересах ясності, бути замінено повністю відповідно до Держав-членів, які беруть участь у прийнятті цієї Директиви.

49. Оскільки мета цієї Директиви, а саме боротьба з сексуальним насильством, сексуальною експлуатацією дітей та дитячою порнографією, не може бути досягнута Державами-членами одноосібно, а з причин масштабів і результатів, краще досягнути її на рівні Союзу, Союз може прийняти заходи відповідно до принципу субсидіарності, викладеного у статті 5 Договору про Європейський Союз. Відповідно до принципу пропорційності, як зазначено в цій статті, ця Директива не виходить за межі необхідного для досягнення цієї мети.

(50) Ця Директива поважає основні права та дотримується принципів, визнаних, зокрема, Хартією основних права Європейського Союзу та зокрема, право на захист людської гідності, заборона тортур і нелюдських або таких, що принижують гідність поведень чи покарання, права дитини, право на свободу та недоторканність, право на свободу вираження та інформації, право на захист персональних даних, право на ефективний засіб правового захисту та на справедливий суд та

принципи законності та пропорційності кримінальних правопорушень і покарань. Ця Директива спрямована на забезпечення повного дотримання цих прав та принципів і повинна бути реалізована відповідно.

(51) Відповідно до статті 3 Протоколу (№ 21) щодо позиції Сполученого Королівства та Ірландії щодо простору свободи, безпеки та правосуддя, доданого до Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу, Сполучене Королівство та Ірландія повідомили про своє бажання взяти участь у прийнятті та застосуванні цієї Директиви.

(52) Відповідно до статей 1 і 2 Протоколу (№ 22) щодо позиції Данії, доданого до Договору про Європейський Союз і Договору про функціонування Європейського Союзу, Данія не бере участі в прийнятті цієї Директиви і не є обов'язковою для неї та не підлягає її застосуванню,

УХВАЛИЛИ ЦЮ ДИРЕКТИВУ:

Стаття 1

Тема

Ця Директива встановлює мінімальні правила щодо визначення кримінальних правопорушень і санкцій у сфері сексуального насильства та сексуальної експлуатації дітей, дитячої порнографії та зловживання дітей у сексуальних цілях. Вона також містить положення щодо посилення запобігання таким злочинам і захисту жертв.

Стаття 2

Визначення

Для цілей цієї Директиви застосовуються такі визначення:

- (а) «дитина» означає будь-яку особу віком до 18 років;
- (б) «вік статевої згоди» означає вік, нижче якого, згідно з національним законодавством, забороняється вступати в сексуальні дії з дитиною;
- (с) «дитяча порнографія» означає:
 - (і) будь-який матеріал, який візуально зображує дитину, яка бере участь у справжніх або імітованих сексуальних діях;

(ii) будь-яке зображення статевих органів дитини переважно з сексуальною метою;

(iii) будь-який матеріал, який візуально зображує будь-яку особу, яка виглядає як дитина, яка бере участь у реальній або імітованій поведінці відверто сексуального характеру, або будь-яке зображення статевих органів будь-якої особи, яка виглядає як дитина, переважно з сексуальною метою; або

(iv) реалістичні зображення дитини, яка бере участь у відверто сексуальних діях, або реалістичні зображення статевих органів дитини переважно з сексуальною метою;

(d) «дитяча проституція» означає використання дитини для сексуальних дій, коли гроші або будь-яка інша форма винагорода надаються або обіцяються як оплата в обмін на участь дитини в сексуальних діях, незалежно від того, чи провадиться цей платіж, обіцянка чи винагорода дитині або третій особі;

(e) «порнографічна вистава» означає пряму демонстрацію, спрямовану на аудиторію, в тому числі за допомогою інформаційних та комунікаційних технологій:

(i) дитина, яка бере участь у справжніх або імітованих діях відвертого сексуального характеру; або

(ii) статеві органи дитини переважно для сексуальних цілей;

(f) «юридична особа» означає суб'єкт, який має правосуб'єктність відповідно до чинного законодавства, за винятком держав або державних органів, що здійснюють державну владу, і публічних міжнародних організацій.

Стаття 3

Злочини щодо сексуального насильства

1. Держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб навмисна поведінка, зазначена в частинах 2-6, була покараною.

2. Схиляння дитини, яка не досягла віку статевої згоди, з сексуальною метою бути свідком сексуальних дій, навіть без участі в цьому, карається позбавленням волі на максимальний строк не менше 1 року.

3. Схиляння дитини, яка не досягла віку статевої згоди, з сексуальною метою бути свідком сексуального насильства, навіть без участі в цьому, карається позбавленням волі на максимальний строк не менше 2 років.

4. Вступ у статеві дії з дитиною, яка не досягла статевого віку, карається позбавленням волі на строк не менше 5 років.

5. Вступ у статеві дії з дитиною, де:

(i) зловживання визнаним довірою, авторитетом або впливом на дитину карається максимальним терміном позбавлення волі не менше 8 років, якщо дитина не досягла віку статевої згоди, і принаймні 3 роки позбавлення волі, якщо дитина досягла цього віку; або

(ii) жорстоке поводження з особливо вразливою ситуацією дитини, зокрема через розумову або фізичну інвалідність або залежність, карається максимальним терміном позбавлення волі на строк не менше 8 років, якщо дитина не досягла віку вступу в статеві стосунки та принаймні 3 роки позбавлення волі, якщо дитина досягла цього віку; або

(iii) застосування примусу, сили або погроз карається позбавленням волі на максимальний строк не менше 10 років, якщо дитина не досягла віку статевої згоди, і не менше 5 років ув'язнення, якщо дитина старше цього віку.

6. Примушування дитини до статевого стосунку із третьою особою, примус або погроза їй караються позбавленням волі на строк не менше 10 років, якщо дитина не досягла віку статевої згоди, та позбавленням волі на строк не менше 5 років, якщо дитина старше цього віку.

Стаття 4

Злочини щодо сексуальної експлуатації

1. Держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб навмисна поведінка, зазначена в частинах 2–7, була покараною.

2. Спонування або вербування дитини до участі в порнографічних виставах, отримання прибутку чи інша експлуатація дитини з такою метою караються позбавленням волі на максимальний строк не менше 5 років, якщо дитина не досягла віку статевої згоди та не менше 2 років позбавлення волі, якщо дитина досягла цього віку.

3. Примушування або змушення дитини до участі в порнографічних виставах або погроза дитині з такою метою караються позбавленням волі на строк не менше восьми років, якщо дитина не досягла віку статевої згоди, та не менше 5 років позбавлення волі, якщо дитина досягла цього віку.

4. Свідоме відвідування порнографічних вистав за участю дитини карається позбавленням волі на строк не менше двох років, якщо дитина не досягла статевого віку, та позбавленням волі на строк не менше одного року, якщо дитина старше цього віку.

5. Спонукування або вербування дитини до участі в дитячій проституції, або отримання прибутку або інша експлуатація дитини з такою метою караються позбавленням волі на максимальний строк не менше 8 років, якщо дитина не досягла віку статевої згоди, і щонайменше 5 років позбавлення волі, якщо дитина досягла цього віку.

6. Примушування або змушування дитини до дитячої проституції або погроза дитині з такою метою караються позбавленням волі на строк не менше 10 років, якщо дитина не досягла статевого віку, та не менше 5 років позбавлення волі, якщо дитина досягла цього віку.

7. Участь у статевих діях з дитиною, якщо вдається до дитячої проституції, карається позбавленням волі на максимальний строк не менше 5 років, якщо дитина не досягла віку статевої згоди, та не менше 2 років позбавлення волі, якщо дитина досягла цього віку.

Стаття 5

Правопорушення, пов'язані з дитячою порнографією

1. Держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб навмисна поведінка, вчинена без права, згадана в параграфах 2-6, була покараною.

2. Придбання або зберігання дитячої порнографії карається позбавленням волі на строк не менше одного року.

3. Свідоме отримання доступу за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій до дитячої порнографії карається позбавленням волі на максимальний строк не менше 1 року.

4. Розповсюдження, поширення або передача дитячої порнографії караються позбавленням волі на строк не менше двох років.

5. Пропозиція, постачання або надання доступу до дитячої порнографії караються позбавленням волі на строк не менше 2 років.

6. Виготовлення дитячої порнографії карається позбавленням волі на строк не менше 3 років.

7. Держави-члени вирішують, чи застосовується ця стаття до випадків, пов'язаних із дитячою порнографією, як зазначено у статті 2(с)(iii), коли особа, яка виглядає дитиною, насправді досягла 18 років. або старше на час зображення.

8. Держави-члени вирішують, чи застосовуються параграфи 2 і 6 цієї статті до випадків, коли встановлено, що порнографічний матеріал, як зазначено в статті 2(с)(iv), виробляється та знаходиться у власності виробника. виключно для його або її приватного використання, оскільки порнографічний матеріал, як зазначено в статті 2(с)(i), (ii) або (iii), не використовувався з метою його виробництва та за умови, що ця дія не передбачає ризик розповсюдження матеріалу.

Стаття 6

Збочення дітей у сексуальних цілях

1. Держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб така навмисна поведінка була покараною: пропозиція за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій дорослим зустрітися з дитиною, яка не досягла віку статевої згоди, з метою вчинення будь-якого із злочинів, зазначених у статті 3(4) і статті 5(6), якщо ця пропозиція супроводжувалася істотними діями, що призвели до такої зустрічі, карається максимальним терміном позбавлення волі на строк не менше 1 року.

2. Держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб спроба за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій вчинити злочини, передбачені частинами 2 і 3 статті 5, дорослими, які підбурюють дитину, яка не досягла віку сексуальної згоди для надання дитячої порнографії із зображенням цієї дитини карається.

Стаття 7

Підбурювання, пособництво та сприяння, намагання

1. Держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб підбурювання або пособництво чи сприяння вчиненню будь-якого з правопорушень, зазначених у ст.ст. 3–6, підлягали покаранню.

2. Держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб намагання вчинити будь-який із правопорушень, зазначених у статті 3(4), (5) і (6), статті 4(2), (3), (5), (6) і (7), і статті 5(4), (5) і (6), підлягало покаранню.

Стаття 8

Статеві стосунки за взаємною згодою

1. Держави-члени мають на свій розсуд вирішити чи застосовуються статті 3(2) і (4) до сексуальних відносин за згодою між однолітками, які близькі за віком та ступенем психологічного та фізичного розвитку або зрілості, за умови, що ці дії не включають жодного насильства.

2. Держави-члени на власний розсуд вирішують чи застосовується стаття 4(4) до порнографічної вистави, яка відбувається в контексті консенсуальних стосунків, коли дитина досягла віку сексуальної згоди, або між однолітками, які близькі за віком і ступенем психологічного та фізичного розвитку або зрілості, за умови, що ці дії не включали жодного насильства чи експлуатації, оскільки ці дії не передбачали жодних зловживань чи експлуатації, а також без грошової винагороди або іншої форми винагороди чи компенсації не надавалися в обмін на порнографічну виставу.

3. Держави-члени на власний розсуд вирішують чи застосовуються статті 5(2) і (6) до виробництва, придбання або володіння матеріалами за участю дітей, які досягли віку сексуальної згоди, якщо ці матеріали виробляються і зберігаються за згодою цих дітей і лише для приватного використання залученими особами, якщо ці дії не пов'язані з будь-яким зловживанням.

Стаття 9

Обтяжуючі обставини

Якщо наведені нижче обставини вже не є частиною складових елементів правопорушень, зазначених у статтях 3–7, держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб наступні обставини могли, згідно з відповідними положеннями національного законодавства, розглядатися як обтяжуючі обставини стосовно відповідних правопорушень зазначених у статтях 3–7:

(а) правопорушення було скоєно проти дитини, яка перебуває в особливо вразливому становищі, наприклад, дитини з психічними або фізичними вадами, в ситуації залежності або в стані фізичної чи психічної недієздатності;

(б) правопорушення було вчинено членом сім'ї дитини, особою, яка проживає з дитиною, або особою яка зловживала визнаним довірливим або авторитетним становищем;

(с) правопорушення було вчинено кількома особами, які діяли спільно;

(д) правопорушення було скоєно в межах злочинної організації у розумінні Рамкового рішення Ради 2008/841/ЈНА від 24 жовтня 2008 року про боротьбу з організованою злочинністю (1);

(е) правопорушник раніше був засуджений за злочини такого ж характеру;

(ф) кривдник навмисно або з необережності поставив під загрозу життя дитини; або

(г) правопорушення було пов'язане з серйозним насильством або завдало серйозної шкоди дитині.

Стаття 10

Дискваліфікація, що виникає внаслідок судимості

1. З метою уникнення ризику повторення правопорушень, держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб фізична особа, яка була засуджена за будь-який із злочинів, зазначених у статтях 3–7, могла бути тимчасово або назавжди позбавлена можливості займатися, принаймні, професійною діяльністю, що передбачає прямі та регулярні контакти з дітьми.

2. Держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб роботодавці, наймаючи особу для професійної або організованої добровільної діяльності, що передба-

чає прями та регулярні контакти з дітьми, мали право запитувати інформацію відповідно до національного законодавства за допомогою будь-яких відповідних засобів, таких як доступ за запитом або через зацікавлену особу, про наявність судимостей за вчинення будь-якого з злочинів, зазначених у статтях 3–7, внесених до реєстру судимостей, або про наявність будь-яких із злочинів, зазначених у статтях 3 і 7, внесених до реєстру судимостей, або про наявність будь-якого позбавлення права займатися діяльністю, що передбачає прями та регулярні контакти з дітьми що виникає внаслідок цих судимостей.

3. Держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб для застосування пунктів 1 і 2 цієї статті, інформація про наявність судимостей за вчинення кримінальних злочинів, зазначених у статтях 3–7, або про будь-яке позбавлення права займатися діяльністю, пов'язаною з прямими та регулярними контактами з дітьми, що виникає у зв'язку з цими злочинами, передається відповідно до процедур викладених у Рамковому рішенні Ради 2009/315/JHA від 26 лютого 2009 року про організацію та зміст обміну інформацією, отриманою з реєстру судимостей між державами-членами (2) на запит відповідно до статті 6 цього Рамкового рішення за згодою зацікавленої особи.

Стаття 11

Вилучення і конфіскація

Держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб їхні компетентні органи мали право вилучати та конфіскувати знаряддя та доходи від злочинів, зазначених у статтях 3, 4 і 5.

Стаття 12

Відповідальність юридичних осіб

1. Держави-члени вживатимуть необхідних заходів для забезпечення того, щоб юридичні особи могли бути притягнуті до відповідальності за будь-які злочини, зазначені у статтях 3–7, вчинені на їхню користь будь-якою особою, яка діє або індивідуально, або як частина органу юридичної особи, і займає керівне становище в межах юридичної особи, на підставі:

- а) доручення на представництво юридичної особи;

b) повноваження приймати рішення від імені юридичної особи; або

c) повноваження здійснювати контроль всередині юридичної особи.

2. Держави-члени також вживатимуть необхідних заходів для того, щоб юридичні особи могли бути притягнуті до відповідальності у випадку відсутності нагляду або контролю з боку особи, зазначеної в параграфі 1 уможливила вчинення особою, яка перебуває під її підпорядкованою їй особою, будь-якого із злочинів, зазначених у статтях 3–7 в інтересах цієї юридичної особи.

3. Відповідальність юридичних осіб за частинами 1 та 2 не завдає шкоди кримінальному провадженню проти фізичних осіб, які є виконавцями, підбурювачами або співучасниками злочинів, зазначених у статтях 3–7.

Стаття 13

Санкції щодо юридичних осіб

1. Держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб юридична особа, притягнута до відповідальності згідно зі статтею 12(1), підлягала покаранню ефективними, пропорційними та стримуючими санкціями, які включають кримінальні або некримінальні фінансові стягнення, а також можуть включати інші санкції, такі як

- a) позбавлення права на державні пільги або допомогу;
- b) тимчасове або постійне позбавлення права займатися комерційною діяльністю;
- c) взяття під судовий нагляд;
- d) судова ліквідація; або
- e) тимчасове або постійне закриття закладів, які використовувалися для вчинення правопорушення.

2. Держави-члени зобов'язані вжити необхідних заходів для забезпечення того, щоб юридична особа, притягнута до відповідальності згідно зі статтею 12(2), була підлягала пока-

ранню санкціями або заходами, які є ефективними, пропорційними та стримуючими.

Стаття 14

Непритягнення до кримінальної відповідальності або незастосування покарання до потерпілого

Держави-члени повинні, відповідно до основних принципів своїх правових систем, вжити необхідних заходів для забезпечення того, щоб компетентні національні органи мали право не переслідувати або не переслідувати та не застосовувати покарання до дітей, які стали жертвами сексуального насильства та сексуальної експлуатації, за їхню участь у злочинній діяльності, до якої вони були примушені як прямий наслідок вчинення будь-якого з діянь, зазначених у статтях 4(2), (3), (4), (5), (6), а також у статті 5(6).

Стаття 15

Розслідування та судове переслідування

1. Держави-члени зобов'язані вжити необхідних заходів для забезпечення того, щоб розслідування або кримінальне переслідування злочинів, зазначених у статтях 3–7, не залежали від заяви або обвинувачення, висунутого жертвою або її представником, і що кримінальне провадження може тривати, навіть якщо ця особа відкликала свої заяви.

2. Держави-члени вживають необхідних заходів, щоб уможливити кримінальне переслідування за будь-які злочини, зазначені у статті 3, статті 4(2), (3), (5), (6) і (7), а також за будь-які тяжкі злочини, зазначені у статті 5(6), коли використовувалася дитяча порнографія, зазначена у статті 2(с)(i) і (ii), протягом достатнього періоду часу після того, як жертва досягла повноліття, і який є співмірним з тяжкістю відповідного злочину.

3. Держави-члени повинні вжити необхідних заходів для забезпечення того, щоб особи, підрозділи або служби, відповідальні за розслідування або переслідування злочинів, зазначених у статтях 3-7, мали в своєму розпорядженні ефективні за-

соби розслідування, такі як ті, що використовуються у справах про організовану злочинність або інші тяжкі злочини.

4. Держави-члени повинні вжити необхідних заходів, щоб дозволити слідчим підрозділам або службам намагатися ідентифікувати жертв злочинів, зазначених у статтях 3–7, зокрема, шляхом аналізу матеріалів дитячої порнографії, таких як фотографії та аудіовізуальні записи, передані або надані за допомогою засобів інформаційно-комунікаційних технологій.

Стаття 16

Повідомлення про підозру в сексуальному насильстві або сексуальній експлуатації

Держави-члени повинні вжити необхідних заходів для забезпечення того, щоб правила конфіденційності, накладені національним законодавством на певних фахівців, основним обов'язком яких є робота з дітьми, не перешкоджали цим фахівцям повідомляти службам, відповідальним за захист дітей, про будь-яку ситуацію, коли вони мають достатні підстави вважати, що дитина стала жертвою злочинів, зазначених у статтях 3–7.

2. Держави-члени вживають необхідних заходів для заохочення будь-якої особи, яка знає чи підозрює, що будь-який із злочинів, зазначених у статтях 3–7, було вчинено, добровільно повідомити про це компетентні служби.

Стаття 17.

Підсудність і координація переслідування

1. Держави-члени вживають необхідних заходів для встановлення своєї юрисдикції щодо правопорушень, віднесених до статей 3–7, де:

(а) правопорушення вчинене в цілому або частково в межах їх території; або

(б) правопорушник є одним з їхніх громадян.

2. Держава-член інформує комісію про те, де вона вирішує встановити подальшу юрисдикцію над злочинцем, / віднесеного до статей 3-7 і скоєного за межами її території, зокрема, де:

(а) правопорушення вчинене щодо одного з її громадян або людини, яка постійно проживає на її території;

(б) правопорушення вчинене задля вигоди юридичної особи встановлене на її території; або

(с) правопорушник постійно проживає на її території.

3. Держави-члени забезпечують, щоб їх юрисдикція включала ситуації, коли правопорушення, згадане в статтях 5 і 6, і, наскільки це актуально, у статтях 3 і 7, вчинено заходами інформаційно-комунікаційних технологій, що є доступні з їхньої території, незалежно від того, розташовані вони на ній чи ні.

4. Для притягнення до відповідальності за будь-який із злочинів, зазначених у статтях 3(4), (5) і (6), статтях 4(2), (3), (5), (6) і (7) та статті 5(6), вчинених за межами території відповідної держави-члена, стосовно пункту 1(b) цієї статті, кожна держава-член вживає необхідних заходів для забезпечення того факту, щоб її юрисдикція не підпорядковувалася тій умові, що дії є кримінальним злочинцем на місці, де вони були здійснені.

5. Для притягнення до відповідальності за будь-який із злочинів, зазначених у статтях 3-7, вчинених за межами території відповідної держави-члена, стосовно пункту 1(b) цієї статті, кожна держава-член вживає необхідних заходів для забезпечення того факту, щоб її юрисдикція не підпорядковувалася тій умові, що кримінальне переслідування може бути розпочато лише після заяви потерпілого на місці вчинення злочину, або денонсації державою місця вчинення злочину.

Стаття 18

Загальні положення про заходи допомоги, підтримки та захисту потерпілих дітей

1. Дітям-жертвам злочинів, зазначених у статтях 3–7, надається допомога, підтримка та захист відповідно до статей 19 і 20, беручи до уваги найкращі інтереси дитини.

2. Держави-члени вживають необхідних заходів, щоб переконатися, що дитині надається допомога та підтримка, як тільки компетентні органи будуть мати обґрунтовані підстави думати, що дитина могла бути об'єктом будь-якого із правопорушень, зазначених у статтях 3–7.

3. Держави-члени повинні переконатися, що у тих випадках, коли вік особи, яка є об'єктом будь-якого із правопорушень, зазначених у статтях 3–7, є невизначеним, а також є підстави вважати, що особа є дитиною, така особа вважається дитиною щоб отримати негайний доступ до допомоги, підтримки та захисту відповідно до статей 19 і 20.

Стаття 19

Допомога та підтримка постраждалих

1. Держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення допомоги та підтримки, що надаються жертвам до, під час і протягом відповідного періоду часу після закінчення кримінального провадження з метою їх уможливлення використовувати права, викладені в Рамковому рішенні 2001/220/ІНА та в цій Директиві. Держави-члени повинні, зокрема, вжити необхідних заходів для забезпечення захисту дітей, які повідомляють про випадки насильства у їх сім'ях.

2. Держави-члени вживають необхідних заходів, щоб упевнитися, що допомога та підтримка потерпілої дитини здійснюється незалежно від готовності дитини-жертви співпрацювати під час кримінального розслідування, переслідування або судового процесу.

3. Держави-члени вживають необхідних заходів, щоб упевнитися, що були здійснені конкретні дії щодо допомоги та підтримки дітей-жертв у задоволенні їх прав відповідно до цієї Директиви після індивідуальної оцінки особливих обставин кожної конкретної дитини-жертви, належно враховуючи погляди, потреби та проблеми дитини.

4. Діти-жертви будь-якого з правопорушень, зазначених у статтях 3–7 вважаються особливо вразливими жертвами відповідно до частини 2 статті 2, частини 4 статті 8 та частини 1 статті 14 Рамкового рішення 2001/220/ЮВС.

5. Держави-члени вживають відповідних заходів, де це доречно і можливо, щоб надати допомогу та підтримку сім'ї дитини-жертви у задоволенні прав згідно з цією Директивою, коли ця сім'я знаходиться на території держав-членів. Зокрема, держави-члени, якщо це доцільно та можливо, застосовують статтю 4 Рамкового рішення 2001/220/ІНА до сім'ї потерпілої дитини.

Стаття 20

Захист дітей-жертв у кримінальних розслідуваннях та провадженнях

1. Держави-члени вживають необхідних заходів, щоб упевнитися, що у кримінальних розслідуваннях та провадженнях, згідно з роллю жертв у відповідній системі правосуддя, компетентні органи призначають спеціального представника для дитини-жертви, якщо, відповідно до національного законодавства, носіям батьківських прав забороняється представляти дитину у результаті конфлікту інтересів між ними та дитиною-жертвою або якщо дитина знаходиться без супроводу або відокремлена від родини.

2. Держави-члени впевнюються, що діти-жертви будуть мати, без жодних зволікань, доступ до юридичної консультації та, згідно з роллю потерпілих у відповідній системі правосуддя, до юридичного представництва, в тому числі з метою вимагання компенсації. Юридичні консультації та юридичне представництво будуть безкоштовними, якщо жертва не має достатніх фінансових можливостей.

3. Без шкоди правам захисту, держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб у кримінальних розслідуваннях, пов'язаних з будь-яким із зазначених злочинів у статтях 3–7:

(а) бесіди з дитиною-жертвою відбувалися без необґрунтованої затримки після того, як про факти було повідомлено компетентні органи;

(б) у разі необхідності, бесіди з дитиною-жертвою проводилися у призначених або пристосованих для цього приміщеннях;

(в) бесіди з дитиною-жертвою проводилися фахівцями, навченими для цієї мети, або з їх допомогою;

(г) якщо це можливо і доречно, всі бесіди з постраждалою дитиною проводилися тими самими особами;

(д) кількість бесід була максимально обмежена, бесіди проводилися лише тоді, коли це вкрай необхідно для задоволення мети розслідування та провадження у кримінальних справах;

(е) дитину-жертву міг супроводжувати його або її юридичний представник або, у відповідних випадках, повнолітня особа на її вибір, якщо не було прийнято обґрунтоване рішення проти цієї особи.

4. Держави-члени вживають необхідних заходів, щоб упевнитися, що в кримінальних розслідуваннях будь-якого зі згаданих злочинів у статтях 3–7, усі бесіди з дитиною-жертвою або, де доречно, за участю дитини-свідка, були аудіовізуально записані, і що такі аудіовізуально записані бесіди можуть використовувати як доказ у кримінальному судочинстві відповідно до норм національного законодавства.

5. Держави-члени вживають необхідних заходів, щоб упевнитися, що в кримінальному судовому провадженні щодо будь-якого з правопорушень, зазначених у статтях 3–7, може бути видано наказ що:

(а) слухання відбуваються без присутності громадськості;

(б) дитина-жертва заслуховується в залі суду без своєї безпосередньої присутності, зокрема через використання відповідних комунікаційних технологій.

6. Держави-члени вживають необхідних заходів, щоб в інтересах дітей-жертв та беручи до уваги інші переважаючі інтереси, захистити конфіденційність, особистість та імідж дітей-жертв, а також запобігти публічному поширенню будь-якої інформації, яка могла б сприяти їх ідентифікації.

Стаття 21

Заходи проти рекламування випадків знущань та дитячого секс-туризму

Держави-члени вживають відповідних заходів щоб запобігти або заборонити:

(а) розповсюдження матеріалів, що рекламують можливість вчинити будь-який із злочинів, зазначених у статтях 3–6;

і

(б) організацію для інших, незалежно від того, чи мають вони комерційні цілі чи ні, поїздок з метою вчинення будь-якого з правопорушень, зазначених у статтях 3-5.

Стаття 22

Програми або заходи превентивного втручання

Держави-члени вживають необхідних заходів, щоб упевнитися, що особи, які побоюються, що вони могли вчинити будь-яке з правопорушень, зазначених у статтях 3–7, мають доступ, у відповідних випадках, до ефективних програм чи заходів втручання, призначених для оцінки та запобігання ризику скоєння таких правопорушень.

Стаття 23

Запобігання

1. Держави-члени вживають відповідних заходів, наприклад навчання та тренування, щоб перешкоджати та зменшувати попит, який сприяє всім формам сексуальної експлуатації дітей.

2. Держави-члени вживають відповідні дії, у тому числі через Інтернет, наприклад, інформаційні та просвітницькі кампанії, дослідницькі та освітні програми, де у співпраці з відповідними організаціями громадянського суспільства та іншими зацікавленими сторонами, мають на меті підвищення обізнаності та зниження ризику того, що діти стануть жертвами сексуального насильства або експлуатації.

3. Держави-члени сприяють регулярному навчанню посадових осіб, які можуть контактувати з дітьми, що стали жертвами сексуального насильства або експлуатації, у тому числі поліцейських, які можуть виявляти та працювати з дить-

ми-жертвами та потенційними дітьми-жертвами сексуального насильства або експлуатації.

Стаття 24

Програми або заходи втручання на добровільній основі під час кримінального провадження або після нього

1. Без шкоди для програм або заходів втручання, призначених компетентними судовими органами відповідно до національного законодавства, держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб ефективні програми або заходи втручання були доступні для запобігання та мінімізації ризиків повторних злочинів сексуального характеру проти дітей. Такі програми або заходи повинні бути доступними в будь-який час під час кримінального провадження, як у в'язниці, так і за її межами, відповідно до національного законодавства.

2. Програми або заходи втручання, зазначені в параграфі 1, повинні відповідати особливим потребам розвитку дітей, які вчинили сексуальні злочини.

3. Держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб наступні особи могли мати доступ до програм або заходів втручання, зазначених у параграфі 1:

(а) особи, щодо яких здійснюється кримінальне провадження за будь-який із злочинів, зазначених у Статтях 3–7, за умов, які не завдають шкоди і не суперечать правам захисту або вимогам справедливого і неупередженого судового розгляду, і, зокрема, з дотриманням принципу презумпції невинуватості; та

(б) особи, засуджені за будь-який із злочинів, зазначених у Статтях 3–7.

4. Держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб особи, зазначені в параграфі 3, підлягали оцінці небезпеки, яку вони становлять, і можливих ризиків повторення будь-якого з правопорушень, зазначених у статтях 3–7, з метою визначення відповідних програм або заходів втручання.

5. Держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб особи, зазначені в параграфі 3, яким запропоновано програми або заходи втручання відповідно до параграфа 4:

(а) були повністю поінформовані про причини такої позиції;

(б) дали згоду на свою участь у програмах або заходах з повним знанням фактів;

(в) могли відмовитися і, у випадку засуджених осіб, були поінформовані про можливі наслідки такої відмови.

Стаття 25

Заходи щодо вебсайтів, які містять або поширюють дитячу порнографію

1. Держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення негайного видалення вебсторінок, що містять або поширюють дитячу порнографію, розміщених на їхній території, і з метою домогтися видалення таких сторінок, розміщених за межами їхньої території.

2. Держави-члени можуть вживати заходів для блокування доступу до вебсторінок, що містять або поширюють дитячу порнографію інтернет-користувачам на своїй території. Ці заходи повинні бути вжиті за прозорими процедурами та забезпечувати адекватні гарантії, зокрема, гарантувати, що обмеження зводяться лише до того, що є необхідним і пропорційним, і що користувачі будуть поінформовані про причину обмеження. Ці гарантії також повинні включати можливість судового захисту.

Стаття 26

Заміна Рамкового рішення 2004/68/ЮВС

Цим Рамкове рішення 2004/68/ЮВС замінюється щодо держав-членів, які беруть участь в ухваленні цієї Директиви без шкоди для зобов'язань цих держав-членів щодо часових рамок транспозиції Рамкового рішення в національне законодавство.

Стосовно держав-членів, які беруть участь в ухваленні цієї Директиви, посилання на Рамкове рішення 2004/68/ЮВС слід тлумачити як посилання на цю Директиву.

Стаття 27

Переміщення

1. Держави-члени вводять в дію закони, підзаконні акти та адміністративні положення, необхідні для виконання цієї Директиви до 18 грудня 2013 року.

2. Держави-члени повинні передати Комісії текст положень, що транспонують у національне законодавство зобов'язання, покладені на них відповідно до цієї Директиви.

3. Коли держави-члени приймають ці заходи, вони повинні містити посилання на цю Директиву, або супроводжуватися таким посиланням при їх офіційній публікації. Способи такого посилання встановлюються державами-членами.

Стаття 28

Звітність

1. Комісія повинна до 18 грудня 2015 року подати Європейському Парламенту та Раді звіт з оцінкою ступеня вжитих державами-членами необхідних заходів, з метою виконання цієї Директиви, керуючись, за необхідності, законодавчою пропозицією.

2. Комісія повинна до 18 грудня 2015 року подати Європейському Парламенту та Раді звіт з оцінкою виконання заходів, зазначених у Статті 25.

Стаття 29

Набуття чинності

Ця Директива набирає чинності в день її опублікування в «Офіційному віснику Європейського Союзу».

Стаття 30

Адресати

Ця Директива адресована державам-членам відповідно до Договорів.

Розроблено у Страсбурзі, 13 грудня 2011 року.

Для Європейського Парламенту
Президент
Є. БУЗЕК

Для Ради
Президент
М. ШПУНАР

(неофіційний переклад, здійснений кафедрою іноземних мов та культури фахового мовлення факультету № 2 ІПФНП ЛьвДУВС)

ЗМІСТ

ВСТУП (Брич Л. П.).....	3
Розділ 1. ДИНАМІКА ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	5
Газдайка-Василишин І. Б. Кібергігієна як елемент кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури.....	5
Йосипів Ю. Р., Туз Н. Д., Вербицький П. С. Підтримання та збереження публічної безпеки та порядку за допомогою поліцейської роботи, заснованої на знаннях та вміннях.....	10
Ковалів М. В., Єсімов С. С. Правовий статус курсантів при забезпеченні безпеки дорожнього руху під час проходження практики.....	23
Ковальчук З. Я. Тренінговий підхід у системі підготовки працівників поліції.....	30
Кучер В. О. Національна поліція України як учасник цивільних правовідносин.....	40
Олексюк М. М. Культура працівника Національної поліції України: морально-етичний вимір.....	44
Пряхіна Н. О., Козут Я. М. Формування резильєнтності поліцейського як основа його ментального здоров'я.....	52
Хатнюк Ю. А. Діяльність органів Національної поліції України щодо забезпечення публічної безпеки та публічного порядку в умовах воєнного стану.....	59
Шопіна І. М. Служба безпеки поліції Норвегії як суб'єкт забезпечення національної безпеки.....	67

Розділ 2. НАУКОВИЙ СУПРОВІД ЗАКОНОДАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	74
Пропозиції Львівського державного університету внутрішніх справ до законопроектів в Інформаційний бюлетень.....	74
Пропозиції Львівського державного університету внутрішніх справ щодо внесення змін і доповнень до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення процедури здійснення повідомлення у кримінальному провадженні під час досудового розслідування (ініціативна розробка пропозицій до чинного КПК України), <i>Шехавцов Р. М.</i>	74
Пропозиції до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення положень про кримінальну відповідальність за несанкціоноване поширення інформації про вогневе ураження об'єктів на території України» (реєстраційний № 8218 від 23.11.2022), <i>Газдайка-Василишин І. Б.</i>	100
Пропозиції до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо врегулювання процедури звільнення від відбування покарання особами, які підлягають обміну як військовополонені» (реєстраційний № 7436-1 від 20.06.2022), <i>Газдайка-Василишин І. Б.</i>	103
Пропозиції до проекту Закону України «Про статус держави-терориста та держави-спонсора тероризму» (реєстраційний № 8002 від 06.09.2022), <i>Хатнюк Ю. А.</i>	110
Пропозиції до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законодавчих актів України щодо особливостей несення військової служби в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці» (реєстр. № 8271 від 08.12.2022), <i>Газдайка-Василишин І. Б.</i>	113

Пропозиції до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за зґвалтування та сексуальне насильство дітей» (реєстраційний № 7511 від 01.07.2022), <i>Гловюк І. В., Устрицька Н. І., Ясінь І. М., Парасюк Н. М.</i>	121
Пропозиції до проекту Закону «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Додаткового протоколу до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму» (реєстраційний № 7699 від 26.08.2022), <i>Лащук Н. Р.</i>	129
Пропозиції до проекту Закону України «Про внесення деяких змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо вирішення окремих питань здійснення досудового розслідування» (реєстраційний № 7635 від 05.08.2022), <i>Хитра А. Я.</i>	136
Пропозиції до проекту Закону «Про внесення змін до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» щодо окремих питань проходження військової служби особами, які обіймають посади керівників юридичних осіб публічного права» (реєстраційний № 7610 від 28.07.2022), <i>Ковалів М. В.</i>	144
Пропозиції до проекту Закону про внесення змін до Законів України «Про громадянство України» та «Про забезпечення функціонування української мови як державної» щодо умов прийняття до громадянства України (реєстраційний № 7606 від 28.07.2022), <i>Кучер В. О.</i>	148
Пропозиції до проекту Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запровадження адміністративної відповідальності за порушення комендантської години в умовах дії воєнного стану» (реєстр. 7553 від 12.07.2022), <i>Хатнюк Ю. А.</i>	159
Пропозиції до проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про звернення громадян» щодо використання громадськими організаціями права на доступ до інформації» (реєстраційний № 7512 від 01.07.2022), <i>Хатнюк Ю. А.</i>	166

Розділ 3. РЕКОМЕНДАЦІЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНИХ ЗАХОДІВ.....	171
РЕЗОЛЮЦІЯ Всеукраїнської науково-практичної конференції «Кримінально-правові, кримінологічні, кримінальні процесуальні та криміналістичні проблеми протидії злочинності в умовах воєнного стану» (20 квітня 2022 року).....	171
РЕКОМЕНДАЦІЇ науково-практичного семінару «Проблеми вдосконалення діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, припинення та превенції корупційних проявів» (27 травня 2022 року).....	192
РЕЗОЛЮЦІЯ Міжнародної науково-практичної конференції «Державна політика щодо протидії торгівлі людьми і незаконній міграції в умовах воєнного або надзвичайного стану» (03 червня 2022 року).....	195
РЕЗОЛЮЦІЯ наукового форуму «Права людини та гендерна рівність під час воєнних дій на території України» (17 червня 2022 року).....	200
РЕЗОЛЮЦІЯ наукового семінару «Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах воєнного стану» (23 червня 2022 року).....	203
РЕКОМЕНДАЦІЇ круглого столу «Кримінальна юстиція в Україні: реалії та перспективи» (23 вересня 2022 року).....	207
РЕКОМЕНДАЦІЇ постійно діючого науково-практичного семінару «Проблеми протидії незаконному обігу наркотичних засобів: соціальний і правовий аспекти» (7 жовтня 2022 року).....	217
РЕЗОЛЮЦІЯ Міжнародної науково-практичної конференції «Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах» (21 жовтня 2022 року).....	220
РЕЗОЛЮЦІЯ VII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві» (28 жовтня 2022 року).....	223
РЕКОМЕНДАЦІЇ науково-практичного семінару «Актуальні проблеми приватного права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні» (11 листопада 2022 року).....	228

РЕКОМЕНДАЦІЇ науково-практичного семінару «Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування» (02 грудня 2022 року).....	234
РЕЗОЛЮЦІЯ Всеукраїнського круглого столу «Державотворення та правотворення в контексті євроінтеграції» (08 грудня 2022 року).....	238
РЕЗОЛЮЦІЯ VI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні» (09 грудня 2022 року).....	241
РЕЗОЛЮЦІЯ науково-практичної конференції «Інформаційні технології в освіті та практиці» (16 грудня 2022 року).....	249
Розділ 4. ДИРЕКТИВИ ЄВРОПАРЛАМЕНТУ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....	251
DIRECTIVE 2011/36/EU of the European Parliament and of the Council of 5 April 2011 on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims, and replacing Council Framework Decision 2002/629/JHA.....	251
Директива 2011/36/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 5 квітня 2011 року про запобігання та протидію торгівлі людьми та захист осіб, які постраждали від неї.....	271
DIRECTIVE 2011/92/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on combating the sexual abuse and sexual exploitation of children and child pornography, and replacing Council Framework Decision 2004/68/JHA.....	301
Директива 2011/92/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 13 грудня 2011 року про боротьбу з сексуальним насильством і сексуальною експлуатацією дітей та дитячою порнографією.....	315

Інформаційний бюлетень

з проблем діяльності підрозділів Національної поліції

Редагування *Галина Ялечко*

Макетування *Надія Лесь*

Друк *Іван Хоминець*

Підписано до друку 21.07.2023
Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Умовн.-друк. арк. 20,57.
Тираж 35 прим. Зам № 37-23.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.

I-74 **Інформаційний** бюлетень з проблем діяльності підрозділів Національної поліції / гол. ред. О. М. Балинська. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. 356 с.

Окреслено проблеми практичної діяльності підрозділів Національної поліції України з урахуванням сучасних викликів воєнного стану в Україні. Запропоновано шляхи подолання прогалин у вітчизняному законодавстві, зокрема надано пропозиції до законопроектів та чинного законодавства України. З метою інформування та врахування в роботі практичних підрозділів оприлюднено неофіційні переклади директив ЄС у сфері протидії торгівлі людьми. Наведено рекомендації науково-практичних заходів з актуальних питань щодо вдосконалення діяльності правоохоронних органів, реалізації державотворення та правотворення в контексті євроінтеграції, дотримання конституційних прав і свобод людини та громадянина в умовах воєнного стану.

The problems of the practical activities of the units of the National Police of Ukraine are outlined, taking into account the modern challenges of the state of war in Ukraine. The ways to overcome the gaps in domestic legislation are suggested, in particular, proposals for draft laws and current legislation of Ukraine are provided. In order to inform and take into account in the work of practical units, unofficial translations of EU directives in the field of combating human trafficking have been published. Recommendations of scientific and practical activities on topical issues regarding improving the activities of law enforcement agencies, implementation of state formation and law-making in the context of European integration, observance of constitutional rights and freedoms of man and citizen in conditions of martial law are highlighted.

Відповідальність за достовірність фактів, статистичних даних, точність викладеного матеріалу покладається на авторів.

УДК 351.74